

הישיבה השישית של הכנסת האחת-עשרה

יום חמישי, ט"ז באלול התשמ"ד (13 בספטמבר 1984)

ירושלים, הכנסת, שעה 12:02

א. מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת

היו"ר ש' הלל:

אני מתכבד לפתוח את ישיבת הכנסת.
היום על שולחן הכנסת, לקריאה ראשונה מטעם הממשלה, הצעת חוק-יסוד: הממשלה (תיקון מס' 5). תודה.

ב. הצעת חוק-יסוד: הממשלה (תיקון מס' 5) * (קריאה ראשונה)

היו"ר ש' הלל:

על סדר-יומיה של הכנסת מונחת הצעת חוק-יסוד: הממשלה (תיקון מס' 5), התשמ"ד – 1984, בקריאה ראשונה. אני מזמין את כבוד שר המשפטים משה נסים להציג את החוק. תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון): אני מבקש רשות להצעה לסדר לפני דבריו של השר.

היו"ר ש' הלל:

אדוני השר, הייתי רוצה לאפשר לחבר הכנסת טובי הצעה לסדר. חבר הכנסת תופיק טובי, בבקשה, הצעה מן המקום. תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון): הצעת החוק הונחה היום על שולחן הכנסת.

קריאה:

אתמול.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

אומנם, הוועדה המסדרת – לדעתי, באופן בלתי תקנוני – החליטה אתמול לאפשר להעמיד את הצעת החוק לדיון. בלי ההגבלה של חובת הנחה על שולחן הכנסת יומיים מראש. החלטה זו התקבלה בטנם הונחה הצעת החוק על שולחן הכנסת. זהו דבר בלתי תקנוני, אבסורדי, ואנחנו איננו יכולים להשלים עמו. אם כך פותחים את עבודת הכנסת בצל ממשלת האחדות הלאומית – זה מסמל סכנות חמורות מאוד לעבודת הכנסת.

היו"ר ש' הלל:

אני מודה לחבר הכנסת תופיק טובי. אני רוצה לציין שהצעת החוק אכן הונחה אתמול על שולחן הכנסת, ואפילו אני ראיתי אותה. הוועדה המסדרת שחררה את הצעת החוק מחובת הנחה מוקדמת. ההודעה של מזכיר הכנסת אכן נמסרה רק היום, כי אתמול פשוט לא ניתן הדבר. הערותיו של חבר הכנסת תופיק טובי נרשמו בפרוטוקול.

אני מבקש מכבוד שר המשפטים לשאת דבריו.

שר המשפטים מ' נסים:

אישיו היושב-ראש, כנסת נכבדה, ראש לכול אבקש, אדוני היושב-ראש, לאחל לך ברכות עם עלייתך לכהן פאר בבית הרים הזה ולשבת בראשו. הכהונה הרמה הזו יאה לך, ואני בטוח שתצליח, במידותיך הטובות וכבישוריך, לרומם את הכית,

* רשומות (הצעות חוק, חוב' 1694).

מתייחס לזה כחוק-יסוד שצריך לעמוד לנו שנים ארוכות, ובנסיבות מסוימות אפילו דורות, ולא כהוראת שעה לקואליציה שתקום אחרי הצהריים; אני חושב שהחוק הזה הוא חוק נחוץ, בלי כל קשר לקואליציה זו או זו. חבל שהצמדת את זה לא היה צורך בכך, לפי הערכתי. סעיף 225 קובע, שכאשר נפטר ראש הממשלה — ואנחנו מאחלים לכל ראשי הממשלה חיים ארוכים ולאותם ראשי ממשלה שאיננו חפצים בהם אנחנו מאחלים חיים ארוכים שלא כראשי ממשלה — אותו ממלא-מקום ימלא את מקומו של ראש הממשלה שנפטר. מדוע לא ימלא אותו ממלא מקום את מקומו של ראש הממשלה שנפטר, אם אכן נחוצה יציבות? לכן אציע לחקן לא רק את סעיף 19 אלא גם את סעיף 225.

עכשיו אני מבקש להתייחס לתיקון המוצע על-ידך, אדוני שר המשפטים, אם יש טעם בחוקי יסוד. הרי שהוא בכך שמבקשים לסרטט בעזרתם את האנטומיה והפיזיולוגיה של המשטר. לא טוב שהיה בהם יותר מדי הוראות גמישות, כגון "יכול שיהיה" — "אחד השרים שהוא חבר הכנסת, יכול שיהיה ממלא מקום ראש הממשלה", אם יש צורך בתפקיד — בלי כל קשר לקונסטלציה שתיוולד היום אחרי הצהריים. בשעה טובה — מדוע שזה יהיה בחוקת "יכול שיהיה"?

יצחק זייגר (הליכוד):

או מה צריך לכתוב — "חייב שיהיה"?

שבח וייס (המערך):

אני סבור שראש ממשלה בישראל צריך ממלא-מקום.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

למה לא הצעת זאת בכנסת הקודמת?

שבח וייס (המערך):

כאשר יצאת מן האולם, ציינתי את הצעת החוק הפרטית שלי, שהיא בדיוק אותו דבר.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

אני מבקשת סליחה.

שבח וייס (המערך):

אין דבר, אני כבר רגיל ליריות כאלה.

כשאומרים "יכול שיהיה", משאירים מרחב מניפולטיבי. בתודעתי-חזי האחרונים היינו עדים לכל הטפלויות האפשריים במגמה לכונן ממשלה כזאת או כזאת. על רקע זה צריך להכניס תיקונים אחדים בחוקי יסוד, כתוצאה מהתרחשויות מאינצידנטים שונים שקרו לנו בדרך לממשלה הזאת; וכדברי יוסף שפרניצק — כל אינצידנט מוליד פרצונט, לעתים פרצונט חוקתי.

הצעתי היא, אפוא: א. אחד השרים יתמנה או ייבחר לממלא-מקום ראש הממשלה. אחד השרים שהוא חבר הכנסת — זה מחקבל על הדעת, משום שאם ראש הממשלה צריך להיות חבר הכנסת, ממלא-מקומו צריך אולי גם כן להיות חבר הכנסת; ב. אותו תיקון בסעיף 225.

אם שתי ההצעות האלה יתקבלו, אני אכן אמליץ לחמוך בהצעה הזאת, בלי כל קשר למה שעומד להתרחש היום אחרי הצהריים. תודה רבה.

הי"ר ש' הלל:

תודה רבה. אני מודה לחבר הכנסת שבח וייס, גם על הברכות וגם על הנאום הקצר.

אני מבין שחבר הכנסת גרשון שפט איננו באולם כרגע. אני מזמין לדבון את חבר הכנסת תופיק טובי, ואחריו — חבר הכנסת מרדכי וירשובסקי.

ממלא-מקום ראש הממשלה — ולתת בידיהם סמכויות נאותות.

אני מבקש, אדוני היושב-ראש, להעביר את הצעת החוק הזאת — חוק-יסוד: הממשלה (תיקון מס' 5) — לוועדה של הכנסת. בשעה זו קשה לי להמליץ על ועדה, משום שלפי מיטב ידיעתי ועדת החוקה, חוק ומשפט של הכנסת עדיין לא נכונה. אבל אולי על-ידי כינון ועדה לשם החוק הזה, ועדה מצומצמת —

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

מה בוער? תהיה ועדת חוקה, חוק ומשפט.

שר המשפטים מ' נסים:

אני מציע להעביר את החוק לוועדה שתיוכן או לוועדה המסדרת, הכול כפי שתחליט הכנסת.

הי"ר ש' הלל:

אני מודה לשר המשפטים. אנחנו פותחים בדיון. הוועדה המסדרת קבעה שעה אחת לדיון.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

האין זה יותר מדי לפי הסדרים היום בממשלה? מה פתאום שעה? אפשר לעשות את זה "צייק-צייק".

הי"ר ש' הלל:

חברת הכנסת אלוני, אני היחיד שיש לי אליכי. אינני יושב בוועדה המסדרת. אני אומר לכם מה שאם החלטתם. מה את רוצה ממני?

רשות הדיבור לראשון הנואמים, חבר הכנסת שבח וייס, ואחריו — לחבר הכנסת גרשון שפט. בבקשה.

שבח וייס (המערך):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, בראשית דברי אני מבקש לכוון מקרב לב את היושב-ראש. אין לי כל ספק שהוא ימלא את תפקידו בצורה שתגרום הרבה נחת לכל אלה שכל כך רצו שהוא ייבחר.

קודם כול אעיר בענין החיפזון, אדוני שר המשפטים. אומנם אחרי הצהריים נצביע בעד הממשלה הרחבה, אך עם זאת אינני חושב, שחוקי יסוד יש לתקן באווירה של חיפזון. אם יש טעם בחוקי יסוד, הרי שממד היציבות, הקביעות והזהירות בשינויים הוא הממד העיקרי: שכן חוקי יסוד הם פרקים בחוקה העתידה ובמובן מסוים הם כבר בבחינת חוקה, או לפחות חוקים בעלי תוקף חוקתי, על-פי כל פסקי-הדין הקיימים. אינני אומר זאת כדי להקשות את התהליך: ערב כינון ממשלה רחבה, או ביום הראשון לכינונה, אין לנו שום סיבה פוליטית לחשוש להפרת הסכם — אם אכן יש הסכם מאחורי החקיקה הזאת — דווקא בהקשר זה: על כן אין צורך להיחפז. אשר על כן אני ממליץ, שאם נאשר את החוק הזה בקריאה ראשונה — נמתין להקמת ועדת החוקה, חוק ומשפט ונעשה זאת כנחת. מה גם שכל כך מיהרתי, עד שלפי הערכתי יש פה גם חסר. על החסר הזה אעיר יותר מאוחר.

אגב, לפני שנה הגשתי הצעת חוק פרטית שנקראת: חוק-יסוד: הממשלה (תיקון) (ממלא מקום ראש הממשלה), בדיוק באותו נוסח. אני שמח שהממשלה מגישה את הצעת החוק.

שר המשפטים מ' נסים:

כיוונת לדעת גדולים.

שבח וייס (המערך):

לא לדעת גדולים אלא לדעת הזדוים. אך בהצעת החוק שלי יש גם תיקון בסעיף 225. חשבו על זה, משום שאני

לוקים את ממשלת הרוטציה וכן את האיוון בממשלה בין שתי הסיעות. מקימים קבינט או ממשלה מצומצמת, וקובעים הסדר שמבטל את סמכותה של הממשלה, שקיבלה את אישור הכנסת. במצב הזה נעמוד, חברי הכנסת, בפני שתי ממשלות: אחת קובעת, והיא איננה זו, האחרת בפני הכנסת, והשנייה — שרים לקישוט בלי כל סמכות.

מודיעים על הסכם ליכוד-עבודה כדי לשנות את שיטת הבחירות ולהעלות את אחוז החסימה מאחוז אחד לשלושה אחוזים, דבר שעשיר כנסות סירבו לעשותו מתוך חשש מהתוצאות האנטי-דמוקרטיות שלו. אנו מתנגדים בחוקף לשינויים תחיקתיים אלה, הנושאים כחובס סכנות חמורות לדמוקרטיה הפרלמנטרית הקיימת בישראל.

מה שחייב להדאג הוא מכבש הקואליציה הרחבה ומשקלה, המגיע לכ-95 חברי כנסת מתוך 120. מצב זה עלול, למעשה, לבטל את הכנסת, אם חברי הקואליציה הוו, סיעות הקואליציה ובמיוחד העבודה והליכוד, לא יתחשבו בתקנון ובסדרי העבודה הפרלמנטריים התקנים. אני מקווה שלא ירבה השימוש בסעיף 147, כדי לקבוע ולהחליט על דברים בניגוד לתקנון הכנסת.

במצב כזה בכנסת, סיעות הקואליציה הגדולות, העבודה והליכוד, חייבות, לדעתי, לתת ביטוי בעל משקל לסיעות האופוזיציה בוועדות הכנסת, בדיוניה של הכנסת, ולדעתי גם במסד של נשיאות הכנסת.

מהתקדימים של צורת הדיון על הצעת החוק הוו, ביכולתי לומר שעגום מאוד יהיה נוף הכנסת תחת מכבש הקואליציה של הליכוד-העבודה. אני, לכן, קורא לסיעות העבודה והליכוד להימנע מלזלזל בכנסת ובסדריה התקנים של עבודת הכנסת, ולהתחשב בסיעות האופוזיציה ולהבטיח להן ייצוג וביטוי הולם בוועדות הכנסת, בדיוני המליאה ובנשיאות הכנסת.

במציאות של קיום המפלגות השלטוניות של ממשלת הליכוד-העבודה, מוטלת אחריות רבה — כפי שאמרתי בעת ברכתי ליושב-ראש הכנסת — על יושב-ראש הכנסת, שיעמוד על המשמר להבטיח את הסדר התקין של עבודת הכנסת.

היו"ר ש' הלל:

בינתיים, במסגרת התפקידים המוטלים עלי, אני מזכיר לך שוב ושוב כי זמן חס.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

סיעתנו קוראת לסיעות האופוזיציה להקים ביניהן מסגרת טכנית משותפת, כדי לתאם פעולה בורה הפרלמנטרית, למען למנוע זלוזל הממשלה והקואליציה הרחבה בכנסת ולמנוע התפתחות מצב שיש עמו למעשה ביטול הכנסת. אני מציע להחזיר את הצעת החוק לממשלה.

היו"ר ש' הלל:

אני מודה לחבר הכנסת טובי הן על דברי ברכתו והן על דבריו. רשות הדיבור לחבר הכנסת מרדכי וירשובסקי, ואחריו — לחברת הכנסת חייקה גרוסמן.

מרדכי וירשובסקי (שינוי — מפלגת המרכז):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, קודם כול, הרשה לי לברך אותך בתפקידך הרם. הפעם אני עושה זאת לא כמצוות אנשים מלומדה, אלא מתוך הרגשה ננה בלב, שאדם שהוא יקר לי קיבל משרה רמה וחשובה, שהוא יכול לתרום בה רבות. בכתובים, לפחות, עוד לפני היבחרך, הבעתי דעה חיובית ואמרתיו עליך קומפלימנטים. אני בדרך כלל חוסך קומפלימנטים מוזלזל, ואם אמרתי אותם לפני כן, על אחת כמה וכמה אני יכול לומר אותם עכשיו.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

כבוד היושב-ראש, בראשית דברי רצוני לברך אותך על היבחרך ליושב-ראש הכנסת ולאחל לך הצלחה בעבודתך האחרת והרמה. אני רוצה לומר שנים — בתנאי הקמת הקואליציה החדשה של ממשלת העבודה-הליכוד — מוטלת עליך אחריות כבדה מבחינת הדאגה והחובה לשמור על סדרי עבודה פרלמנטריים תקינים, על סדרי עבודת הבית הזה, במצב שבו האופוזיציה תהיה רק חלק קטן מאוד מחברי הכנסת והקואליציה תנסה לפגוע במכבש שלה ולעבור על הוראות התקנות ועל סדרי העבודה המתחייבים בממשל סדרי.

היו"ר ש' הלל:

אתה מתעלם מהאופוזיציה שבקואליציה.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

אני סומך גם על זה.

קריאה:

ממתי ממשלה היא פונקציה של גודל?

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

ובכן אני מאחל לך שוב הצלחה.

על ממשלת הליכוד-העבודה, על הגולם השלטוני החדש ועל הכנסות הצפיות להכרה הישראלית, לעניין השלום ולדמוקרטיה מהקמת ממשלת ההמשך, על אלה עוד נדבר היום בעת הדיון על הצגת הממשלה. עוד בטרם קמה הממשלה — ברצוני לחזור על אותה הערה לסדר שהערת — כבר עדים אנו לניסיונות לפגוע בתקנון ולחרוג מחובותיו.

רבנות חברי הכנסת, אתמול הוועדה מסדרת — לדעתי, בניגוד לתקנון — החליטה להתיר את הדיון בהצעת חוק ממשלתית לפני שהונחה על שולחן חברי הכנסת. אני רוצה להזכיר לסיעת מפלגת העבודה, שבשתי קדנציות של שלטון הליכוד ניהלנו יחד בוועדת הכנסת מאבקים חשובים, לדעתי, לשמור על התקנון ולחייב את סיעות הקואליציה והממשלה לשמור עליו, ולא פעם אחת, בוועדת הכנסת בקדנציה שעברה, חבר הכנסת שחל, שישב אתמול בראש הוועדה, נאבק אתי יחד בדברים כאלה שאתם יחמים היום.

זו התחלה פגומה, שאינה מבשרת טובות. אני מזהיר מפני הצעדים אלה, הנושאים כחובס סכנות גדולות ביותר לסדרי עבודת הכנסת. החוק המוגש, חברי הכנסת, נובע מההסכם להקמת ממשלת הליכוד-העבודה, ממשלת שני הראשים: ממשלת הרוטציה; ממשלה המבוססת על הסכמים כמו הסכם הרוטציה, שני ראשים, פגיעה בסדרי השלטון התקין ובסדרי החיים הפרלמנטריים התקנים. על-ידי התקין הזה בחוק מציעים לקבוע למעשה יורש עצר למלך. שעוד מעט יומלך, הלא הוא ראש הממשלה. יורש העצר יחליף את המלך בתפקידו בעוד שנתיים.

הסכנה לסדרי שלטון תקין איננה רק בקביעת מועמד בכיר, לא בעיקר בקביעת מועמד בכיר כממלא-מקום ראש הממשלה, אלא בסדרת חוקים שכבר מבשרים לנו שיבואו לשנות חוקי יסוד. אנו שומעים על הצעות חוק הקשורות בדיון על הקמת הקואליציה החדשה, חוקים הנוגעים למשל, להבטיח את קיומה של ממשלת הרוטציה לארבע שנים, ויהיו אשר יהיו השינויים במפה הפוליטית. שומעים אנו על הצעות חוקים שיבטיחו מי יהיה ראש הממשלה בעוד שנתיים, בלי לבוא לכנסת ולהתייצב לפני הנשיא. שומעים אנו על חקיקות בחוקי יסוד שימנעו הפלת הממשלה לפני תום ארבע שנים, על-ידי תמורות במפה הפוליטית בכנסת. יש המזכירים על צעדים למנוע נפילת הממשלה על-ידי אקט של הבעת אי-אמון. כדי

ממלא-מקום לראש הממשלה, מדוע דרושים שני סגנים? מה הייחוד, מה המיוחד בסגנים? האם זה כבוד? זה יקר? זו סמכות? אין לזה כל ערך. כאשר ממנים מישהו לסגן, ההנחה היא שבזמן שנבצר ממלא המשרה למלאה, ממלא אותה הסגן, וזאת אני יכול להבין. כאשר זו הייתה הפרוצדורה, היה צריך להיות סגן ראש הממשלה, אך אם רוצים את תפקיד ממלא המקום באופן קבוע — מה עושה הסגן? אינני יודע, אדוני שר המשפטים, מה הוא המעמד המיוחד של סגן בחוק-יסוד: הממשלה. האם שר שהוא גם סגן ראש הממשלה יש לו אוטו עם יותר סמיק של מנוע או משנת ייצור יותר חדישה, או סמכויות גדולות יותר, או משתחוים לפניו אפיים ארצה קצת יותר? זה רק תואר של כבוד על הנייר. בשביל מה אנתנו צריכים דבר כזה בחוק-יסוד? בחוק-יסוד צריך לקבוע דברים רציניים. אני מבין בהחלט את האילוף, שצריך להיות ממלא-מקום לראש הממשלה — אולי זה טוב, אולי זו תוצאה של ההסכם הקואליציוני; אבל מדוע צריך גם סגן ראש הממשלה?

היו"ר ש' הלל:

אם תדע שכן, האם זה יפס את דעתך?

מדרכי וירשובסקי (שינוי — מפלגת המרכז):

לא. האם זה יפס את דעתי או לא, זו שאלה אחרת. אבל הייתי אומר: טוב שהיו אנשים שחשבו: יש להם נימוק, יש להם שיקול, ואני אינני מסכים אתם. אבל כך זה נראה לי מוזר. בדרך כלל מה שקורה הוא, שאנו מתקנים חוקי יסוד בגלל אילוצים. אדוני שר המשפטים, בפעם הקודמת תיקנו את חוק-יסוד: הממשלה כאשר היה צורך לתת לשמחה ארליך, וזיכורנו לברכה, תפקיד של סגן ראש ממשלה. קבענו אז שאפשר למנות שני סגנים לראש הממשלה, ואז שאלתי אותה שאלה עצמה. אמרתי שאינני יודע מה עושה סגן ראש הממשלה הראשון — ולמה צריך סגן ראש ממשלה שני? היום אני שואל את השאלה ביתר שאת: אם יהיה ממלא-מקום, מדוע יש צורך בשני הסגנים? אנו עושים הומוריסטיקה מספר החוקים שלנו, ועל זה אני דואב.

נוכח השאלה הזאת והשאלה הפרוצדורלית שהעליתי, יש לי ספקות, האם אכן אנו מתחילים את חיי הפרלמנט שלנו עם חוקים ודיונים בבעיות קונסטיטוציוניות או במבנה הממשלה. בנושאים האמיתיים שלו, או שמא רק בענייני תואר, כבוד ויקרה; וחבל.

היו"ר ש' הלל:

אני מודה לחבר הכנסת וירשובסקי על ברכותיו החמות ועל דבריו. רשות הדיוור לחברת הכנסת חייקה גרוסמן, ואחריה — לחברת הכנסת שולמית אלוני.

חייקה גרוסמן (המערך):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, הרשו לי לברך את יושב-ראש הכנסת החדש. אני הכרתי אותך כאיש שאיני זורה מלים לרוח ויש כיסוי למה שהוא אומר. עם כל חילוקי הדעות שיש בינינו, הערכת בך חמדי. לכל אורך דרכך, את אותה תכונה, שלצערי הולכת ונעלמת מהנוף הפוליטי שלנו — שאתה אדם שיש כיסוי למלותיו, אתה התברכת בעיני בתכונה זו. ועל כן יש ציפיות ממך, אדוני היושב-ראש, שתשמור על ריבונות הכנסת. הסכנה לדמוקרטיה מתחילה, לרוב, בזולזת בפרלמנט. שמור מכל משמר שזה לא יקרה לנו, כי תהליך הכרסום כבר בעיצומו.

אדוני היושב-ראש, בעוד כשעתיים תוצג הממשלה החדשה לפני הכנסת. שרי הממשלה הקיימת כבר אורזים את ניירותיהם במשרדים, ואולם ממשלה זו, האורות ניירותיה ומזוודותיה, מגיעה לנו תיקון חוק-יסוד.

אני בטוח שאתה תתרום הרבה לשמירת כבודו של הבית, והדבר הזה נתון מאוד דווקא בימים אלה. אני מברך אותך שיהיו לך הכוח, נועם ההליכות והתקיפות לנווט את הבית גם בימים קשים אלה.

אדוני היושב-ראש, חוק זה, המוגש לנו היום — ואני מדבר על הצורה שבה הוא מוגש — הוא בבחינת סנונית ראשונה של עבודה פרלמנטרית לא תקינה, לדעתי, והוא דוגמה למקרה שבו עינך צריכה להיות פקוחה על עבודת הבית. חוק זה הוא חוק-יסוד, חוק-יסוד: הממשלה. חוק-יסוד הוא אחד החוקים החשובים שיש לנו. הוא צריך להיות אחד מפרקי הקונסטיטוציה שלנו. מביאים לנו אותו במגמה שנאשר אותו עוד היום; ואומר שר המשפטים — שבדרך כלל סדרי עבודה מתוקנים חשובים לו; אינני יודע לאיזו ועדה להעביר את החוק, כי עדיין אין ועדות. לכן הוא מציע שאולי שחקום ועדה קטנה. אדוני שר המשפטים, אנו מדברים בתיקון חוק-יסוד. יש בכנסת ועדת משנה קבועה לחוקי יסוד. חוק כמה ימים היא בוודאי חוקם מחדש ותוכל לטפל בנושא הזה. במקום זה מעבירים נושא כל כך רגיש, שנכתבו עליו ספרים ומאמרים רבים, לוועדה-המסדרת. שאינה בוודאי לטפל בנושא זה, אינה אמונה לטפל בו ואינה מסוגלת להתמודד עם בעיות משפטיות וקונסטיטוציוניות שחוק זה יכול לעורר. זה דבר ראשון.

דבר שני: חוק זה מוגש — כפי שכולנו יודעים — כתוצאה מאילוצים קואליציוניים של הסכם שצריך לחתום עליו היום. האם הפרטנרים שצריכים לחתום על ההסכם הקואליציוני מתחילים כל כך זה מזה, עד שאינם יכולים לדחות הבאת החוק עוד בשבוע, בשבועיים או בשלושה שבועות, כדי שנעשה מלאכה מתוקנת, עד שהם מוכרחים להעביר את החוק הזה היום, בשלוש קריאות?

אני רואה בכך פגמים — אולי פורמליים ואולי טכניים — בעבודת הבית: אבל אלה פגמים פורמליים וטכניים היורדים לשורשי עבודתה של הכנסת. הרבה פעמים — כשניסינו להעלות בוועדת החוקה, חוק ומשפט או בוועדות אחרות נושאים שלא עברו את מליאת הכנסת — נאמר לנו: אי-אפשר, צריך לשמור על השיטה ועל סדרי העבודה התקינים, שאם לא כן נפגם ההליך התחקיתי. האם בהבאתו היום של חוק זה — שהכוונה היא להעביר אותו בשלוש קריאות דרך הוועדה המסדרת — אנו שומרים על דרכי החקיקה הרגילות? נכון, יש אילוף קונסטיטוציוני, ואני מבין אותו; אבל אילוף קונסטיטוציוני זה היה בא על פתורנו בעוד ימים מספר. לא יהיה כל קושי להעביר את החוק ברוב המסיבי שיהיה לו בכנסת בעוד ימים מספר. למה לעשות זאת היום? למה להעביר את החוק על-ידי הפעלת דחפור, "בולדוזר", עלינו? למה לעשות כך דבר, שאולי יהיה אפשר לעשות אותו בדרך של שכנוע בשבוע הבא?

אני רואה בפרוצדורה זו פגם רציני וסימן מסוכן לבאות. אני אומר זאת גם לחברי האופוזיציה וגם לחברי הקואליציה הבאה, כי כולנו מצווים לשמור על כבוד הבית. החוזה הקואליציוני — שעליו עוד ידובר בוודאי היום — יש בו הגבלה גדולה מאוד על עבודת הבית. אני רואה בו כמעט מכת מוות לפרלמנטרים הישראלי; וחוק זה בא ומוכיח עד כמה זה נכון.

לגופו של החוק אני רוצה לומר דבר אחד: אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, אני יכול בהחלט להבין מדוע צריך להיות לראש הממשלה ממלא-מקום, ואני יכול להבין שלראש הממשלה יהיה ממלא-מקום עם פונקציות, ושצריך להסדיר יחסי הגומלין ביניהם. אני רק אינני יודע: אם אנו קובעים

ואינני יודעת לשם מה צריך לפתוח את הכנסת כך. אני מציעה, אדוני שר המשפטים: ותר על התענוג הזה היום ואל תביא את החוק להצבעה. ואם תביא אותו להצבעה, אנחנו נצביע נגדו.

היו"ר ש' הלל:

אני מודה לחברת הכנסת חייקה גרוסמן על ברכותיה ועל דבריה. רשות הדיבור לחברת הכנסת שולמית אלזני, ואחריה — לחבר הכנסת מתתיהו פלד.

שולמית אלזני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

אדוני היושב ראש, היום וכימים הקרובים תצטרך להתרגל למצעד המברכים, ואני מצטרפת אליהם.

היו"ר ש' הלל:

יש דברים גרועים מזה, אני יכול לומר לך.

שולמית אלזני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

כן. אני מאחלת לך לא רבים גרועים מזה.

אני מצטרפת לציבור המברכים, הן כחברה ותיקה, הן כחברת-כנסת ותיקה והן כמי שמכירה אותך בבניין הזה ומחוצה לו. אין לי ספק, שחייצג אותנו כולנו ותדאג שהפרלמנטריום הישראלי, בימים אלה שהוא נתון בסכנה, לא יתדרדר. שמחתי מאוד לשמוע אתמול את דבריך בבית הזה ואת הרברים שאמרת במקום אחר בפומבי. אנחנו תולים כך תקוות רבות. מפני שלמדינה, שאין בה מסורת של איזונים ושל ריסונים, נשקפת היום סכנה רצינית: למדינה שאין לה חוקה יש בה הרבה יצרים — והרבה מהסוג שעליהם נאמר שיש להם שתי בנות: הב, הב — נשקפת סכנה מפני אימת הדספוטיות של רוב. שניצני הראשונים מתגלים כבר בימים אלה. אין לי ספק שיש בך התבונה והכוח לעמוד על המשמר ולהבחין בין נכון ללא נכון. בין מה שהוא כוונת המציאות לבין מה שאסור לאשר.

רבותי חברי הכנסת, לי לא ידוע על איזה משטר קונסטיטוציוני שהוא, על איזו מדינת חוק שהוא, שבה "מכופפים" את החוק לצרכים פרסונליים או פרטיקולריים, קל וחומר את החוקה. אפילו במונרכיות קונסטיטוציוניות אין עושים כן. נכון שבמונרכיות אבסולוטיות דבר המלך הוא חוק, הוא אומר את אשר הוא רוצה, ואחר כך מוציאים איגרות המלך והדברים הופכים לחוק, אך בשום משטר שבו קיים שלטון החוק אין קובעים ומשנים את החוקה לצרכים פרסונליים ופרטיקולריים. הדבר הזה נעשה אצלנו לא בפעם הראשונה. הוא נעשה גם הכנסת הקודמת על-ידי ממשלת הליכוד, ובאותם ימים לא רחוקים אנשי מפלגת העבודה ידעו להרעיש שמם וארץ, לעמוד על המשמר, להוקיע ולבקש את המעשה הזה, כאשר נתקבל התיקון לחוק יסוד: הממשלה. כדי לקבל את מר ארליך כסגן שני.

מפלגת העבודה לא טענה אז את כל הטיעונים שחברי הטוב שב וייס בא עכשיו ומצא לנכון להביא דווקא היום, עוד בטרם יש ועדת חוקה, עוד בטרם יש ועדה לחוקי יסוד, בשעה שיש בכנסת רק ועדה אחת, הוועדה המסדרת. ההמצאה הזאת, להחיות ועדה — — —

שבח וייס (המערך):

סליחה, ברשותך, את לא היית בעת שדיברתי. ממש בראשית דברי אמרתי, שאני מתקומם נגד הפרזיקה התפופה, והתניתי את הצבעתי בכך שתקום ועדה.

שולמית אלזני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

כן, אבל פה שמעתי שכבר מוסכם להחיות ועדה מהכנסת

תהינה הסיבות לכך אשר תהינה, אפשר היה ללכת בדרך אחרת גם מנקודת ראותה של אותה ממשלה חדשה שצריכה לקום — ואין זה סוד שלא אתמוך בה. יש בזה משהו משיטת ה"חאפ", וזה מסביר את העובדה שהנה שר האוצר, ברנע האחרון, לפני שהוא עוזב את הכיסא, לפני שהוא נועל את התיק, בשיטת ה"חאפ", כשהקופה ריקה — מקציב 300 מיליון שקל להתחלופות חדשות.

שר המשפטים מ' נסים:

300 מיליון דולר?

קריאה:

300 מיליון שקל.

חייקה גרוסמן (המערך):

לומר את האמת? — אינני יודעת כמה. אינני בטוחה.

אדוני שר המשפטים, שאתה יודע כמה.

אני שואלת את השאלה: באמת, מה ברע? האם ההסכם הקואליציוני כל כך לא אמין, שאי-אפשר לסמוך עליו? אם כן, אני יכולה לתאר לעצמי איזו ממשלה תהיה זו. האם צריך בכלל לחקק חוק קונסטיטוציוני לפי צורך השעה? וכשלא יהיה צורך בתיקון הזה, נתקן אותו שוב? חוק קונסטיטוציוני יתוקן אד-הוק? אני מתחילה לחשוב מדוע לא הוכרז אתמול על הנחת החוק על שולחן הכנסת, ולא צריך להיות חכם גדול כדי להבין שאתמול פשוט לא היה אפשר לדעת האם החוק נחקק או לא נחקק. כי אתמול כולנו החזקנו פרט ותלשנו את העלים: אהב, לא אהב? אהבת, לא אהבת? תהיה חופה, לא תהיה חופה? ואם תהיה חופה, האם זו תהיה חופה מאהבה לשמה או חופה מאהבה שלא לשמה. מתוך חשבון? האם תהיה ממשלה צרה או ממשלה רחבה?

היו"ר ש' הלל:

מכל מקום, אומרים שילד כבר יש.

חייקה גרוסמן (המערך):

אדוני היושב ראש, מה שייולד, לומר את האמת? — אני חרדה מאוד למה שייולד, ואני אומרת את זה באיפוק רב. נדמה לי שאין זו האחרות הלאומית שלה ציפו המוני בית ישראל. באמת, אדוני היושב ראש, לא לילד הזה פילל מי שהתפלל לממשלת אחדות לאומית.

אדוני היושב ראש, משהו מזכיר לי פה: במשך השנים האחרונות קרו דברים רבים, ורק לאחר ניסיון מר מתחילים לחשוב שהילד נולד בחטא, כמו מלחמת לבנון. ומאחר שהיא נולדה בחטא, יעדיה לא היו כשרים, ומאחר שיעדיה לא היו כשרים, מהלכיה היו טרגיים.

אדוני היושב ראש, הממשלה, שלטובתה אנחנו מתקנים עכשיו את חוק היסוד — כדי שתוכל להיוולד עם שני ראשים, עם עשרים וארבעה או עשרים וששה שרים, אינני יודעת כמה, עם פיצויי תנחומים לסגני שרים, ואת מספרם איש אינו יודע — תמשול במדינה שרשומה ברשימה השחורה, שיש לה החוב הלאומי הצינוני השביעי בעולם בגודלו, ומבחינת גודלו אנחנו רחוקים מלהיות במקום השביעי בעולם, זו אחדות לאומית מזויפת, עם הבאת חוקים בצורה תפופה, בלתי שקולה, רק כדי לספק את הביטחון העצמי של מי שצריך להיות ממלא-מקום ואחר כך ראש הממשלה.

אדוני היושב — ראש, לא מבחינת התקינות, לא מבחינת התוכן שמוכא בצורה תפופה ואד-הוק, לא מבחינת העניין, שלטובתו הובא החוק — מכל הבחינות האלה זה דבר מיותר.

אברהם ורדיגר; ואם הוא לא יהיה — לחבר הכנסת מאיר כהנא: שלושה רבנים.

מתתיהו פלד (הרשימה המתקדמת לשלום):

אדוני היושב־ראש, כנסת נכבדה, ראשית ברצוני להצטרף אל המברכים את יושב־ראש הכנסת החדש. הייתי רוצה לציין במיוחד, ששמחתי מאוד אתמול על שנצרכו התנאים שאפשרו לסיעתנו לתמוך בכל לב בבחירת היושב־ראש. התנאים האלה ידועים ואיני רוצה לחזור עליהם. אבל אני רוצה להדגיש, שמלכתחילה חיפשנו וביקשנו דרך לתמוך בבחירתו של היושב־ראש הנוכחי. זאת, למען האמת, משני שיקולים עיקריים: השיקול האחד הוא הערכתנו העמוקה לאישיותו של יושב־ראש הכנסת, ליושרו, לפתיחותו ולאומץ לבו, שהוכחו לעתים מרובות מאוד בקריירה הפוליטית הרחבה שלו. אבל לא אכחיש שהיה לנו שיקול נוסף — ואני מניח שהוא היה לרבים — והוא החשש מפני מה שעלול היה לקרות אלמלא נבחר יושב־ראש זה לתפקידו. ואם היתה במהלך הפרוצדורה הפרלמנטרית נטייה המחייבת נימוסים מסוימים, לשכוח לרגע את הצפוי אם לא ייבחר היושב־ראש הנוכחי, כי אז באה האפיוורה שלאחר הבחירה והזכירה לכל מי שנטה, אולי, לשכוח, עד כמה היתה בחירה זו במקומה, עד כמה היתה נבונה והכרחית.

אני מאחל ליושב־ראש הכנסת תקופה של פעילות פרלמנטרית עשירה בתוכן ובהישגים ככהונתו זו, ואני מבטיח לו את מלוא תמיכתנו ואת מלוא סיוענו, ככל שיידרש.

אשר להצעת החוק המוצעת, אני חייב לומר, שבתקופה הקצרה שבה אני נמנה עם חברי הבית המכובד הזה אני למד דברים רבים ובמהירות רבה, באמצעות הנוהל המקובל של הצעות חוק עם הסברים. ההסברים הם חשובים מאוד, והנה, אני למד מן ההסבר להצעת חוק זו, שבצעם התפקיד של סגן ראש ממשלה הוא תפקיד חסר תוכן, חסר משמעות, אין לו שום סמכות, אין בו שום יתרון לעומת כל שר אחר. במלים אחרות, זה מה שנקרא באנגלית ק' ובקמף — תואר שאין עמו שום משמעות והוא בא לתת לאנשים מסוימים את העונג להתגדר בתואר, שאינו נושא עמו שום סמכות ושום אחריות.

ובכן, אנחנו יודעים שבאנגליה, למשל, שהיא ארץ הסינקירות הקלסית, יש לכל סינקורה כזאת איזה רקע היסטורי. פעם היה תפקיד, היתה לו חשיבות, היתה לו משמעות; במשך הזמן איבד התפקיד מתוכנו, אבל רוח המסורת המאפיינת את האנגלים חייבה להשאיר את התפקיד כמות שהוא, אף שתוכנו אבד. אבל לפנינו יש תופעה אחרת. לא מדובר בתפקיד שהיה חשוב אי־פעם ואיבד את תוכנו בהדרגה, אלא מדובר בתואר שניתן על־מנת לספק יצר כלתי מכובד, כלתי חשוב. להתנאות בתואר שאין לו תוכן, מה שנקרא בלשון המקובלת מין תופעה של ביוטנזיזם. בתוך 36 שנים קצרות להגיע לדרגה שבה אנחנו חייבים לתת את ידנו לתופעה של ביוטנזיזם — אני חושב שזה צריך לעורר הרגשות של תסכול אצל רבים.

אשר לנוסח החוק, נדמה לי — איני משפטן, אבל נדמה לי — שבהתחשב בנתונים שבהם עובדה הצעת החוק הזאת, צריך היה לציין לא רק שממלא־מקום ראש הממשלה יתמנה מבין השרים שהם חברי הכנסת, אלא צריך היה לציין שהוא גם לא יהיה סגן ראש הממשלה, כי הלא אנחנו יודעים שהכוונה היא שסגן ראש הממשלה יישאר תואר בלי משמעות, כיבוד שאינו נושא עמו שום סמכות, ואם כן, יש פה לקונה בנוסח החוק, כי הלא על־פי מה שנאמר כאן עוד ייחכן שכממלא־מקום ראש הממשלה ייבחר סגן, דבר שאולי היה נראה טבעי ככל מערכת אחרת, אבל אצלנו, לאבוינו, התברר

הקודמת. לפי מיטב ידיעתי, ועדה כזאת לא קיימת, לא ועדת החוקה ולא הוועדה לחוקי יסוד. הצעה זו תעורר, למעשה, את כל המערכות, על מנת שבטרם יבואו להשביע כאן ממשלה — האחד שומר על השני שמא הוא ירמה אותו. אבל אם יהיה החוק החפז הזה היום, האם אז לא ירמו? אם אין מאמינים זה לזה — האם הדברים יסתדרו?

שבח וייס (המעזר):

זה מה שאמרתי.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

אני מבקשת שלא להביא את החוק היום לאישור ולא להעמיד אותו להצבעה.

רבתי, אמרתי שאיני מכירה מדינה קונסטיטוציונית שבה מעוותים כך חוקי יסוד או כל חוק אחר לצרכים פרסונליים. אבל יש לנו מסורת: הגרועה, המעוותת שבדמויות ההיסטוריות בהיסטוריה היהודית — מעוותת מצעם טבעה ולא מפני שעייוות אותה — היא איובל, במעשה כרם נבות. אך שימו לב: אפילו איובל לא העיזה לשנות את החוק כדי להשיג את הכרם לאחאב. אחאב חמל את הכרם והוא היה מלך; אשתו באה הביתה וראתה אותו נוזף ומר נפש כי לא יכול היה לקבל מה שרצה והיא, בלשון המלכים האבסולוטיים, אמרה לו: האתה, אתה תעשה מלוכה לישראל? אבל היא הבינה שבישראל אין מעוותים את החוק אפילו למען המלך, אלא מביאים עדים וזממים; והיא עשתה זאת, כפי שפה נעשתה כל המרמה של הורגת הנפשות, והמשחק שהיה אתמול הוא כולו מיומה שפלה של גנבה מקופת המדינה והערמה של הממשלה. כפי שהיא מערימה עלינו עם התנחלויות בשטחים המוחזקים על־ידי צה"ל ואינם חלק של המדינה, בניגוד לחוק בין־לאומי פומבי ולחוקי המדינה. איובל זו לא העיזה — גם למען המלך הגדול, הכול יכול — לעוות חוק, מפני שזה מעשה שלא ייעשה. אין משנים חוק עומד למען יצר לבו של מישהו. אפילו הוא מלך.

מה עושה כנסת ישראל הנבחרת ביום הראשון שבו היא דנה בחוקים? היא מעוותת ומשנה את חוקי יסוד: הממשלה כדי לרצות יצרנים וצרכים, ואצה לה הדרך; באין ועדות, כאין סדרי עבודה, באין חלוקת עבודה, כאין גישה; אפילו לא מכסים את זה בשום דבר. דוחים את הצגת הממשלה עד אשר יתהדרו כל החישובים, אלה שחברו יחד, ואיך נאמר? — "הילכו שנים יחדו בלתי אם נועדו"? השאלה היא רק, למה הם נועדו הפעם.

היו"ר ש' הלל:

אין ספק שהם נועדו.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

אין ספק שהם נועדו; השאלה היא — לשם מה? האם זהו התקדים? האם רוצים לשים לאל סדרי שלטון ומשפט? לבזות חוקי יסוד של הכנסת? להביא אותו גם בשעה שאין כל הדרכים המקובלות יכולות לפעול? הרי מבחינה קונסטיטוציונית זה גרוע ממעשה איובל.

אני מציעה לקחת את החוק בחזרה ולא להביאו היום להצבעה. אין לאן להעביר אותו ואין להחיות ועדות שאינן קיימות. תודה רבה, אדוני היושב־ראש.

היו"ר ש' הלל:

אני מודה לחברת הכנסת שולמית אלוני, הן על הצטרפותה לברכות והן על דבריה.

רשות הדיבור לחבר הכנסת מתתיהו פלד, ואחריו — לחבר הכנסת אברהם כהנא. אם לא יהיה — לחבר הכנסת

לכן אני מצטרף למציעים ומציע גם בשמי להחזיר את הצעת החוק לממשלה.

הי"ר ש' הלל:

אני מודה לחבר הכנסת מתתיהו פלד על ברכותיו ועל דבריו.

רשומים: חבר הכנסת אברהם שפירא — איננו כאולם; חבר הכנסת אברהם ורדיגר — איננו כאולם; חבר הכנסת מאיר כהנא — איננו כאולם. רשות הדיבור לאחרון הדוברים. חבר הכנסת גרשון שפט. בבקשה.

גרשון שפט (התחיה-צמח):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, סיעת התחיה-צמח מברכת את יושב-ראש הכנסת שנבחר אתמול ומאחלת לו הצלחה ושיתוף פעולה פורה עם כל חלקי הבית. הצטרפנו מאוד לשמוע אתמול בהודעה אישית של המועמד שלא נבחר נימה צורמת שלא היתה במקומה.

בחוק יסוד: הממשלה, המוכא לפנינו, אני מציע תיקון בסעיף 2. אחרי "תקבע הממשלה שר אחד מבין השרים שהם חברי הכנסת לכהן כממלא מקומו של ראש הממשלה", אני מציע להוסיף: "תקבע הממשלה את סגני ראש הממשלה או שר אחר מבין השרים שהם חברי הכנסת", וזאת כדי לתת איזה חוקן ממשל לתפקידם של סגני ראש הממשלה, לאחר ממלא מקומו של ראש הממשלה; דהיינו, אם ראש הממשלה איננו וגם ממלא-מקום ראש הממשלה איננו, אני מציע להוסיף את סגני ראש הממשלה ורק לאחר מכן שרים אחרים.

כפי שאמרנו קודמי, אי אפשר לנתק את חוק יסוד הזה מהממשלה העומדת להיות מוצגת. המגמה של הקמת ממשלת אחדות לאומית היא חיובית ביסודה, אך אנו מצטערים על קווי היסוד של הממשלה העומדת לקום, באשר הם אינם מאפשרים המשך פיתוח רצוני של המפעל הציוני ברחבי ארץ-ישראל.

המצב הכלכלי מחייב הידוק החגורה, אך לא הקפאה בביצוע מטרות יסוד. לא יעלה על הדעת להפסיק את העלייה, וכן לא יעלה על הדעת להפסיק את ההתיישבות.

הי"ר ש' הלל:

חבר הכנסת שפט, זה נאום של אחרי-הצהריים.

גרשון שפט (התחיה-צמח):

רצוני להעיר לאלה שנתנו ידם — ובראש ובראשונה לליכוד — להפסקת המפעל שהיו שותפים בו: חבל, כי גילויי חולשה ברגעים קריטיים צריכים להדליק נורה אדומה בפני כל אנשי ארץ-ישראל השלמה.

גם היקפה של הממשלה — שממלא-מקום ראש הממשלה בה הוא אחד מ-25 שרים — וכן דרכי תפקודה מעוררים ספקות רבים. האם אומנם תמלא את ייעודה.

סיעת התחיה-צמח תתייחס לממשלה זו כהתאם לכלל היהודי: "מעשיך יקרבוך ומעשיך ירחקוך". תודה.

הי"ר ש' הלל:

אני מודה לחבר הכנסת שפט על ברכותיו ועל דבריו. אם אינני טועה, זו הפעם הראשונה שהוא נואם מעל בימת הכנסת, ואני שמח מאוד לכך. אותם. בזכותו אני גם רוצה לעשות מעשה יוצא מן הכלל ולהיענות לבקשתו של חבר הכנסת ורדיגר ולתת לו את רשות הדיבור, אף שנעדר קודם מהאולם. בזכות חברות וחיקה אני מזמין אותו ונותן לו את רשות הדיבור. אבל זה לא יהיה תקדים: כמו בקופת חולים — המאחר יפסיד את תורו.

שהסגן אינו יכול בשום אופן להיות ממלא-מקום ראש הממשלה.

הנתונים הפוליטיים שבהם נולדה הצעת החוק הזאת ידועים, כמובן, לכול. אני מגיע שעוד תהיה לנו הודמנות להתייחס לתופעה עצמה, שהחוק הזה הוא רק המבשר שלה. היינו הצגת הממשלה החדשה, ונוכל להביע במפורט את יחסנו אליה ואל המחשבות שהביאו להיוולדה; אבל היות שהחוק הזה מבשר את מה שיבוא, הייתי רוצה לכשר בכמה הערות את עמדתנו כלפי הממשלה אשר תוצג, כי הלווא הדברים קשורים ואי אפשר להפריד ביניהם.

עצם הרעיון שצריך להקים ממשלה שלצורך תפקודה צריך להעביר את החוק הזה במהירות — איננו מקובל עלינו לחלוטין. האמת היא שאתמול, במעמד של בחירת יושב-ראש הכנסת, התברר: שלא היה שום צורך אובייקטיבי לחפש ממשלה מסוג זה, שכן הנתונים להקמת ממשלה שהיתה בעלת אופי חד-משמעי יותר, בהנהגת מפלגת העבודה — האפשרות הזאת קיימת. אתמול הוכח שהיא קיימת. מכאן, שאם קמה ממשלה כזאת, הרי אין זה משום שאין ברירה — יש ברירה — אלא משום שיש, כנראה, רצון להקים ממשלה אחרת, זו שאנחנו נשמע בוודאי פריטים עליה אחרי-הצהריים.

הטעון שממשלה בעלת רוב קטן איננה מסוגלת להתמודד עם בעיות גדולות הוא טעון מזור ביותר, שאינו עומד במבחן המציאות. הדמוקרטיות הגדולות של העולם המערבי הוכיחו לא אחת את יכולתן ואת עוצמתן לפעול כמצבים קריטיים גם על יסוד רוב קטן.

אמנון לין (המערך):

היו הרבה שבגלל חולשתן הצליחו — — —

מתתיהו פלד (הרשימה המתקדמת שלשום):

החולשה לא היתה מסוג זה, שחסר היה רוב: החולשה היתה מסוג שממשלה זו תצטיין בו ממילא. החולשה הזאת חאפיין בוודאי את הממשלה הזאת, אבל אני מדבר על ממשלות בדמוקרטיות יציבות, אשר לא היססו להקים ממשלה ולהעביר החלטות מרחיקות לכת גם כשהרוב היה קטן. כי רוב הוא רוב, והשאלה אינה גודלו של הרוב אלא מה מידת האומץ של הממשלה ללכת בדרך מדינית מסוימת, אם היא מאמינה בה, מובן שאם הדרך המדינית שהממשלה מאמינה בה מאפשרת להקים קואליציה רחבה, כמו זו שקמה אצלנו כעת, כי אז אין שום צורך להקים ממשלה המבוססת על רוב קטן. רוב גדול הוא הרבה יותר נוח, אבל צריך להבין שהמשמעות היא, שהממשלה הזאת קמה לא מחוסר ברירה אלא אף-על-פי שיש ברירה, וזאת כנראה משום שמפלגת העבודה מוכנה ברצון להשתתף בביצוע מדיניות שאפיינה את הממשלה הקודמת ולהמשיך כאותה מדיניות — כפי שהדברים מתבררים כאשר מעיינים הן בקווי היסוד והן במאיויליה ששררה כל הזמן בין צוותי המשא-ומתן: ככל שהדיונים ביניהם נמשכו, כך התברר יותר עד כמה אין כל הבדל מהותי, משמעותי, בין תפיסות העולם שלהם.

אין זה פלא, שהדבר היחיד שהטריד את מרכיבי הממשלה עד לרגע האחרון היה אך ורק כיצד לחלק תיקים. זו היתה הבעיה האחת שהממשלה החדשה, זו שעומדת להיות מוצגת לפנינו, התלבטה בה, וצריך להודות בכך. המשמעות היא, כמובן, שמבחינה פוליטית אנחנו עתידים לעשות את ההיכרות הראשונה עם ממשלה, אשר אני אינני יכול בשום פנים ואופן להביע איוו מידה של תמיכה בה, וודאי שאין לי שום רצון לאפשר את הקמתה על-ידי קבלת התיקון המוצע בזה, הקשור קשר אינטגרלי לאותה מניפולציה שהביאה לידי הקמתה.

חוברת ג', ישיבה ו'

— הצעת חוק-יסוד: הממשלה (תיקון מס' 5) —

בישראל — אשר ברנע זה נראה לי שאיננה משקפת אחדות מושלמת, שכן חלק של הסיעות הדתיות, וביניהן סיעת "מורשה", עדיין נמצאות מחוץ לאחרות המקווה — עלי להביע את תמיחתי על הסעיף — — —

היו"ר ש' הלל:

האם אתה מטיל ספק בכשרותה של החופה? לא הבנתי.

אברהם ורדיגר (מורשה):

החופה היא כוודאי כשרה, אבל יש יהודים נוספים שרוצים לשמח מתחת לחופה הזאת, ולא ניתן להם.

עלי להביע את תמיחתי על הסעיף האנטי-דמוקרטי והאנטי-פלמנטרי שבהסכם בין הליכוד לבין המערך על כינון ממשלת אחדות לאומית בפרק הדן בסטטוס-קוו בענייני דת. סעיף זה קובע, למעשה, כי חבר הכנסת מהקואליציה יוכל להגיש הצעת חוק פרטית בעלת אופי דתי אך ורק אם התקבל על כך הסכמה או רשות מהנהלת הקואליציה.

אומנם אני יודע שיושבים עכשיו על אי-אלו תיקונים, אשר אינם מספקים את הסיעות הדתיות. פירוש של סעיף זה, חברי הכנסת, הוא, שלמעשה נוצרה חסימה מכוננת ומחושבת מראש, שמטרתה למנוע מחברי הכנסת הדתיים, חברי הקואליציה — הכואבים ורואים על פירוקו וכרסומו של הסטטוס-קוו בנושאי הדת, ההולך ומתדרדר מיום ליום, כגון בעיות השבת בכל הארץ ובמיוחד מה שקורה בפתח-חקה, שבה מתנהל, זו כבר השבת השלושים, מאבק בלתי-נעים וקשה בין הציבור הדתי לבין הציבור החילוני עקב התעקשותו של איש אחד, ראש עיריית פתח-חקה, הפועל בניגוד לדעת מפלגתו ולדעת ראשי המפלגה שלו, שאינם יכולים ומסוגלים להתגבר עליו — — —

שבת וייס (המערך):

חבר הכנסת ורדיגר, כרשותך — — —

היו"ר ש' הלל:

אני מציע להניח לזה, יש לנו זמן לאחר מכן.

אברהם ורדיגר (מורשה):

או, למשל, בעניין חוק מיהו יהודי, לגבי הכנסת לא-יהודים לקהל ישראל ללא גיור כהלכה; או בעיות המיסיון המשתולל בראש חוצות, או נושא הארכיאולוגיה, וחוקים אחרים. רבותי, בעיות אלה נוגעות לכולנו, לא רק לציבור הדתי. כל אלה זקוקים לתיקון מיידי, חברי הכנסת, אם ברצוננו לבנות מדינה יהודית המבוססת על אבני היסוד של מורשת האבות, ואשר תישאר מדינה יהודית, ולא תהיה מדינה של "ככל הגויים בית ישראל".

חברי הכנסת, האם ניתן לשער ולתאר שחבר כנסת דתי — ויבוא מאיזו מפלגה שיבוא, גם מהליכוד וגם מהמערך וגם מהמפלגות הדתיות — הנמצא, כמוכן, בקואליציה, חימנע ממנו הזכות להציע לכנסת הצעת חוק בעלת אופי דתי? הלא אני יודע וכולנו יודעים שרובות, ואולי מאות אלפי יהודים דתיים מצביעים לרשימות חילוניות. כמה יהודים דתיים מצביעים לליכוד? אני זוכר שהגברת גולדה מאיר, עליה השלום, אמרה לי, ולא פעם אחת: אצלנו במפלגת העבודה או במפא"י הדיסטורטיות והפחד-הדיסטורטיות יש יותר חברים דתיים מכלל המפלגות הדתיות האחרות. ובכן, רבותי, הוכיחו גם את אחריותכם. אם כאמת אתם מייצגים גם יהודים דתיים, שומר חורה, שומרי מסורת — גם כליכוד וגם במערך — רבותי, איפה האחריות הלאומית ואיפה האחריות כלפי כוחרים?

אברהם ורדיגר (מורשה):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, ראשית כול כרצוני לכרך את חבר הכנסת גרשון שפט.

שבת וייס (המערך):

שכחו לכרך את חברת הכנסת חייקה גרוסמן.

היו"ר ש' הלל:

מדובר בחברי כנסת שזה צעדס הראשון כאן ולא בוותיקים ומנוסים, ולא — אין לדבר סוף.

אברהם ורדיגר (מורשה):

חבר הכנסת גרשון שפט מייצג בבית הזה את ציבור אוהבי ארץ-ישראל. אין זאת אומרת שאחרים אינם מייצגים, חס וחלילה, ציבור של אוהבי ארץ-ישראל, אבל דרכו הארוכה ורצופה מאבקים למען שלמות הארץ, למען שלמות העם; הוא איש קיבוץ, יהודי ירא שמים, מראשי "גוש אמונים". אני שמח לראותו בבית הזה. חבר הכנסת גרשון שפט, אני מאחל לך הצלחה בתפקידך.

אדוני היושב-ראש, בראשית דברי כרצוני לכרך אותך לבחירתך ליושב-ראש הבית. כחבר הכנסת ותיק ומתחדש, אשר מכיר שנים בתפקידך המגוונים: כמציל שבת מישראל, כדיפלומט, כחבר הכנסת וכשר המשרה, מברך אני על הבחירה המוצלחת. בטוחני, שגולותיך הנעלות יתורמו להעלאת קרנה של הכנסת ולחיוזוק מעמדו של המשטר הדמוקרטי בישראל.

חברי הכנסת, מונחת לפנינו הצעת חוק מטעם הממשלה, חוק-יסוד: הממשלה (תיקון מס' 5). הצעה הבאה לחקן את סעיף קטן 19 בנושא מילוי מקומו של ראש הממשלה, ובה נאמר: "נעדר ראש הממשלה מן הארץ או שנבצר ממנו זמנית למלא תפקידו, יכהן במקומו ממלא מקום ראש הממשלה עד שישורב ראש הממשלה ארצה או עד שיתחזר למלא תפקידו; לא היה ממלא מקום לראש הממשלה או שממלא המקום נעדר מן הארץ, או שנבצר ממנו זמנית למלא תפקידו — תקבע הממשלה שר אחר מבין השרים שהם חברי הכנסת לכהן כממלא מקומו של ראש הממשלה".

חברי הכנסת, לשמחת העם ולשמחת כל בית ישראל, כולנו מקווים שהיום תחייב בפני הכנסת ממשלת אחדות לאומית, אשר תהיה מורכבת מרוב חברי הבית ומבוססת על הסכם קואליציוני בין שתי המפלגות הגדולות, המערך והליכוד, אשר על אף הקשיים ואבני הנגף בדרך להקמתה, השכילו ושהיה להגיע להסכמה ולהקים את הממשלה אשר מדינתנו כה זקוקה לה.

עד כמה שידוע לנו, נוסף על ממלא-המקום מתמנים גם שני סגנים. אם כן — ואולי השאלה כבר נשאלה כאן — שאלתי היא: מדוע לא יאמר בחוק במקום "תקבע הממשלה שר אחר מבין השרים" — "תבחר הממשלה אחד מסגני השרים שהם חברי הכנסת לכהן כממלא-מקומו של ראש הממשלה"? למה תיגרע זכותם של השרים, שכוודאי מונו למטרה חשובה ומסוימת ולא לשם כבוד גרידא?

על כן אני מציע תיקון להצעת חוק זו, וכו' יאמר: "לא היה ממלא-מקום לראש הממשלה או שממלא-המקום נעדר מן הארץ, או שנבצר ממנו זמנית למלא תפקידו — תקבע הממשלה אחד מבין סגני ראש הממשלה שהם חברי הכנסת לכהן כממלא-מקומו של ראש הממשלה".

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, לאחר שהכול מוכן ומוזמן והליכוד והמערך נכנסים לחופה וקמה ממשלת אחדות

היו"ר ש' הלל:
אני מעמיד להצבעה את ההחלטה שהביא יושב-ראש
הוועדה המסדרת לאישור הכנסת.

ה צ כ ה

ההחלטה, כהצעת הוועדה המסדרת, נתקבלה.

היו"ר ש' הלל:
אני קובע שהכנסת אישרה את ההחלטה שהביא
יושב-ראש הוועדה המסדרת והסמיכה את הוועדה המסדרת
לדון בהצעת החוק.

רשות הדיבור לשר המשפטים לדברי תשובה.

שר המשפטים מוותר על דברי התשובה.

היו"ר ש' הלל:
אני מעמיד להצבעה את ההצעה להעביר לוועדה המסדרת
את הצעת חוק-יסוד: הממשלה (תיקון מס' 5), להכנתה
לקריאה שנייה ולקריאה שלישית.

ה צ כ ה

ההצעה להעביר את הצעת חוק-יסוד:
הממשלה (תיקון מס' 5), לוועדה המסדרת,
נתקבלה.

היו"ר ש' הלל:

הישיבה תתחדש בשעה 16:00.

(הישיבה נפסקה בשעה 13:23 וחודשה בשעה 16:09).

ג. הודעה על הרכבת הממשלה

חברי הכנסת, ביום ד' באב התשמ"ד הטיל עלי נשיא
המדינה להרכיב ממשלה. כעבור שלושה שבועות דיווחתי
לנשיא על הקשיים המרובים שנתקלתי בהם בדרך וגם על
הסיכוי לגבור עליהם. הנשיא העניק לי ארכה נוספת למילוי
משימה זו. היום לפנות בוקר הודעתי, בהתאם לחוק, לנשיא
המדינה וליושב-ראש הכנסת על הרכבת הממשלה החדשה,
ממשלת אחדות לאומית, הכוללת את המערך, הליכוד,
המפד"ל, ש"ס, שינוי, מורשה ואגודת ישראל — קבוצת
מפלגות המייצגות כ-97 חברי הכנסת.

זוהי ממשלה שנולדה על קרקע מפוצלת, שנבנתה שלא
על-פי התקדימים הידועים והושלמה על-ידי מלאכה עדינה של
יישור הרוזים. אך היא יוצאת לדרך עמוסה בתקווה אמיתית
של העם לקרב לכבות בין בעלי דעות מנוגדות, למצות את
המשותף כדי לשרת טוב יותר את עמנו, להתמודד עם אתגרים
רחופים בתחומים רבים ומגוונים. זוהי ממשלה שתצטרך
להישען על רצון טוב לא פחות מאשר על כוח הרוב. זוהי
ממשלה שתצטרך להוכיח כי למשול פירושו לשכנע. עצם
העובדה ששני המחנות הפוליטיים הגדולים בישראל החליטו
לשלב כוחות כדי להציע את המדינה קדימה כבר יצרה ציפייה
דרוכה בישראל והערכה ניכרת מחוץ לה. הבה נקווה, שסגנון
חדש וטוב יתפוס את מקומו ליד חילוקי הדעות. הבה נתפלה,
שאחדות המעשה תפצה על ההבדלים ההיסטוריים
והאקטואליים הקיימים בינינו, הקיימים גם בתוכנו.

האתגרים העומדים בפני הכנסת האחת-עשרה, וממילא גם
בפני הממשלה החדשה, הם רחופים ותובעניים. בתחום
הכלכלי נדרשת פעולה מיידית ונמרצת להרגיע את המשק

אני מודה ליושב-ראש על החסר שעשה עמדי. אני קורא
לשר המשפטים, ברגע האחרון, לפני חתימת ההסכם, לעשות
משהו לתיקון הדבר — עלול להיווצר מצב שהיום יחתם
הסכם רק בין הליכוד לבין המערך. אינני מתאר לעצמי
שמפלגה דתית כלשהי תוכל לחתום היום על הסכם קואליציוני.
כלי שיתוקן המעוות.

היו"ר ש' הלל:

אני מודה לחבר הכנסת אברהם ורדיגור על דבריו.

בכך תם הדיון. הנהרתי שזו תהיה כנסת סוערת. הדיון
היום התנהל על מי מנוחות. אני בטוח שגם אחרי הצהריים
יהיה כך. מכל מקום, אני שמח שסיימו את הדיון הזה ברוח
טובה.

רשות הדיבור ליושב-ראש הוועדה המסדרת, חבר הכנסת
משה שחל.

מ' שחל (יו"ר הוועדה המסדרת):

אדוני היושב-ראש, הרשה לי בראש ובראשונה לכרך
אותך להיבחן לתפקיד הרם והחשוב של יושב-ראש הכנסת.
אני משוכנע שחמלא אותו באמונה לכבודה של הכנסת, לכבוד
כל חכמיה ולכבוד כל העם בישראל.

חברי הכנסת, כיושב-ראש הוועדה המסדרת אני מבקש
להביא לפני הכנסת את ההחלטה הבאה: הכנסת מחליטה
להסמיך את הוועדה המסדרת לדון בהצעת חוק-יסוד:
הממשלה (תיקון מס' 5), לאחר קריאה ראשונה בכנסת,
ולהכניס לקריאה שנייה וקריאה שלישית בכנסת, אבקש את
אישור הכנסת להחלטה זאת.

היו"ר ש' הלל:

אני מתכבד לחדש את ישיבת הכנסת.

מוזכר הכנסת ש' יעקבסון:

כבוד הנשיא!

(חברי הכנסת מקבלים בקימה את פני נשיא המדינה).

היו"ר ש' הלל:

רבותי חברי הכנסת, על סדר-היום סעיף "קטן": הודעה
על הקמתה של ממשלה חדשה. אני חושב שאיש מחברי הכנסת
איננו יכול להתלונן על חוסר יעילות. רק אתמול בחרתם
כיושב-ראש והיום הכנסת מתכנסת סוף-סוף לבחירתה של
ממשלה.

ברשותכם, אני רוצה לקרוא מכתב שקיבלתי מחבר הכנסת
שמעון פרס: "אל יושב-ראש הכנסת: על-פי סעיף 13(ב)
לחוק-יסוד: הממשלה, הריני מתכבד להודיע כי הרכבתי
ממשלה. אודה לך אם תודיע על כך לכנסת ותכנס אותה, כדי
שהממשלה שהורכבה תחייב בפניה ותבקש הבעת אמון
על-פי סעיף 15 לחוק האמור. בכבוד רב, שמעון פרס".

אני מתכבד להזמין את חבר הכנסת שמעון פרס לעלות על
הבימה.

שמעון פרס (המערך):

כבוד נשיא המדינה, אדוני היושב-ראש ידירי שלמה הלל,
קודם כול — ברכותי לבחירתך ליושב-ראש הבית הזה. מי ייתן
והבית הזה יצטיין בחוכמת שלמה וברוח בית הלל לטובת
הדמוקרטיה בישראל.

בינינו לבין חברת-המועצות יש חילוקי דעות וגם נתק דיפלומטי. גם אם חילוקי ידועים ייוותרו, אנו קוראים לחברת-המועצות שתחדש את קשריה הדיפלומטיים עם ישראל, קשרים שהיא ניתקה בשעת רתחה. התביעה שלנו מכרית-המועצות היא בעלת שני סעיפים בלבד: שרוסייה תעתיק את מאמציה מחזית הסירוב לחזית ההידברות באזור, ושברית-המועצות תפתח את שעריה בפני בני עמנו.

רק הבורק קיבלו הנשיא, יושב-ראש הכנסת והממשלה מברק נוגע ללב מקבוצת יהודים בכרית-המועצות — ואני קורא: "אנו, היהודים המתגוררים בכרית-המועצות, אך השואפים בכל מאורנו לחיות בארץ-ישראל, קוראים לכם, כבוד הנשיא, כנסת ישראל וממשלת ישראל, לנקוט צעדים מדיניים דחופים למען שיכנו למולדת. זכותנו היא, לבסוף, לסמוך על סיועכם האמיץ; זכותנו להזכירכם את שותפותנו בחוב הלאומי-יהודי; זכותנו לקרוא לרגש הלאומי שלכם; זכותנו לצפות מכם לפעולות רציניות, אחראיות ומעשיות. זכרו, הזמן דוחק; מזר ייתכן שכבר יהיה מאוחר. האחריות לסחבת ולחוסר המעש תיפול גם עליכם." חתומים יהודים מלנינגרד, ממוסקבה, מריגה ומאודסה. חשוכתנו, חשוכת הבית הזה לכל היהודים באשר הם שם, היא אחת: גורלכם — גורלנו; לא נשכח את ציפיותיכם ואת מצבכם.

נפעל להידוק הקשרים עם היבשת האירופית, נרחיב את הצהרים שנפתחו באפריקה, נעמיק את ההידברות עם אמריקה הלטינית ונקיש פעם נוספת על דלתה של סין הגדולה — אין צורך שהמרחק הגיאוגרפי שבין ישראל לבין סין יתורגם למרחק דיפלומטי חסר תוחלת.

חברי הכנסת, את עיקר המאמץ עלינו להשקיע בפנים, בתוכנו, בבית. אני קורא לכל חברי הבית: הבה נגייס את המיטב שכנו, על אף ניגודי ההשקפות, כדי לעקור שנאה, אלימות, הסחה, קיפוח, חוסר סובלנות בתוך הארץ הטובה שלנו. הציורי האמיתי של העם היהודי הוא ביסודו של דבר ציורי מוסרי — מותר האדם ביחסיו עם אחיו ושכניו, עליו האמונה באדם כאשר הוא אדם ובכל אשר נפנה.

יש לנו תשתית חינוכית חשובה, ואין לך השפעה חשובה יותר לעתיד העם והארץ מן ההשקעה והמאמץ החינוכי — מגן הילדים ועד האוניברסיטה. שום דבר לא יתרום לעצמנו הפערים מצד אחד ולקידומה של ישראל מצד שני יותר מן ההתמסרות למערכת החינוך על כל זרמיה.

חברי הכנסת, ישראל בנויה על שלטון החוק. הכול שורים בפני החוק ואין מי מעליו, לא יחידים ולא רשויות. הממשלה תפעל בנחישות להבטיח שהחוק, ולא שרירות הלב, ימשול בישראל.

בצד החוק נטפח כבוד הדדי — בין דתיים לבין חילוניים, בין יוצאי עדות שונות, בין בני גילים שונים, בין בני עמים שונים. בתוכנו קיימים דגמי חיים מיוחדים כמים: הקיבוץ, הקבוצה, המושב, הקהילה הכפרית, ערי הפיתוח. הם כבר עשו רבות בארץ ולמען הארץ, ובכוחם לעשות עוד.

מפת ישראל לא תהא בטוחה, אלא אם כל היישובים הפזורים לאורכה ולרוחבה יוכלו להתפתח ולהתבסס ללא הרף ובדרך של קבע. פיזור האוכלוסין וכיסוס היישובים בכל קצות הארץ ידריכו אותנו בקביעת סדר העדיפויות הלאומי שלנו.

חובה מיוחדת מוטלת עלינו להבטיח לאזרחים הערבים והדרוזים שוויון של אמת ותחושת שוויון של אמת, לסייע להם בפיתוח הכפרים ולאפשר לאנשים המשכילים למצוא מרחבי פעולה הולמים את כישרונם.

הגועש, לייצב את הכלכלה, לחדש את הצמיחה של ישראל, להוריד את האינפלציה, לשפר את מאזן התשלומים, למנוע אבטלה, להעלות את התפוקה ולשמור על הכנסה הוגנת של האדם העובד.

אנו מתחילים בנקודת משבר כמשק, אך הארץ שלנו ברוכה בכשרונות אנושיים וכמסירות חבורה, שניתן לגייסם כדי לבנות מערכת יצרנית ומודרנית בעולם מתחרה, בעולם של מדרע וטכנולוגיה, הרצים בקצב מסחרר. גם אם הדבר יימשך פרק זמן לא קצר, אין לי ספק שבכוחנו להתגייס, כדי להביא את ישראל לשורה הראשונה של העמים המתקדמים בתחומי המדרע, הטכנולוגיה, החינוך, התעשייה, החקלאות והחייירות. ביסודו של דבר, נבריא את המשק לא במהלומות אלא בהידברות מתמדת בין כל מרכיביו: ההסתדרות, התעשיינים, החקלאים והממשלה.

בתחום הביטחון — המשימה העיקרית תהיה להבטיח את שלום יישובי הגליל והחזרת חיילינו הביתה. ישראל המאוחדת חסויה להיות ישראל עצמאית, ארץ שותרת שלום, המסוגלת להגן על עצמה מכוח התגייסות בניה ושכלול אמיתי של כלי הגנה, לא נסמוך על נסים, נישען על כוחנו אנו, על צבא-הגנה לישראל האהוב על כולנו, נטפח אותו בלא הרף, כדי שישמש משענת מגן ראויה לשמה.

מנחם פרוש (אגודת ישראל):

אולי אתה רוצה להוסיף: כעזרת ה'.

שמעון פרס (המערך):

בתחום המדיני — נוסף לעורר את תהליך השלום, אנו פונים לכל שכנינו ומזמינים אותם למשא-ומתן אמיתי ורצוני, כדי ליישב את הסכסוכים שבינינו ולהעניק לכל ילדי האזור, בלי הבדל לאום, גזע ודת, עתיד של שלום.

מעל בימה זו וכרגע מיוחד זה אני קורא למלך חוסיין לבוא לשולחן של משא-ומתן, כדי להגיע לשלום אמת. ירדן תוכל להעלות את הצעותיה, והממשלה החדשה תדון בהן בכובד ראש. מתוך הנחה שגם ירדן תהא פתוחה להצעות שתבואנה מצדנו. ירדן אויבים רבים לה וישראל אויביה מרובים אף הם, והאיבה שבין ניהנת להסדר בדרך אמיצה של הידברות קבע; היא גם תקל על שתי הארצות שלנו. יהא הירדן נהר המרווה את שדות החקלאים, ולא בקע של מריבות ואיומים אין קץ.

אנו נושאים את עינינו לשיפור היחסים עם מצרים ולהעמקתם. שלום חייב בטיפוח מתמיד. נשתדל ליישב את חילוקי הדעות שבינינו ונקווה שמצרים תחזיר את שגרירה לישראל. הסכמי קמפ-דייוויד כבר תרמו לביטחון שתי הארצות שלנו ועוררו תקנות חדשות, אך על שתי המדינות שלנו לדאוג לא רק לקיומן של עצם, השלום אלא גם למיציא האפשרויות הטמונות בחוזה. השלב הבא בינינו לבין מצרים צריך להיות שלב של שיתוף פעולה כלכלי ומדיני, למען שגשוג האזור כולו. למען רווחת התושבים כולם.

חברי הכנסת, יקרה לנו מאוד היידות עם ארצות-הברית של אמריקה. אנו יודעים להעריך את תמיכתה המדינית, את סיועה הביטחוני, את עזרתה הכלכלית. קיימת בינינו לא רק יידות עמוקה ורבת שנים אלא קיים גם חזון משותף — חזון של כל ארצות החופש האמיתי, ארצות הדמוקרטיה, והאמונה שכסופו של דבר הדמוקרטיה היא לא רק הנצלה שבשיטות המשטר אלא גם החזקה שבכולן. נוסף לפעול כיחד מתוך אמן הדדי והידוק שיתוף הפעולה.

— הודעה על הרכבת הממשלה: מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת;
הודעה על הרכבת הממשלה (דיון) —

גדעון פח — שר המדע והפיתוח: יעקב צור — שר לקליטת העלייה: חיים קורפו — שר התחבורה: משה קצב — שר העבודה והרווחה: יצחק רבין — שר הביטחון: אמן רובינשטיין — וביקשנו שיטנה את שמו לשם עברי — שר התקשורת.

קריאה:

מה עם עזר ויצמן?

שמעון פרס (המעריך):

ויצמן זה עברית.

משה שחל — שר האנרגיה והתשתית: יוסף שפירא — שר אריאל שרון — שר התעשייה והמסחר: אברהם שריר — שר החירות.

חברי הכנסת, לא אכחיש שאני ניצב בפניכם נרגש מאוד ועמוס בתחושת האחריות הגדולה שהתפקיד מחייב: אך אני יודע שאסור להתעלם מהמציאות, שאסור לפחד מפני הצפוי, ושהעתיד שייך, בסופו של דבר, לאנשים המאמינים.

אעשה כמיטב יכולתי, מתוך אמונה גדולה בהיסטוריה של עמנו ובציווי מורשתו, ובלבי תפילה — והיטיב לבטאה הנביא יחזקאל: ונתתי להם לב אחד ורוח חדשה אתן בקרבכם למען בחוקותי ילכו ואת משפטי ישמרו ועשו אותם והיו לי לעם.

אדוני היושב ראש, אני מתכבד לפנות לכנסת, לפי סעיף 15 לחוק יסוד: הממשלה, ולבקש הבעת אמון הכנסת בממשלה המוצגת.

מזכיר הכנסת ש' יעקבסון:

כבוד הנשיא!

(חברי הכנסת קמים בצאת נשיא המדינה.)

ד. מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת

היום על שולחן הכנסת קור היסוד של תוכנית הממשלה וההסכם הקואליציוני וכן הצעת חוק יסוד: הממשלה (תיקון מס' 5), שהחזירה הוועדה המסדרת לקריאה שנייה ולקריאה שלישית. תודה.

ה. הודעה על הרכבת הממשלה

דיון

ויקטור שפיטוב (המעריך):

אדוני היושב ראש, חברי הכנסת, מכובדי המיועד לראשות הממשלה מהיום ועד ל-13 באוקטובר 1986: מכובדי המיועד לראשות הממשלה בסיבוב הרוטציוני השני, עד ל-13 בנובמבר 1988 — אם לא טעיתי בחשבון — כמה ממשלה משותפת למערך ולליכוד. המחנה הלאומי מצא מקום משותף סביב שולחן הממשלה עם חתנה התקווה היתירה. דרוש אומץ לב כדי להקים ממשלה כזאת, עם כוחות מנוגדים. למרות הביקורת שאני עומד להשמיע על הממשלה הזאת, אני רוצה להביע סיפוק מעצם העובדה שסוף סוף יש למדינת ישראל ממשלה, כי המצב שהיה מאז הבחירות ועד היום הזה היה קשה מנשוא: ממשלת מעבר שכמעט אינה מתפקדת וכמעט חמישים יום של מאמצים קשים להרכיב את הממשלה.

מדינת ישראל היא מדינתם של האזרחים החיים בתוכה ומדינתו של העם היהודי. אנו מאמינים שמקומו של כל יהודי הוא, בסופו של דבר, בארץ מולדתו של עמנו: אך אנו גם מאמינים, שיש לישראל עניין בגורלם של כל יהודי ושל כל תפוצה יהודית כאשר הם שם. מערכת היחסים בין ישראל לתפוצות ישראל היא בעלת אופי מיוחד במינו. עוד לפני ארכעים שנה קצב ראש הממשלה הראשון של ישראל, מורי ורבי הכלת'נשכח דוד בן-גוריון: כי "בניין המדינה וכיצע תפקידה לא ייתכנו בלי מאמצים חלוציים מוגדרים ובלי שיתוף כוחות בין יהודי ארץ-ישראל לבין העם היהודי".

לא אוכל לסיים את דברי בלי להודות לכל המפלגות, לכל האישים ולכל העוזרים, שפעלו כה רבות כדי להעשיר את ישראל בניסיון נועז וחדשני זה: לרתום את אשר כתוכנו — גם אם הוא עשוי ניגודים — למאמץ גדול, משותף וחדש. למען עתיד הארץ הזאת.

אני מודה במיוחד לראש הממשלה היוצא, מר יצחק שמיר, שבמשך שעות ארוכות למדתי להוקיר את כושר ההידברות שלו ואת רצונו בשיתוף פעולה אמיתי כדי להקים את ממשלת האחדות הזאת.

קווי היסוד של הממשלה מונחים לפניכם ולא אחזור עליהם. אציג את רשימת חברי הממשלה: שמעון פרס — ראש הממשלה, שר הפנים ושר לענייני דתות: יצחק שמיר — ממלא מקום ראש הממשלה ושר החוץ: יצחק נבון — סגן ראש הממשלה ושר החינוך והתרבות: דוד לוי — סגן ראש הממשלה ושר הבינוי והשיכון: משה ארנס — שר יוסף בורג — שר חיים בר-לב יושב שר המשטרה, משתופר המשטרה ממשדד הפנים ותיקבע כמשדד עצמאי שייקרא משדד המשטרה, לאחר אישור הכנסת: מרדכי גור — שר הבריאות: יגאל הורביץ — שר; עזר ויצמן — שר במשרד ראש הממשלה: גר יעקבי — שר הכלכלה והתכנון; יצחק מודעי — שר האוצר; משה נסים — שר המשפטים; יצחק פרץ — שר;

היו"ר ש' הלל:

עכשיו, משנותרנו בינינו לבין עצמנו, נעבור לסדר-היום הרגיל. אבקש ממזכיר הכנסת למסור הודעה.

מזכיר הכנסת ש' יעקבסון:

ברשות יושב ראש הכנסת, הנני מתכבד להודיע, כי הונחו

היו"ר ש' הלל:

אנחנו פותחים בדיון על הודעתו של חבר הכנסת שמעון פרס. רשות הדיבור לראשון הנואמים, חבר הכנסת ויקטור שפיטוב, ואחריו — לחבר הכנסת דב שילנסקי.

אהוד אולמרט (הליכוד):

אדוני היושב ראש, האם הוא ידבר בשם המערך?

היו"ר ש' הלל:

חבר הכנסת אולמרט, האם עד כדי כך אינך מעודכן? מה קרה, האם עסקת דברים אחרים כימים האחרונים?

אהוד אולמרט (הליכוד):

אדוני היושב ראש, אם הוא לא מדבר בשם המערך —

להגיב אחרי כל משפט ואחרי כל נואם בסערה שתגזול מאתנו זמן.

אהוד אולמרט (הליכוד):

התאפקו הרבה זמן, אדוני היושב-ראש.

היו"ר ש' הלל:

כדאי להמשיך ולהתאפק, זה רעיון נהדר.

ויקטור שם-טוב (המערך):

התוצאה היא, חברי הכנסת, שמציגים לנו ממשלה, שיש לה כמה ישיבים: השיא הראשון — הנפח המנופח שלה. בזכותו ובהסכמתו של הפרופסור שבח וייס, שהגיש לי את המספרים, אני רוצה לומר, שמאז 1948 היו לנו ממשלות קטנות — 12 שרים מקסימום, ממשלות בינוניות — 16 שרים מקסימום, ממשלות גדולות — בין 22 ל-24 תיקים לכל ממשלה. המשותף לכל הממשלות הוא, שהשר בורג היה חבר בהן, אבל הן היו שונות בגודלן.

בני שליטא (הליכוד):

מתי היו 12 שרים?

ויקטור שם-טוב (המערך):

הפעם יש לנו ממשלה של 25 שרים — מספר לא קטן של שרים בלי תיק, כי צריך היה לפתור בעיות פרסונליות: יש מבול של סגני שרים, ולכל סגן שר חפקיד — לא להיות שומר ראשו של השר, אלא שומר על ראשו של השר; ורשת שלמה של סמנכ"לים, סגני סמנכ"לים, ראשי מועצות למיניהן, כדי לנטרל את כל הכוחות שבאותה ממשלה.

רוני מילוא (הליכוד):

חבר הכנסת ויקטור שם-טוב, כמה שרים היו בממשלה שאתה ישבת בה, ממשלת האחדות הלאומית?

ויקטור שם-טוב (המערך):

24 שרים, וזו הממשלה הגדולה ביותר שהיתה בישראל.

רוני מילוא (הליכוד):

מדוע לא דיברת אז? ישבת בממשלה, עם מכונת, עם הכול.

ויקטור שם-טוב (המערך):

חבר הכנסת רוני מילוא, אין לך סבלנות לשמוע אפילו נאום אופוזיציוני אחד בהתחלה?

רוני מילוא (הליכוד):

אני רוצה שהציבור ידע איפה ישבתם.

ויקטור שם-טוב (המערך):

אתה כבר חסר סבלנות כל כך? כפי הנראה הדברים שאני אומר הם נכונים לגמרי.

פנחס גולדשטיין (הליכוד):

חבר הכנסת שם-טוב, רוני מילוא פשוט רוצה שמפ"ם תצטרף, ואז זאת באמת תהיה — — —

מיכאל איתן (הליכוד):

היו"ר ש' הלל:

חברי הכנסת, אני רוצה להסב את תשומת לבכם: אתן לנואמים את הזמן נטו. ההפרעות יהיו על חשבון התארכותה של הישיבה בלי צורך. את כל ההערות החכמות והנכונות כדאי לומר מעל הבמה ולא בהפרעות.

ויקטור שם-טוב (המערך):

מבחינת המבנה של הממשלה, אני טוען, חברי הכנסת,

הממשלה המשותפת לליכוד ולמערך, הקריה בפי כול "ממשלת אחדות לאומית", כמה הודות לפחד; הפחד שימש לה מיילדת. באותו לילה מורט עצבים של 24 ביולי, בשעות המוקדמות של הבוקר, הודיע ראש הממשלה במטה הבחירות של הליכוד, שיש ניצחון כבר, ניצחון היסטורי, לליכוד. בערך באותה שעה הודיע במטה הבחירות של המערך יושב-ראש מפלגת העבודה, בטון פחות בוטה ובפנים קצת עצובות, שבעצם לא השיג את התוצאות המצופות, אבל המערך הוא המפלגה הגדולה בכנסת. הוא אמר שהוא קיבל יותר קולות מהליכוד וינסה להרכיב ממשלה. שני המנהיגים אמרו חצאי אמיתות. רשאי היה ראש הממשלה לומר אז, שהליכוד לא נוצח בבחירות; לא יכול היה לומר יושב-ראש מפלגת העבודה באותו ערב שהוא ניצח בבחירות. העם לא הכריע הכרעה ברורה וחד-משמעית בין הליכוד לבין המערך, אם כי נתן למערך יתרון מסוים. הדבר שחיבר את שני המנהיגים באותו ערב היה הפחד — הפחד של מר שמיר מאובדן השלטון והפחד של מר שמעון פרס מלהישאר באופוזיציה. לפחדים האלה התלוותה חרדה עמוקה בשכבות רחבות של העם, בגלל מצבה של המדינה, מצב כלכלי על-פי תהום, שנוצר לאחר שבע שנות שלטון הליכוד. העם חיפש קרש הצלה מתוך חולשה ואי-ביטחון ואמר: יש צורך בממשלת אחדות לאומית. הצטרפו לקריאה ארבעה סופרים, שאני מוקיר ומכבד אותם, שנתנו את ההכשר המוסרי והאידיאולוגי לצעד פרגמטי, חסר עקרונות ומטושטש. ששמו ממשלה משותפת למערך ולליכוד. עד היום אני מחפלא איך קרה שהמשוורת והמלחינה נעמי שמר עדיין לא סיפקה את הליווי המוסיקלי לפנייה הזאת של הסופרים.

יגאל הורביץ (אומץ):

את זה אתה עושה.

ויקטור שם-טוב (המערך):

אך גם בלי זאת, לאט לאט, התביעה להקמת ממשלה משותפת לשני כוחות מנוגדים הפכה למיתוס, והוויכוח כבר לא היה ויכוח אידיאולוגי אלא מיתולוגי, ופה ארגומנטים לא הועילו. נוצר רושם — ופוליטיקאים ציניקים ניצלו אותו — שממשלת אחדות לאומית היא תרופת פלא לכל תחלואי המשק. ואני, חברי הכנסת הנכבדים, טענתי וטוען עד היום הזה, שזה יתגלה כמקסם שווא.

חמישים ימים: מאז יום הבחירות, התקיים המשא-ומתן על הרכבת הממשלה הזאת. זה היה משא-ומתן מדכא, בפרקים מסוימים — חיזיון מביש ומייאש. כולם טענו שממשלת אחדות לאומית דרושה כדי להציל את העם, וכל אחד התחרה עם השני על הצלת העם במחיר גבוה ככל האפשר של נחם בשלטון. המפד"ל קבעה מינימום של שני שרים בממשלה כדי להציל את המדינה; ש"ס — מינימום של תיק אחד; מפלגה פטריטית מאוד תבעה מחיר צנוע של סגן שר הביטחון; שתי המפלגות הגדולות אמרו: אפשר להציל את המדינה במינימום 12 תיקים לכל אחת. אחרי כן הירדו קצת את ההגדרה והגיעו ל-10 תיקים לכל אחת.

אהוד אולמרט (הליכוד):

חבר הכנסת ויקטור שם-טוב, אילו הייתם בממשלה צרה, כמה שרים היו למפ"ם?

מיכאל איתן (הליכוד):

הוא היה בממשלה רחבה מאוד.

היו"ר ש' הלל:

חברי הכנסת, חבר הכנסת אולמרט; חבר הכנסת אולמרט, אני מבטא את שמך נכון, לפחות חקשיב לי. אני מבקש מכם לא

יש לי רצון לכרך את ידידי וחברי הטוב חיים בר-לב: שימו לב: רק התפרסמה הידיעה שהוא יהיה שר המשטרה וכבר תפסו את מו"פי הדולרים האלה, שכולנו שמחים שהם אינם פועלים עוד.

אבל את עיקר הברכה שלי אני מכוון לשר בלי תיק בממשלת הליכוד, למר אריאל שרון. אני חושב, חברי הכנסת, שאריאל שרון זכה להישג מרשים — — —

בני שליטא (הליכוד):

שר התעשייה והמסחר.

היו"ר ש' הלל:

הוא אמר "בממשלת הליכוד".

יקטור שם-טוב (המערך):

אמרתי, שעד עכשיו הוא היה שר בלי תיק בממשלת הליכוד. לדעתי, הוא השר המיועד שזכה לאחר ההישגים המרשימים ביותר בתקופה זו. הלאו כולנו יודעים שפסק הדין הקטלני ביותר של ועדת כהן — שלא "שלוש עכשיו" מינתה אותה — היה פסק הדין על אריק שרון, ונאמר בו שהוא איננו ראוי להיות חבר בממשלה. ראש הממשלה הקודם, מנחם בגין, קיבל את ההמלצה הזאת, אם כי לא במלואה. הוא השאיר אותו כשר בלי תיק, בתפקיד שולי בממשלה. ראש הממשלה שבא אחריו, יצחק שמיר, השאיר את אריק שרון באותה פניה בממשלה. אריק זוכה עכשיו — בהסכמת מפלגת העבודה ובבחירתו של יושב-ראש המערך — לא לחנינה כי אם להבליטתו מוחלטת. הוא מועלה בתפקיד. הוא יהיה שר התעשייה והמסחר והוא יהיה חבר שני הקבינטים המצומצמים.

פנחס גולדשטיין (הליכוד):

יש צדיקים, שמלאכתם נעשית בידי אחרים.

יקטור שם-טוב (המערך):

אני חושב, שעל-ידי זה נפתחה הדרך של אריק שרון — כסיטואציה מסוימת — לראשות הממשלה. לו היה זה ראש הממשלה, הייתי אומר לו: מר שמיר, היזהר, אינני בטוח שב-25 החודשים האחרונים אתה תהיה מי שיהיה ראש הממשלה.

אני מציע למר יצחק שמיר ש"יחטוף" שיחה בארבע עיניים עם חבר הכנסת עזר ויצמן, ואולי חבר הכנסת ויצמן יספר לו על שיחה אחרת בארבע עיניים, שנערכה ביזמתו של שמיר לפני שהממשלה הזאת קמה.

חברי הכנסת, מבחינת התוכנית, הממשלה הזאת בנויה, לדעתי, על תוכנית הליכוד, הן בשטח הכלכלי והן בשטח המדיני. בשטח הכלכלי, אף שיש הסכם עם נוסחאות כלליות, כל התפקידים הכלכליים בממשלה נמצאים בידי הליכוד; ולמערך נוספו בתוך הממשלה הזאת שני תפקידים: האחד לתת חיפוי על האשמים במבוי הסתום, בהרס הכלכלי; והשני — לבלום את ההסתברות בהתנגדותה למדיניות כלכלית אגרסיבית של אכטלה על חשבון השכירים.

בשטח המדיני נתקבלה תוכנית הליכוד. שמעתי את חברת הכנסת גאולה כהן מתלוננת בטלוויזיה על כך, שבעניין ההתנחלויות הליכוד "התקפל". גאולה, רציתי לעשות לך קריאת בנינים: מהפה שלך לאזונו של הקדוש-ברוך הוא. אני יכול להרגיע אותך: נתקבלו הדרישות בעניין ההתנחלויות. היום היו כמה התנחלויות, במגמה ליצור עובדות מוגמרות יום לפני הקמת הממשלה. המערך הסכים לפתח את ההתנחלויות הקיימות ולהוסיף להן מיליארדים, גם להתנחלויות שהמערך התנגד להקמתן. המערך קיבל עקרונות את כל ההתנחלויות

שאין למודל כזה את ורע כשום מדינה בעולם. אני בטוח שבפקולטאות למדע, המדינה באוניברסיטאות בעולם ואצלנו יעשו אנשים דוקטורטים, יצמד מקימים מודל כזה של שלטון, ממשלה שיש בה דבר והיפוכו והיא בנויה על בסיס פריטטי. כל כך הקפידו על הפריטטי, שאפילו ארבעה "יצחקים" שיש בממשלה הזאת — שניים של המערך ושניים של הליכוד, 10 שרים מצד אחד, 10 שרים מצד אחר — — —

היו"ר ש' הלל:

אני רוצה להגיד, שיצחק מי שיצחק אחרון.

יקטור שם-טוב (המערך):

זה נכון.

— — — ולכל גוש בממשלה זכות וטו. כל אחד יכול לנטרל את הצד השני, ואיש לא יכול להסביר כיצד הדבר יפעל, לא על הנייר, אלא בשטח, במציאות.

660,000 אזרחי מדינת ישראל הצביעו בעד הליכוד, כי רצו ממשלה המשך: 720,000 אזרחים הצביעו בכחירות בעד המערך. כי ביקשו ממשלה חמורה. עכשיו מכניסים בממשלה אחת את ההמשך ואת התמורה, והתוצאה תהיה שלא יהיה לא המשך ולא תמורה אלא קיפאון מוחלט בעיקר הבעיות.

הממשלה הזאת בנויה גם על רוטציה בין שני ראשי ממשלה. אין לה משל ודוגמה. אני מצטער, ידידי שמעון פרס, על שאתה נכנס לממשלה בתנאים כל כך קשים. אתה ראש הממשלה הראשון בעולם שאין לו רוב בממשלתו. שיצטרך לגייס את כל יכולתו למניפולציות ולרכישת אנשים כדי להשיג רוב על כל דבר מהותי. נאלצתם לקלוט שותפים קטנים, נאלצתם ללכת ולהקים קבינט מצומצם בעניינים פוליטיים וביטחוניים, בעניינים העיקריים, קבינט של חמישה-חמישה: שוב פריטטי. והיות שיש צורך לפתור בעיות כלכליות — חזרתם ויצרתם קבינט כלכלי מצומצם, גם הוא על בסיס של "פריטי". ועכשיו יש שתי ממשלות, שני סוגי שרים: שרים בכירים, היושבים בקבינטים המצומצמים ומחליטים, ושרים אחרים הנושאים באחריות הקולקטיבית, אבל אינם משתתפים בהצבעות על עניינים מהותיים. חברי ממשלה המשלימים עם ביטול סמכותם העיקרית — היינו, נטילת חלק בקבלת החלטות — וחל עליהם עקרון האחריות הקולקטיבית. שרים המסכימים שקבוצת שרים מצומצמת תישל מהם סמכות זו, אינם ראויים להיות חברי הממשלה. יש פה אלמנט של אוורפציה של השלטון על-ידי חלק של השרים, על חשבון שרים אחרים.

ראש ממשלה ברוטציה — חברים, בכל הממשלות שלנו — אם כי זה לא תמיד נשמר — היה עיקרון, שראש הממשלה הוא ראשון בין שווים. השרים רואים אותו כראשון וראש הממשלה רואה את השרים כולם כשווים. זו הפעם הראשונה שיש שרים שאינם שווים. כי יש קבינטים מצומצמים, ושראש הממשלה איננו ראשון יחיד. יש שני ראשי ממשלה ראשונים. החלק האחד של חברי הממשלה רואים את הראשון שלהם: החלק השני — את הראשון שלהם. זהו שיבוש מערכת סמכותית בתוך ממשלה פריטטית שיסודותיה מנוגדים זה לזה: זהו מרשם לכישלון חקוקי.

היות שאני מסיים את הפרק שבו אני מדבר על הממשלה, אני מוכרח לברך. הייתי יכול לברך את כל השרים, במיוחד את שרי המערך, שאחם הייתי חבר עד עכשיו כנח פוליטי אחד. רציתי לברך קודם כולל את חבר הכנסת שחל, אשר השקיע כל כך הרבה אנרגיה כדי שממשלה זאת תקום. — והוא התנגד לה — ולכן, בהחלט מגיע לו להיות שר האנרגיה: מגיעים לו שני משרדי אנרגיה על האנרגיה שהוא השקיע בעניין זה.

ז'בוטינסקי ובין תלמידי בן-גוריון. אינני יודע באיזו מידה יגאל הורביץ הוא תלמיד של בן-גוריון. הוא תלמיד של בן-גוריון כמו שכהנא הוא תלמיד של טולסטוי. אבל הכרית הזאת, לאן היא מובילה את אופיה של מפלגת העבודה? אני מלא חרדות.

שמעון, אישית, אני מאחל לך הצלחה בתפקיד. אני יודע כמה מאמץ, כמה נוקשות, כמה כוחות הקדשת כדי שתגיע למעמד הזה. בלבי אני מתפלל שלא יתאמתו חרדותינו, אלא שתצליח כפי שאתה חושב להצליח. אני חושב שאתם עוד תחזרו מהמהלך הזה, ואז ניפגש שוב, כי יש בינינו הרבה מאחד.

מפ"ם תקיים את צו נשמת אפו של הפרלמנט. הפרלמנט תובע שתהיה ממשלה מושלת ואופוזיציה לוחמת. אנחנו נשרת את העם כאופוזיציה. נדון אתכם לפי מעשיכם. אם תוציא את זה"ל מלבנון — נתמך בכס. אם תילחמו נגד האבטלה ותכריאו את המשק — נתמך בכס. אם תעשו פעולות לביטול אפליה וקיפוח של אזרחי הערבים של מדינת ישראל — נתמך בכס. אם תחדשו את התהליך המדיני — נתמך בכס.

אנו נקיים את תפקידנו, נשרת את העם כאופוזיציה בכבוד, באומץ לב ובאחריות לאומית.

היו"ר ש' הלל:

תודה רבה. אני מודה לחבר הכנסת שם-טוב.

לפני שאתן את רשות הדיבור לחבר הכנסת דב שילנסקי, אבקש מחבר הכנסת שמעון פרס למסור תיקון או תוספת להודעה.

שמעון פרס (המערך):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, כגלל טעות בהדפסה נשמת שמו של אריה נחמקין שר החקלאות. אני מבקש להוסיף אותו לרשימת השרים.

היו"ר ש' הלל:

תודה רבה. יכול להיות שזה ישנה את דעתו של חבר הכנסת יקותיאל שם-טוב, אינני יודע.

רשות הדיבור לחבר הכנסת דב שילנסקי, ואחריו — לחבר הכנסת גאולה כהן.

דב שילנסקי (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, בראשית דברי כרצוני לכרך את חבר הכנסת שלמה הלל עם היכרונו לתפקידו הרם.

הנני תלמידו של זאב ז'בוטינסקי. אחד מיסודות תורתו הוא ההדר. שילוב ההדר בממלכתיות מחייב אותו לכבוד ולדרך-אשר לנושאים במשרות הממלכתיות. אתה זכית לשבת על כס יושב-ראש הכנסת. כבר בימים אלה כבוד הנשיא יוצא לביקור חשוב מאוד לעם היהודי, ביקור בהולנד, ואתה תמלא את מקומו. עד ליום אתמול נמנית עם יריכי הפוליטיים. מאתמול אני רואה אותך ואת כהונתך הרמה כידידה אחת. בהתאם לכך אנחנו ניתן לך את היחס ואת הכבוד. אני מאחל ומברך אותך, שתשכיל להרים עיניים ליראת שמים ותדע להשפיל כיוחסין עם הבריות. ותדע להתעלות מעל לקטנות היום-יום, ותזכה לשאת ברמה את הפטיש ולשבת על הכס של יושב-ראש הכנסת לתהילת עם ישראל. לכבודו של הבית הזה ולכבודך אתה.

היו"ר ש' הלל:

תודה רבה.

דב שילנסקי (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, הפלוגתא היא אחת

שהיו בצנרת בתוכנית הליכוד והתחייב להקים כבר בשנה זו חמש או שש מהן.

גם לגבי התהליך המדיני ממשלה זו היא ממשלת קיפאון בתהליך המדיני, והקיפאון הוא תוכנית הליכוד ולא תוכנית המערך.

יצחק נבון (המערך):

יקטור שם-טוב (המערך):

כן, אני חושב שאין שום סיבה שהתחיה לא תצטרף לממשלה זאת.

קריאה:

בעוד כמה חודשים היא תצטרף.

יקטור שם-טוב (המערך):

אינני יודע כמה זמן הממשלה הזאת תחזיק מעמד. אם מה שחבר הכנסת פרס אומר לנו נכון — שהיא תחזיק מעמד 50 חודשים, ובמשך 25 חודשים מר שמיר ישבח את מר שמעון פרס, ואחר-כך בשלב השני פרס ישבח את שמיר — אם זה יהיה כך, ואני בספק. בסוף 50 החודשים תיהפכו אתם, יצחק שמיר ושמעון פרס, לתאומים פוליטיים, ולא יהיה אפשר להכיר מי מכם היה שמעון פרס ומי מכם היה יצחק שמיר.

קריאה:

מדוע זה רע?

יקטור שם-טוב (המערך):

הממשלה הזאת תהיה ממשלה של הדלפות, של ריב פנימי, של שיסוי איש ברעהו, וכל ה"קלוקלים" של ממשלת בגין יהיו באידייליה לעומת מה שיהיה בממשלה הזאת. לכן, אינני מנבא לה אורך ימים. אני סבור, שהיא תתפרק ביום שבו תצטרך לקבל החלטה מהותית — אם, כמובן, אריק שרון לא יטרף אותה קודם לכן, וזאת אינני יודע.

ובסוף, אדוני היושב-ראש, אני רוצה לומר משפט אחד, אישי, לידידי שמעון פרס — אנו עדיין בסיעה אחת של 44 חברים, שמעון פרס, שמעתי את נאומך במרכז מפלגת העבודה, ואני מפתח לומר לך, שאני מרגיש שמתחילה תקופה של רצח אופי נגד מפ"ם, והרי אתה יודע מה הוא רצח אופי. כמעט שהטלנו עלינו את האחריות לפריצת מלחמת לבנון. לוא היינו מסכימים בפברואר 1983 להצעתך למשלחת אחדות לאומית, ייתכן — אתה אומר — שהמלחמה לא הייתה פורצת. אתה יודע שכפברואר 1983 מחצית מפלגתך הייתה נגד ממשלת אחדות לאומית; לא רק בגללנו לא קמה ממשלה האחדות הלאומית, אלא בגללנו ובגלל החברים שלך.

אתה עכשיו טוען שבגללנו הסכמת להסכם הרוטציה. האמת היא, שהסכם הרוטציה והסכם הפריטטי סוכס בינו לבין ראש הממשלה יצחק שמיר לאחר שתוצאות הבחירות היו ידועות וכלי קשר מי יותר גדול. העובדה שאתה ראש ממשלה ראשון היא תוצאה מכך, שעדיין המערך הוא כן 44 חברים. אני התפלאתי שפומכית אתה מבקר אותנו, ואתה יודע כמה קומפלימנטים חלקתם למפ"ם בשיבות פנימיות על שהיא התנהגה כהגינות וביושר בכל חקופת המשא-ומתן.

שמעון יריד, כל קודמך בתנועת העבודה עשו מאמצים ללכד אותה והקימו מסגרות של התלכדות ושל איחוד. אתה נושא באחריות ההיסטורית לפירוק המערך. ראה ממי אתה נפרד ואת מי אתה קולט חזרה. אביא רק דוגמה אחת: במקומנו בא חבר הכנסת יגאל הורביץ. זה לא "ליכוד ב'" זה ליכוד "א-א" — אדם שחצה את הקווים, אדם שפיתח את התיאוריה הפילוסופית של הברית ההיסטורית בין תלמידי

עבד-אלוהב דראושה (המערך):
או איך אתה מטיף ל"שלום עכשיו", אם התנגד
לקמפ-דייוויד?

דב שילנסקי (הליכוד):
סלח לי, פשוט לא שמעתי אותך.

גם אנו — אלה שלא תמכו, שחששו — התפללנו,
שכסופו של דבר יביא קמפ-דייוויד לשלום. ועלינו, המתנגדים,
להיות היום הוגנים ולהודות על האמת ולומר — ואני מקווה
שדברי אלה יגיעו גם אל ראש הממשלה דאז, מנחם בגין, ואני
מאחל לו הבראה ובראות, והוא בוודאי מאזין עכשיו לשידור
כרדיו — שמאז יש שקט בדרום.

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, יש שקט בדרום ויש
שקט גם בצפון: אך בנינו, חיילינו, נמצאים כלבונן. כולנו
חייבים לשאוף לכך שהבנים יחזרו הביתה, לכולנו בנים, לחבר,
כל המפלגות יש בנים ובנות. כל אם היא אם, כל אם היא אם,
וכל הורה חרד. אך אל לנו להיתפס לסממאות ולרצונות. עלינו
להשלים כל מבצע וכל פעולה שיביטחו את שלום הגליל. איננו
יכולים לשוב ולהפקיר לקטיושות את קריית-שמונה, את
אצבע-הגליל, את נהרייה. בלי שלום לצפון לא יהיה שלום גם
לחל-אביב.

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, משימות גדולות לפנינו:
קיבוץ גלילות, החזרת הבנים הביתה, החזרת יורדים, ומעל
לכול — מניעת ירידה. עד כמה שידוע לי, עד שעות הצהריים
לא לוכדה נקודה זו בכל המסמכים שהוכנו, וחבל, אם יכתבו
ואם לא יכתבו — בנשמתנו הדבר, אנהנו נשיג זאת, אם נצליח
ליצור הרגשה ומצב — — —

אמנץ לין (המערך):
לא שמענו מה שאמרת לגבי המסמכים.

דב שילנסקי (הליכוד):
קיבלתי איתות שעלי לסיים, אני מצטער. מה שאמרת
הוא, שעד לשעות הצהריים לא שמעתי שנושא התזרת היורדים
או מניעת הירידה, חרוטים בקווי היסוד. הייתי רוצה לדבר עוד,
אבל קיבלתי איתות, ואני חייב לסיים במשפט אחד או שניים.
אתה בוודאי מסכים אתי בנושא זה.

אנו נשיג זאת, אם ניצור באמצעות החינוך שנקנה אצל כל
אחד ואחד מבני הארץ את ההרגשה, שטוב לחיות בארץ הזאת
— ואני מדגיש: לכל אחד מבניה, ללא הבדל מין, דת וגזע —
ומדינת היהודים תהיה אור לגרים.

אני מאחל לממשלה החדשה הצלחה, ומי יתן שלא רק
של ותחרט, אלא גם נתברך בכך שהצבענו בעדה.

הי"ד ש' הלל:
אני מודה לחבר הכנסת, דב שילנסקי על כרכותיו ועל
דבריו. רשות הדיבור לחברת הכנסת גאולה כהן, ואחריה —
לחבר הכנסת אבנר שאקי.

גאולה כהן (התחייה-צמח):
אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, זה היה יכול להיות יום
חג, יום של התרוממות רוח בכנסת והתרוממות רוח בעם, אולם
— איזו חממיה: החמצה בקווי היסוד, בקבלת ההחלטות,
כאיוון הכלתי-קדוש שבהרכב הממשלה ובדרך מעשה
המרכבה שלה.

היינו בעד ממשלת אחדות לאומית. שלא כמו מפ"ם, לא
פסלנו אף ראש ממשלה מהמחנה השני, לא בגלל דוטציה כזאת
או כזאת: כשבילנו כולם יהודים ואין מוחזרים. אבל שקלנו

התכונות המושרשות בעם היהודי. יש בה, בפלוגתא, גם מן
הכרכה וגם מן הקללה. הכרכה היא חירוד מוחין, ליכון כעיה,
קדמה, ובפרט כאשר נעשית היא, הפלוגתא, לשם שמים.
הקללה, מוטב שהיום לא נזכר עליה, כי רבה היא. חטונה
הגדול ביותר הוא הפירוד. הפירוד הזורע לפעמים גם אי-הבנות
ואף שנאה בעם. מצווים אנו תמיד לחפש את המאחד ולהעלותו
מעל המפריד.

אם משקיף אני על תולדות הציונות בלבד, הרי רק בפרק
זה למדנו פירוד מהו. ודוגמת, "אלטלנה" — ואני אחד
מקורבנותיה — מלמדת אותנו למה יכול להביא הפירוד בעם.
והאיחוד — תוצאות מלחמת הגאולה של ששת הימים
מלמדות אותנו מהו. לכן מצווים אנו, כולנו, לכוון על כל איחוד
ועל ממשלת איחוד כאשר היא קמה. אנו מצווים לדעת לכבד
איש את המקדש בעיני רעהו. אנו מגיעים לאיחוד זה כל אחד
עם המסורת שלו, עם העבר שלו ועם השקפת עולם משלו. אבל
אנו חייבים להתלכד סביב היסודות החשובים, החשובים
ביותר. ברצוני להביא דוגמה, שלא אחת נזדמן לי להביאה
בישיבות של ועדות הכנסת, בעת שהיו רנות בענייני דת, נוהג
הייתי לומר לאלה שחלקו לפעמים על יסודות היהדות: אתה,
שאתה אומר שיכול אתה לאכול גם לא כשר — אתה יכול, אבל
כשר ודאי שאתה יכול לאכול; לעומת זאת, שומר המצוות אינו
יכול לאכול טרפה בשום פנים ואופן. לכן אתה חייב בוריתור
יותר משומר המצוות. כך גם לגבי ארץ-ישראל. יש פה אנשים
שקיבלו חינוך, בתנועה הנקראת "ארץ-ישראל העובדת", גם
אני קיבלתי חינוך בתנועה זו, בעייתית בגלות, תנועה שנקראה
"צם" — ציונים סוציאליסטים. וכשאני ממזג את מה שלמדתי
שם עם החינוך הממלכתי בבית"ר, אני יודע שכציוני אינני יכול
לוותר על יישוב ארץ-ישראל. ואני מבקש מכל חלקי הבית
ומכל אלה המשתלבים היום באיחוד לעתיד להבין, שיש בבית
הזה, אנשים שיישוב ארץ-ישראל הוא בשבילם קודש,
שאי-אפשר לעקור אותו.

עבד-אלוהב דראושה (המערך):
ומה על זכויות הערבים?

דב שילנסקי (הליכוד):
אני מבקש מכולם להבין, שמי שחושב שאפשר לעקור
מתוך הנוף הארץ-ישראלי מקומות כמו שכם, חברון ובית-לחם
— מקומות שעליהם לימדו אותי בחומש לפני שלמדתי ציונות
מהי; והחומש הוא הזיכרון שלי על ארץ-ישראל — מי שחושב
שהוא יכול לעקור מהנוף של ארץ-ישראל את המקומות האלה,
את השמות האלה, חייב להבין שהוא נותן לגיטימציה לעקור
את כל הזיכרון שלנו על ארץ-ישראל.

עבד-אלוהב דראושה (המערך):
ומה על זכויות העם הערבי הפלשתינאי?

דב שילנסקי (הליכוד):
אני יודע שבאיחוד חייבים לוותר אחד לשני, ואני יודע
שהיו לנו בוודאי ויכוחים על הקצב של ביצוע חוון
ארץ-ישראל, ואולי גם על הדרך. כולנו מצווים להתווכח על כך
ולחפש את הדרך המשותפת, חוץ אהבת ארץ-ישראל.

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, בעד השאיפה להגשים
את חוון ארץ-ישראל, אל לנו לוותר — ולו להגע אחד — על
חוון השלום. אני נמנה עם אלה שלא הצביעו עבור הסכם
קמפ-דייוויד; אך רוב רובו של הבית הזה — גם אלה היושבים
היום מימין ופעם ישבו משמאל, גם אלה היושבים היום
משמאל ופעם ישבו מימין וגם אלה היושבים באמצע —
הצביע בעד הסכם קמפ-דייוויד.

האם להיות בעד אחדות לאומית, מפני שכמו כל אחד ואחד בעם ראוינו את המצוקה הפנימית ולא פחות ממנה גם את המצוקה של עם ישראל, לא רק של מדינת ישראל.

שמענו עכשיו את הפנייה הנרגשת של אסירי ציון ברוסיה. ראינו שיש מקום לממשלת חירום לאומית. אבל כפי שהיינו בעד ממשלת אחדות, היינו בעד ממשלת אחדות לאומית. אחדות כשלעצמה יכולה להיות טובה ויכולה להיות רעה, תלוי למה היא משמשת. גם פרישה יכולה להיות טובה ויכולה להיות רעה, תלוי אם זו פרישה קדימה או פרישה הצדה.

לצערנו הרב, ממשלת אחדות זו, שהוצגה פה היום, היא ממשלה של אחדות הפוגעת באתגרים הלאומיים. אני מכירה את כל ההנמקות הקשורות לנושא הכלכלי, ולא פעם אחת אמרנו חברי ואני מעל כמה זו, שכל הגזירות שאנו נדרשים להן בתחום הכלכלי יש להן טעם, יש להן הצדקה, רק אם הן באות למען המשך המפעל הלאומי, אבל לא על חשבוננו. כולם בממשלה הזאת קיבלו הבטחות, כולם קיבלו כיסאות, אפילו יגאל הורביץ שדיבר על כלכלה ודיבר על "אין לי" בשביל העם. חבל שהוא איננו פה. הייתי שואלת אותו: מה פתאום "יש לי" בשביל כיסא של שר בלי תפקיד בממשלה, בלי צורך קואליציוני, עם כל המזכירות שיישאו את ה"בלי תיק" שהוא יישא? אבל כולם קיבלו כיסאות.

מי שלא קיבל כיסא בממשלה הזאת, מי שלא קיבל תיק בממשלה הזאת — אלה ההתיישובות, אלה הנשאים הלאומיים, גם העלייה. בפעם הראשונה בהיסטוריה יעדים לאומיים של קווי יסוד של ממשלה אינם מזכירים התיישובות. לא במקרה אין ההתיישובות מופיעה בקווי היסוד — וחבל שראש הממשלה המיועד איננו כאן — מפני שלמעשה, יש הקפאה לא רק על גב ההר אלא גם באזור הכלול תוכנית אלון. תוכנית אלון היא בהקפאה גם לפי קווי היסוד האלה. אמרת: תירוצים כלכליים. בשנות החמישים יהודים עולים ישבו בברונים ויישובים חדשים פרחו בכל הארץ. איש לא אמר: תנו קודם לברונים, לאוהלים, אין לנו כסף ליישובים, צריך לתת לאוהלי המצוקה. מי היה מעלה על דעתו לעצור את מפעל ההתיישובות בגלל המצוקה הכלכלית, שכל כולה היתה חלק מאותו אתגר לאומי שמדינת ישראל קמה בשבילו? המדיניות של "דונם ועוד דונם" היתה יכולה להיות מובנת ולפעמים טובה באווירה של התקדמות. כשמתקדמים — זה דונם ועוד דונם; טוב, יש ויכוחים, האם צריך לעשות זאת מהר יותר או מהר פחות, אבל באווירה של נסיגה יש דונם אחרי דונם לאחור, לא קדימה.

רציתי לשאול את ראש הממשלה: האם אתה תמלא את אזור תוכנית אלון ביישובים ובערים? אמרתם שתוכנית אלון היא המינימום הביטחוני. את המינימום הביטחוני צריך ליישב, אלא אם כן שנייתם את הקונצפציה הביטחונית, ושלום היום חשוב יותר ותוכנית אלון תסגור אופציות לשלום. לא במקרה הייתם בשלטון עשר שנים ורק כמה אלפי יהודים היו בכל יהודה, שומרון ועזה ב-1977.

שבח וייס (המערך):

וכרמת-הגולן ובכנרת-הירדן.

גאולה כהן (התחיה-צמח):

עם רמת-הגולן היו 5,000 — 6,000 יהודים. הבקעה, הקריה — — —

שבח וייס (המערך):

כולל ירושלים.

גאולה כהן (התחיה-צמח):

אין מדברים על ירושלים. תיכף אנע גם בירושלים.

היו"ר ש' הלל:

מותר להזכיר גם את הפתחה, שאומנם איננה, אך ככל זאת היתה קיימת.

גאולה כהן (התחיה-צמח):

טוב, לגבי הפתחה אשמים החוטאים והמחטיאים כאחד. הרמתם ידיים. ביד אחת נטעתם ויישבתם וביד אחת עקרתם.

ובכן בנושא המדיני, בעניין דרך קבלת ההחלטות, אתם נשארים מנוגדים בהשקפות העולם. מה יכול להיות טוב מזה? איש לא יותר, אבל שניהם קשרו את הידיים זה לזה במה שאני קראתי: "האיוון הכלתי-קדוש". מאחר שאני מכירה את אצבעות הליכוד — הן לא תמיד זקופות הן בנושא המדינה והן בנושא ההתיישובות — למעשה מסרו למערך זכות וטו בנושא ההתיישובות.

אנחנו, התחיה, חרדים מאוד מאוד, ולא ניתן שום חותמת של כשרות לאומית למצב שבו ההתיישובות הקיימת מוגבלת למעשה על-ידי הצבעה בכנסת, האם להמשיך לפתח אותה אם לא ובאיזה היקף. קווי יסוד אלה מראש אינם מדברים על יישובים חדשים, על הקמת יישובים חדשים. לא, זה תלוי בהחלטת ממשלה. בממשלה ציונית, במדינה ציונית נושא ההתיישובות דורש החלטה מיוחדת. מדוע לא דורש זאת גם נושא העלייה? מדוע לא תאמרו: וטו, מכסות כאלה וכאלה של עלייה, ריותר לא? מדוע זה אינו תלוי בהחלטות ממשלה?

איננו מאמינים בכוחו של הליכוד להיאבק בתוך הממשלה גם בגלל הסיבה הפשוטה שהזכרתי קודם. הנאום הטוב ביותר כממשלה אינו שכנעו אלא הרמת אצבע; זה הנאום הטוב ביותר. ירימו אצבעות, ונתחיל למנות אותן, ולכל היותר — קיפאון. כבר היום, לפני שחתמו על ההסכם, הקפיאו או מנעו המשך פיתוח של שכונה חדשה בחברון.

אורה נמיר (המערך):

אבל היתה התנחלות חדשה היום.

גאולה כהן (התחיה-צמח):

לא, זה המשך פיתוח בחברון.

אורה נמיר (המערך):

אבל היתה התנחלות חדשה אחרי שחתמו על ההסכם.

גאולה כהן (התחיה-צמח):

אני מדברת קודם כול על ההסכם הקיים, שמונע המשך הפיתוח. כבר לפני שחתמו מנעו היום המשך פיתוח של שכונה חדשה בחברון.

אורה נמיר (המערך):

סליחה, שמענו ששר האוצר היוצא חתם על מאות מיליוני שקלים — — —

גאולה כהן (התחיה-צמח):

ליישובים קיימים.

היו"ר ש' הלל:

חברת הכנסת אורה נמיר, האם זו החלטה של הממשלה החדשה שמציגים היום? אני מבין שחברת הכנסת גאולה כהן מדברת על הממשלה החדשה.

אורה נמיר (המערך):

אה, הממשלה החדשה.

גאולה כהן (התחיה-צמח):

אני אומרת שבגלל הממשלה החדשה מנעו את המשך הפיתוח.

כתוב. כתוב לו גם עוד כמה פסוקים הכתובים בתורה בקשר לירושלים.

אורה נמיר (המערכ):

חברת הכנסת גאולה כהן. האם לא שמת לב לכך שמחקר את המלים "בלי תנאי"?

הי"ר ש' הלל:

כינתיים יש תנאי אחד: לאפשר לחברת הכנסת גאולה כהן לסיים את דבריה.

גאולה כהן (התחיה-צמת):

לכן, ההשלכות המדיניות הן חמורות ביותר כבר עכשיו. פרס עוד לא חיסם את הכיסא וכבר מאזכרים את תוכנית רייגן פעם אחת, פעמיים ושלוש פעמים, וכל מיני דרגות של תפקידים שם. כמו סגן הנשיא.

אני מבקשת לשאול את ידידי, חבר הכנסת עוז ויצמן: אנחנו חרדים כגלל כל קווי היסוד, אבל כמוכח גם כגלל הרכב הממשלה. חבר הכנסת עוז ויצמן מקבל כאן תפקיד שלמעשה — דה־פקטו, או לא כל כך דה־יורה — פירושו הוא, שהוא אחראי לביטחון הפנים של מדינת ישראל בכל הנוגע לערכים, לשב"כ ול"מוסד". מלבד זאת אנחנו עוד שומעים על תפקיד הנקרא "שליחיות מיוחדת". אני רוצה לשאול אותך: האם אפשר, למעשה, לומר שראש הממשלה, מר יצחק שמיר — שהוא ממלא־מקום של ראש הממשלה הבא — יהיה, למעשה, גם ממלא־מקומו של שר החוץ הנקרא עוז ויצמן? אתה, בשליחיות המיוחדת שמאחוריך יכול להיות עולם ומלואו וגם הרס עולם ומלואו — מה אתה תביא לעם ישראל?

קריאה:

זו הפתעה.

גאולה כהן (התחיה-צמת):

מה תהיה השליחות המיוחדת שלך?

עוז ויצמן (יחד):

חברת הכנסת גאולה כהן, אני אשתדל להביא את כל אותם דברים שהבאתי בתפקידי כשר הביטחון.

גאולה כהן (התחיה-צמת):

מזה אני מפחדת. מזה אנחנו מפחדים.

עוז ויצמן (יחד):

חברת הכנסת גאולה כהן — — —

הי"ר ש' הלל:

חבר הכנסת עוז ויצמן, אתה לא יכול להפריע למי שמדבר מעבר לזמן שלו. מילא, בתוך הזמן — נחא.

גאולה כהן (התחיה-צמת):

עד היום בוכים אצלנו על המכה שניחתה עלינו — גם כלכלית — שמרגשים אותה היום בצורה ברורה ביותר, עקב אובדן סיני והסכמי קמפ־דייוויד, שמילאת בהם תפקיד. הלוואי שלא נגיע להרגיש גם את התוצאות הביטחוניות של אותו הסכם אומלל. אני חוששת — וזה בוודאי רצונך, אתה בוודאי חושב אחרת — אבל מה שאנחנו חושבים ומה שהליכוד חושב הוא, שפירוש הדבר, עלול להיות אובדן יהודה ושומרון. אם עוברים את הקווים האדומים, יכולים להגיע לקן הירוק:

הי"ר ש' הלל:

מכל מקום, כבר הגעת לאור האדום.

גאולה כהן (התחיה-צמת):

אני יודעת מתוך השיחות שהיו לי עם ראש הממשלה

הנשיא הרצוג הלך, אבל רציתי לשאול אותו: בנושא של ההתיישבות, גם מבחינת האווירה — — —

דב בן־מאיר (המערכ):

התכלכלנו בין האופוזיציה ובין הקואליציה.

גאולה כהן (התחיה-צמת):

הוא עומד לבקר בנצרת.

הי"ר ש' הלל:

ביקר. ביקר.

גאולה כהן (התחיה-צמת):

הוא כבר ביקר בנצרת. אדוני הנשיא, האם ברובע היהודי בחברון כבר ביקרת? האם באריאל כבר ביקרת?

קריאה:

מה, אסור לנשיא, לבקר בנצרת?

מאיר כהנא (כך):

אסור לו לבקר שם.

גאולה כהן (התחיה-צמת):

מות לנשיא לבקר בנצרת, כל הכבוד, אבל עד היום — החרמה מוחלטת של ביקורים של הנשיא בכל ההתיישבות ביהודה, בשומרון ובחבל־עזה.

קריאה:

— — —

הי"ר ש' הלל:

אני מציע שלא להפוך את הכנסת למקום של חיירות — מן ביקר איפה. עזבו את זה. כל אחד יתחיל לומר איפה הוא כבר ביקר.

גאולה כהן (התחיה-צמת):

אם לסכם את נושא ההתיישבות, הליכוד לא עמד על המשך ההתיישבות —

פנחס גולדשטיין (הליכוד):

לא יכול להיות דבר כזה.

גאולה כהן (התחיה-צמת):

— — — וזאת מול מיליטנטיות אנטי־התיישבותית של מפלגת העבודה בנושא המדיני. בנושא המדיני יש כל הסכנות של קמפ־דייוויד, בלי כל הנצרות וההסתייגות ששם הליכוד, ובצדק, כשראה לאן מובילה האוטונומיה. אותה תביעה שערכי ארץ־ישראל ישתתפו בקביעת גורלם ועתידם, שהממשלה הזאת תדון על כל ההצעות שיבואו מירדן — ראו איך הליכוד קיבל למעשה את ה"בלי תנאים מוקדמים" של המערך. הסכמי קמפ־דייוויד כבר אינם הכסיס היחיד. "בלי תנאים מוקדמים" — זה הבסיס היחיד, ומחר תבוא ירדן בהצעה לדון על ירושלים. אני רוצה לשאול את הליכוד: האם תסכימו לדון על ירושלים? הסכמתם לדון על כל הצעה שתבוא מירדן. דבר ראשון — — —

פנחס גולדשטיין (הליכוד):

חברת הכנסת גאולה כהן, קראי את סעיף 6 בהסכם הקואליציוני. בסעיף 6 כתוב: "ירושלים השלמה בירת ישראל הנצחית היא עיר אחת בריבונות ישראל ואיננה ניתנת לחלוקה".

גאולה כהן (התחיה-צמת):

זה נכון, אבל זה אינו משכנע את חוסיין. וחוסיין קיבל היום אור ירוק שהוא יכול להביא כל הצעה, וכל הצעה תידון בממשלה. לך לקרוא את זה באחז חוסיין, שלח לו מברק שכן

אחדות כזאת לעשות את המאמץ. והרי תוצאותיו לפנינו. ואין לנו אלא לאחל לו סיום מוצלח.

ברי לי ולכולנו, כי חילוקי הדעות האידיאולוגיים בין שני המחתות הפוליטיים המרכזיים בישראל מרובים, כנים ועמוקים. לא הבחנתי שיש מגמה לטשטש את ההבדלים הללו: וגם אין צורך בכך בחברה פלורליסטית כשלנו, שבה האידיאולוגים הוא ממהותם של חיינו הציבוריים. תפיסת עתידם הסופי של יהודה, שומרון ועזה מוסיפה ללא ספק להיות נקודת המחלוקת העיקרית במשנתנו המדינית בארץ.

ברם — וזהו הדבר המשמט, המצדיק לשמוח ולראות ביום הזה יום חג לעם כולו — היום הזה אנו נוכחים לדעת, כי למרות ההבדלים בתפיסת מהותו של אותו שלום ומהותו של עתיד היחסים בינינו לבין שכנינו הערבים, רבות הן נקודות ההסכמה. לא אמונה אלא את החשבוניות שבהן: מעמדה של ירושלים — בשורה גדולה היא, שקווי היסוד של הממשלה הזאת הם המשך נאמן לחוק ירושלים, והם מכריזים על היות ירושלים בירת ישראל הנצחית שלא תחולק עוד לעולם; הקריאה לחיזוק היחסים עם מצרים: אין לי ספק, שממשלה זאת תיתן תנופה לאותם יחסים שקפאו. המשכת תהליך השלום על-פי המסגרת של שלום במזרח התיכון שהוסכם עליה בקמפ-דייוויד, אותו הסכם המוסיף לשמש בסיס חשוב לעתיד היחסים הללו: חידוש המשא-ומתן לכינון האוטונומיה; ההתנגדות להקמת מדינה פלשתינאית נוספת בחבל-עזה ובשטח שבין ירמאל לירדן: שלילת משא-ומתן עם אש"ף. אלה מבטיחים, כי רכ המשותף על המפרץ — בניגוד לרבריהם של אלה המוגישים דווקא את המפרץ.

גם הבטחת קיומם ופיתוחם של היישובים אשר הוקמו על-ידי ממשלות ישראל היא בשורה אלאה המאמינים, כי יהיו זכות היסטורית בחבלי ארץ אלו. אין כאן סתירה בין המגמה ללכת לקראת פתרון כולל וסופי ובין הצורך ליישב את החבלים הללו מתוך אמונה בזכותנו הרחיקת, ההיסטורית והמוסרית עליהם.

מניעת הירידה וחזקת העלייה הן שתי בעיות גדולות הראויות לטיפול ממושך, קשני, שיטתי ומרוכז, ואני מאמין שממשלה זו תיתן את תשומת הלב הדרושה. כדי להביא את למניעתה של הירידה, או לפחות לבליתתה, ולחזקת העלייה.

אני מאמין שממשלה זו תהיה גם ממשלה של צדק חברתי. החילונות בפרויקטים מצוינים, אבל הקצב הוא אטי, אטי יחסית. ברור כי המשבר הכלכלי שאנו מצויים בו אינו האמצעי הטוב ביותר לפתרון בעיות חברתיות קשות, אבל אסור שממשלה זו תחשוב לפתור את בעיות הכלכלה בדרך הקלה, על חשבון בעיות החברה. חברה מוסרית כחברתנו, והיא כזאת ביסודה, על-כורחה תציק לגנו עיניה בראש ובראשונה את הצורך לחזק את הצדק החברתי. את השוויוניות בחיינו, ואני מאמין שממשלה זו אכן תתורם תרומה כזאת.

דובר כאן בלגלוג על הרוטציה. אני נוטל על עצמי מידה מסוימת של אשמה ברעיון זה, שלמרה השמחה נתגשם, ואני מאמין שהוא ימלא את ימיו, 50 חודשים תמימים, אם אכן ניתן את הגיבוי הפוליטי, הציבורי והמוסרי לממשלה הזאת. אני קורא לכל חברי כאן ובחצר לחת את הגיבוי הזה, כי ממשלה זו ראוייה לנו. הרוטציה היא בסך הכל רעיון שאפשר את הקמתה של הממשלה הזאת. בלי רעיון הרוטציה ועקרון הרוטציה לא היינו זוכים היום בתשתית פלמנטרית רחבה כל כך. מן הרחבות שידענו מאז קום המדינה. כאשר שאל אותי נשיא המדינה, שעה שהעליתי בפניו בשם סירת המפרץ לא רעיון הרוטציה, האם זה מקובל בעולם, עניתי לו — —

היוצא, ידידי יצחק שמיר, שהוא וחברי הליכוד האחרים מודעים לסכנות, מודעים לכל הסיכונים, אבל הם נוטלים עליהם אתריזות — שאסור להם ליטול אותה — כי יש להם אשליה, שהם יכולים להתמודד עם הסכנות האלה. תנועת התחיה היא לא רק תנועה של חזון, אלא גם תנועה של תחיות וראיית כלי אשליה. הליכוד רוצה ומבטיח לנו להיאבק בתוך הממשלה כנגד אותם סיכונים וסכנות להמשך ההתיישבות.

בני שלטא (הליכוד):

הליכוד לא ייאבק, הליכוד יעשה.

גאולה כהן (התחיה-צמח):

על כן צריך באמת לומר "בעזרת השם".

אנחנו נתחייב לממשלה הזאת לגופו של עניין. אנחנו נהיה מחוץ לממשלה אבל לא מחוץ למאבק על ארץ-ישראל. אנחנו נהיה בפנים המאבק הזה. ניאבק, נוהיר את העם ברגע של מעשה או של מחלל מסוכן. נתמוך בכל מעשה שהממשלה הזאת תקדם בו הן את נושא ההתיישבות, הן את נושא העלייה והן את שלמותם של יהודה ושומרון, בתקווה שבארבע השנים האלה אכן תוחל הריבונות הישראלית על יהודה, שומרון וחבל-עזה.

הד"ר ש' הלל:

אני מודה לחברת הכנסת גאולה כהן. אני מבקש מהחברים האחרים שלא לקחת ממנה דוגמה ולא להכפיל את זמן רשות הדיבור העומד לרשותם.

רשות הדיבור לחבר הכנסת אבנר שאקי ואחריו — לחבר הכנסת אהרן הראל.

אבנר חי שאקי (חית דתית לאומית):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, בראש ובראשונה אני מבקש להביא ברכות אישיות חמות בשם סיעת המפרץ לירידנו שלמה הלל, שנבחר אתמול ליושב-ראש הכנסת. הוא מביא לבית הזה ניסיון פוליטי וציבורי עשיר, מן העשירים בארץ. כמי שהיה לו הזכות להכירו מקרוב, משוכנעני כי הוא יתרום את מיטב תרומתו כדי להעלות קרנו של בית זה, כדי שהפרלמנטרים הישראלי יוסיף ויתעשר וכדי שביית זה יהיה אומנם מופת לוויכוח תרבותי בחיינו, נושא שהוא חשוב ביותר ובעל ערך גדול ביותר.

אדוני היושב-ראש, הממשלה שהוצגה בפנינו ראוייה לברכתו של כל אזרח בישראל ושל רובו של הבית הזה, של כולו, משום שהעם צמא לאחדות לאומית. זה שנים שהוא עיף מן הפילוג ומן הקיטוב הקיצוני שהשתלטו על חיינו. בעיקרו של דבר, ממשלת האחדות לאומית מסוגלת — בניגוד לכל הציפיות של יריביה — להתעלות, ולהוכיח שיש בכוחה למצות את המשותף. והמשותף רב על המפרץ.

חורף הביקורת המושמעת בציבור על כמה מחסרונותיה של ממשלה כזאת, שבה יושבים יריבים פוליטיים מושבעים — ובעיקר על מידת האחדות שבממשלת האחדות — אין ספק בלבי, כי במאמץ אמיתי וכן — ואין לי ספק שמאמץ כזה נעשה — הוכיח ידידי שמעון פרס בחודש וחצי האחרונים, כי במאמץ, בעקשנות ומתוך רצון עליון להביא לאחדות באומה הזאת ניתן לפתור לנסות לעשות זאת. נאחל לו ולנו כי ניסיון זה יצליח, לטובת העם ולטובת המדינה כולה. זהו כורח עליון, זהו צורך השעה.

הבעיות הכלכליות החמורות: הצורך לפתור את בעית לבנון ולהחזיר את החיילים הביתה בלא שזה יפגע, חלילה, בשלומם של הצפון, בשלום הגליל: הצורך לפתור בעיות וחקוק אחרות אלצו את כל אלה שהאמינו באפשרות של

דבריו. רשות הדיבור לחבר הכנסת אהרן הראל, ואחריו — לחבר הכנסת אמל נסראלדין.

אהרן הראל (המערך):
אדוני היושב-ראש, בראשית דברי הרשה לי להצטרף לכל אלה שקדמו לי ולברך אותך מקרב לב עם היבחרך לתפקיד הרם. אני בטוח ומשוכנע שיש לך היכולת והתבונה. האומץ והיושר לנווט את בית-הנבחרים בימים קשים אלה.

אדוני היושב-ראש, חבר הכנסת, אחרי הרכה לבטים ותהפוכות — ולעתים כדרמטיות מוגזמת — אנו עדים סוף סוף להקמתה של ממשלת האחדות הלאומית. וגם אם זו איננה הממשלה שלה פיללתי ולא זו שקווייתי שתקום, הרי עצם העובדה שקמה ממשלה יציבה במקום ממשלת המעבר יש בה משום נחמה לכולנו.

הרשו לי לומר כמה מלים לשני אנשים שיש להם הזכות — ואני אומר הזכות — למרות חילוקי הדעות ולמרות הביקורת שיכולה להיות, להציג את ממשלת האחדות, לפני הבית הזה.

כמה מלים למיידע לראשות הממשלה, לשמעון פרס. עברתי עמך דרך ארוכה מאוד וראיתי אותך ברגעים הגדולים של העשייה בתחום הביטחון, בתחום הפעילות הפוליטית, בתחום התנועה. אבל על אף הרגעים הקשים של מאבק ושל אכזבות, של תקווה גדולה שהיתה בפתח והתנפצתה לנוכח מציאות אכזרית, של מי בחירות וחשבון נפש, של השמעה ורצח אופי, של מרבה פוליטי ושל שממת ידידים — זכות להיכנס לארץ ולהוביל את העם הזה. גם ימים אלה לא באו בקלות, ואפילו אמש נרמה היה שהכול מתנפץ, שהכול חוזר לתוהו ובוהו. אבל רק מי שראה אותך בימים הקשים האלה ובכוחך לעמוד בהם, יודע שאתה ראוי להיות ראש ממשלת ישראל. אני רוצה לאחל לך מקרב לב הצלחה בתפקידך.

אני רוצה לומר כמה מלים לראש הממשלה היצא, יצחק שמיר, שאיני מכיר אישית אולם נפשתי אתו כעבודה תנועתית וכן קראתי את הביוגרפיה ואת ההיסטוריה של פעילותיו במחתרת, ב"מוסד" ובממשלה. מעבר לחילוקי הדעות יצאתי בהרגשה, שאת המאבק למען ממשלת אחדות לאומית ניהלת מתוך הכרה פנימית אמיתית, מתוך נכונות להיאבק עם חבריך בפנים — כפי שהמידע לראשות הממשלה, 'שמעון פרס, נאבק עם חברים שלו בפנים, גם במחיר יקר של פילוג. יכול להיות ששנים רשמים עכשיו פרק גדול בהיסטוריה של ישראל.

אדוני היושב-ראש, חבר הכנסת, ממשלה זו מבוססת על שתי מפלגות שכוחן ירד בבחירות האחרונות. זוהי עובדה מצערת כשלעצמה. ביח לבחירות של 1981, הפסיד הליכוד מכתו וירד מ-48 ל-41 מנדטים. אבל גם המערך הפסיד מכתו וירד מ-47 ל-44 מנדטים.

שבח רייס (המערך):
אכל עלה במספרים אבסולוטיים.

אהרן הראל (המערך):
אני מכיר את התנאים האלה כדי לומר דבר אחד במסגרת הנויכות: זוהי התוצאה שהבטיחה את הקמתה של ממשלת האחדות הלאומית. איני רוצה שתחברים, הסבורים שלא היתה ברירה ולכן הקימו ממשלת אחדות לאומית, יחשבו שזו ברית אהבים. זו לא ברית אהבים; הלוואי שהיתה.

אריה נחמקין (המערך):
אולי זה יהיה במשך הזמן.

שבח רייס (המערך):
זה קיים בשורייץ.

אבנר חי שאקי (חזית דתית לאומית):
א. זה קיים בשורייץ, אני מודה לך, שבח ידידי; ב. אמרתי, שגם אם הוא לא ידע ולא נפך, מה רע בו, אם הוא יתרום להתפייסות לאומית, אם הוא יתרום להקמתה של ממשלה שאזרחי ישראל מייחלים לה, מתפללים לה וציפו לה? והרי היא לפנינו.

זהו ניסוי, ניסוי חדשני, ודאי יוסיף פרק בהלכות מרעי המדינה, ודאי שיהיו כאלה שינסו להתפלמס עם שלמותו, צדקתו, סיבירו. נחזק אותו, נוכל לחת לממשלה זו את מלוא ימיה ואת הצלחתה.

אני שמח לציין, כי למפלגה הדתית הלאומית היה חלק נכבד ביותר בקידום רעיון הקמתה של ממשלת אחדות לאומית. הדבר הופיע במצע המפלגה לכנסת, והדבר היה בפניו למן היום הראשון ועד היום הזה ועד בכלל. האמנו — ואנו מוסיפים להאמין — כי זו הדרך היחידה לצאת מן המשבר הנוכחי. המפד"ל, במקרה זה, בניגוד לדבריו של ידידי ויקטור שם טוב, יתרה על חיקים, ויתרה על אפשרויות של מעמד חזק יותר בממשלה צרה, למען אחדות לאומית, מתוך הבנה שהדבר דרוש לאומה, למדינה ולעם. הקדמנו את טובת העם לטובת המפלגה, ראינו את טובת העם מעל לטובתה של המפלגה. האחדות הלאומית היא ערך גדול בפני עצמו, ולכל יריבי האחדות הלאומית, מימין ומשמאל, הייתי רוצה לומר, כי בעולמה של היהדות ובמשנתה של יהדות, עצם האחדות היא מטרה, היא תוכן, היא כסיס, היא תנאי בלי-יעבור להצלחתה של העם — העם הזה במיוחד, שידע פילוגים כה רבים; הידוע, לצערנו, זה שנים, איבה ויריבות פוליטית מן המסוכנות שאפשר להעלות על הדעת. חברה כזאת ועם כזה זקוקים לניסיון כזה ולמאמץ כזה, ואשרינו שזכינו לכך, ראויים הם הדברים וראוי הוא המצב לכרכת "שהחיינו" עלידי מי שמאמץ כי זהו ערך גדול, ומדוע זהו ערך גדול? מפני שהוא מאפשר להרגיש את המשותף, שטשטש במקצת את המפריד; לא את האידיואולוגיות, לא את המשנות הפוליטיות, צדיק באמונתו יחיה ופוליטיקאי ומדינאי כאמונתם יחיו. מדובר בחיפוש מכנה משותף, ואת המכנה המשותף אנו מוצאים בקווי הסידור שלפנינו.

למעשה, ממשלת האחדות הלאומית היא ממשלה גשר. גשר בין הדעות השונות בעם. ואין לך מאמץ הראוי לתרומה גדולה יותר, לניסיון גדול יותר ולמתן סיכוי גדול יותר מהסיכוי הזה לאחד את חלקי העם סביב הבעיות הגדולות במטרה לפתורן, בכלכלה, בחברה, בביטחון ובמדיניות החוץ גם יחד. אנו זקוקים לגשר בין חילונים לדתיים, בין נציג ליונים, בין יוצאי מזרח ליוצאי מערב, בין יהודים לערבים בישראל, וכולי אמונה — והדבר מצוי במעשה של המפלגה הדתית הלאומית — שאם אנו נבנה גשר איתן בתוכנו ועליו נהלך, חזקה שהגשר הזה יביא אותנו גם אל השלום הנכסף עם שכנינו. עם מאוחד מבפנים קל לו יותר להתמודד עם בעיות החוץ שלו ולקדם את חהליך השלום, שהוא חלום נכסף לא רק של אלה המכריזים עליו, לא רק של אלה הרואים עצמם בעלי מונופולין עליו, אלא של כולנו. של כל אחד בתוכנו.

אני מסיים בתפילה לשלומה של הממשלה הזאת, ונאחל לה בעזרת ה' דרך צלחה. כולנו חייבים בהצלחתה לטובת העם כולו.

היידר ש' הלל:
אני מודה לחבר הכנסת שאקי, גם על ברכותיו וגם על

אהרן הראל (המערך):

אודה נמיר (המערך):

ממי אתה מבקש הגינות פוליטית? מאריך שרון?

אהרן הראל (המערך):

הוא היה צריך לומר: אם ראש הממשלה המיועד הוא כזה, לא אשב אתו בממשלה. אבל המלים נאמרות, הדברים נזרקים, ומתרגע הראשון המצב מתחיל להיות חמור ביותר, כל עוד אותו אדם יושב בממשלה.

אם היו לי היסוסים, אם חשתי אי־רצון להצביע בעד הממשלה הזאת עד כדי מחשבה לפרוש מהמערך הפוליטי, זה היה כאשר שאלתי את עצמי: איך אוכל להרים את ידי היום? בעוד שעה או שתיים, בעד ממשלה שבה יושב אריק שרון?

היור' ש' הלל:

זה יהיה בעוד יותר משעתיים, לפי קצב הדיון.

אהרן הראל (המערך):

אדוני היושב־ראש, אני מקווה שהממשלה הזאת לא תהיה ממשלת קיפאון. אף שיש לה נתונים אובייקטיביים להיות כזאת. אני מקווה שיהיה לה אומץ לפרוץ דרך לשלום, להתגבר על סממאות נבוכות. הליכוד לא תפסיד שום דבר מתחילת הסכם השלום עם מצרים. הוא לא צריך לברוח מזה. הוא יכול לזקוף זאת לזכותו. כחלק חיובי של הכיגוריה שלו בממשלות שבהן ישב. והממשלה החדשה לא תפסיד שום דבר אם יירשם לזכותה שהיא פרצה דרך לשלום עם עוד מדינות ערביות, בעיקר עם ירדן. זה לא יהיה לגנותה אלא לזכותה אם תהיה הירכרות עם הפלשתינאים ואם תהיה הרגשה, שהממשלה הזאת פותחת את הבעיה הקריטית של מערכת היחסים בין היהודים ובין הערבים במדינת ישראל בצורה זו או זו.

איננו צריכים עוד התנחלויות. חברת הכנסת גאולה כהן, לא זו היא הבעיה של ישראל עכשיו, הבעיה של ישראל היא להגיע להסדר. להגיע לשלום. אנחנו זקוקים להידברות אמיתית, אנחנו צריכים לפרוץ דרך. איננו צריכים שתהיה לנו פניניות גזעניות, כמו זו שהתחילה להתפתח בשוליים. את עמנו צריך לייחד רצון עז לצדק, לשלום, לשוויון. אני מקווה שממשלה זו — עם כל הניגודים שבה — תדע ללכת בכיוון זה.

חברי הכנסת, אני חושב שלפנינו שני דברים: אני יודע, שהם לא החשובים ביותר, אבל הם חשובים והפכו להיות סמל: האחד — היציאה מלבנון; והשני — חוק נגד הגזענות. אני מצרף את קולי לאותם חברי הכנסת הטוענים, שלא נירגע ולא נשקוט עד שהממשלה החדשה תחוקק חוק נגד הגזענות —

יאיר צבן (המערך):

הכנסת תחוקק.

אהרן הראל (המערך):

הכנסת תחוקק. תודה על החיקון. — ושהממשלה תוציא את צבאנו מלבנון.

אני מבקש למסור הודעה אחת בסופו של הנאום, וחבל שראש הממשלה יצחק שמיר יצא מן האולם. אני מציע לכולנו שלא לרבר על "טריקים". אף שאחם שמענתם שיש לי ביקורת קשה על הממשלה הזאת, ושאני בלב כבד ארים את ידי בעד הממשלה, איש מאתנו לא חושב על "טריק", כדי להפיל את הממשלה פתאום חודש לפני גמר הקדנציה של ראש הממשלה שמעון פרס. מי שמרים את היד היום בעד ממשלה כראשונה של שמעון פרס, ירס את היד באותו אומץ בעד ממשלה בראשותו של יצחק שמיר בעוד שנתיים. אם באמת הממשלה הזאת תחוקק מעמד שנתיים, הרי אין דבר חשוב יותר מלהוכיח.

אולי, מי יודע. אני אומר שהבכירה הזאת באה כתוצאה ממערכת הבחירות. זוהי תוצאה המשקפת בדייקנות את תוצאות הבחירות; ואיני שייך לאלה הטוענים בדרמטיות. שהבחירות הראו שהעם רוצה ליכוד לאומי. לצערי הרב, מה שהעם רצה זה פילוג. ההנהגה רוצה אחדות לאומית והיא צריכה להוביל את העם לאחדות. אך העם לא רצה אחדות: העם היה מפולג, העם היה משוסע. זוהי התוצאה של הבחירות.

אני מוכרח לומר, חברי הכנסת, שכאשר תמכתי בהקמת ממשלת אחדות לאומית — בשלבים הראשונים שהיו מייד לאחר הבחירות — לא חשבתי שכך יתגלגל המשא־ומתן; לא חשבתי שאלה יהיו קווי היסוד; לא חשבתי שזה יהיה ההרכב. אבל פחדתי פחד גדול מאוד מפני האלטרנטיבה לממשלה כזאת. לא פחדתי מפני היות המערך באופוזיציה; כבר היינו באופוזיציה וידענו אופוזיציה מה היא. אבל פחדתי מהקמת ממשלה, הנשענת על כוחות קיצוניים בעם הזה — שהצליחו, לצערי, לחדור גם לפאחי הכנסת הזאת — המהווים איום גדול על הדמוקרטיה. מזה פחדתי. פחדתי שההיסטוריה תאשים את תנועת העבודה בכך שהיא חוזרת על טעות שנעשתה בארצות אחרות בעולם. פחדתי שההיסטוריה לא תסלח לנו, שגם כמחיר הליכה עם כוחות שהתווכחנו אתם — שאנו חלוקים אתם, מתווכחים אתם — יצרנו את הבעיה להקמת ממשלה קיצונית. שגם אלה שעמדו בראשה לא היו יכולים למנוע התדרדרות שלה למצב, שאיש מאתנו לא היה רוצה בו. זו היתה הסכנה, וצריך היה לשלם מחיר כבד כדי למנוע מהלך כזה.

רבתי חברי הכנסת, כפי שאמרתי, ממשלה זו, ממשלת האחדות הלאומית, היא תוצאה של הבחירות, ושום דבר לא יעזור. אבל היא לא משחררת אותנו גם עכשיו, כרגע זה, מביקורת על דברים הנעשים בתחילת דרכה אשר אינם נכונים. ולא רק מפני שהממשלה גדולה מדי, שיש בה שרים רבים וסגני שרים; אולי צריך היה להתחיל כרגע זה בקצת יותר צניעות ועם פחות הוצאות. אבל לא זו היא נקודת המפתח. אני רוצה לשאול את המועד ראשונות הממשלה: כיצד ייתכן שיומיים־שלושה ימים לפני הקמת הממשלה, לפני אישורה בכנסת, קם שר בכיר במרכז תנועתו ומאשים את מרכיבי הממשלה, את השותפים לטוב ולרע — ואמרתי שזהו שותפות לטוב ולרע — בכך שהם פוגעים בביטחון המדינה? איך זה ייתכן? עכשיו אני הולך — לא רק לממשלה אחת, לא רק לקבינט מצומצם — אני הולך לשותפות: עם מי? — עם מי שאומר שאני — שאני מרכיב בממשלה, שאני שותף אתכם, עם אנשי הליכוד לטוב ולרע בממשלה הזאת, ממשיך להיות אויב המדינה. זה מה שאמר אריק שרון.

עוזי לנדאו (הליכוד):

בשום מקום הוא לא אמר "אויב המדינה".

אהרן הראל (המערך):

הוא אמר במרכז חירות: אנשים הפוגעים בביטחון המדינה.

יוסי שריד (המערך):

אתה צורק במאה אחוז, חבר הכנסת לנדאו. "אויב המדינה" — הוא לא אמר; הוא רק אמר "גיס חמישי".

אהרן הראל (המערך):

אילו היה אריק שרון עקבי בעמדותיו — ואיני מבקש זאת ממנו, הוא מעולם לא היה כזה — היה עליו לומר בהמשך אותו משפט: היות שאלטל הם כך וכך, איני מצטרף לממשלה כזאת. מה אפשר לדרוש מאנשים, אם לא קצת הגינות פוליטית?

חברי הכנסת, כרצוני לפנות מעל במה זו לראש הממשלה המיועד ולחבריה ולבקשם לדעת, שהמגזר הערבי והמגזר הדרוזי סבלו מאי-התייחסות רצינית להם ולבעיותיהם. דבר שמדאיג לא רק אותי אלא כל אורח מסקטורים אלה, שדושה רבות לעודד את הדרגים בין כל העדות במדינת ישראל.

מיותר לציין כאן בפניכם, חברי הכנסת, כי על העדה הדרוזית חל חוק גיוס חובה והוא חל גם על העדה הצירקסית ועל חלק מבני העדה הברואית, המשרתים בצבא קבע. אנו מלאים את חובתנו האזרחית והביטחונית בלי סייג. בני העדה המוסלמית והנוצרית ממלאים את חובתם בבניית הארץ. לשני המגזרים יש בעיות המהיכות טיפול ממלכתי, אשר יענה במהירות על צורכי השעה. לדעתי, יש לחזק את משרד היועץ לענייני ערבים ולהקים משרד דומה לטיפול בבעיות הדרוזים, הצירקסים והברואים, וכמיוחד משוחרר צה"ל ומשמר הגבול.

לסיים, אני רוצה לברך את הממשלה הזאת. אצביע כערה, ואני רוצה לאחל לה הצלחה במשימות הקשות העומדות בפניה. ולך, אדוני ראש הממשלה היוצא, ולך, ראש הממשלה הנכנס, אומר, כי אתם, כמעשיכם, רשמתם פרק חדש ומפואר בהיסטוריה של מדינת ישראל.

היו"ר ש' הלל:
אני מודה לחבר הכנסת אמל נסראלדין על ברכתו ועל דבריו. רשות הדיבור לחבר הכנסת חופיק טובי, ואחריו — לחבר הכנסת יצחק חיים פריץ.

חופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, הקמתה של ממשלת הליכוד-העבודה היא התפתחות חמורה ומדאיגה לכל אלה שנאבקו מאז 1977 כממשלת הליכוד וכאקטיוויה הפוליטיים, החברתיים, הכלכליים, אחם, מנהיגי מפלגת העבודה, במשך שתי קדנציות, נאבקתם, כביכול, נגד ממשלה זו ומדיניותה.

הקמתה של ממשלת הליכוד-העבודה, הנקראת כיום "ממשלת האחדות הלאומית", שתהיה למעשה ממשלת המשך או מהדורה חדשה של ממשלת הליכוד, היא כיטוי למפנה הימני והריאקציוני בחברה הישראלית. שהלך והעמיק מאז מלחמת 1967, בצל הכיבוש ותאוות הסיפוח ומדיניות ארץ-ישראל השלמה.

את המפנה הזה ראינו במהפך של 1977, שהביא את הליכוד לשלטון, ועתה, גם בהתחזקות כוחות הגזענות והפשעים, כפי שראינו בבחירות האחרונות לכנסת. אמרנו כל הזמן — וכיום אנו חוזרים ואומרים זאת בחרת חוקך — שרק המאבק האמין לשלום והשלום עצמו ירפאו את החברה הישראלית ויעצרו את כוחות הימין השובניסטיים. האנטי-פועלים והריאקציוניים. המשך הכיבוש והעדר השלום היו ויהיו המקור היסודי להתפתחות השלילית, שתלך ותגבר בחברה הישראלית. זהו הלך החשוב ממערכת הבחירות האחרונה ומהקמת המפלגת החדשה ששמה "ממשלת האחדות הלאומית". גם אחרי הבחירות האלה יכלה הנהגת מפלגת העבודה — לו אזרה אומץ ושינתה כיוון — להקים ממשלה ללא הליכוד, תוך הידברות והסכמה עם הכוחות האנטי-ליכודיים בכנסת. ממשלה בלי הליכוד הוכחה שוב כאפשרית אחרת, בעת המשבר החדש שפרץ. אך האמת היא, שהנהגה הנוכחית של מפלגת העבודה קשורה — אולי ללא תכנה — למדיניות המשותפת עם הליכוד, שהביאה להקמת ממשלת האחדות הלאומית. מתברר, שמנהיגי מפלגת העבודה היו מוכנים להקים ממשלה כזאת ב-1982 בהנהגת בגין, כפי שגילה לאחרונה שמעון פרס.

שהנה כל מה שנאמר בינינו הוא אכן אמת. היום אצביע בעד הממשלה, למרות ההיסוסים.

היו"ר ש' הלל:
תודה רבה: אני מודה לחבר הכנסת הראל, גם על ברכתו וגם על דבריו, שקצת גלשו מעבר לזמן. רשות הדיבור לחבר הכנסת אמל נסראלדין, ואחריו — לחבר הכנסת חופיק טובי.

אמל נסראלדין (הליכוד):
אדוני היושב-ראש, גם אני מצטרף בשמחה לחברי שקדמו לי ומברך על שנבחרת ליושב-ראש הכנסת, לתפקיד הרם במדינה.

העם בישראל שותף לשמחת מרבית חברי הכנסת, שמחה אשר באה בעקבות הבגרות שגילו שני הגושים הגדולים, המערך והליכוד, אשר נתנו את מלוא משקלם להקמת ממשלה אחדות לאומית.

אין לאיש מאתנו ספק בכך שהקשיים והמכשולים שעמדו בפני צוות המשאיומת היו גדולים מאוד. אך לדעתי, המכשולים והקשיים שעברו מרכיבי הממשלה אינם עולים על המכשולים והקשיים העומדים כפתח. על דבר אחד אין עוררין: הרצון הטוב והאמצים של שני הצדדים הביאו להקמתה של ממשלה זו, והם מחייבים כל אדם בעל שיקול לאומי לברך על הצלחת הניסיון ולברך את ראש הממשלה היוצא ואת ראש הממשלה הנכנס ואת הצוות שניהל את המשאיומת.

אני מבין שתפקידה של ממשלה זו הוא להביא לתיוון יסודי בענייניה של החברה הישראלית והכלכלה הישראלית, וכמובן, לעודד את תהליך השלום בין ישראל למצרים. אני גם מבין שיש בכוחה של ממשלה זו לומר "כן" לכל הצעה מדינית שעולה בקנה אחד עם קווי היסוד שלה, והיא גם תוכל לומר "לא" לכל יוזמה, ותהיה ממקור מוצר תוכני או מכל מקור אחר בעולם, אם היוזמה אינה מציעה שלום אמיתי, המושחת על הסכמי קמפ-דייוויד.

אדוני היושב-ראש, לא אחת נשמעו קולותיהם של ראש הממשלה המיועד ושל שר הביטחון המיועד, המבקשים את יציאת צה"ל מדרום לבנון, וכאן ברשותך, אדוני היושב-ראש, רוצה אני להתריע ולהזהיר את הממשלה, ובמיוחד את ראש הממשלה ואת שר הביטחון, מקבלת החלטות פזוזות בנושא זה. לדעתי, אין לסגת מדרום לבנון כל עוד לצבא דרום לבנון אין הכוח למלא את תפקידו של צה"ל באזור זה.

חופיק יואד (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

אמל נסראלדין (הליכוד):

אני ביקשתי את רשות הדיבור מהיושב-ראש, לא ממך. אין לך מה לדבר.

חופיק יואד (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

זו דעת מיעוט.

אמל נסראלדין (הליכוד):

כמו כן, יש לזכור שהצבא הסורי עודנו נמצא בבקעת-הלבנון וכצפון סוריה, דבר שמאפשר החזרת המחבלים ואנשי אש"ף לאזור הדרומי של לבנון, ואז יקרה הדבר הנורא — יתחזר המצב בצפון ישראל לקדמותו, מצב שנגללו יצא צה"ל למלחמת "שלום הגליל". דבר זה יכול להיות מסוכן ומסכן יותר משהייתנו בדרום לבנון, כי תתעורר בעיה פנימית בישראל, כאשר ביטחונם של יישובי הצפון יתערער בגלל נסיגה פזוזת של צה"ל.

חברי הכנסת, ממשלת פרס-שמיר מדברת על "יציאת צה"ל מלבנון תוך הבטחת שלום יישובי הצפון", כלשון קווי היסוד. אנחנו מכירים את החוכנית של שר הביטחון החדש, יצחק רבין, המבססת את יציאת צה"ל על הקמת צבא שכירי החרב של לחיד, יורשו של חדד, שמשמעותה — המשך הכיבוש הישראלי באצטלה של צבא שכירים, תוך שמירה על חופש פעולה של הצבא הישראלי ביבשה, באוויר ובים. דוגמה לחופש הפעולה הזה היתה בשבוע שעבר, כשכוחות ישראל חצו שוב את נהר אל-אואלי כדי להשליט סדר, כביכול, באזור שפינה צה"ל בשנה שעברה. פירוש הדבר הוא, שישאל תמשיך במעורבותה הצבאית והפוליטית כמדינה כוכבת, הפוגעת בצבאותה ובריבונותה של לבנון.

אנו חוזרים ותובעים את יציאת צה"ל מלבנון ללא תנאים ואת הפסקת התערבותה של ישראל בארץ שכנה זו. ביטחון יישובי הצפון טמון בכיבוד הריבונות של לבנון. ממשלת ישראל חייבת להבין, שביטחון היישובים הן בצפון, הן במזרח והן בדרום קשור, בסופו של דבר, קשר הדוק עם כיבוד הביטחון והזכויות של העם הערבי הפלשתינאי ויתר העמים השכנים.

קווי היסוד של ממשלת פרס-שמיר, כפי שפורסמו בעיתונות, מחקשים בנוסחאות סרק ובמלים גבובות, כגון: "הממשלה תוסיף להעמיד את שיפת השלום בראש דאגתה ולא תחסוך מאמץ לקדם את השלום", איזו דאגה לשלום היא, כאשר אומרים בעת ובעונה אחת, שישאל תתנגד להקמת מדינה פלשתינית, שישאל לא תישא ולא תיתן עם אשף, שהוא נציגו המוסמך והבלעדי של העם הפלשתינאי, שהממשלה תפעל על-פי הסכמי קמפ-דייוויד, ששללו את זכות העם הערבי הפלשתינאי לעצמאות לאומית? הרי כל ממשלה ישראל דבוק במדיניות הבלתי-יצודקת והתוקפנית הזאת, והתוצאה היתה — מלחמה אחרי מלחמה. איזו דאגה לשלום היא זאת מצד ממשלת פרס-שמיר, כאשר חוזרים ומעלים תוכנית קמפ-דייוויד והאוטונומיה, שהעם הערבי הפלשתיני התנגד להם והפך אותם לגופה מתה ומסריתה? ותכנית אלו נקברו עם כישלון המלחמה התוקפנית בלבנון. העלאת התוכנית של קמפ-דייוויד והאוטונומיה, שהולידו רק מלחמה ומנוע הסדר שלום — פירושה לא ללמוד דבר.

על בסיס זה קוראים באופן הפגנתי למלך חוסיין לבוא למשא-ומתן ולהביא עמו את הצעותיו, כאשר למעשה אתם דבקים בעקשנות באי-הצדק של העמדה שלכם. אתם יודעים שלא יצא מזה דבר חיובי, אלא המשך המשבר וסכנת מלחמה חדשה.

אתם באים להעלות תוכניות פושטות רגל אלו בנוסחאות חדשות, כאשר המטרה של שני חלקי הממשלה — ואני מאשים את שני חלקי הממשלה — היא להמשיך, על-ידי הנוסחאות האלה, במדיניות ההתנחלות, להמשיך במדיניות חיסול קיומו הלאומי של העם הערבי הפלשתינאי. אתם לא רק שלא תתקדמו אל השלום עם העם הערבי הפלשתינאי בדרך זו, אלא תחמירו את היחסים ותגבירו את הסכנות. ובחסות המדיניות של ממשלת האחדות הלאומית גם תוליכו למלחמה נוספת. אל תחשבו שלעולם חוסן, למדו גם מכישלון המלחמה בלבנון, שעדיין ממשיכים לשלם את מחירה הכבד, מחיר הכישלון המר.

אין דרך אחת לשלום אלא לכבד את זכותו של העם הערבי הפלשתינאי לעצמאות לאומית ולריבונות, להקמת מדינה פלשתינאית בגדה וברצועת-עזה, ולהגיע על-ידי כך לדו-קיום ולהכרה הדדית. הדרך לכך היא בכינוס ועידה

חברי הכנסת, אנו יכולים להגיד בביטחון, שהן על-פי קווי היסוד והן על-פי העשייה היומיומית אין ממשלה זו מיועדת ופסוגלת לפתור את הבעיות הפוליטיות, התברתיות והכלכליות של ישראל, והן ילכו ויחמירו. ממשלת האחדות הלאומית תהיה ממשלת גזירות ומכות על רמת החיים של המוני העם העובד, ממשלה שתמשיך להערים מכשולים על דרך השלום הצודק עם העם הערבי הפלשתיני. היא אף תהיה ממשלה שתפגע בחירויות הדמוקרטיות, בשם האחדות הלאומית המזויפת. היא תמשיך לנהל מדיניות אפליה לאומית כלפי האוכלוסייה הערבית.

מפלגת העבודה הלכה אל הליכוד כדי להקים ממשלת אחדות לאומית, בחירון שזו הדרך היחידה להבראת המצב הכלכלי בישראל, גם בליכוד דיברו כך, כדי להצדיק צעד זה. אך שני השותפים התעלמו, וממשיכים להתעלם, משרוש המשבר הכלכלי והחברתי הפוקד את ישראל: מדיניות הכיבוש, ההתנחלויות והמלחמה, הגורמים להוצאות הצבאיות הענקיות, המגיעות לכדי 70% מהתקציב, לזה לא מתייחסים, וכאותה עת מתכננים משטר להבראת המשק, המכונה משטר חירום, ואשר פירושו הטלח גזירות חדשות על המוני העם העובד, כבר מתכננים — כפי ששומעים ממשדרו של המיעד להיות שר האוצר, השר מודעי — מסים חדשים, שוב יפגעו בחסכוניות, יורידו את שכר העבודה, ומדברים על גנבת אחד התשלומים של תוספת הווקר, אף בהסכמת המעצרות: מדברים על קיצוצים של הסוכסידיות על המצרכים החיוניים, שמשמעותם העלאת מחירים; מתכננים מיתון שמשמעותו אבטלה — שכבר הגיעה ל-85,000 איש — ומדברים על קיצוצים נוספים בשירותים הסוציאליים. כל זה, חברי הכנסת, לא יפתור אף בעיה אחת מבעיותיה הכלכליות של ישראל, כל עוד ממשיכים במדיניות הכיבוש והמלחמה, הן בלבנון והן נגד העם הפלשתיני.

משטר החירום הכלכלי-החברתי משמעותו יצירת אקלים ותנאים יותר טובים למונופולים ולבעלי הון זר. השר מודעי, שר האוצר המיועד, יגיע בקרוב לארצות-הברית ובאמתחתו תוכנית הנקראת "תוכנית צנע" — זאת אומרת, תוכנית להורדה נוספת של רמת החיים של המוני העם ושל שכר העובדים — כפי שהאזורים האמריקנים תובעים, כדי שגילו את השלמונים לישראל, כדי להגביר את חלוחה של ישראל בארצות-הברית וכדי שהשרת בנאמנות רבה עוד יותר את האינטרסים האסטרטגיים האזוריים והגלובליים של ארצות-הברית.

מה שכיום מעוללים לפועלי "וולקן" בחיפה, למשל — הפיטורים השירותיים בניגוד להסכמי העבודה; רמיסת זכויותיהם בצורות גנגסטיות — הוא דוגמה חיה למה שטומן בחובו משטר החירום הכלכלי כחסות ממשלת פרס-שמיר להמוני העובדים בישראל.

האמת היא, שמפלגת העבודה בממשלת שמיר-פרס — כפי שמתמחן — תעביר על המוני העם העובד גזירות, שממשלות בנין ושמיר לא העזו לבצע בלדן. כאן נשאלת מפלגת העבודה: איזה ריפוי ואיזה טיפול בבעיות הכלכליות ייעשו? לאחר כל הביקורת שהשמעתם בעת היוזכס כאופוזיציה על תפקודם של שרי הליכוד כשטח הכלכלי והחברתי, אתם באים ומפקידים כמעט את כל התיקים הכלכליים והחברתיים ביד שרי הליכוד, הליכוד ינהל את העניינים הכלכליים והחברתיים, ואתם תפקדו על משרד המשטרה, שידא את ההתנגדות — שתלך ותגבר — של המוני העמלים נגד הגזירות שמתכננים.

אוס-אל-פחם ועוררו יחד עם המשטרה פרובוקציות, ממשיכה המשטרה לעצור תושבים ערבים באוס-אל-פחם. אנו תובעים את שחרורם המיידי.

חברי הכנסת, אנו קוראים לנקיטת כמה צעדים מיידיים, אם באמת פני הממשלה הזאת הם להבטחת שוויון לאוכלוסייה הערבית. אנו קוראים: 1. להפסיק כליל את הפקעת האדמות ולהתחייב שלא להפקיע עוד אדמה של תושבים ערבים, כדי ליישב במקומם תושבים יהודים; 2. להפסיק מייד הריסת בתים של תושבים ערבים באמתלה של בנייה בלתי-חוקית. אלפי תושבים אלה נאלצו לבנות בהדרגה תוכניות מתאר, והממשלות היו אחראיות לכך; 3. לשחרר את הווקף המוסלמי ולהחזירו לניהול המוסדות הנבחרים של האוכלוסייה הערבית; 4. לבטל את האפליה במענקי הביטוח הלאומי בין הילדים היהודים לילדים הערבים; 5. לקבוע קריטריונים שווים לכל הרשויות המקומיות לקבלת מענקי המדינה, כדי לבטל את האפליה הלאומית בשירותים המוניציפליים; 6. לבטל את שטחי התמריצים הצבאיים באזור אוס-אל-פחם ולהבטיח לפלאחים שימוש חופשי בקרקע שלהם. כמדיניות לתח לאוס-אל-פחם מעמד של עיר — דבר שאנו תובעים כבר שנים — ולקבוע תוכנית קונקרטית לפתרון מיידי לבעיות הכואבות של 25,00 תושבים החיים בלא ביוב, בלא שיכון אנושי ובהדרגה תוכנית פיתוח.

הי"ר ש' הלל:

חבר הכנסת טובי — — —

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
אני מתקרב, לסיום.

הי"ר ש' הלל:

לא: אתה צריך לסיים, לא להתקרב לסיום.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

7. לבטל את חובת השירות הצבאי המוטל על הצעירים הדרוזים; 8. לבטל את האפליה בהעסקת עובדים במשרדי הממשלה ובמוסדות ציבור; 9. לבטל את משרת היועץ לענייני ערבים במשרד ראש הממשלה.

אולם, בנוסף על היועץ, באים למנות שר לענייני האזרחים הערבים. הממשלה מתנהגת בכך כאילו האוכלוסייה הערבית היא איזו קולוניה מעבר לים, שיש לנהל את ענייניה לא כפי שמנהלים את ענייניהם של אזרחי ישראל, אלא כפי שמתייחסים ל"נייטיבס". אנו התנגדנו ומתנגדים למדיניות הזאת. יש להתייחס אל האזרחים הערבים כאל אזרחי המדינה, כשווים אל שווים: לא במשרדים מיוחדים, במחלקות מיוחדות, או ביועצים ובשרים מיוחדים, אלא כמו אל חלק של התברה כולה, וכך יש להתייחס אליהם. הם לא ישלמו עם אפליה ולא עם גזענות וייאבקו על מעמדם כאזרחים שווים זכויות ועל זכויותיהם הלאומיות.

הי"ר ש' הלל:

זה סיום טוב.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

אני מסיים. ממשלת פרס-שמיר מבשרת סכנה לחירויות הדמוקרטיות ולסדרי השלטון הפרלמנטרי-הדמוקרטי. התקין ההסכם לשני חוק הבחירות לכנסת והעלאת אחוז החסימה ל-3% — ואפילו ל-2.5%, כפי שאומרים — זהו צעד אנטי-דמוקרטי שאנו מתנגדים לו בתוקף. ממשלת הרוטציה נשענת על שינויים אנטי-דמוקרטיים המתוכננים בחוקי היסוד, והיום רוצים להביא לנו דוגמה לכך. אלה תיקונים, אשר גם פחיתו מסמכויותיה של הכנסת ופגעו במנהל החקיקה.

כך-לאומית בהשתתפות כל הצדדים הנוגעים בדבר, ובכללם אש"ף, נציגו הבלעדי של העם הפלשטיני, ישראל, המדינות הערביות השכנות, ברית-המועצות וארצות-הברית.

העם הפלשטינאי, באמצעות נציגו המוסמך אש"ף, הכריז ומכריז, שהוא מוכן לשלום הוגן ומכובד על בסיס שתי מדינות לשני העמים, בקיץ 1967. הדברים עוגנו בהחלטות אש"ף, התומכות בהחלטות האו"ם, בתוכנית המדינות הערביות בפאס ובתוכנית השלום הסובייטית לטובת עצמאותם וכיטחונם של שני העמים. ואולם, שליטי ישראל, אזניהם אטומות אפילו להכרזות כמו אלו של מזכיר הליגה הערבית קליב, שהכריזו רק שלוש בפגישתו עם ראש ממשלת צרפת פביוס, לפי "דבר" מ-11 בספטמבר 1984, שהמדינות הערביות מכירות בישראל ואינן מבקשות אלא לכנס ועידה בין-לאומית, לשם מתן מולדת לפלשתינאים וכיטחון לישראל.

ואתם פונים עורף לכל האפשרויות האלה לקיום שלום הוגן וממשיכים לסכן את השלום ואת עם ישראל גם יחד. זה שדחיתם, הליכוד וגם העבודה, את הצעת האו"ם לקיום ועידה בין-לאומית להסדר שלום, פיזושו שתמשיכו לשקוע בכזב מדיניות ההתפשטות והסיפוח, שאין מאחוריה אלא המשך המשבר, והמשך הקיום על החרב, וזה הוא קיום מסוכן-המבשר עתיד לא בטוח.

הקריאה של ראש הממשלה המיועד ש' פרס, חברי הכנסת, לחידוש היחסים עם ברית-המועצות היא חסרת תוכן אם לא תהיה כרוכה בנקיטת צעדים שיוליכו לקראת הסדר הסכסוך, ולא לחידוש המלחמה כפי שצפוי מהמשך המדיניות הנוכחית. כמו כן יש להפסיק את ההסתה ואת התעמולה נגד ברית-המועצות.

הדברים מפי מר פרס על ברית-המועצות כמדינת סירוב אינם רק סילוף גם של חפיקה המוכר והידוע של ברית-המועצות לקידום שלום צודק בין ישראל לעם הערבי הפלשטינאי והמדינות הערביות, אלא התעלמות וחיפוי על חפיקים הנפש של שליטי ישראל כדתיית השלום הצודק ובהכרעת מלחמות תוקפניות בשירות האינטרסים האיפריא-ליסטיים של ארצות-הברית.

חברי הכנסת, המיועד לראש הממשלה דיבר כסמאואת ידועת על שוויון לאזרחי המדינה הערבים. אנו מכירים דיבור חסר כיסוי זה מפיתו של כל ממשלות ישראל, אך בחיים, בפרקטיקה, המצב הוא אחר. מדיניות האפליה הלאומית היא השלטת והיא מעודדת את הגזענות האנטי-ערבית המשתוללת. הקריאה לגרש את האוכלוסייה הערבית היא לגיטימית ובעליה כבר יושבים בכנסת.

רבים מדברים על חקיקת חוק נגד גזענות. הצענו בעבר חוק זה ונציעו עתה, אך הוא לא ישנה הרבה, אם לא תשתנה מדיניות האפליה הנקטה כלפי האוכלוסייה הערבית. בימים אלה ממש בוצעו פשעים חמורים נגד האוכלוסייה הערבית, כאשר השלטונות הרסו בתי-מגורים שנבנו לפני 15 שנה בערב-אסועה בגליל במטרה לגרש תושבים אלה ממקומם שבו הם חיים מדורי דורות. בימים אלה נהרסו חמישה בתים בלד, והדפור עוד מאיים. בשכונת-הרכבת, במקום שבו מתגוררים 5,000 תושבים ערבים כתנאים בלתי-אנושיים, כפחונים, בצפיפות גבוהה, במקום לערוך תוכנית אך לפתור בעיה חמורה זו של דיירי שכונה, הגרים בלי ביוב, בלי רחובות, בלי חשמל — באים והורסים את פחונים ומשאירים משפחות שלמות תחת כיפת השמים או בבית-הסוהר.

מה שעובר כיום על תושבי אוס-אל-פחם מעורר דאגה ומחאה במקום לעצור את אנשי הכנא, שהתגררו בתושבי

רואים את עצמנו גדולים עד כדי כך. אבל החלש יאמר גיבור אני. אסור להצטנע, כאשר המצב דורש מעורבות של כל אדם ואדם בישראל כדי לכבות שרפה שבוערת.

אני מציג ברגעים אלה את תעודת הזהות של הרשימה שאני עומד בראשה. אני תנועה ציונית, וכל אלה אשר בטעות ראו אותנו כאור אחד — הריני שמח לתקן את הטעות שלהם. אני תנועה ציונית במובן האמיתי, העמוק, הרוחני, של המושג ציונות. הציונות שלנו נובעת מתוך אמונה בלתי-מסויגת בתורה ישראל, הציונות שלנו נובעת מתוך אמונה בלתי-מסויגת בחזון נביאי ישראל; הציונות שלנו היא פזמון יומימי שלנו. הלאו כן אני מתפללים שלוש פעמים ביום: "ותחזינה עינינו בשוכן לציון ברחמים".

לכנו רוטט מתוך שמחה, מתוך אמונה, שגם למרות הצללים הקיימים רואים אנו אורות, אורות דולקים במדינת ישראל. ברוך ה', המדינה נבנית והולכת, המדינה פורחת ועולה, השממה נעלמת, השטחים הידועים מתרחבים והולכים — וכמה גדל הלב, כמה מתרחב הלב לראות עולם של תורה ובמחשבה ישראל, לראות עולם של ישיבות פורה ועולה, לראות מוסדות של תורה מתרחבים והולכים במדינת ישראל. זוהי תעודת כבוד למדינת ישראל, שידעה לעזור לבנות מחדש חיי תורה בארץ-ישראל.

אנו מאמינים באמונה שלמה שכאן, במדינת ישראל, נוכל גם נוכל לבנות מדינה לפי חזון נביאי ישראל, מדינה המושחתת על יסודות של אהבת ישראל אמיתית; לא אהבת ישראל של סממאית, לא אהבת ישראל של מליצות מן הפה ולחץ, אלא אהבת ישראל אמיתית הכוערת בלבבות, היוקדת בנשמות.

אני מאמין באמונה שלמה שנוכל גם נוכל לבנות כאן מדינה המבוססת על יסודות איתנים של שלום, על יסודות איתנים של כבוד הדדי בינינו לבין שכנינו הערבים. תורת ישראל שמה לה כיסוד וכפינה את היסוד הגדול "חביב אדם שנברא בצלם". כל אדם כאשר הוא אדם יש בו חשיבות אלוקית, וחובתנו לגלות לא רק כבוד אלא גם חביבות לשכנינו הערבים, ולאפשר להם לחיות כאן במדינת ישראל חיים של שלווה, חיים של רגיעה, חיים של אמונה. לא ננגוש בהם, לא נפחד אותם, לא נרדה בהם — אין זה תואם את רוח ישראל. בודאי, עליו לעשות כול אשר ביכולתנו כדי לשמור על כיסוחנה של מדינת ישראל, כדי לשמור על חיי אזרחים של מדינת ישראל. "נקמת דם ילד קטן לא ברא השטן", אמר אחד המשוררים של האומה. כל נשמה יהודית יקרה היא עד למאד, וחובתה של מדינת ישראל היא, שלא לשקוט ולא לנוח כדי לאפשר חיים של שלום לכל יהודי במדינת ישראל.

אלפים שנה נדדנו בנכר, אלפים שנה נרדפנו, אלפים שנה נעשקנו, ובפינו התחילה הנפלאה: "ותחזינה עינינו בשוכן לציון ברחמים". והנה זכה הדור הזה, דור של שואה, להיות דור של תקומה. הדור הזה זכה לשוב לארץ-ישראל. כמה עליו להשקיע את כל הכוחות ואת כל הפוטנציאל הנפלא שגנוו בעם ישראל, כדי לבנות כאן את מדינת ישראל. מדינה של תורה, מדינה שעליה אמר גדול הנביאים בישראל: "והיית אור לגוים"; לא מדינה שערכיה הם ערכי חומר ומותרות, אלא מדינה שערכיה הם ערכי רוח — "והיית אור לגוים", לפקוד עיניים עיוורות, להוציא מהסגר אסיר, מבית-כלא יושבי חושך.

על כתפינו הדלות מוטל ייעוד אדיר. אלפים שנה של גלות העמיסו על כתפינו אחריות עצומה, שכאשר נשוב לכאן נבנה מדינה שתהיה דוגמה וסמל לאנושות כולה.

היור' ש' הלל:

חבר הכנסת טובי, אתה צריך לסיים. אתה מדבר כבר יותר מ-25 דקות.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

אתם חושבים שבכך אתם מקימים גולם, כוח גדול שנשען על 97 חברי הכנסת; אבל זהו גולם הניצב על רגלי חימר, בעוד שיותר ויותר המוני עמלים ועובדים הנפגעים מהממשלה הזאת — אשר רואים שהיא לא תוליך אותם אלא לסכנות חדשות, להרפתקאות חדשה — יקומו ויגברו על כוחות אלה ויצטרפו למתנגדים לממשלה חדשה זו. אני בטוח שהכישלונות, המעשייה וההרפתקאות שחלבו אליהם יפקחו עיני רבים ויגבר המאבק לשלטון חדש, לממשלה חדשה, בלי הליכוד, בלי מדיניות ההרפתקנית הלאומנית; ממשלה שתעלה באמת את ישראל על דרך השלום, הדמוקרטית, הקדמה החברתית, השוויון, וזה יקום. אנחנו בטוחים במאבק הצודק של המוני העם למטרות הנעלות האלה.

נצביע, כמובן, נגד הממשלה.

מנחם גולדשטיין (הליכוד):

זה היה ברור.

היור' ש' הלל:

את זה אפילו אני הבנתי.

רשות הדיבור לחבר הכנסת יצחק חיים פרץ.

יצחק חיים פרץ (התאחדות הספרדים שומרי תורה):

אדוני היושב-ראש, כבוד ראש הממשלה היוצא, מכובדי ראש הממשלה הנכנס, נוסח נכבדה, אני מייצג רשימה חדשה, תנועת ש"ס, רשימה אשר לא מזמן יצאה לרשות הרבים, וזתה לאמון הציבור והגיעה למשכן הכנסת. באנו לכאן כדי להביא את דבר ה' לכנסת ישראל; באנו לכאן כדי להשמיע מעל בימה מכובדת זו את דבר ה' לעם כולו, לאומה כולה.

מצבו הרוחני של עם ישראל אינו שפיר. אומנם, יש אורות לרוב, אבל הצללים לא מועטים המה — הערכים נעלמים וגנוזים; ערכי אמת, שפעם דרבנו והלהיטו את הנפש ושלחבו את הרוח, נעלמים, ונותרו שמורות טבע בודדות בערכים אלה.

מצבה זה של האומה הוא אשר הגיע אותנו לעזוב את העיסוקים שלנו ולצאת לרשות הרבים.

אולם, קשה ככל שיהיה מצבו של עם ישראל — אנו מאמינים באמונה שלמה, באמונה בלתי מסויגת, בפוטנציאל הנפלא הגנוז בעם היהודי, בפוטנציאל האדיר הגנוז בכל נשמה יהודית. וכבר תורת ישראל וחכמי ישראל לימדו אותנו יסוד זה: "אני ישנה ולבי ער", נאמר בשיר השירים, וביארו חכמינו וזכרונם לברכה: "אני ישנה מן המצוות ולבי ער לאהבת הקדוש ברוך הוא". לאמור: גם כשעם ישראל רדום, גם כשעם ישראל מנותק, לכאורה, מערכי הנצח, גם כשעם ישראל זנוג, לכאורה, ואורחות תורה — גם עולמו הפנימי לוהט באש קדוש של אהבת בורא עולם, של אהבת כל ערך נעלה, ותפקידו של הציבור הוא לחפש דרכים לשלהב אותה גחלת רדומה ועמומה, המצויה ושוכנת בלבה של כנסת ישראל.

אנו גם מאמינים שההסתייגות הקיימת בציבור מתורת ישראל, מאנשי תורה, מאורחות של תורה, אינה נובעת מתוך קלקול של מידות, אינה נובעת מתוך שלילה פנימית, אלא נובעת בעיקר מתוך חוסר הכרה מהי יהדות של אמת, מהי יהדות צרופה.

קטנונו מלראות את עצמנו כשליחים נאמנים, הראויים להציג כאן, לפני הכנסת הנכבדה, מהי יהדות צרופה. אין אנו

נעבור לעסוק בקריאה שנייה ובקריאה שלישית בחוק שטימלנו בו בקריאה ראשונה הבוקר — חוקי-סוד: הממשלה.

דוד מגן (הליכוד):
אדוני יושב-ראש הכנסת שלמה הלל, אני מבקש לברך אותך על היכחדך לכהונת יושב-ראש הכנסת האחת-עשרה. אני מאמין ובטוח כי עם כישוריך, ניסיוןך ואישיותך תצליח להנחות את הכנסת הזאת גם בתקופה השקטה — הצפויה בקרוב — ותפח בכנסת רוח חיים, וגם בתקופות הסוערות שקרוב לוודאי תהינה במהלך כהונתה של הכנסת הזאת, תקופות העלולות בהחלט לפקוד אותה.

היור"ר ש' הלל:
אני מקווה שאתה תתרום לזה.

דוד מגן (הליכוד):
אני אשתדל לעזור לך.

היור"ר ש' הלל:
אני סומך עליך.

דוד מגן (הליכוד):
אני מאחל לך ולכנסת כולה הצלחה.

אני גם מבקש להודות לך על שזימנתי לדוכן לאחר נאומי המאלף של חבר הכנסת הרב יצחק פרץ, אשר כדבריו החכמים והנבונים הוכיח כי מנהיגות התנועה הקרית ש"ס — מנהיגות שרבים ברחוב הפוליטי ובכלל ישראל הצליחו להכירה ולזהותה כתודשים האחרונים — היא אכן מנהיגות אצילה.

שמחתי לשמוע, שחבר הכנסת הרב יצחק פרץ אמר להיבחר בעוד זמן קצר לשר בממשלת ישראל, ואני בטוח, שהממשלה תבורך בתגבורת של אדם חכם ונכון, אשר בוודאי יצלה את המשקל הסגולי בהרכב הממשלתי. אני מאחל לחבר הכנסת הרב יצחק פרץ הצלחה בתפקידו בכנסת, ובעזרת השם — גם בתפקידו כשר בממשלה.

חברי הכנסת הנכבדים, אנחנו אמורים לאשר היום את הקמתה של ממשלת ליכוד לאומי, בשעה שדברים בסיסיים — שהייתי מגדירם כמוקשים העומדים בדרכה הקשה של הממשלה ההכרחית הזאת — טרם סולקו.

טוב עשתה הכנסת שהתכנסה היום במיוחד כדי לתקן את חוקי-סוד: הממשלה. כדי לאפשר התגברות על מכשולים ולהקים את הממשלה, כפי שהוצגה כפנינו, לפחות מבחינת ההרכב האיש. אין ספק, כי ממשלת ליכוד לאומי היא צו השעה. אולם, כאשר הממשלה ניצבת על יסודות רעועים, העלולים להתמוטט בתוך שנה, אנו חייבים להיות זהירים, לחשוב ולהזהר מבעוד מועד. אני מנצל את ההזדמנות הזאת וקורא לראש הממשלה המיועד, שמעון פרס, הנמצא כאן באולם, ולחברים האחרים, לנצל את הימים הקרובים כדי לאתר את כל נקודות המחלוקת העלולות להתעורר במהלך כהונת הממשלה, ואם להשתמש בלשון צבאית — לפרק את המוקשים לפני תחילת הנסיעה או ההליכה בדרך.

יש לעשות כל מאמץ לחוק בזמן הקרוב ביותר את חוק ממשלת הליכוד הלאומי 1984. חלק גדול של ההסכמים שסוכמו כעל-פה, חלק גדול של ההבנות שנוצרה — כך שמעתי מהאנשים שניהלו את המשא-ומתן — לא הגיע לידי ביטוי בהסכם הקואליציוני ובקווי היסוד שהוצגו עליידי חבר הכנסת פרס. כל הדברים הללו חייבים לצמוח את ביטויים בחוק מיוחד — שיהיה חוק חסר תקדים, זה נכון — אשר ייקרא: "חוק ממשלת ליכוד לאומי". רק אם הכנסת תעמיק לחשוב ותיתן את

אנו דואגים לא רק למדינת ישראל, אנו דואגים לשלומה של האנושות כולה. צאו וראו כמה הקדישו נביאי ישראל מדבריהם לשלומה של האנושות כולה. הלא כך כותב גדול הנביאים בישראל, הנביא ישעיה: "וכתתו חרבותם לאחים וחניתותיהם לזמורות, לא ישא גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה". כמה נפלאים הדברים הללו, כמה גדולים הם, כמה שגב אלוקי נסוך על המשפטים הקטנים הללו, אבל המכילים בקרבם אין סוף של גדלות.

אני מסיים בדברי הוקרה לשתי המפלגות הגדולות, הן לליכוד והן למערך, שעשו כול אשר ביכולתן כדי לתת לעם היושב בציון ממשלה המבוססת על בסיס איתן ורחב. זה היה מאבק קשה, ליווינו אותו מקרוב, ראינו איך ראשי המפלגות השקיעו ימים ולילות, בלא שנה, בלא אובדן, בלא מרגוע, כדי לבנות ממשלה איתנה, כדי לבנות ממשלה יציבה. אישים נכבדים ורגולים, בימים קשים אלו שעוברים על מדינת ישראל הרעפתם על אזרחי ישראל רוח רעננה. כמה רצה כל אזרח במדינת ישראל לראות כאן ממשלת אחדות לאומית, ממשלה ששלום ישרור בתוכה, ממשלה — — —

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
טוטליטרית.

פנחס גולדשטיין (הליכוד):
אל תפריע, מה את רוצה? זה נאום ראשון.

מרים גלזר-תעסה (הליכוד):
נאום ראשון.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
סליחה.

מאיר כהנא (כך):
שבי בשקט, שונאת דת.

היור"ר ש' הלל:
אין חובה להפריע גם לנאום שאיננו נאום ראשון. לכן אנא מכס, בבקשה, חבר הכנסת יצחק פרץ.

יצחק חיים פרץ (התאחדות הספרדים שומרי תורה):
אני רוצה לברך אישית את ראש הממשלה המיועד שמעון פרס ולהתפלל שבורא עולם ייתן לו כוחות איתנים, כדי לנווט נכון את הספינה הזאת — ממשלת ישראל. עם ישראל מצפה להרבה מאתנו.

אני שולח את ברכותי ליצחק שמיר, ראש הממשלה היוצא, ומברך אותו שבורא עולם ייתן לו תוספת של שאר רוח על שאר הרוח שבורא עולם חנן אותו בו. ראיתי כמה רצינות וכמה אחידות הוא נושא על כתפיו בכל המשא-ומתן הקואליציוני הקשה, שהוא היה צריך ללוותה.

ובסיום דברי, אני רוצה להזכיר תופעה שהיא מרינת לב ונפש במדינת ישראל: זוכים אנו לראות שעם ישראל מתחיל סוף כל סוף לגלות שורשים חדשים בתוך נשמתו. פה ושם צעירים, שמעולם לא קיבלו חינוך של תורה ומצוות, מתחילים לגלות סוף כל סוף את האור הנפלא הקיים בעולם של תורה, בעולם של מצוות. מתקיימים בנו דברי הנביא עמוס: "הנה ימים באים נאום ה' והשלכתי רעב בארץ, לא רעב ללחם ולא צמא למים, כי אם לשמוע את דברי ה'". תודה.

היור"ר ש' הלל:
אני מודה לחבר הכנסת יצחק פרץ.

רשות הדיבור לחבר הכנסת דוד מגן. לאחר סיום דבריו,

הצריכים ללוות את ממשלת האחדות הלאומית לפחות במישור הפרלמנטרי — אני מבקש שתיתן הדעת לכמה חוקים בתחום החברתי והכלכלי. אני יודע, שבמבט ראשון יש חשש לאי-הבנה ולא-הסכמה, אבל אין לי ספק שבהידברות כנה בין התנועות הפוליטיות הגדולות אפשר יהיה למצוא ולגבש קונסנזוס גם לגבי חוק ביטוח בריאות ממלכתי — שחקיקתו נמשכת כבר כמה כנסות וטרם תמה — גם לגבי חוק פנסיה ממלכתית. גם לגבי חוק בורות חובה למניעת שכיתות כשירותים החיוניים. אין לי ספק, שלממשלה הזאת בהרכב החדש ולהסתדרות בהרכב הכמעט-חדש — — —

ישראל קיסר (המערך):

דוד מגן (הליכוד):

מותר לי להניח, חבר הכנסת קיסר, שבעניינים הללו תהיה אורורה של הידברות עם הממשלה.

ישראל קיסר (המערך):

כן, אם יקבלו את דעתכם.

דוד מגן (הליכוד):

גם אני חושב, שצריך היה לנסח בקווי-היסוד את עניין השלום בגבול הצפון דווקא בקו של יציאת צה"ל מלבנון. תוך הבטחת שלום יישובי הצפון. אני חושב שצריך היה לכתוב ולנסח: "הבטחת שלום יישובי הצפון והחזרת צה"ל מלבנון". כי שלום היישובים ושלום אזרחינו בצפון הם הדברים החשובים ביותר, הם אלה שגרמו ליציאה למלחמת המגן. מלחמת "שלום הגליל", ורק כאשר נכטיח את כל סידורי הביטחון לאותם אזרחים שלנו נוכל לחשוב על החזרת צה"ל הביתה.

אדוני היושב-ראש, גם אני חושב שההגדרה בקווי היסוד, כי לא יחול שינוי בריבונות ביהודה, בשומרון ובחבל-עזה, היא הגדרה נכונה. אני חושב שצריך היה לכתוב זאת בקווי היסוד. דברים רבים מאוד ונושאים רבים מאוד נשמטו במתכוון מקווי היסוד, והכללת הסעיף הזה במתכוון, כדי לכלול כל יוזמה להחלת החוק הישראלי ביהודה, בשומרון ובחבל-עזה ולהחלת הריבונות שלנו שם — אני חושב שזאת בפירוש קביעה העומדת בניגוד לרצון העם. כאן הייתי מציע, שהממשלה החדשה תיזום משאל עם ותקבע את עמדתה בעניין הזה במסגרת משאל עם, בכלל, לצאת למשאל עם כשהיוזמה באה מצד ממשלת ליכוד לאומי זה, לדעתי, תקדים מעניין, מרתק, שיוסיף נופך רציני ביותר לרמוקרטיה בישראל.

עד לשעות הצהריים התלבטתי עמוקות כיצד להצביע היום על הצגת הממשלה החדשה, אומנם קיבלתי חשבות על שאלות שהצגתי שלשום ואחמול לחברי — אני חייב להודות שלא כל התשובות מספקות — אבל כדי שהדבר לא יתפרש בניגוד למחשבותי האמיתיות ולכוונתי האמיתית, אני מבקש להבהיר שאני תומך בממשלת הליכוד הלאומי. אני מקווה שהבקשות שנשמרו בעל-פה וההצעות שהצעתי כרגע מעל הדוכן לראש הממשלה המיועד שמעון פרס אכן ייפלו על אזרחים קשובים, ושנוכל כולנו לראות בקרוב חיזוק ההסכם הקואליציוני. גיבוש ושיפוט של קווי יסוד הממשלה, כפי שהונחו היום על שולחן הכנסת, ואני נוכל לראות את סיומה של השנה הזאת, את סיומה האמיתי של מערכת הבחירות, בקריאה: תכלה שנה וקללותיה, תחל שנה וכרכותיה.

אני רוצה לקוות שדרכה של הממשלה תצליח בשנה הבאה עלינו לטובה. שנה טובה.

היו"ר ש' הלל:

תודה רבה.

דעתה ליסודות חוק זה ולמרכיביו — אם כי אני בטוח שיהיו ויכוחים והתדיינות — ורק כאשר הוא יאושר, נוכל כולנו לדעת כלב שלם, כי שלחנו את ממשלת הליכוד הלאומי בשליחות האומה לבצע את המשימות הקשות העומדות בפניה בתחומי החוץ, הביטחון, הכלכלה, החברה וכל שאר התחומים, ושכממשלה המאוחדת באמת, המליכדת באמת, שורת באמת רוח של אמון וחברות.

אני רוצה להזכיר, שאם חוק זה לא יוחק, יש לי חששות כבדים, שהממשלה הזאת לא תאריך ימים, והלואי שאחבדה, בכלל, צריך לזכור שכאשר הדרך אצה — הכהונה קצה, וגם אם היה הכרח חוקתי, או היו לחצים מיוחדים שהופעלו או שניתנו התחייבויות שונות לכוא ולהציג את הממשלה האמורה דווקא היום ולא בשבוע הבא, למשל — עדיין לא מאוחר מדי לחזור ולבקש לנסות לשכנע לחוקק אותו חוק שהצעתי ולהכניס בו את כל הדברים שעל אודותם הושגה הבנה בעל-פה.

שבת וייס (המערך):

מה כוונתך, חבר הכנסת דוד מגן?

שמעון פרס (המערך):

דוד מגן (הליכוד):

אני מתכוון, בין היתר, גם לחוק, שיפרט בדיוק כיצד תבוצע הרוטציה בראשות הממשלה.

שמעון פרס (המערך):

זה כלול בהסכם הקואליציוני.

שבת וייס (המערך):

יש לזה פתרון.

דוד מגן (הליכוד):

אנחנו יודעים בדיוק מה ההבדל בין הסכם לבין חוק, ובמיוחד בין הסכם פוליטי לבין חוק. עם כל הכבוד, מר פרס, ועם כל האיחולים הלבביים שאני מאחל לך, קשה לי להבין מדוע סיעת המערך מתנגדת לחוק כזה. אני פונה ומבקש שתחשוב בדריכות: עדיין לא מאוחר — גם אם הממשלה כבר מורכבת — לחקוק חוק זה. הוא בסך הכול יכול לחזק את ההסכם, שאותו קראתי לפני שעות מספר.

אמנון לין (המערך):

חוק-יסוד אד-הוק?

דוד מגן (הליכוד):

חוק-יסוד יזום על-ידי הממשלה. אני בכוונה קראתי לו: "חוק ממשלת ליכוד לאומי 1984". אני מתכוון בהחלט לחוק אד-הוק.

שבת וייס (המערך):

אחת מתכוון ל-1986.

היו"ר ש' הלל:

זה מודל 1984.

דוד מגן (הליכוד):

חבר הכנסת לין, אם יהיה חוק כזה — אני מאמין שהוא אכן ייקרא "1984", אבל הוא יחזיק מעמד עד 1988. אם לא יהיה חוק כזה — אני לא יודע אם הוא יחזיק מעמד מעבר ל-1984.

אני הייתי מבקש — בהמשך המגעים שיהיו בוודאי לקראת כינון ועדות הכנסת — לזמן, שיש דברים שאני מניח שהם עדיין פתוחים: ולקראת כינון מוסדות פוליטיים שונים,

7. הצעת חוק-יסוד: הממשלה (תיקון מס' 5) (קריאה שנייה וקריאה שלישית)

להיות הוראת שעה. על כן השאלה, שנדמה לי שחבר הכנסת רייס שאל אותה, היתה בהחלט במקומה. הוא שאל האם הכוונה לקבל חוק-יסוד שהוא הוראת שעה. הדעת אינה סובלת שחוק-יסוד יהיה זמני. חוק-יסוד מטבעו חייב להיות חוק קבע.

איללך, התיקון המוצע בא לעגן דרך קבע שלראש ממשלה — כל ממשלה בישראל, זאת שתיכון היום ואלה שתהיינה בעתיד — יהיה ממלא-מקום קבוע שיהיה חבר הכנסת, ובאופן אוטומטי, כאשר יש סיבות שבטענין ראש הממשלה נעדר — מפאת נסיגה לחוק-לארץ או מסיבה אחרת — לא יהיה צורך בשום החלטה מיוחדת, לא יהיה צורך בשום פעולה; אוטומטית ממלא-מקומו תופס את התפקיד, והוא ימלא את מקום ראש הממשלה. הציבור והכנסת ידעו מי הוא ממלא המקום, מה שמו, ולמעשה הוא נקבע בדבר עם כינונה של הממשלה.

לתיקון המובא כאן הוגשו כמה הסתייגויות. אבקש ממך, אדוני היושב-ראש, לאפשר למסתייגים לנמק את הסתייגויותיהם אם ירצו בכך, ואם לא ירצו, לא אצטרך להשיב וניתן יהיה להצביע על החוק.

היו"ר ש' הלל:

אני מודה לחבר הכנסת משה שחל, יושב-ראש הוועדה המסדרת, אני מבין שיש שלוש הסתייגויות לסעיף 2. רשות הדיבור לראשון המסתייגים, חבר הכנסת תופיק טובי. אני מבין שהוא שאינו באולם. רשות הדיבור לחבר הכנסת יאיר צבן או לחבר הכנסת שולמית אלוני — אחד משניהם — לנמק את הסתייגותם.

יאיר צבן (המערך):

אדוני היושב-ראש, הרשה לי לצרף את ברכותי לברכות שזכית בהן — בצדק — מפי קודמי.

חברי הכנסת, איזה חוק מונח לפנינו: חוק אר-הוק, חוק אר-פרסונס? — קשה להחליט. חבר הכנסת שחל אומר לנו, שזה חוק יפה לכל הימים, לכל השעות. איך קרה שעד עכשיו האמת הפשוטה הזאת נסתרה מעינינו? אם מדובר בחוק כל כך חשוב שפעם יהיה אפילו פרק יפה ומפואר בחוקת ישראל העתידה — האם כך מחזיקים אותו? בפיונות כזאת, על-ידי ועדה מסדרת? מה קורה כאן? האם לא יכולתם לחכות — ולו כמה ימים — עד שתיבחר ועדת חוקה, חוק ומשפט — אתה אמרת: חוק, חוקה, שתיקיים דיון, ואז תביאו זאת למליאה? או שמה אי-אמון הדדי מרתף בחלל, ובטח יצביעו על הממשלה, צריך להכריע ברגים? מה קורה כאן? הרי מבחינת התהליך הנורמלי, הנורמטיבי, של עבודת הכנסת אין לעשות את המעשה הזה, ובעיקר לא עם הכתרים שקשורת לו: חקיקה עקרונית מרחיקה לכת, פרק בחוקה, סעיף חשוב בחוקה. צריך היה לחוקק את החוק את התהליך הנורמלי.

על-פי רוח הדברים של הימים האלה, הצעתי הסתייגות שתאמר את האמת על החוק הזה. הצעתי שיהיה כתוב שם, בסעיף 1(ד): "אחד השרים, שהוא חבר הכנסת ושמו יצחק שמיר, יכול שיהיה ממלא-מקום ראש הממשלה מהיום למשך 25 חודשים"; ו"אחד השרים שהוא חבר כנסת ושמו שמעון פרס יכול שיהיה — — —". כך נדע בדיוק על איזה חוק אנחנו מצביעים. אבל הוועדה המסדרת החליטה, שזה לא

היו"ר ש' הלל:

רשות הדיבור לחבר הכנסת משה שחל, יושב-ראש הוועדה המסדרת. להציע את חוק-יסוד: הממשלה (תיקון מס' 5), לקריאה שנייה ולקריאה שלישית.

משה שחל (יו"ר הוועדה המסדרת):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, הכנסת החליטה הבוקר להעביר לוועדה המסדרת את חוק-יסוד: הממשלה (תיקון מס' 5), ולהסמיק אותה להכין את החוק לקריאה שנייה ולקריאה שלישית. אני מתכבד להביא את החוק בשם הוועדה. הוועדה קיימה דיון, וכתום הדיון מוכא החוק בפניכם בהסתייגויות מסוימות.

החוק עצמו בא לקבוע, שלראש הממשלה יהיה ממלא-מקום, אשר ימלא את מקום ראש הממשלה במקרים שבהם נעדר ראש הממשלה מהארץ או שנבצר ממנו זמנית למלא תפקידו. בהסדר המשפטי הקיים התפקיד של ממלא-מקום ראש הממשלה לא נקבע לאדם מיוחד, אלא נקבע שבאותם מקרים, המוגדרים גם בהם שאני מביא היום, תקבע הממשלה שר אחר מבין השרים שהם חברי הכנסת כממלא-מקום, עד שישוכ ארצה ראש הממשלה או עד שיחזור למלא את תפקידו. האמת היא, שבמסגרת ההסדר הקודם קרו גם מקרים, שהממשלה שכחה למנות ממלא-מקום או שלא היה ברור מי מבין שני סגני ראש הממשלה ממלא את מקומו של ראש הממשלה בעת היעדרו. הייתי אומר, כי בלי קשר להסדר או להסכם הקואליציוני, לדעתי, התיקון בחוק הוא נדרש ורצוי, אבל אינני רוצה להכחיש, שהתיקון המוצע היום הוא פועל יוצא, מההסכם הקואליציוני, והוא בא למלא אחרי הסיכום.

היו"ר ש' הלל:

אם אתם רוצים להישאר שם ביציע למעלה, אבקש מכם להקפיד על שקט.

משה שחל (יו"ר הוועדה המסדרת):

הייתי אומר בלב שלם, שהתיקון הוא נכון מבחינה משפטית, הוא רצוי ואף הכרחי. התיקון הזה איננו משנה —

היו"ר ש' הלל:

סליחה, חבר הכנסת משה שחל. אבקש מהקבוצה הזאת שם לצאת החוצה או לשמור על שקט. זה לא יכול להיות, אם אתם רוצים לברר דבר מה — לא כאן. לשם זה יש סדרנים גם למעלה.

משה שחל (יו"ר הוועדה המסדרת):

ההסדר הזה רצוי, והייתי אומר, שאפילו כשלעצמו הוא עומד במקומו.

אם היושב-ראש ירשה לי, הייתי רוצה להעיר דבר אחד על דביו של חבר הכנסת דוד מגן. חוק-יסוד מטבעו כוונתו להיות חלק מחוקה עתידית — ואני מקווה כי ניתן יהיה לסיים אותה, ומי יתן שהיא תסתיים בכנסת הזאת. כוונתו לעגן בחוק נושא שיש לו תכונות מיוחדות. לכן הוא נקרא חוק-יסוד, כדי שלא ישנו אותו לעתים, קרובות, כדי שיהיה חלק מחוקה. ואם תתקבל החוקה כולה ואם יתקבל חוק-יסוד: החקיקה, הרי הוא יקבע שתהיה עדיפות לחוק היסוד לעומת חוקים רגילים. שינוי חוק-יסוד ידרוש תנאים מיוחדים. לכן, מטבעו אין הוא יכול

יאי צבן (המערך):

אתה יודע שההתברחות הזאת מכניסה חרדות בספסלים
ההם.

משה שחל (יו"ר הוועדה המסדרת):

חבר הכנסת יאיר צבן, תמיד צריך להיות אופטימיים
ולהאמין. למה למנוע זאת לעולמי עד עליידי חוק-יסוד:
הכנסת?

הדבר השני: חבר הכנסת יאיר צבן אמר, שהוא לא יודע
ולכן צריך היה להכניס שמות. אם אתה לא יודע, אני יכול לומר
לך: יש ראש ממשלה ששמו חבר הכנסת שמעון פרס. יש לו
ממלא-מקום ששמו חבר הכנסת יצחק שמיר. בבוא העת, בתום
25 חודשים, הם יתחלפו ביניהם: האחד יהיה ראש הממשלה,
ויהיה זה מר שמיר, וממלא-מקומו יהיה מר שמעון פרס.

יוסי שריר (המערך):

האם זו תהיה שנה מעוברת?

משה שחל (יו"ר הוועדה המסדרת):

זה יהיה בתום 25 חודשים. קשה להגיד על תקופה כל כך
ארוכה שזוהי שנה מעוברת.

חבר הכנסת יאיר צבן, נרמה לי שזאת הפעם הראשונה
שהסכם קואליציוני שהוגש לכנסת מוגש בגלוי, על כל פרטי
הפרטים, מובא לעיני הציבור. תהיה הביקורת עליו אשר תהיה
— לדעתי יש לומר דבר אחד לזכותו של ההסכם: שהוא לא
הסתיר שום דבר מהעין הציבורית — — —

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
אולי אנחנו לא יודעים מה הסתרתם?

משה שחל (יו"ר הוועדה המסדרת):

חברת הכנסת אלוני, חיכיתי שחששלי את השאלה. לא
הוסתר דבר, לא הוסתר דבר.

יוסי שריר (המערך):

— — —

משה שחל (יו"ר הוועדה המסדרת):

חבר הכנסת יוסי שריר, תמיד ידעתי שמקורות
האינפורמציה שלך הם באמת מאוד מדויקים. אני אשמח, אני
מקווה שלא תמנע ממני גם בעתיד לבוא אליך ולהתעדכן.

יוסי שריר (המערך):

Be my guest

שר הבריאות א' שוסטק:

למה אתה אומר שבפעם הראשונה מגישים את ההסכם
הקואליציוני בגלוי? תקן את דברך.

משה שחל (יו"ר הוועדה המסדרת):

לא תמיד מגישים הסכם קואליציוני בגלוי.

היו"ר ש' הלל:

חבר הכנסת שחל, אני מציע שלא להסתכן עכשיו במה
שהיה בעבר. הבה נצטמצם לחוק ולא נתחיל דרכו את הוויכוח
מחדש. כבר התקיים ויכוח.

משה שחל (יו"ר הוועדה המסדרת):

באשר להסתייגות של חבר הכנסת גרשון שפט — — —

יאי צבן (המערך):

לא ענית לי למה נחפזתם כל כך.

משה שחל (יו"ר הוועדה המסדרת):

אינני יודע האם זה חיפזון. הדבר היה ידוע, ואני רוצה

לבנות, ושהצעת חוק-יסוד מתחום הנושא, והיא הורידה את
הצעת; באמת, הנמקה מרחיקה לכת.

אני אסתפק בהסתייגות. שגם היא באה לומר לנו את
האמת המסתתרת מאחורי החוק הזה, כדי שהכנסת ועם ישראל
ידעו על מה הם מצביעים. בסוף סעיף 19 נאמר: "כאשר נבצר
ממנו זמנית למלא את תפקידו, תקבע הממשלה שר אחר מבין
השרים שהם חברי הכנסת — ובלבד שאותו שר אינו נמנה עם
הסיעה שעליה נמנה ראש הממשלה". הרי זה ההסכם שלכם
להקמת אותה ממשלה בלתיאומן שהקימותם היום, ממשלה
רטציה, ממשלת "פריטי", ממשלה שלא תביא שום ישועה
לעם ישראל — מפני שכדברים שצריך לפעול היא תהיה
משותקת ובדברים שבהם היא צריכה להיות משותקת — כגון
ההתנהלויות — תוששני שהיא תפעל גם תפעל. תודה רבה.

היו"ר ש' הלל:

אני מודה לחבר הכנסת צבן גם על ברכתו וגם על דבריו.

חברת הכנסת שולמית אלוני, האם את רוצה להוסיף או
שאת מסתפקת בהנמקה הטובה שהעלה חבר הכנסת יאיר צבן?
אני מבין שאת מסתפקת בדבריו.

אני מזמין את חבר הכנסת גרשון שפט לנמק את
הסתייגותו.

גרשון שפט (התחיה-צמח):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, אני מצטרף לביקורת על
כך שחוק-יסוד עבר בזריזות מפתיעה בוועדה. היות שהרוב
בוועדה קבע את שקבע, יש לי הסתייגות אחת בלבד, והיא —
שכאותה ממשלה גדולה של 25 שרים יש ראש ממשלה, יש
ממלא-מקום ראש הממשלה, יש סגני ראש הממשלה, יש שרים
בכירים ויש שרים סתם.

אם מדברים כרגע על מיליו מקום — ובכן, לפי החוק
המוצע, את מיליו מקומו של ראש הממשלה צריך לעשות
ממלא-המקום. הצעתו היא, שאם ממלא-המקום איננו, ימלאו
את מקומו סגני ראש הממשלה, שני יהודים נכבדים —

היו"ר ש' הלל:

ברוטציה?

גרשון שפט (התחיה-צמח):

— שייקבעו על-ידי הממשלה כפי שנקבע השר:
לפחות שאחרי ממלא-מקום ראש הממשלה — אם נבצר ממנו
זמנית למלא את תפקידו — ימלאו את התפקיד סגני ראש
הממשלה: כי כפי שנמסר, אין אין לסגני ראש הממשלה
תפקידים אחרים, לפי החוק. אני מציע שסגני ראש הממשלה
— או אחד מהם — יהיו אלה שימלאו את מקומו של
ממלא-מקום ראש הממשלה, כאשר ייבצר ממנו למלא את
תפקידו.

היו"ר ש' הלל:

האם יושב-ראש הוועדה רוצה להשיב? — בבקשה.

משה שחל (יו"ר הוועדה המסדרת):

אדוני היושב-ראש, ברשותך, אשיב בקצרה. האמת היא,
שחבר הכנסת יאיר צבן זכאי לתשובה ואני נותן אותה כרגון
רב. אני חולק על ההסתייגות שהוא מגיש. אני חושב שאין בה
צורך. מדוע לקבוע מראש, שדווקא חבר מסיעתו של ראש
הממשלה לא יוכל להיות סגנו או ממלא-מקומו? אני יכול
לתאר לעצמי מצב, שבו מפ"ם עדיין תהיה קיימת בסיעת
המערך, השותפה לממשלה: האם אתה רוצה למנוע דווקא
מחבר הכנסת ויקטור שם-טוב להיות ממלא-מקום ראש
הממשלה? אין כל סיבה מדוע לא יהיה — — —

להשיב ולומר: אינני יודע באמת מה התרעומת על שהוועדה המסדרת הוסמכה לדרון בחוק.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
אולי לא צריך ועדות בכנסת?

משה שחל (יו"ר הוועדה המסדרת):
אולי תיתנו לי לומר שני משפטים?

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

היו"ר ש' הלל:

חברת הכנסת אלוני, אני מציע שלא לזרוע רעיונות כאלה, למה לך?

יאיר צבן (המערך):

כמי שרצה להיות שר המשפטים, אתה סבור שזה מהלך תקין של חקיקה?

משה שחל (יו"ר הוועדה המסדרת):

חבר הכנסת יאיר צבן, אני חושב שכל חקיקה חפופה איננה רצויה. אבל לעתים יש דברים שהם נחוצים. אתה שאלת מדוע שלא לדרון בוועדת החוקה. ידוע כי אין ועדת חוקה. עדיין לא כוננה ועדת חוקה. אבל אני רוצה להתייחס לדבר אחד ששמעתי, ורבים נתפסים לו מתוך תמימות. לגופו של עניין, הוועדה המסדרת היא הוועדה הרחבה ביותר שיש בכנסת. מיוצגות בה כל הסיעות. שום ועדת חוקה שתקום בעתיד לא תיצג את כל סיעות הבית. ולכן, אם מבחינה ציבורית הליך החקיקה היה צריך להתקבל, הרי ניתנה האפשרות להשמיע דעות והשגות ונשמעו השגות עליידי כל סיעות הבית כמעט. כמעט, מלבד שתיים.

יאיר צבן (המערך):

היו"ר ש' הלל:

אני מבקש, יושב-ראש הוועדה, אנא תענה על ההסתייגויות שהיו פה, חבל על הוויכוח.

משה שחל (יו"ר הוועדה המסדרת):

אדוני היושב-ראש, הרשה לי להשיב, אני חושב שהערות מן האולם והערות ממך בעת ובעונה אחת קצת מקשות לסיים את החשיבה.

היו"ר ש' הלל:

נכון.

משה שחל (יו"ר הוועדה המסדרת):

כאשר לנושא הסגנים וממלאי-המקום, חבר הכנסת גרשון שפט, התיקון הזה, לדעתי, חייבו בכך שהוא קובע באופן ודאי וברור לאורך כל תקופת כהונתה של הממשלה מי הוא ממלא-המקום. אינני רואה כל סיבה להסכים או לקבל את המצב הקיים. אמרתי שהתיקון נחוץ וחייבי בעיני דווקא כדי שלא להשאיר את חוסר הוודאות, וההסתייגויות שלך למעשה רוצה להחזיר אותנו אליה.

לכן אני מבקש מן הכנסת שתדחה את ההסתייגויות ותקבל את החוק בקריאה שנייה ובקריאה שלישית.

היו"ר ש' הלל:

אני מודה ליושב-ראש הוועדה. אנחנו עוברים להצבעה.

לסעיף 1 אין הסתייגויות. אני מעמיד אותו להצבעה.

ה צ ב ע

סעיף 1 נתקבל.

היו"ר ש' הלל:

לסעיף 2 יש הסתייגות של חבר הכנסת תופיק טובי. ההסתייגות מורכבת משני סעיפי משנה. אני מעמיד אותה להצבעה.

ה צ ב ע

התיקון של חבר הכנסת ת' טובי לסעיף 2 לא

נתקבל.

היו"ר ש' הלל:

לאותו סעיף יש הסתייגות של חברי הכנסת יאיר צבן ושולמית אלוני. אני מעמיד אותה להצבעה.

ה צ ב ע

התיקון של חברי הכנסת י' צבן וש' אלוני

לסעיף 2 לא נתקבל.

היו"ר ש' הלל:

לאותו סעיף יש גם הסתייגות של חבר הכנסת גרשון שפט. אני מעמיד אותה להצבעה.

ה צ ב ע

התיקון של חבר הכנסת ג' שפט לסעיף 2 לא

נתקבל.

היו"ר ש' הלל:

אני מעמיד להצבעה את סעיף 2, כהצעת הוועדה.

ה צ ב ע

סעיף 2, כהצעת הוועדה, נתקבל.

היו"ר ש' הלל:

אני מעמיד עתה את החוק להצבעה בקריאה שלישית.

ה צ ב ע

חוק-יסוד: הממשלה (תיקון מס' 5), נתקבל.

היו"ר ש' הלל:

אני קובע שהצעת החוק נתקבלה בקריאה שלישית.

רבותי חברי הכנסת, אנחנו נעשה עכשיו הפסקה לכחצי שעה, בתקווה שתחזרו לאחר מכן בכוחות רעניים — אני מקווה שלא יותר מדי רעניים — כדי שנוכל להשלים את הדיון.

(הישיבה הפסקה בשעה 19:15 וחודשה בשעה 19:50).

ז. הודעה על הרכבת הממשלה*

דיון — המשך

היו"ר ש' הלל:

רשות הדיבור לחבר הכנסת זיידן עטשי, ואחריו — לחברת הכנסת שולמית אלוני.

אני מתכבד לחדש את ישיבת הכנסת לאחר הפסקה קצרה. אנו ממשיכים בדיון על "הודעה על הרכבת הממשלה".

שמחתי להצטרפות תנועתי לממשלה, מתוך ביטחון שיש לתת אפשרות לממשלת אחדות לשמור על שלטון החוק ועל זכויות הפרט והאזרח, שהם ערכים חשובים ביותר במשטר דמוקרטי ובחברה כשלנו.

ההתבטאויות הרדיקליות שנשמעו לאחרונה מפי שרים ומצביאים לשעבר מצביעות על סחף מסוכן בכיוון המנוגד ליהדות, לציונות ולמדינת ישראל. ההתבטאויות הגזעניות וההתנהגות של אישים, שלצדדי חלקם מיוצגים בכנסת הזאת, הן תקדים מסוכן שלא היה לו את רוע בתולדות הציונות, היהדות והמדינה בעצמאותה. תמיכת תנועתי בממשלת האחדות וההתבטאויות, כי כאמור, התופעה מסוכנת לעם היהודי הרבה יותר מלעם הערבי. אם נחזור להיסטוריה, נוכל להיווכח בנכונות דברי. אנו מקווים שהממשלה הבאה לא תיחן לגיטימציה לתופעות ולהתבטאויות, כפי ששמענו וחזינו בשבועות האחרונים ואולי אף בשנים האחרונות. לכן הממשלה חייבת לזיזם חקיקה קונסטיטוציונית נגד גזענות, כדי לשמור על מאמץ של אלפי שנים להקמתה של מדינת ישראל, לקיבוץ הגלויות, עם שמירה וכבוד לזכויות מלאות לכל העמים היושבים כאן. כי יש לזכור, אם אין דרישים — ספק אם יהיה בכלל קיום.

חברת הכנסת גאולה כהן דיברה על התנחלויות ועל עלייה. אני בוודאי מתנגד להתנחלויות, אבל אני בעד עלייה, ועלייה מואצת. אבל חברת הכנסת גאולה כהן חייבת לפעול בציונות שיש לה למען תשתית שתקלוט את העלייה ולא תגרום לפליטתה מהארץ לאחר שנה או שנייה חודשים, וזה במקום להקים התנחלויות חדשות וספונטניות.

רבים אומרים ששלום עם מדינת האזור הוא חיוני ביותר. אני מסכים עם כולם. אבל, רבותי, אינני רואה את השלום כחוק המדינה, אינני רואה את השלום בין קבוצות יהודיות בין לבין עצמן, ובוודאי אינני רואה את השלום בין היהודים לערבים במדינת ישראל. אני בטוח שהם הרבה מאוד יהודים שפויים ואפילו מסנגרים על דרישים מלא בין הערבים ובין היהודים, אבל העם מיוצג על-ידי ממשלתו, כדרך כלל במשך ארבע שנים, והממשלה אינה מעודדת דרישים, כפי שראינו בשנים האחרונות.

אני חושב שמא השלום עם מצרים ב-1977 גבר המחח בין הערבים ובין היהודים במדינה, לא דווקא בגלל השלום אלא בגלל ההונחה וחוסר תשומת הלב וחוסר שוויון גובר בין היהודים לבין הערבים. לפני שנדבר רק על יהדות, כפי שראש הממשלה המיועד הציג את זה כאן, כואו נדבר על האנושות, איך היא צריכה לחיות ביחד, ולא איך היהודים צריכים לחיות. מי כמוני רוצה רמת חיים גבוהה ביותר ובטוחה לעם ישראל ולעם היהודי, אבל אני מצפה לזאת גם מצד העם היהודי כלפי הערבים, משום שאני דוגל באמרה: אם אין דרישים, ספק אם יהיה בכלל קיום. לא משנה כמה מטוסים יהיו לנו, כמה טנקים יהיו לנו; אי-השוויון המחפיר הוא בעוכרנו, בעוכרי המדינה. נחזור שוב קצת להיסטוריה ונוכל להיווכח, שכל מדינה שנתנה לגיטימציה לרדיקליזם, לגזענות, סופה היה מתחילתם של הרדיקלים והגזענות.

ועכשיו, חברי הכנסת, אני חייב לייחד כמה דקות, ולוא מעט דקות, אדוני היושב-ראש, לעדה הדרוזית במדינה. אני מתרגם בממשלה המיועדת, הנכנסת לתפקידה, שהעדה הדרוזית לא תסבול. לא תהיה סבלנית ולא תהיה סובלנית כלפי ההפקר שהיא נתקלה בו במשך 35 שנה. אני מרגיש: זה הפקר משוער, דבר כזה לא קרה לשום מיעוט שתמך כירוב ושלום במחיר דמו

זייד עטשי (שינוי — מפלגת המרכז):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אני מצטרף בשמחה לכל קודמי שכירכו אותך, אדוני היושב-ראש, להיבחר לתפקיד זה. אני מודע לזירות קרנו של הפרלמנטריות בעולם, ובוודאי לזאת של הפרלמנטריות הישראלית, בשנים האחרונות. אני מקווה שבחירתך ובהנחתך יחזירו לכנסת ישראל את יוקרתה ההיסטורית, שאבדה בחלקה. בעיקר אני רוצה לבקש ממך, שתמשיך את דרכו של יושב-ראש הכנסת הקודם, שהקפיד על ההופעה החיצונית של חברי הכנסת ולבושם. היום הוסבה תשומת לב לחבר כנסת, שחולצתו היתה מעל למכנסיו. אני סבור, שהופעתם של חברי הכנסת ולבושם חשובים לכנסת.

שבח וייס (המערך):

אולי זו היתה חולצת ספאר.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

אבל חולצה מגוהצת ונקייה.

זייד עטשי (שני-מפלגת המרכז):

חברת הכנסת שולמית אלוני, ודאי שלא התכוונתי אליך.

הזי"ר ש' הלל:

אתה מפלה בין חברות הכנסת לבין חברי הכנסת.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

ובצדק, לנו מגיעות פריבילגיות.

זייד עטשי (שני-מפלגת המרכז):

שמחתי לשמוע את נאומי של חבר הכנסת שמעון פרס, ראש הממשלה המיועד. שמחתי שסוף-סוף יש לנו ממשלה, ובעיקר — ממשלת אחדות לאומית.

אני מאוד מקווה, שהפרקים שהוצגו על-ידי ראש הממשלה המיועד לא יהיו רק דקלרטיביים — אף שלאחרונה הוכרר לעם, שעיקר המאבק נסב סביב תיק זה או זה. אך אולי הפעם יזכה עם ישראל במשטר אמיתי של רוב.

לא אכנס לניתוח ולנבואות בקשר להרכב הממשלה הנכנסת ולעתידיה. אומר רק, שהעם מחכה לממשלה יעילה וشفירה, לאחר 50 יום של ציפייה ומחח.

הממשלה, ששמות חבריה הוצגו היום, היא ניסיון ראשון בהיסטוריה של הפוליטיקה הישראלית והיא בכחית חידוש במערכת הפוליטית במדינה. אין מקום "לקטול" אותה מראש ואין סיבה לראות בה את חזון אחרית הימים. בוודאי אין זו ממשלה אוטופית, לא היתה כזאת ולא תהיה כזאת. הממשלה היא תולדה של תוצאות הבחירות האחרונות, ודאי שהיא מלאה פשרות, דבר שהוא לגיטימי במשטר רב-מפלגתי כשלנו.

אני בטוח, שאם הממשלה תסיק את המסקנות מההרכב שלה ומהייסורים שהיא עברה כשבועות האחרונים, היא תשתדל לדון — מתוך אחריות לאומית — בהעלאת אחוז החסימה ובשינוי שיטת הבחירות בהקדם האפשרי.

יש לכרך, אדוני היושב-ראש, על הצעד של הרכבת הממשלה ולעודד את הניסיון הזה ומוטב, אולי, להיות אופטימי מאשר להיות מבקר, דוחה ופסימי, כפי ששמעתי מחברי הכנסת שקדמו לי.

אני, ביחד עם תנועתי, תנועת "שינוי", מקווה שהממשלה תהווה מנוף להצלת המדינה מהמשבר הכלכלי שנקלענו אליו, אף שכל ניסיון לזווה בגדירות קשות ביותר שיטלו דווקא על הכושר עצמו.

הצטרפנו לממשלה מתוך אמונה, שהממשלה הנכנסת תדאג לאחדות העם, העם ששסוע, לצערי, בצל הניגודים הפוליטיים דווקא אצל שתי המפלגות הגדולות.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת הנכבדים, שמעתי את נאומו של ראש הממשלה המיועד. אני מצטער על שהוא איננו נמצא כאן עכשיו. יש לי הזכות — אינני יודעת אם זו זכות או חובה, אך זו עובדה — להכיר את האיש כמשך שנים רבות. מאז היה אחד מראשי "הנוער העובד". אני מכירה את פועלו מלפני קום המדינה, מאז קום המדינה ועד היום. אין ספק שהאיש ראוי לתפקיד. אין ספק שהאיש מוכשר לתפקיד, ואני מברכת אותו בכל לב. זה יוצא מהלב, אם כי הראש קצת מטיל ספק באפשרויות. אני מברכת אותו בכל לב. שיעלש את תפקידו ויממש ולו רק חלק מהדברים שהוא השמיע כאן, בפתיחת הדיון היום. אין ספק שכונתו רצויה. אני מקווה שמעשיו יהיו צריים.

אדוני היושב-ראש, בכנסת הזאת, היום, שמענו מלים רבות מאוד — רבות מדי — על אחרות. אני מבינה שכחברה דמוקרטית נדבר על אחרות.

חבר הכנסת שמעון פרס, ראש הממשלה המיועד, זה עתה גיליתי לציבור הזה, שאני מכירה אותך שנים רבות. קצת רמותי על פועלך בעבר. אני מאחלת לך הצלחה רבה ומקווה שתוכל לבצע את משאלות לבך ואת היכרים שאמרת כאן, לפחות בחלקם.

רבות דובר כאן, על אחדות. מהי אחדות כחברה דמוקרטית? מה פירוש "אחדות העם"? אני מבינה שאפשר לדבר על אחדות: אני מבינה שאפשר לדבר על סובלנות, על הבנה, על הקשבה: אבל מה היא אותה אחדות שעליה מדברים כאן? איזו אחדות היא זו? האם היא אורגנית? האם היא טבעית? האם היא רצויה ונצרכת לחברה חושבת, יוצרת ודמוקרטית? — האחדות שעליה דובר כאן גבלה, כמעט, בשאיפה לאחידות — אם שמעתם היטב את הקולות מן המחנה הדתי, לדברים יש ביטוי גם בקווי היסוד: אנא קראו אותם, אם עדיין לא קראתם. מה כתוב בסעיף החינוך? — לא על האדם, לא על ההומניזם, לא על הפתיחות ולא על דת. קראו מה כתוב בסעיף 32: "החינוך יושבת על ערכי הנצח של עם ישראל". של מי? האם של הרב לוינגר? של המחנכת היהודית? של הטוריוזים? מה זה? איפה הפתיחות? איפה הרע, חבר הכנסת שמעון פרס — ואני מאחלת לך שתבצע מה שאתה מאמין בו? איפה המחשבה, המחקר והביקורת? — לחקור כמה שלמעלה ממך; לחקור כמה שרחוק ממך, ובלי לבדוק אותו. העם היהודי היה תמיד פלורליסטי: מאוחדים — במלחמה.

רוני מילוא (הליכוד):

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
אם אתה מרגיש צורך, יידיי חבר הכנסת רוני מילוא — בהחלט.

רוני מילוא (הליכוד):

האם אפשר להעיר הערה?

היו"ר ש' הלל:

כן. אבל בלי יותר מדי אידייליה: בקיצור.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
זו הסובלנות, לא האחדות.

רוני מילוא (הליכוד):

בין ערכי הנצח של עם ישראל יש אהבה לאדם, דאגה

ובניו, כפי שקרה לעדה הדרוזית בישראל. לא משנה אם יש לנו בתים יפים, זה — יש, ואני רוצה שיהיו לכולם, אבל יש מי שאין לו בית לגור בו. עצם הקיום שלנו הוא בסכנה. חבר הכנסת שמעון פרס אמר, שיש להאריך את תוכניות המתאר והתוכניות המפורטות. את ההצעה הזאת אני שומע כבר מ-1950. מתי נאץ? גם אני שמע על הקמתה של התיישבות יהודית, אך מרדע אפשר להקים התיישבות יהודית באמצע הגליל בחור שבע ימים, ואי-אפשר להכין תוכנית מתאר או תוכנית מפורטת לכפר דרוזי בן 400 שנה? מרדע אפשר לעקור עצים בפסגת הר בגליל וליישב שם יהודים טובים, וכפר בית-ג'ן הדרוזי מגורר על-ידי רשות שמורות הטבע ואין לעקור בו עצים? המותר לנו לגדל עצים ולקבור בני אדם?

אני חוזר ואומר, כל עוד אני בכנסת הזאת או מחוצה לה, העדה הדרוזית לא תגלה שום סבלנות ושום סובלנות כלפי ההפקר המשווע. תנו לי עשרית-האחוז מהכסף המוורם להתנחלות אחת, ואני אפתח בעשרית-האחוז את כל העדה הדרוזית במדינת ישראל. כפי שאני נחתי דם וכולנו נתנו דם, והיהודי נותן דם, חלוקת הכסף חייבת להיות שווה. ואם לא כן — ואני אגרום לכך — הדרוזים ייהפכו לפצצת זמן במדינת ישראל, כי ממילא הם מתקרבים לכך, אבל כדאי להאריך את הקצב. אולי מישהו יתעורר.

ועתה — לעניין רמת-הגולן. חברי הכנסת, יש אנשים שזורים חול בעיני אחרים. חושבי רמת-הגולן אינם אנטי-ישראלים, יש קבוצה מחתרנית המתעוררת על-ידי גורמים קיצוניים ישראלים. אבל אילו משאבים הקצחה מדינת ישראל לרמת-הגולן כמשך עשר שנים? גורמים ברמת-הגולן שאני בא אחם בדברים, הגורמים המתונים, אומרים לי: היהודים אומרים שחוסר הטיפול ברמת-הגולן הוא הטיפול הטוב ביותר: אין כתיספר, אין קופת-חולים, אין רופאים, אין אחיות, אין תשתית, אין שום דבר ברמת-הגולן. מרדע אם כן רמת-הגולן חייבת להיות מאוד פרו-ישראלית?

מלה אחרונה בקשר לשוף ולדרוזים: אני מקווה שצה"ל ייטוג מהר ככל האפשר, כדי לחסוך את דם בנינו היקרים, אבל חברים, צה"ל טעה טעות היסטורית בבילוי התנגדות לדרוזים בלבנון. כעניינים ובהשפלה, טוב ששר הביטחון האחרון משה ארנס תיקן את המעוות. אבל כל עוד צה"ל נמצא שם, אנחנו הדרוזים בישראל, תובעים יחס הגון ומעבר חופשי בין הדרוזים בכקעה ובין הדרוזים בשוף.

טבעי הוא, שהעם היהודי מגלה רגישות לשלומם, לכיטחונם ולחירותם של כל יהודי בעולם, אני, כמו היהודי, מגלה רגישות לשלומם ולכיטחונם של כל יהודי, אך יש לי גם הזכות לתבוע מהממשלה הכאה להבין אותי, כאשר אני מגלה רגישות לחירותו ולכיטחונם של כל דרוזי בשוף, ברמת-הגולן או בכל מקום אחר.

היות שהעדה הדרוזית תתמוך בממשלה הנוכחית ותיתן לה הזדמנות — ותנועת "שינוי" תצטרף אליה — אני מקווה שהממשלה תגלה אחריות גם כלפי המדינה, גם כלפי השוויון לערבים ולדרוזים וגם כלפי השלום לעתיד.

קריאה:

עוד תהיה ממשלה עם שינוי.

זייד עטשי (שינוי) — מפלגת המרכז):

כן חרטנו על דגלנו.

היו"ר ש' הלל:

אני מודה לחבר הכנסת זייד עטשי. רשות הדיבור לחברת הכנסת שולמית אלוני, ואחריה — לחבר הכנסת שלמה עמר.

חבורת ג', ישיבה ו'
— הודעה על הרכבת הממשלה (דיון) —

לזמן קצר, לטיפול בנושאים לוחצים? לפעמים יש נושאים חשובים ויש נושאים דחופים. הם לא תמיד היינו כך. לפעמים מוכרחים להקדים את הדחופים לפני החשובים. היום יש מצב כלכלי שהוא דחוף. יש נושא לבנון, שהוא דחוף. קחו שניים-שלושה נושאים דחופים ותקימו ממשלה מצומצמת. למה עשיתם את האחדות המשונה הזאת, שבה הפכתם כל אורב לאובה תמורת שר, תמורת משרה. תמורת עוד צינור אחד של כל מיני הטבות לסוגיה?

יסלח לי חבר הכנסת אמנון רובינשטיין — מה אתה עושה בממשלה הזאת? בשביל מה גררת לשם את "שינוי"? אתה תקבל פה חוקה? אתה תקבל פה מגילת זכויות האדם? אתה תקבל פה "אפרסקים" במשרד הרוחות וחלוקת כספים, ועוד איך חלוקת כספים, לא רק למפד"ל ולאגודה, היום יש לנו גם ש"ס. בשביל מה נכנסתם לשם? יגאל הורביץ, בשביל מה נכנסת לשם? מה לכם ולממשלה הזאת?

אם טובת העם נלגד עיניכם, צריכים הייתם להקים ממשלה צרה, ממשלה מערך-ליכוד, ליכוד-מערך, עניינית. האם טובת העם נלגד עיניכם כדבר הנפוח הזה, כדבר המחור הזה?

גאולה כהן (התחיה-צמח):

את לא היית מוכנה לממשלה צרה עם אגודת ישראל?

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

אני בעד ממשלה צרה — — —

רוני מילוא (הליכוד):

— — —

היור' ש' הלל:

חברי הכנסת, אני מבקש שלא להתחיל עכשיו במשאומתן להרכבת ממשלה מקבילה.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

חבר הכנסת רוני מילוא, ייתכן שהיה פה מבוי סתום ולא הייתה דרך לבנות ממשלה צרה. לא פסלתי מראש ממשלה של המערך-הליכוד. אינני אוהבת את המלה אחדות. מפני שהיא "בלוף" בחברה דמוקרטית: היא גם אינה אמיתית נוכח מערכת הבחירות שניהלתם. אנחנו חברה פלורליסטית. לחנך לסובלנות, לאחווה — כן.

שבח וייס (המערך):

מרדע ממשלה — — —

היור' ש' הלל:

הכלל הוא שאין להפריע בקריאות-ביניים למי שכבר עבר את מכסת הזמן שלו.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

הקיימות את המפלגת העצומה הזאת, הגדולה הזאת, שבאה ומטשטשת את כל הדברים. בכל המערכת הזאת שתי המפלגות הגדולות לא מצאו מקום להכניס אשה אחת, מבין הנשים היושבות בכנסת. כשרה? אשה אחת? אחת ערים למה שמתהווה בארץ? האם זה לא רק חטוף, חטוף ככל יכולתך למי שיש מרפקים? כל המחקרים של חבר הכנסת שבח וייס מספרים על כישוריהן והתמתנותן ויכולתן של הנשים. ראו אותן יושבות כאן. לא היה מקום אף לאחת מהן? בעולם כולו יש מהפכה. לאן אתם הולכים? מה עשיתם פה? בחינוך הפקרתם את הנושא —

רוני מילוא (הליכוד):

נשים ב"מפלגת" הזאת?

לאדם, אהבה לזולת. כל הדברים היפים שיש בעבר היהודי. האם כל אלה אינם קיימים?

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

ידיד, הרי אתה ואני, שנינו, חונכנו בארץ הזאת. כל מה שיש לנו, יש לנו מבחינת ערכי עם ישראל בארץ-ישראל. אלא בשעה שנשתכשו הדברים, בשעה שאנחנו שומעים קלות מסוכנים ובשעה שיש לנו יסודות של כפייה דתית — ואחמול כמעט שלא הייתה לכם ממשלת אחדות לאומית בשל הריב על השאלה, לידי מי ייפול הצינור המכריח כספים בניגוד לחוק לכלי קודש אלה או אלה — חשוב מאוד להזכיר את האדם. ידידי חבר הכנסת רוני מילוא, איך זה שלא כתוב פה שום דבר על העם, על המדינה ועל הארץ? והיכן הוא האדם — שהוא הלוח של החברה — וערך האדם, והפתיחות, והדעת? כתוב שימשיכו לדאוג לשוויון זכויות ללא אפליה מטעמי מוצא, גזע, דת ומין. אם ימשיכו כפי שעשיתם בכנסת הקודמת, שבה הכשלתם את חוק-יסוד זכויות האדם — אוי לו לאותו המשך.

רוני מילוא (הליכוד):

קראי את קור ה'יסוד.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

האמן לי שקראתי כל מלה. אם זה מה שיש לך לכתוב בקורי היסוד על החינוך — בלי שום רמז לערך האדם, לערך העבודה, למחויבות האדם לחברה ולמחויבות החברה לאדם — ואם ב-1984 אין לך מקום לכתוב על סובלנות, על הומניזם ועל פתיחות לרעיונות אוניברסליים? אז יש לנו בעיה.

אבל לא זו הבעיה העיקרית. רבותי חברי הכנסת, לא הרי נאומי של ראש הממשלה המיועד כהרי קווי היסוד, ואין זה מקרי: מפני שהממשלה המאוחדת הזאת — במרכאות וכלי מרכאות — היא ממשלה שאיננה יכולה לייצג את המחנה שניצח בבחירות האלה. בבחירות האלה מפלגת העבודה, המערך, ניצחה וקיבלה רוב. מי שהיה ראש הממשלה, מר בגין, כאשר היו לו 10,000 קול יתירים. אמר שרוב של קול אחד הוא רוב. על כן היה ברור, שיש ממשלה ויש אופוזיציה; אלא שהליכוד לא רצה להעביר את השלטון, ואז סדרי שלטון ומשטב לא נחשבו, והתחיל השיחוד הגרול, מכירת ערכים ומכירת כללים, ומפלגת העבודה פתאום שמעה את קול המיית ההמון: העם רוצה אחדות. האם ההצבעה העידה על כך שהעם רוצה אחדות? — "ההמון רוצה", "העם רוצה". על מי אמרו חכמינו ומתי "קול המון כקול שדי"? — כאשר פני הדור בפני הכלב והדעה חסדה. פני הדור הם מנהיגי הדור; ואני אוהבת כלבים. אין בכך עלכון, אלא שמנהגו של הכלב הוא, שהוא רץ לפני אדוניו ומעמיד פנים כאילו הוא מתקדם, אך כל פעם מסובב את הראש לראות לאן האדון רוצה ללכת. יש לנו פה "קול המון". האם זה מה שהעם רצה? — העם הצביע בעד פלורליזם. נניח שהגענו למבוי סתום: אבל אחדות אין פה. יש פה איריאולוגיה ברורה של תנועת החירות, יש להם ויטליות. הם אינם מוותרים עליה. הם רוצים התנהלות, הם רוצים אדמה, אדמה ולאומיות. רק אדם — לא. עם — כן. האדם, כמרכז החברה, איננו. זו תנועה לאומית, ואין פה עקרונות של מפלגת העבודה, פרגמטיזם בתוך האידאולוגיה החזקה הזאת?

הלואי שתצליח, חבר הכנסת שמעון פרס, כראש הממשלה. אבל המנטליות והיצר שלהם, ואריק שרון כשר התעשייה והמסחר, איזה אבסורד. למה הלכתם לדבר הזה? ואם היה מבוי סתום — ויכול להיות מצב כזה — יש מפלגות מסכוכי. מה ניפחחם את הממשלה? מרדע לא ממשלה מערך-ליכוד מצומצמת, קומפקטית, עניינית, לחקופה קצובה,

המלחמה. ולו רק כדי להחזיר את צה"ל מלבנון היתה צריכה לקום ממשלת אחדות לאומית — דינו.

אבל אין ספק שבמצב הכלכלי-החברתי הקוטבי בחברה — בין ספרדים לאשכנזים, בין חילוניים לדתיים, בין יהודים לערבים — מתגברת והולכת, ואילו בני העם היהודי ידועים בסובלנות ובסבלנות, ובזכות התכונה הזאת ייענו לשמור על עצמנו. מצב כלכלי כמו המצב הנוכחי, עם הזרמה חודשית של כ-100 מיליארד שקלים, אינו יכול להתקיים. משק מדינה אינו יכול להתקיים כלל כאשר יש בו 1.3 מיליון שכירים, 420,000 מתוכם הם שכירים בשירות הציבורי הממשלתי. אבל חלילה לממשלה לנסות ולהגיע לאבטלה. כי אותה מצב חברתי, עם כל הקוטביות שבו, יהיה שמן למדורה, וצריך להיות זהירים ולא להכין תוכנית כלכלית שתזכיר לנו את לילות הכורחים. יש להשתדל לשכת על המדוכה הכלכלית ולהביא תוכנית כוללת של הסבה מקצועית, של יצירת מקומות עבודה, של חיסול האבטלה הסמויה ושל הגברת התפוקה.

אין לי ספק, שכיום עומדת בפנינו בעיה חברתית, ומדברים עליה בצורה ברורה: נושא הגזענות לא נולד אתמול; הוא לא נולד גם שלשום. הוא נולד עם נורמות חברתיות, ולצד הרב הבית הזה הוא הקובע את הנורמות החברתיות שלנו במדינה הזאת. לא פעם אחת שמעתי גם מעל דוכן זה, וגם בדבריו של הנשיא החמישי, חבר הכנסת יצחק נבון, שאמרו לו שזו איננה הכנסת, זה לא כמו בכנסת. ברור, שנורמות חברתיות כאלה — אנחנו אליה האמונים עליה; ואותן קריאות ביניים שנשמעו, הייתי מייצג לכולנו — — —

אנחנו נמצאים, בראש ובראשונה, במצב חירום חברתי. לכל מצב כזה יש השלכות בעם. צר היה לי לראות כבר בישיבה הראשונה, שזקן חברי הכנסת צריך היה לשאול את שכנו של חבר הכנסת מאיר כהנא, האם אכן הוא התחייב או לא התחייב. זאת נורמה חברתית. אנחנו חייבים לדעת זאת ולהזהר בדברינו.

הייתי מייצג לעצמנו: הבה נביל את עצמנו לשישה חודשים. אין לנו עדיין מסורות של פרלמנטים כמו באנגליה, בארצות-הכברת או בדמוקרטיות החופשיות. אנחנו צריכים להתוות לעם את דרכנו בעצמנו. אני בטוח שכל העושים במלאכת הרכבת המרכבה, כוונתם טובה. אני בטוח, שהעם במרחב מלווה אותם בחששות ובכרכות, כי זהו הניסיון הראשון למדינה, על רקע התפצלות המפה הפוליטית, והוויסיון ראשון, ולאחריו נוכל לומר לעצמנו ולעם, ששתי המפלגות הגדולות לא ויתרו על תפיסות העולם שלהן לא רק בהצהרות; אלא שמשום שהן לא ויתרו על תפיסות העולם, הן יכולות לשכת ליד שולחן ממשלה אחד, כדי לנסות ולפתור את הבעיות בתחום הביטחוני, הכלכלי והחברתי.

לידירי וחברי שמעון פרס, המיועד לראשות הממשלה: נכון שדרכנו התפצלה לחקופה קצרה, נבחרתי לכנסת בתנועת יחד, התנועה לאחדות לאומית, ואנחנו היינו התנועה הראשונה שהבינה, שאין מנוס אלא להגיע להרכבת ממשלה על בסיס שתי המפלגות הגדולות. היו כאלה, שניסו ללגלג על כך שתנועת יחד הגיעה להסכמה ולהכנה עם המערך. כדי להגיע למהלך של הקמת ממשלה אחדות לאומית, היא היתה חייבת לעשות זאת. לא חייבנו לימים האחרונים של המשטר-ומתן כדי לראות איך ומה לעשות על-פי טקטיקות כאלה או כאלה.

לשמחתי הרבה, בעוד שעות מספר תקום ממשלה אחדות לאומית. חבר הכנסת פרס, על כחפיך מוטלת האחריות לא רק

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום): אני מודיעה לך, שבכל מקום שיש מפלצות, יש בהן מקום לנשים.

גאולה כהן (התחיה-צמח): נכון.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום): הנה, אתה רואה שיש אחדות דעים בין חברת הכנסת גאולה כהן לביתי. בכל מקום שיש מפלצות יש בהן מקום לנשים.

אדוני היושב-ראש, מאחר שקמה הממשלה, אנחנו לא נשב ונקטר ונכה ונזנב מתוך רוע ומתוך רצון להכשיל. עם ישראל זקוק היום לעשייה ממשית ועניינית. אנחנו נדון בכל נושא לגופו. אנחנו במלוא הלב ובמלוא הרצינות רוצים שתצליחו, לא למענכם, אלא למען כולנו, למען החברה הזאת, למען המחזעל. כן נדון כל דבר לגופו.

ולכן, לנוכח קווי היסוד האלה ולנוכח הרהביליטציות ההדריות שניתנות פה, לגורל הצמרמורת — השר היושב היום על התעשייה והמסחר וההשקעות — אני איננו יכולים להצביע בעד הממשלה הזאת, לא בעד תוכניתה כפי שהוגשה, אם כי אילו היה רק נאומי של ראש הממשלה המיועד עומד להצבעה, היה לנו קל יותר לתמוך בו.

אדוני היושב-ראש, אני רוצה לומר עוד משפט אחד. ראש הממשלה הוא חניך בן-שמן ואני חניכית בן-שמן וישוב פה עוד חניך בן-שמן, חבר הכנסת צעיר, ובעוד כמה דקות או שעות שר בממשלת ישראל — חבר הכנסת משה קצב. אני מאחלת לך הצלחה מקרב לב. כל הכן-שמנים גאים בך.

משה קצב (הליכוד): תודה רבה.

היז"ר ש' הלל:

על זה בדיק נאמר: טוב שם משמן טוב. רשות הדיבור לחבר הכנסת שלמה עמר, ואחריו — לחבר הכנסת עבד-אלוהב דראושה.

שלמה עמר (יחד):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, גם אני רוצה לצרף את ברכותי ליושב-ראש הכנסת הנבחר, שאני מוקיר אותו. חייו שזורים בתקומתה של המדינה. צר היה לי על שהוא היה צריך להמתין חודש ימים כדי להיבחר. זו לא רק הממתנה שלו, אלא זוהי פגיעה בעצם יסודות הבית הזה. ואני רוצה לקוות שזה לא יישנה.

אדוני היושב-ראש, הסמכות והאתריות ירדו מהשמים שזורות/זו כזו. את הסמכות נתנו לך, את האחריות לקחת על עצמך, לנהל את הבית הזה ביד רמה בדמוקרטיה, כפי שאנו ראוים לה.

היום הוצגה לפנינו ממשלה אחדות לאומית שהעם במדינה הזאת ציפה לה, ואני בטוח שגם העם בתפוצות. לפני הממשלה הזאת עומדות שלוש בעיות: תחום הביטחון, התחום הכלכלי והתחום החברתי. אני מודע לך, שיעצת ממשלה של 97 חברי הכנסת, שעליה נשענת הממשלה, יש בה מן הסכנה לדמוקרטיה. אבל אם בפני עומדת השאלה: האם לקחת על עצמי את הסכנה הזאת או את הסכנה שעומדת בפני עם ישראל בארצו בשלושת התחומים האלה — אני מעדיף את הסכנה הראשונה.

אני זוכר, כאשר צה"ל יצא למלחמת "שלום הגליל", היה כמעט קונסנזוס. לצערי הרב, לא על-פי אותן מטרות נמשכה

הפוליטיים של ממשלה האחדות המוצעת, ממשלה אשר חלק ממנה השתתף בממשלה אשר יזמה את מלחמת לבנון, מלחמה שהביאה צרות צרורות לישראל, לפלשתינאים וללבנונים, מלחמה אשר תוצאותיה הטרטוריות מלוות אותנו עד היום. אינני יכול להסכים להקמת התנחלויות בגדה וברצועה. אני מאמין כי התנחלויות אלה הן מכשול אמיתי בתהליך השלום במזרח התיכון: הן משכשות את מערכת היחסים בין שני העמים ומעוותות את דמות המדינה מבחינה מוסרית ומצפונית.

בני שליטא (הליכוד):

בגליל מותר?

מנחם הכהן (המערך):

לא מפריעים בנאום ראשון.

היו"ר ש' הלל:

חבר הכנסת מנחם הכהן, הערתך נכונה, אבל זו עבודתו של היושב־ראש, ולכן אני מבקש מחבר הכנסת שליטא ומאתרים: נא לא להפריע לנאום בנאומו הראשון בכנסת. זה כלל שאנחנו מכבדים אותו.

בני שליטא (הליכוד):

אני מקבל. שכחתי.

עבד־אלוהב דראושה (המערך):

בקווי היסוד של הממשלה יש התעלמות ברורה מהעם הפלשתינאי. שבעייתו היא לב הסכסוך במזרח התיכון, לצערי הרב, לא הוזכר עם זה אפילו בביטוי אחד בכל ההסכם. תמהני — האם יש כאן דבר שמחזיר אותנו לחקופה שבה התעלמו כליל מקיומו של העם הפלשתינאי? לא ניתן להשיג שלום אמיתי עם העולם הערבי כלי הסדר שיכטיח את הזכויות הלגיטימיות של הפלשתינאים. הסדר שיכטיח הכרה הדדית בזכויות של שני העמים באזור ויכטיח את זכות הקיום של מדינת ישראל בגבולות כטוחים ומוכרים.

על הממשלה הזאת לממש בעתיד הקרוב את ההבטחות שניתנו לציבור הערבי על־ידי ראש הממשלה המיועד, החבר שמעון פרס. הבטחות שנוגדו בחוק־היסוד של הממשלה החדשה: חקיקה מיידיה של חוק נגד גזענות, אשר בתקופה הזאת יש לו חשיבות מרובה לעקירת שורש הגזענות מהמדינה הזאת; הבטחת שוויון מלא לכל אזרחי המדינה בלי הבדלי דת, גזע ולאום, ובצורה מעשית, ולא רק כריבור, ובכלל זה בחינה חיובית של נושא השוויון בקצבאות הילדים ובשכר לימוד באוניברסיטאות; חיקון חוק התכנון והבנייה, הנקרא חוק קצב, אשר מנע מאלי כחם כמגור הערבי אפשרות להתחבר לרשת החשמל, הטלפון והמים, והחששת אישור כל תוכניות המתאר של היישובים הערבים; קליטת המשכילים הערבים בתפקידים מנהליים במסודות השונים ושילובם האמיתי בחיי המדינה.

אני מודע לנסיבות הקשות שהביאו להקמת הממשלה החדשה, אני מודע לבעיות הפוליטיות, הכלכליות והחברתיות של המדינה. הפסקת ההתנחלויות, החששת היציאה מלבנון, הגברת הייצור וצמצום האינפלציה הם צעדים משמעותיים להבראת המצב שאליו נקלעה המדינה. יש להגיע עם הסתדרות לאמנה חברתית שתרגיע את המשק ותבטיח את הזכויות של כלל העובדים.

החברה הערבית בישראל היא חלק אינטגרלי של המדינה, ואלה שאינם מודים בזאת צריכים לדעת, שזו עובדה קיימת. היא זכתה להתפתחות בתחומי חיים רבים, אך במשך שנים רבות סבלה מאפליה ומקיפות בתחומים שונים. הפער בין מערכת החינוך היהודית לערבית התרחב. יש מחסור חמור

של מפלגתך, אלא של העם במדינה הזאת, הרוצה לראות שלא ויתרת, כאמת, על תפיסותיך, ושהגשמת את הציפיות שיש לעם ממך.

אני רוצה לסיים באתו אופן שבו סיים את דבריו ידידי חבר הכנסת דוד מגן, שכן זו, אולי, הכרעה המתאימה לנו ביותר: "תכלה שנה וקללותיה, תחל שנה וברכותיה" — דרכך, חבר הכנסת שמעון פרס, אמן ואמן.

היו"ר ש' הלל:

אני מודה לחבר הכנסת שלמה עמר. רשות הדיבור לחבר הכנסת עבד־אלוהב דראושה, ואחריו — לחברת הכנסת מרים גלזר־תעסה.

עבד־אלוהב דראושה (המערך):

אדוני היושב־ראש, כנסת נכבדה, אני מבקש לברך בערבית את היושב־ראש הכנסת החדש, מר שלמה הלל, השולט בערבית, עם בחירתו ליושב־ראש הכנסת האחת־עשרה. אני מאחל לו הצלחה כמשימתו, ושייתן לבית הזה יתר כבוד ועצמאות. אני מאחל לו באופן אישי בריאות טובה.

היו"ר ש' הלל:

תודה.

עבד־אלוהב דראושה (המערך):

אומנם אני חבר כנסת טרי, אבל כנהוג אני חייב לברך את ידידי חבר הכנסת שלמה עמר, שהוא דוגמה נהדרת של פועל בן למשפחת פועלים, שהתחיל כפועל, עבד, עשה, התמודד, וזכות כשרו ומנהיגותו זכה להיבחר כראש הקואופרטיב הגדול "אגד". אותם פועלים בחרו בו לכנסת מתוך אמן בו שלמה עמר מביא עמו לכנסת ידע רב וניסיון גדול במישור יחסי העבודה. יהיו מפעלים ואהבת האדם כאדם. אני רוצה לאחל לו הצלחה רבה בתפקידו כחבר הכנסת.

ביום חשוב זה נפל בחלקי לשאת את נאום הבכורה שלי בכנסת. זכות גדולה היא לי לייצג את הציבור אשר בחר בי, ואולם, זהו אחד הימים אשר מחייבים אותי לקבל החלטה קשה ביותר. הצגתי את מועמדותי כרשימת המערך לכנסת מתוך אמונה כנה ורצון אמיתי להשתתף בעשייה למען דו־קיום בשלום, בשוויון ובהכנה במדינה ובאזור. עשיתי זאת על בסיס המצע שהציג המערך במערכת הבחירות האחרונות, אני מאמין שאין פתרון צבאי לבעיות של אזורנו. השלום הוא הביטחון הטוב ביותר. הביטחון האמיתי הוא השלום הצודק, שלום אשר חייב להתבסס על הכרה הדדית בזכויות כל העמים והמדינות באזור לחיי שלום, ביטחון ועצמאות, ובכלל זה הכרה הדדית בין העם היהודי לבין העם הערבי הפלשתינאי. ניתן להשיג שלום יציב באזורנו בדרך אחת ויחידה — דרך המשא־ומתן. אכן, זאת דרך קשה ומחייבת יתרונים, דריים, אך אין דרך בטוחה אחרת לפתרון סכסוך הדמים המרו והממושך.

מסיבות אידיאולוגיות בסיסיות התנגדתי במסודות המפלגה שלי לממשלת האחדות המוצעת. כך עשו גם חברי הערבים במפלגה וחברים יהודים רבים, לא כהתנגדות לאחרות, אלא מתוך אי־הסכמה עקרונית לחלק מקווי היסוד הפוליטיים של הממשלה החדשה. ההתלבטות שלי היא קשה מאוד במקרה הזה.

יש לי אמן מלא בחבר שמעון פרס, יושב־ראש המפלגה, ראש הממשלה המיועד, ובחברי המפלגה והסיעה, ואני בטוח שהם ייצגו אותנו בכבוד ובתכונה בממשלה המוצעת; יש לי גם מלוא החיבה והאהדה לכל אחד מהם, אבל במקרה שלי, ככך המיעוט הערבי, אני מתנגד נמרצות לחלק מקווי־היסוד

וראוי להערכה. כל אחד מהם, חבר הכנסת שמעון פרס וחבר הכנסת יצחק שמיר, כל אחד בדרכו, כל אחד לפי השקפת עולמו, עשו רבות למען ישראל, ועוד נכוננו להם ימים קשים, אך גדולים.

העם מצפה להצלחתה של ממשלת האחדות הלאומית. העם בחושו הבריאים, בתחמוצת הקולקטיבי שלו, הכריח-אילץ את נבחריו העם ללכת בדרך זו, או לפחות לנסות ללכת בדרך זו. מגיע לעם ישראל, שאכן הממשלה תעשה את כול אשר ביכולתה לאחות, לפשר, לקרב, לשמור על הייחודיות, תוך כדי השאיפה לאחדות, ואין מדובר כלל על אחדות.

לא רק העם בישראל דרוך ציפיות, אלא כל העם היהודי. יש להקשיב לביקורת של יהדות התפוצות, ועם כל האיסכמה, שלעתים קיימת, זה עולמנו והם אחינו, ואנו כאן בישראל, בבית, חייבים להיות גם להם דוגמה, כיוון וציון דרך. ולכן החובה על הממשלה כפולה ומכופלת.

אדוני היושב-ראש, חבר הכנסת, מורגלס אנו שגם בימים טובים יש משהו מן העצב, והפעם אפילו ביקורת ותערומת. בממשלת האחדות הלאומית יש מספר די נכבד וכבד של שרים. הפעם אני חמימת דעים עם חברת הכנסת שולמית אלוני, תארו לכם — בממשלה כה גדולה לא נזכר שמה של אשה אחת. ידוע, אין זה סוד, שלמעלה ממחצית הבוחרים בישראל הן נשים. וזה מצער ומעליב ולא הגיוני, ואינני רוצה להתבטא ביתר חריפות, שלא ניתנה הדעת על כך. יש אפשרות לכדוק, לבחון ולתקן את המעוות.

לא קראתי את הסקר של חבר הכנסת שבח וייס, ואין אני מן הנשים וחברות הכנסת שטופחת על הכתף. אבל אם אני סוקרת את שלוש השנים האחרונות, את עבודתן של חשע חברות הכנסת של הכנסת הקודמת, כלב שקט אני יכולה לומר, שמוסר העבודה, הפעילות, המחשבה, האחריות, האחריות שגילו חשע חברות הכנסת, ואין זה משנה מאיזו מפלגה או מאיזה אנף הן היו, יכולים להיות דוגמה להרבה מאוד חברי כנסת מן הצד הגברי, ואם יש אפשרות כלשהי למדוד ערך סגולי של עבודתם של נשים ושל גברים, במקרה זה אני יכולה לומר בלב שקט וכוטח, ללא ויכוח, שהערך הסגולי של עבודתן של חברות הכנסת גדול פי כמה וכמה משל הגברים בכנסת.

פנחס גולדשטיין (הליכוד):
שום גבר לא מגיב פה?

מרים גולדז-העסה (הליכוד):
אני רוצה להוסיף שהאשה בישראל, נוסף על כל מה שמוטל על אשה בכל מגזר ובכל מקום בעולם, ייעודה וגורלה אינו לה חיים הרבה יותר קשים. היא רציה ואשה לבעל שלא רק משרת בצבא, אלא גם הולך למילואים שנים רבות; היא אם לבנים שמשורחים שנים רבות בצבא, והיא כולה חרדה ודאגה, בנוסף על חיי היומיום. ולא נמצא בממשלה, גם מצדו של חבר הכנסת שמעון פרס, שהוא ראש הממשלה המיועד הקרוב —

פנחס גולדשטיין (הליכוד):
הוא גילה התחשבות.

מרים גולדז-העסה (הליכוד):
זה איננו נאומי הראשון, אבל אני מבקשת שלא להפריע לי.

היו"ר ש' הלל:
אני מבקש מהגברים שבכנסת לנהוג בדרך-ארץ.

בבניינים למוסדות חינוכיים, הפקעות קרקע, פיגור בתייעוש היישוב הערבי, בעיות שיקום הנובעות מהעדר דורכות קרקע לבנייה לזוגות צעירים ולמשפחות מרובות ילדים וייצוג בלתי הולם במוסדות הרשמיים והציבוריים — אלה הם חלק מהבעיות, אשר האוכלוסייה הערבית במדינה סובלת מהן. יש להדגיש שאפליה מביאה לניכור ולמרידות. הרגשת שייכות ונאמנות היא תוצר של סיפוק ושביעות רצון. כאזרח ישראלי הנאמן למדינתו וכערבי הגאה בלאומיותו אני פונה לראש הממשלה המיועד, לכנסת ולחבריה, שיעשו למען קירוב לבבות, למען סובלנות ודו-קיום, למען הבטחת שוויון מלא בין כל אזרחי המדינה.

הממשלה החדשה תיבחן במעשיה, והם אשר יקבעו לאן פניה מועדות, ובהתאם לכך יקבע יחסנו אליה.

אני מאחל לראש הממשלה החדש, חבר הכנסת שמעון פרס, הרבה סבלנות, בריאות וכוז, כדי שיוכל לעמוד במשימה הקשה.

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אכן נגזר עלינו, יהודים וערבים כארץ הזאת, לחיות יחד. הבה נהפוך גזירה זאת למציאות שאפשר לחיות אתה ולסיפור מוצלח של חיי רווחה, הבנה ושלום.

היו"ר ש' הלל:
אני מודה לך מאוד, חבר הכנסת דראושה. רשות הדיבור לחברות הכנסת מרים גולדז-העסה, ואחריה — לחבר הכנסת מוחמד מיעארי.

מרים גולדז-העסה (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, ראשית אני מצטרפת לברכות של קודמי, ובטוחה אני שברוח של חן ותכונה תנהל את עבודת הבית ותיתן את אפשרות הביטוי המלאה לכל החברים, על השקפותיהם ודעותיהם. האחריות רבה, ואני בטוחה שתוכל לשאת את התפקיד ביד רמה ובחבונה.

שנית, נפל בחלקי לכרך את חבר הכנסת החדש ממפלגת העבודה, עבדיאלוהב דראושה מהפכר אסל שליד עפולה. נודע לי עכשיו שהוא מורה במקצועו. יש מאמינה שבחחוס אחד ודאי תהיה לנו שפה משותפת — וגם בתחומים נוספים. אני מברכת אותו שיצלח בדרכו להביא את השקפת עולמו ושאפתיותו בבית זה, ושיזכו לאוזן קשבת ולסובלנות רבה.

כרשותכם אני רוצה לשלוח ברכה נוספת לראש הממשלה לשעבר מנחם בגין, שהיה אחד מאדריכלי ממשלת הליכוד הלאומי בשנת 1967. ואני מאחלת לו בריאות טובה.

חברי הכנסת, אכן, נכונה ממשלת אחדות לאומית. ואם היה המאמר הידוע עד היום, שפוליטיקה היא האמנות של האפשרי, היום נגלה שבישראל היא גם האמנות של הכמעט בלתי-אפשרי או הבלתי-אפשרי כלל. כנראה קו ייחודי יש לנו, לישראל, בגלל מורכבותו החברתית. ותמיד אנו מנסים ומנסים להגיע אפילו אל הבלתי-אפשרי, ולעתים אנו גם יכולים לו.

נכון, הקשיים הצפויים והבלתי-צפויים היו רבים והינם רבים, ונכוננו לה, לממשלת האחדות הלאומית, בדרכה הרבה התחמים, הרבה מהמורות, אך, אם כל אחד מאתנו ייתן כתר וילמד ויגשים הלכה למעשה את אמנות ההבנה הדו-סטרית, כן יקל וכן יטוב.

לראשות הממשלה מיועדים שני אישים, שכל שיהיה מעש והגשמה וכל צפונות לבם להיטיב את המצב שהעם והמדינה נתונים בו. יש בכך גם אתגר אישי-אנושי, וזה טבעי ולגיטימי

מוחמד מיעארי (הרשימה המתקדמת לשלום):

גם ידוע שרכים מבני הכפר אום אל-פחם יושבים היום מאחורי סוגר ובריה בבית-הסוהר, וחובה לשלוח אותם הביתה למשפחותיהם. תנאי שני הוא לבדוק כחיוב הקמתה של אוניברסיטה ערבית בגליל, כדי למלא חלל ריק הקיים כיום בתחום זה. שאר תנאי ההסכם פורסמו ברכים.

ועכשיו — לעניין הממשלה, חברי הכנסת, לאור הכסיס הרחב שעליו מסתמכת הממשלה ולאור מה ששמענו עד עכשיו מחברי הכית שנאמו כאן, הדבר שהממשלה זקוקה לו היום ביותר הוא, לדעתי, אופוזיציה לחזמת, אמצעי, כדי להצביע על הבעיות, לא לטייה ולא ללכת סחור סחור.

כאשר לעניין הממשלה, דבר מסובך הוא לגשת ולנתח את האמור במסמכים שנמסרו לנו זה עתה, הסכם קואליציוני, הרכב הממשלה וקווי היסוד שלה, מתברר שהממשלה הזאת נראית כמו חברה בע"מ, והתיקים בה חולקו לפי מניות: מניות בכורה, מניות הטבה וסחם מניות. על-מנת להקל על המלאכה אני מציע להשתמש ככלל הידוע של הרמת המסך, מושג הלכות מדיני החברות, כדי לראות את המצב לאשורו.

אמרה ידועה היא, כי תחילתו של דבר מעידה על סופו, והרי כולנו היינו עדים למשאומתן, אשר הוליד את הממשלה הזאת. לכל הדעות, צורת המשאומתן ואופיו מציינים סימן שלה גדול על דרך תפקודה של הממשלה ועל סדר העדיפויות שהיא מעמידה לעצמה, כאשר חלוקת תפקידים והריב הקולני סביב חיקי המסרים העמידו בצל את כל העניינים החשובים האחרים.

הממשלה הזאת תהיה, לכל היותר, מהדורה מתוקנת, כביכול, של ממשלת הליכוד. היא תהיה משותקת ותדרוך במקום, והיא אף עלולה לבצע נסיגה בכל העניינים החשובים העומדים על הפרק.

כאשר לנסיגה המיידית מלבנון, שהיא צו השעה, עלולה הממשלה להישאר בלבנון ואף לחלוט על סיפוח "הגדה הצפונית", בתירוצים של שלום היישובים בצפון ואפילו בלחץ "צדל" — צבא דרום לבנון — שהוא המצאה ישראלית שאפשר לרשום עליה פטנט.

בתחום השוויון לאזרחים הערכים במדינה ומתן הזדמנויות שוות לכל השכבות להתקדם ולחיות בכבוד — למרות הצהרתו של המיועד לראשות הממשלה מר שמעון פרס מתקשים בעלי ההבנה להבין איך ממשלה כזאת, לפי הרכבה ולפי השקפת עולמם של מחצית חבריה, ואף יותר ממחציתם, מסוגלת לבצע את הדבר הזה. הבעיות מרוכבות ואנו נילחם וניאבק כדי לפתור אותן.

בתחום השלום, הממשלה הזאת תעסוק בתירוצים ובהצעות סרק רק על-מנת למנוע שלום צודק המבוסס על הכרה הדדית בזכויותיהם של שני העמים להגדרה עצמית ולקיום מדיני עצמאי, כל עם במדינתו, מדינה ליד מדינה, מדינת ישראל והמדינה הפלשתיאית. אנו רואים בקריאתו של מר שמעון פרס למלך חוסיין למשאומתן "תרגיל" מכון, כדי לעקוף את הכתובה הנכונה למשאומתן, הנציג הלגיטימי והבלעדי של העם הערבי הפלשתיאי, ארגון השחרור הפלשתיני, המוכר על-ידי האו"ם ועל-ידי רוב מדינות העולם, בלי הכרה כזאת לא תפתח דרך לשלום צודק בין שני העמים ובאזור כולו.

ובתחום השמירה והבטחת זכויות האזרח, איך יכולה ממשלה כזאת לפעול? איך היא מסוגלת לכונן חוקה מתקדמת

מרים גלזר-תעסה (הליכוד):

גם מצד ידידי יצחק שמיר, שיהיה ראש הממשלה בעוד שנתיים, לא נמצאה הדרך לצרף אשה לממשלה. זה כבר פגם ראשון בממשלת האחדות הלאומית. ואני מציעה לבחון ולחקן את המצב.

חברי הכנסת, אני ממשיכה בנושא נוסף. מקובל לומר ולחשוב, שהבעיה העיקרית שלנו בישראל, על כל רבדיה ומגוריה, היא בתחום הכלכלי והחברתי. זה נכון, אך לדעתי עיקר הסיבות ועיקר הגורמים לכל מצב בכל תחום שהוא בחיינו הם כתחום הערכי, והתחום הערכי כולו הוא תולדה והוויה של החינוך בכל שכבות הגיל ובכל המגזרים. אין לך נושא כחיי חברה שאין מקורו, הורתו ולידתו בחינוך.

לכן, בקיצור, אני פונה אל ממשלת האחדות הלאומית, אל ראש הממשלה, אל כל השרים, ובעיקר אל שר האוצר ואל שר החינוך והתרבות: נושא החינוך הוא אשר צריך לעמוד בראש הדאגה וההדרה, וכל השאר הוא בבחינת זיל גמור. אני פונה מעל דוכן זה: אנא, אל תקצצו עוד בנטיעות הרכות, אנא אל תקצצו כמשאבים לחינוך, אלא ההיפך. הוסיפו לנושא, תגברו אותו. החינוך הוא קו ההגנה העמיד ביותר, החינוך הוא קו הביטחון הלאומי.

וכרגיל, אסתמך על פרשת השבוע. בפרשת "כי תבוא" נאמר: "הסכת ושמע ישראל, היום הזה נהיית לעם". מת? לאמר: שהוא אומר: "וכתבת על האבנים את כל דברי התורה הוואת באר היטב". עד קבלת התורה, עד אז היינו שבטים, היינו בני ישראל לאלפים, למשפחות, ורק עם קבלת התורה, כתיבתה, ביאורה ושמירתה, נהיינו לעם, לאמור, רק לאחר החוק, המשפט, המוסר, האמונה, היינו לעם. זה הקו שצריך להנחותנו גם בעידן הזה, כי האדם, קדושת חייו, כבודו, המוסר שלו ואמונתו הם עיקר העיקרים. רק באימרוץ ערכים אלה על-ידי חינוך יישמר צלם האלוקים שבאדם ויישמרו מהותו ואחרותו של העם.

ואסיים בדברי ברכה לממשלת האחדות הלאומית ולכל בית ישראל בפסוק מן ההפטרה, מדברי הנביא ישעיה: "קומי אורי כי בא אורך וכבוד ה' עליך ורח — — לא יישמע עוד חסם בארצך. שור ושכר בגבולך וקראת ישועה תומתך ושערך תהלה". ברכות מאליונות לממשלת האחדות הלאומית.

היו"ר ש' הלל:

אני מודה לחברת הכנסת מרים תעסה-גלזר על ברכותיה ועל דבריה. רשות הדיבור לחבר הכנסת מוחמד מיעארי, ואחריו — לחבר הכנסת יגאל הורביץ.

מוחמד מיעארי (הרשימה המתקדמת לשלום):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, גם אני מצטרף למברכים את כבוד היושב-ראש על בחירתו. רצוני לציין, כי נציגי הרשימה המתקדמת לשלום הצביעו בעדו ותמכו בו, אומנם על סמך הסכם שהושג עם סיעת המערך — העבודה, שבין תנאי הוסכם שהכפר אום-אל-פחם יוכה למעמד של עיר: אום-אל-פחם — ולא ככדי. ידוע לכולנו, שאום-אל-פחם עומד היום במרכז של סערה ציבורית בגלל גילויי הפשיזם והגזענות, אשר כולנו מצווים להילחם בהם.

מאיר כהנא (כך):

אש"ף, אתה מדבר כך? אתה פשיסט, אש"פיסט.

היו"ר ש' הלל:

חבר הכנסת מאיר כהנא, אם אתה רוצה לדבר כאן הערב, אנא ממך, התאפק ונהג כראוי.

ברכה. אנחנו מכירים ככנסת שנים רבות, ונדמה לי שלא יכולה היתה להיות בחירה טובה יותר ומוצלחת יותר מן הבחירה אשר בחרו כך. כאדם שיכול לייצג את הכנסת בעדינות, באצילות, בחוכמה. אני רוצה לומר לך ולכנסת: ישר כוח.

היו"ר ש' הלל:

הדברים האלה מאוד מגבילים אותי.

יגאל הורביץ (אומץ):

אין דבר, תתגבר על זה. אני מאחל לך כל טוב.

אני רוצה גם להצטרף לברכה ששמעתי כאן למר מנחם בגין. שיכריא במהרה וישבו להיראות ולהישמע, ושיוכל להיפגש אתנו. אנחנו רוצים מאוד לראות אותו ולשמע מה כפיו.

ועתה לנוהג היפה והמקובל, שאני שותף לו — אני רוצה לברך את חבר הכנסת מיערי, למרות דעותיו, שהן רחוקות מאוד מן הדעות שלי. לא הסכמתי לשום מלה שאמר כאן, אבל אני רוצה לאחל לו שיבטא את דעותיו בחופשיות, שיעשה מאמץ שיוכל להידבר למרות דעותיו, שיוכל לסכל אחד מן השני ברוח טובה, ושיצליח בתפקידו בכנסת.

אשר לנושא: ממשלת אחדות לאומית, הרכבת הממשלה. אני רוצה לומר את דעתי וגם לומר כמה דברי וידוי על הצעד שנקטתי, לומר זאת בגלוי לחברי מן הליכוד. אני הייתי בין מייסדי הליכוד, רציתי בניכוש המחנה הליכולי הלאומי, חלמתי שיקומו שני מחנות גדולים — המחנה הליכולי הלאומי ומחנה העבודה הסוציאליסטי, וששניהם יהיו אחראים, יעסקו במה שהוטל עליהם על-ידי הכוהנים והאומה כדי לדאוג למדינת ישראל, לכוחה, לחוסנה, לביטחונה, למשק. התאכזבתי אכזבה קשה מאוד, לא מהדעות, לא מהעמדות, אלא מהמעשים, או מחוסר המעש. הגענו למצב שלא היה מנוס ממנו — מוכרחים היינו לתת יד איש לרעהו, הגענו לעברי פי פחת ממש. אני אנסה עכשיו לדבר בלי ביטויים בומבסטיים.

רב שלנסקי (הליכוד):

אפשר לשאול שאלה?

יגאל הורביץ (אומץ):

לא, הגענו למצב שבו מוכרחים לתת יד אחד לשני כדי להציל את המשק; כעברית פשוטה: להציל אותו. כיוון שהייתי שותף לדעות מסוימות, אני בא לומר, שכששניפים דגל — גם מניפי הדגל זקוקים לקרקע מתחת לדגלים.

בני שליטא (הליכוד):

אולי גם לכמה שרים בלי תיק פחות, אם יהיו פחות שרים ללא תיק, מצב המשק יהיה טוב יותר.

יגאל הורביץ (אומץ):

אומר ברצון מה שאתה רוצה לשמוע.

דוד ליכאי (המערך):

שלשך יהיה גם ראש ולא רק תיק.

יגאל הורביץ (אומץ):

ברוכה, לא במקרה זה קרה. שבע שנים הנהגנו את המשק, הנהגנו את המדינה, ולא במקרה משהו צריך לכוא ולומר — כגון קרן המטבע הבין-לאומית או איה יועץ, וזה אפילו נאמר בליכוד עצמו — שאין ללכת בדרך הזאת, ולא רצו לשמוע. נהגו בקלות דעת, לצער הרב; אני חוזר ואומר: לצער הרב. עכשיו, מכיוון שכך, מכיוון שלא היה מנוס — ולא רק משום שנוצר מצב שאי-אפשר בגלל מנדט אחד, או שנים, או שלושה

כמדינה, כאשר האידיאולוגיה והשקפות העולם של כל חבר שני בממשלה שונות תכלית שניו מאלה של חברו האחר, וכלל זה תנועת שינוי? הממשלה הזאת לא תרצה לעשות דבר כתחומים העיקריים האלה, ואם תרצה, לא תוכל לבצע דבר.

לאור האמור לעיל אנחנו דוחים את הצעתו של חבר הכנסת שמעון פרס להביע אמון בממשלה החדשה: הממשלה המוצעת, המכונה ממשלת אחדות לאומית, היא גברת מוכרת בשינוי אדרת — קואליציה רחבה שהתחייבה להמשיך במדיניות של הקואליציה הקודמת, הידיים ידי הליכוד והקול קול המערך.

הממשלה המוצעת חוסמת כל אופציה לשלום. תחת אופציות השלום היחידה — הכרה באש"ף כנציגו של העם הערבי הפלשתינאי, וכתוצאה ישיראלית לנהל עמו משא-ומתן על פניו כל השטחים הכבושים וכינון מדינה פלשתינאית עצמאית — בחר חבר הכנסת שמעון פרס ללכת בדרכי קודמיו, להרחיב את הקולוניזציה הישראלית בשטחים הכבושים, לשמר את שלטון הדיכוי והעוול הנהוג בהם, לנהל מלחמת חורמה נגד העם הפלשתינאי ולסגור מוסדות חינוך.

כידוע, חברים, מי שמתעניין, מכללת אלג'נאח בשכם סגורה בצו שרירותי של המושל הצבאי זה למעלה מחודש, והסגירה מתוכננת לארבעה חודשים. אני פונה לשר הביטחון החדש, שדבר ראשון יבדוק את העניין, יבטל את צו הסגירה, ושהתלמידים וסגל המורים יוכלו לתפקד. אני פונה גם לסגל האקדמי במדינת ישראל, לא ייתכן שאוניברסיטאות חל-אכיב ו"בר-אלן", יתפקדו כראוי, ואילו מכללה שכנה תהיה סגורה ומסוגרת.

אפילו את הדחליל הירדני, שנישא כמשך שנים כפי מפלגות העבודה, החליטו עתה לזנוח ולהשתמש בו כמס שפתיים בלבד.

הממשלה המוצעת אינה מסוגלת לחלץ את ישראל מן המשבר הכלכלי-החברתי שבו היא מצויה, מה שנותן בידה הוא להכריז את העול המוטל על השכירים להעמיק את ההתרוששות ולהרחיב את מעגל העוני והבערות.

הממשלה המוצעת אינה מסוגלת להסיג אחורה את כוחות צה"ל מלבנון, שכן היא מתנה את פינוי לבנון בייצוב שלטוני של שכירי החרב, המכונים צד"ל, שאינם מסוגלים לעמוד על רגליהם אפילו יום אחד ללא הנשמה מפה לפה, המסופקת להם בהתמדה על-ידי ישראל.

בהייתה מנופחת ומסורבלת, בזכונית וראונית, לא תוכל הממשלה לנהל את ענייני המדינה. כל חברה ושני ראשיה יהיו עסוקים יום ולילה בתככים ובקנוניות אלה נגד אלה. איש איש יתקע מקל בגלגלי חברו-יריבו כדי לצבור כוח לקראת הסיכוב הבא.

מכל הטעמים האלה אין ממשלתם של פרס ושמיר, רבין ושרון, נבון ולוי ראיה לאמון.

אני מבקש לפנות אל חברי מפלגת העבודה ולכל החברים מהסיעות האחרות, שהחלטו ולא הסכימו לקווי היסוד, לאזור עוז ולהצביע גם נגד הממשלה הזאת.

היו"ר ש' הלל:

אני מודה לחבר הכנסת מוחמד מיערי, רשות הדיבור לחבר הכנסת יגאל הורביץ, ואחריו — לחבר הכנסת מיכאל איתן.

יגאל הורביץ (אומץ):

אדוני היושב-ראש, אני רואה לעצמי זכות לומר לך דברי

שאיננו אומר דברים בעלמא. נרפא זה את זה, יהיו לנו אחים ואחיות ונחנך את רעהו ונלמד אותם באוניברסיטאות ובבתי-הספר, וישפט איש עם רעהו עורכירין וקליינטים מכל עבר, רק לא יהיה מי שיעשה לחם ודולרים. הסכנה הזאת קיימת. את המעט שיש לנו נשמור בזכויות מגדלת ונשקיע בייצור, ביצוא ובתעשייה, כדי שאין שהוא נזדקף ונהיה תלויים פחות באחרים. אני פונה אל ה"נציים" ואל ה"יונים": כולנו בעלי ברית לעניין אחד — איננו רוצים, לא ה"יונים" ולא ה"נציים", שיכתיבו לנו. איננו רוצים שיכתיבו לנו היכן יהיו הגבולות ואין נתנהג. איש מאתנו איננו רוצה שיכתיבו לנו וייתנו לנו תכתיבים. אם באמת אנחנו מרובים, אני פונה בעיקר אל ה"נציים", אבל גם ה"יונים" כך חושבים, אני בטוח בעומק שלכן כך הם חושבים — שלא יכתיבו לנו אחרים. שאנחנו נקבע את גורלנו, שנוכל לעמוד על רגליו ולא נזדקק לאותה מכלית דלק שאני צופה אותה ולאותה אוניית גרעינים שנזדקק לה אם חלילה וחס ננהג בהפקרות ובפזרנות כפי שנהגנו עד עכשיו.

הי"ר ש' הלל:

אני מודה מאוד לחבר הכנסת יגאל הורביץ — — —

בני שליטא (הליכוד):

אני נתן לך מאה ימי חסד.

יגאל הורביץ (אומץ):

ממך חסד? אל תחכה למתת חסד ממני.

הי"ר ש' הלל:

חבר הכנסת שליטא, נא לא להפריע ליושבראש. הוא רוצה להודות לחבר הכנסת יגאל הורביץ על דבריו בקשר לבחירת היושבראש וגם על נאומו.

רשות הדיבור לחבר הכנסת מיכאל איתן, ואחריו — לחבר הכנסת אברהם שפירא.

מיכאל איתן (הליכוד):

כבוד היושבראש, כנסת נכבדה, היום הוא יום חשוב לעם כולו, במיוחד חשוב לנו, לתלמידיהם של בנימין זאב הרצל זאב זיכרונותי ומלמשיכי דרכו של ראש הממשלה לשעבר, ייבדל לחיים ארוכים, מנחם בגין.

בעוד כמה שעות יקרום רעיונו של ראש הממשלה יצחק שמיר עור וגידים, ומה שכונה עד לא מומן "תעלול בחירות" יהפוך לעובדה פוליטית מוצקה. אני תקווה ואמונה, כי גם המושג "שיתוק לאומי" יוכח כשגוי לא פחות מהביטוי "תעלול בחירות". הפעם, בעזרתם הפעילה של המיועד לראשות הממשלה, חבר הכנסת שמעון פרס, וכל שרי הממשלה החדשה, שבבילנו, מי שחונקו על חזרת החדר-הסן הלאומי, תורה הקובעת, כי יש לבטל כל אינטרס מעמדי ויחתי צר, יש בעצם הרכבת ממשלת האחדות הלאומית הישג פוליטי-אידיאלי חשוב. עלימנא להגיע לכך שילמנו במחיר יתורים פרסונליים קשים ונטלנו על עצמנו סיכונים פוליטיים, שלא היו מחויבי המציאות אילו העדפנו ללכת בדרך הקלה יותר כנסיכות של היום, ללכת בדרך האופוזיציה. במהלך המשאומתן נכוננו לתביעות אולטימטיביות כמישור הפרסונלי, שלא היתה להן כל הצדקה. והמניפולציה הזאת נגרנו הצליחה אך ורק משום שדבקנו בעיקרון של העדפת האינטרס הלאומי על פני האינטרס המפלגתי.

הנכונות של המחנה הלאומי-הליברלי לוותרים פרסונליים וארגוניים במטרה לקדם שיתוף פעולה ציוני עובדת

להרכיב ממשלה, גם לו היו שלושה מנדטים נוספים, אולי מגבוה דאגו לכך שלא יוכלו להרכיב ממשלה עם שני מנדטים או שלושה מנדטים שיוכלו להכריע את הכף — מוכרחים היו לתת יד אחד לשני. אין ברירה. זו ממשלת איך-ברירה להצלת המשק. כל אלה שדיברו על העקרונות, אם זה חבר הכנסת ריקטור שם-טוב ואם זו חברת הכנסת גאולה כהן — יש עיקרון העולה על כל העקרונות גם יחד, והוא יצר הקיום. הקיום בסכנה, אתם מבינים? אני יודע, כאשר אנחנו מדברים על עשרות דברים, מרוב עצים לא רואים את היער. עוסקים בדברים טפלים, ולא יודעים להבחין בין טפל לעיקר. אנחנו לא הולכים לקראת הדולר האחרון, אנחנו דוהרים לקראת הדולר האחרון — וכולם מעמידים פנים שלא יודעים במה עוסקים.

ואשר לממשלה הרחבה, לבזבז — יש לנו בזבז נורא. מדינה נוספת יכולה היתה להתקיים מהבזבזים שלנו. אבל אתם רוצים דוגמה, ממשלה רחבה, כנסת עם תנאי שכר ותנאי מחיה, תנאים כאלה וכאלה — יש לנו במה לקצץ אפילו בינינו. אבל יש דבר שאולי אינו שייך ליוהרה ואולי לא לצניעות: אני חושב שיגאל הורביץ בקבינט הכלכלי, בוועדת השרים לענייני כלכלה, ירוויח את ה"אסקורט" או את ה"וולור", ועוד איך. ואחם יודעים שאני ויתרתי על ה"אסקורט" ועל ה"וולור" לא פעם אחת. אני משוכנע עכשיו, שכל מי שיכול לתת כתף — ונדמה לי שאני יכול לתת כתף לפחות בעצה ובהצבעה אם לא בכיצוע, והייתי מוכן לכיצוע: אתם יודעים שלא פחדתי מכך, ואינני רוצה להיות רק יועץ — אבל נדמה לי, שבוועדת השרים לענייני כלכלה, אולי אני מתימר, ואם כך יסמלתי לי, אני חושב שאולי אני יכול לתרום יותר מבעלי המכונית.

אבל, אם אני צריך להצטרף בפני בני שליטא, אני קם ואומר: רבותי, אתם רוצים להתעסק בשטיוות? בואו נחסוך לעצמנו הרבה מאוד מלים והרבה מאוד דיבורים. אינני מאושר מכל מהלכי המערך, מכל מחשבותיו. הלכתי לקואליציה הזאת משום שהתברר לי בלי צל של ספק, שאי-אפשר להמשיך כך. אתם לא מבינים שאי-אפשר להמשיך כך? מישור מכם מעמיד פנים, שלוא הייתם לוכדים או צדים או תופסים איזה עריק שהיה עובר למחנה הליכוד ומיכיבים ממשלה מצומצמת, אפשר היה להמשיך עוד ככה? אינכם יודעים, ובכלל זה ויקטור שם-טוב וחברים אחרים שמדברים על העקרונות, שלא יהיה חוסר עבודה, שיהיה טוב ליהודים, שיהיה חם בקיץ וקר בחורף וכל מה שטוב לציבור — מי יעשה את כל זה? לא תהיה אבטלה, עם בזבז הדולרים הזה? למכלית דלק נזדקק לטובות ולנדבות, לגרעינים ולחומרי גלם לתעשייה. מי לא מבין מה קורה פה? וצריך לקום אחד שקם ואומר "מטורפים רדו מהגג" ועושים מזה צחוק? זה צחוק?

אם רציתי לשמש מגרפה קטנה שתנסה להוריד את המטורפים מהגג, בנו בינתיים עוד שתי קומות נוספות. עד שאתה מדבר, בנו עוד שתי קומות נוספות. בבקשה, אין ברירה, נקים ממשלת אחדות לאומית מחוסר ברירה, נבריא את המשק, אני מקווה, בקרוב. ואחר כך נוכל להתחלק בכל הבציות השנויות במחלוקת.

ובעניין יהודה, שומרון וחבל-עזה, לא אצטרך לעמוד במכונת אמת לעומת רבים מאלה המניפים דגלים, וכשיצטרכו להכריע ולהחליט, ברצח ההכרעה, נראה היכן הם יהיו.

אני בא לומר, רבותי, שימו הכול בצד, את כל חילוקי הדעות החשובים. בואו נציל, אם יש לנו יצר קיום, בואו נשמור על המשק לפני שהכול יתמוטט, וחלילה וחס, התעשייה, החקלאות והתיירות וכל היתר יקרסו תחתיהם. אתם יודעים

פרשת ההתנחלויות החוזרות ונשנות בסכסטיה היתה מכוונת לקבוע עיקרון חשוב של התיישבות בשומרון. סילוק המתיישבים בעקשנות על-ידי הממשלה וכל הניסיונות החוזרים ונשנים ואף הפרשה שהתקבלה לבסוף על-ידי העברתם למחנה צבאי — נועדו למנוע מלקבל את העיקרון של התיישבות בשומרון. היום נסגר המעגל: חבר הכנסת שמעון פרס, שר הביטחון דאז, החליף עמדות עם יצחק רבין, ותנועת העבודה החליפה את עמדותיה בסוגיה הנדונה.

ההסכמה העקרונית להתיישבות בשומרון ולהמשך פיתוחה היא חגיגה גדולה לכל אהדי ההתיישבות היהודית בכל רחבי ארץ-ישראל.

יצחק נבון (המערך):

יהושע מצא (הליכוד):

בנאום בכורה אין קריאות כיניים.

מיכאל איתן (הליכוד):

אני מוכן לשמוע.

היו"ר ש' הלל:

אני מבקש שלא להפריע לנואם.

מיכאל איתן (הליכוד):

אני מבקש לענות. אם יש הסכמה עקרונית להתיישבות ולהמשך פיתוחה, הסכמה מוגבלת באילווצים כלכליים או אחרים, הרי ההסכמה העקרונית שרירה וקיימת. וזהו הישג גדול לכל אהדי ההתיישבות היהודית בכל רחבי ארץ-ישראל. וצר לי על שחברת הכנסת גאולה כהן, בשוגג, מתוך טעות, החמיצה הזדמנות לכך את כלולת, לרבות את תנועת העבודה, על ההישג הנפלא הזה.

ההצעה שנייה: שמעון פרס, היום מפי המיועד לראשות הממשלה הזמנה פתוחה לחוסיין לבוא ולשוחח על תוכנית שלום. בדיוק היום לפני 50 שנה, בחודש ספטמבר 1934, שוחח דוד בן-גוריון, שצוטט כאן על-ידי המיועד לראשות הממשלה כמורו ורבו, שיחה ישירה וגלויה עם מנהיג ערבי — אני מתכוון לשיחה של דוד בן-גוריון עם מוסה עלי. ואני מתכוון לצטט אותה כאן. דוד בן-גוריון מספר על אותה שיחה: הצנתי אז את השאלה הגדולה — היש איזו שהיא אפשרות לבוא ליד הכנה עם הערבים בדבר הקמת מדינה יהודית בארץ-ישראל, הכוללת גם את עבר הירדן? על הצעה כזאת — השיב מוסה עלי — יש לדון. אני מציע למיועד לראשות הממשלה, חבר הכנסת שמעון פרס, ללמוד ממורו ורבו מה יש לומר לחוסיין כעמדת פתיחה, שיש לה גם מלוא ההצדקה המוסרית וההיסטורית.

לסיום, כפי שאמרתי, היום הוא יום חג, אבל הוא גם יום של חשבון נפש פוליטי שחייבים לעשות הליכוד והמערך. השותפות שאליה נכנסנו היא שותפות מוגבלת בזמן. עם סיומה, נתייצב בפני הבחור ונבקש מהעם אמן תוך חחרות זה מול זה. ההיגיון מחייב שנסייע איש לרעהו עד לאותו רגע ונתחונן בפני העם מי שיע יותר להצלחה המשותפת. האמוציות ומשקעי העבר אולי ישפיעו בכיוון של ניגודים שיובילו לכישלונות. ואזי יתנהל בעתיד הוויכוח בפני הציבור מי אשם יותר בכישלונות של הממשלה המשותפת. אני תקווה שההיגיון אכן יגבר.

היו"ר ש' הלל:

אני מודה מאוד לחבר הכנסת מיכאל איתן, רשות הדיבור לחבר הכנסת אברהם שפירא, ואחריו — לחבר הכנסת חיים דרוקמן.

כחוט השני לאורך כל ההיסטוריה: 1934, הסכמי לונדון שנחתמו על-ידי ז'בוטינסקי ובן-גוריון, תוך ויתורים מפליגים של שני הצדדים, אושרו על-ידי המחנה הלאומי אך לא אושרו על-ידי המחנה הסוציאליסטי, שאולי לא הבין היטב את משנתו הממלכתית של דוד בן-גוריון: 1946, תנועת המרי המאוחדת: 1967, ממשלת הליכוד הלאומי, ערב מלחמת ששת הימים: 1968-1969, ממשלות אחדות לאומית בראשותה של גולדה מאיר — אלו הם ציוני דרך להסכמה לאומית, לאחדות לאומית, על בסיס ראיית המטרה הסופית של הציונות עין בעין. כמיתור ראוי לציון המחווה שעשה ראש הממשלה לשעבר מנחם בגין לדוד בן-גוריון, כמאמצי לקיים אחדות לאומית ערב מלחמת ששת הימים, חרף יחסי יריבות קשה במישור הפוליטי והאיש התעלה מנחם בגין מעל לכל שיקול זר והציע להחזיר מהמדינה הפוליטית את יריבו, שהטביע את הסכמה "בלי חירות וכלי מקי" והנהיג את הממשלה המדינית על-פי הסכמה הזאת. הוא, מנחם בגין, הציע לדוד בן-גוריון לעמוד בראש ממשלת הליכוד הלאומי, או לחלופין להיות שר ביטחון, ואילו מנחם בגין הציע את עצמו לתפקיד שר בלי חיק באותה ממשלה. מנגד, במחנה השני, יש מתנגדים לאחדות לאומית מתוך עיקרון. ההתנגדות הזאת נובעת מהשקפת עולם המעדיפה סולידריות מעמדית — — —

אהרן הראל (המערך):

המחנה הלאומי, בעברית נכונה, הוא המחנה הכיתתי.

מיכאל איתן (הליכוד):

אל תלמד אותי עברית. אבל אם אתה בכל אופן רוצה, אני מוכן להזמין אותך לבית כנס קפה ונשמע את ההערות. בעברית, אם יש לך הערה עניינית, אני מוכן לשמוע אותה גם מעל הדוכן.

ההתנגדות הזאת נובעת מהשקפת עולם, המעדיפה סולידריות מעמדית, והיא באה לידי ביטוי בפסילה מוקדמת ללא כל תנאי של שיתוף פעולה עם הליכוד. אין זו השקפה חדשה בעם היהודי. היא מעולם לא נכללה בקונסנזוס הציוני ואיננה נכללת בו אף כיום. אני מאחל לעם ישראל ולתנועת העבודה הציונית, שהנחק שנוצרו בינה לבין השמאל הלא-ציוני יתרחב ויעמיק, על-מנת שהטעויות הציבוריות בישראל תופסק.

אינני מאמין שאיש ממנהיגי העבודה שמח ומשלים עם מה שמתפתח בחוגים הסטודנטאליים הקשורים כתנועת העבודה. כמסגרת המאבק נגד הליכוד משתפים שם פעולה אנשים צעירים, נציגי תנועת העבודה, עם סטודנטים אחרים, השוללים כגלוי את מהותה הציונית של מדינת ישראל, השוללים את עקרונות מגילת העצמאות — והתביעה לקיים את עקרונות מגילת העצמאות צריכה להיות מופנית לכולם, גם לאותם סטודנטים המחזיקים בפנקסי חבר של תנועת העבודה.

עד היום היו אולי אילווצים פוליטיים, לדעתי לא מוצדקים ולא יתנינים להצדקה, שמנעו מתנועת העבודה לטפל בתופעה זו. אני מאמין שהחוק שנוצר והאחריות המתבקשת מניהול ענייני המדינה יבואו לידי ביטוי גם באופן הטיפול של תנועת העבודה בתופעה זו.

שתי הערות ביחס לקווי היסוד שהוצגו בפני המליאה. הערה ראשונה — שמעתי את מורתי וירידתי חברת הכנסת גאולה כהן מקוננת על הפגיעה בהתיישבות. מהגני, היום הוא יום גדול להתיישבות בשומרון. היום נסגר מעגל שחברת הכנסת גאולה כהן וחבריה, ואף אני בתרומתי הקטנה, פתחנו בעת כהונתו של יצחק רבין כראש הממשלה ושמעון פרס כשר הביטחון.

הרי ממשלה זו מוקמת כחדש הרחמים והסליחות, החדש החשוב ביותר לעם ישראל. ואכן, הממשלה צריכה הרבה רחמים לעתיד, ועם ישראל על המריבות ועל העקיצות צריך הרבה סליחות. על כן, אני מרשה לעצמי לפנות אל חברי הכנסת מכל חלקי הבית למתן את הסגנון, להיזהר מביטויים חריפים ומדיכורים מגונים כלפי חברים. רק באהבת ישראל, רק באהבת חיים ונכח אנו, חברי הכנסת, נבחרים העם, לשמש מופת ודוגמה לעם כולו.

לפני שלוש שנים וחצי, בעת הצגת ממשלת הליכוד, אמרתי לידידי חבר הכנסת שמעון פרס: אל תדאג, אתה תגיע לראשות הממשלה, תקנה את ההסכם הקואליציוני בין אגודת ישראל לליכוד כשהוא צמוד. היום אני מציין בסיפוק, כי למעשה המערך אימץ את תביעותיו בתחום הדת, באמצעות הליכוד. אני רוצה לציין בסיפוק, כי שתי המפלגות הגדולות, העומדות כמרכז ממשלת האחדות, סבורות שאין לפגוע בסטטוס-קוו הדתי, ושיש להפסיק את הקיפוח של זרם החינוך הישיבתי והתורני.

במהלך המשאומתן הממושך להקמת הממשלה, הדגשנו בכל השיחות את חרותנו לאופיה ולעתידיה היהודי של מדינת ישראל. אין לה לאגודת ישראל בעולמה אלא דאגה אחת בלבד: להבטיח את האופי היהודי של החיים כאן בארץ-ישראל. על-פי הוראותיהם של חברי מועצת גדולי התורה, שהם הם מכוונים את דרכנו, לא ביקשנו תיק, לא ביקשנו שר, כל דרישותינו ותביעותינו התמקדו בנושא אחד —

אורה נמיר (המערך):
כסף.

אברהם יוסף שפירא (אגודת ישראל):
— יותר תורה ויותר יהדות באורחות המדינה.

בקדנציה הזאת של הכנסת נבקש לתקן את חוק השבות באופן שרק גיור שבוצע כהלכה יוכר. אני מאמין, כי תיקון החוק יביא להקטנת הממדים הנוראים של נישואי התערבות. מנהיגים יהודים לא דתיים, סופרים, עיתונאים, אנשי מדע, הצביעו באחרונה על הסכנה העצומה הצפויה לעמנו מההתבוללות. לא ייתכן שמדינת ישראל תיתן גושפנקה חוקית לנישואי תערובת ולגזירים פיקטיביים.

בקדנציה הנוכחית נעמוד על מניעת כרסום בסטטוס-קוו הדתי. בשנים האחרונות היו פרוצות תמורות ביותר בחומת שמירת שבת-קודש, עמוד השדרה של עם ישראל. די להזכיר את הפעלת קולנוע "היכל" בפתח-חקווה, המהווה הפרה גסה של הסטטוס-קוו הדתי. נעמוד על כך שרדוש השבת תהא מורשת ברושת הרבים, שחוקי עזר עיוניים ישמרו לכל תיפגע חלילה דמות השבת בארץ-ישראל.

נמשיך במאבקנו למען בניית דירות להשכרה לחיילים משוחררים, לזוגות צעירים, לעולים ולמשפחות ברוכות ילדים. המצב הקיים כיום איננו הגיוני, והוא גורם לקשיים רבים למאות אלפים, שאינם יכולים לעמוד בנטל הכספי הכרוך ברכישת דירה. יש הרבה ירידה מן הארץ בגלל בעיות דור. יש די משקיעים מחוץ-לארץ, המוכנים להשקיע בפרויקטים, ושלא יגידו שהתקציב לא מאפשר את זה, לא צריך גרוש אחד מהממשלה.

נעלה על ראש דאגותינו את פיתוחו וטיפוחו של החינוך התורני והישיבתי. מוסדות אלה מגדלים לנו דור ברא, דור גאוה ויהדות, דור שהוא תעודת הביטוח של העם.

אברהם יוסף שפירא (אגודת ישראל):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אנשי אתי מבקש לנצל הודמנות זו ולברך את היושב-ראש החדש, חבר הכנסת שלמה הלל. חבר הכנסת פרס, המיועד לראשות הממשלה, עמד על הצירוף של שני השמות: שלמה והלל. אני רוצה להזכיר ליושב-ראש, כי הכלל הגדול שלמרנו מפיו של הלל הוא: מה ששנוא עליך — אל תעשה לחברך. חשוב שהיושב-ראש יזכור זאת.

לפי הנוהג הפרלמנטרי אני רוצה לכרך את קודמי, חבר הכנסת מיכאל איתן, לרגל הופעת הבכורה שלו. הוא חבר כנסת חרש וגם צעיר, וברכתי הגדולה ביותר היא, שהוא ילמד מהוותיקים רק את העדכונים הטובים.

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, אעמוד על החשיבות שבממשלת אחדות. אחד הערכים החשובים ביותר ביהדות הוא האחדות. במעמד מתן תורה, בהריסינו נאמר על עם ישראל כלשון יחיד "ויחן שם ישראל נגד ההר". אומרים חז"ל: כאיש אחד בלב אחד. לא רק הסכם קואליציוני מאחד, צריך להיות כאיש אחד ובלב אחד. כל זמן שהעם לא היה מאוחד, לא היה אפשר לתת את התורה.

הפעם הקודמת שבה הוקמה ממשלת אחדות לאומית הייתה בתקופת ההמתנה שלפני מלחמת ששת הימים. בארץ הייתה אווירה קשה של ייאוש. משקמה ממשלת אחדות, הייתה רוח אחרת בעם, ועם ישראל זכה לנסיים גלויים. שחררו את ירושלים ושוב יכולנו להתפלל ליד שריד בית-תפארתנו, הכותל המערבי.

לכן אני רואה ברכה רבה בהקמת ממשלת אחדות לאומית, אשר תאפשר לנו להתמקד בבעיות המרכזיות העומדות על סדר-יומנו.

לצערו הרב, בשנים האחרונות לא שררה פה, כבית הזה, האחדות הגדולה בעם והיינו עדים לתופעות קשות ומחרידות.

הגמרא במסכת ברכות אומרת, כי בתפילין של הקדוש ברוך הוא, שהוא מניח כל יום, כתוב: "ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ". חשבתי לעצמי: היהודים הם גוי אחד בארץ? הם הרי גוי אחד בכל העולם. למה כתוב בפרשיות של הקדוש ברוך הוא "ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ"? כי לצערנו הרב, בגלל המפלגות הרבות, אי-הסובלנות והעקיצות שאנו שומעים אותם גם חנים — צריך להתפלל לקדוש ברוך הוא על עם ישראל. בארץ.

היום, עם הצגת הממשלה בכנסת — העמדנו את החופה. זוהי הרי תחילת הדרך. עתה חשוב לראות איך הווג יחיה. הדבר תלוי לא רק בזוג עצמו, אלא באווירה שתהיה בבית החתן ובבית הכלה. אני יודעים שההסתה בתוך בית החתן או בית הכלה יכולה לגרום להרבה מריבות משפחתיות ולסכל רב למשפחות עצמן.

כדי שהבניין שמוקם היום יהיה איתן ולא לחורשים, צריך שתיווצר בתוך המפלגות הגדולות אווירה למען האחדות, ולא בהסכם קואליציוני אלא בלב, "לפרגן", לא להיות קנאים, אם זה מחזיק תיק כזה או תיק כזה, כי עיקר הקנאה היא על בתי התיקים. אחדות היא לא רק לכלכלה ולביטחון, אחדות היא יכולה להיות בלי בסיס של תורה. אחדות צריכה להיות לאהבת התורה ולאהבת ישראל.

אם הממשלה הקודמת, שהוקמה לפני שלוש שנים, הוקמה לא עלינו כתשעת הימים בחדש אב, ואולי בגלל זה לא סיימה את הקדנציה שלה, ואולי בגלל זה הקדמנו את הבחירות,

העצום של ממשלת אחדות לאומית. אני רואה בה את הדרך לגישור ולאיתור למרות הדעות השונות. אני מאמין שיהיה בכוחה להחזיר לעצמנו את האמת הבסיסית של "ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ". עם אחד אנחנו, עם כל חילוקי הדעות בינינו, והמאחד עולה מעל ומעבר לכל הדברים המפרידים.

זה הערך הראשון, לפי מיטב הכרתי, של ממשלת האחדות הלאומית. דווקא מפני שהיא מורכבת מכליך הרכבה גוונים בבית הזה, ובראשם שתי המפלגות הגדולות, שהיחסים ביניהן כשנים האחרונות לא היו מן המשופרים ביותר, תבוא ממשלה זו ותוכיח, שאפשר לשבת יחד ואפשר לעבוד יחד ולהתמסר יחד לבניין עמנו ומדינתנו. דבר זה יגביר את האחדות בעם ויחזק את חוסנו של העם הן כלפי פנים והן כלפי חוץ.

רבותינו מביאים משל לערך של האחדות. בנוגע שבעולם, כך הם אומרים. אם נוטל אדם אגודה של קנים שמא יכול לשכרם כבת אחת, ואילו נוטל אחת אחת, קנה קנה, אפילו תניוק משכרם, והם מוסיפים, שאין ישראל נגאלים עד שיהיו כולם אגודה אחת.

רבותי חברי הכנסת, האחדות היא הנשק הסודי של עם ישראל במצבים הקשים ביותר. "לך כנוס את כל היהודים" — עלידי כך באה הישועה ויוצאים למרחב. ומדינת ישראל במצבה הנוכחי, בכעייתה השונות, זקוקה לאחדות מכל הבחינות. עד כמה כוח חזקת יש לאחדות, מדגישים רבותינו בחריפות מרובה: דורו של אתאב כולם עובדי עבודה זרה היו, ועלידי שלא היו ביניהם דילטורים, לא היתה שגאה ביניהם. היו יוצאים למלחמה ונוצחים. אבל דורו של דוד, שאפילו חינוקות היו יודעים לדרוש את התורה, ואחר כל השבח הזה יוצאים ונופלים. למה? לפי שהיו בהם דילטורים, אנחנו זקוקים כיום לאותה זכות של האחדות, המביאה לידי המציאות שלא יהיו בנו דילטורים, חס ושלום, אלא נעבוד יחד מתוך אחווה יהודית אמיתית.

ארוני היישוב-ראש, אני מיצר על העובדה שהיהדות הדתית לא השכיחה להתאחד לגוש אחד לקראת הרכבתה של הממשלה הזאת. הצעתי זאת כליל הבחינות, עשיתי מאמצים לאחר מכן, ולא הצלחנו — וחבל מאוד. אילו זכינו להקים גוש כזה של כל המפלגות הדתיות, היה לדבר הזה ערך רב ויכולנו להשיג הישגים בתחומים משותפים לכולנו, למרות ההבדלים בינינו בתחומים אחרים.

אורה נמיר (המערך):

למה לא הצלחתם?

חיים דרוקמן (מורשה):

נוכחנו כזה היום, כשעמדנו כולנו כאיש אחד וכלב אחד מול אותו סעיף בהסכם הקואליציוני, שרצה למנוע מאתנו העלאת נושאים דתיים בכנסת, דבר שלא יעלה על הדעת כלל וכלל. שהרי לשם כך אנו קיימים, ועלינו למלא נאמנה את רצון שולחנו.

יאיר צבן (המערך):

חיים דרוקמן (מורשה):

וראי, מה, אנחנו חיים ברוסיה? והנה, מתוך העמידה הנחרצת המשותפת שלנו, שונה הסעיף הזה, והרי הוא כדלהלן: "תובטח שמירת הסטטוס-קו בענייני דת ויינתן חופש להגיש הצעות חוק פרטיות בענייני דת. מועד העלאת הצעות אלה, אם יוגשו לדיון בכנסת, ואופן ההצבעה עליהן, ייקבעו בהתייעצות בין ראש הממשלה למלא מקום ראש

יוסי שריד (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
אם הוא כריא, למה הוא לא הולך לצבא?

אברהם יוסף שפירא (אגודת ישראל):

חבר הכנסת שמעון פרס אמר בנאום, כי הוא מקווה שמדינת ישראל תתפוס מקום ראשון בטכנולוגיה ובתחומים מדעי. איני יודע מתי זה יקרה. דבר אחד אני כן יודע: מדינת ישראל תופסת היום מקום ראשון בעולם בלימוד תורה, ואנו מקיימים "כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים".

מוסדות החינוך התורני היו מקופחים שנים רבות, וגם עתה הקיפוח לא נעלם. אנו נפעל למען שוויון של התמיכה הממשלתית במוסדות אלה.

מורי ורבותי, כל מי שבקיא בכלכלה הישראלית איננו יכול להתעלם מן ההכרח לבצע בהקדם שורה של צעדים למען הבראת המשק והכלכלה. כולם דיברו על זה, ולכן השמחה על הקמת ממשלה אחדות לאומית, צעד ראשון בכיוון הנכון הוא עסקת חבילה שיהיו שותפים לה הממשלה, המעסיקים וההסתדרות. עסקת חבילה יכולה לבוא רק עלידי אחדות.

אסור שתיווצר בארץ אבטלה גדולה. אבטלה, חלילה, יכולה לגרום לירידה מן הארץ. עסקת חבילה יש בכוחה להקטין באופן ניכר את הצורך בפיתורים ובאבטלה. אנחנו כבר מדגישים אבטלה בהרכבה מקומות בארץ. אינפלציה בשיעור 400%, ריבית ריאלית בשיעור 14% לחדש — בתנאים כאלה אי-אפשר לקיים תעשייה, אלה רק דיבורים. אותה די שמקצצת חייבת גם לדאוג לצמיחה כלכלית ולהגדלת היצוא. אין זו כלל וכלל משימה קלה, כאשר הרולר מתחזק והמטבעות האירופיים נחלשים, ולכן היצוא נפגע מיום ליום. אני מצפה שממשלת האחדות תגש כמלוא כושר הראש והאחריות לטיפול אינטנסיבי, במטרה להעלות את הכלכלה על פסים רציניים.

מורי ורבותי, הקמת ממשלת האחדות היא שעת כושר ועת רצון לכולנו. אני מתפלל לקדוש ברוך הוא, שיהיו התורה וישראל חז, שהממשלה תשכיל לנצל את שעת הכושר כדי לנווט את המדינה בדרך הנכונה, שלא יפריעו לראש הממשלה ולשריה לעשות מעשים, שאחדות זו תהיה אמיתית ולא רק ליום, ובעזרת אלוקים נעשה ונצליח.

לכן אגודת ישראל תתמוך בממשלת אחדות לאומית.

היור"ר ש' הלל:

אני מודה לחבר הכנסת שפירא. רשות הדיבור לחבר הכנסת חיים דרוקמן, ואחריו — לחבר הכנסת אהרן אבוהצירא.

חיים דרוקמן (מורשה):

ארוני היישוב-ראש, אני מכיר אותך בכל לב להצלחה בניהול הכנסת.

כנסת נכבדה, אני מכיר הפעם ברכה כפולה: ברכה על עצם הקמתה של הממשלה, וברכה מיוחדת על העובדה שזאת ממשלת אחדות לאומית, שמושחתת על רוב הגדול של הבית, כמעט מאה חברי כנסת, המייצגים את רובו הגדול של העם. "מורשה" משוכנעת, כי ממשלת אחדות לאומית היא חיונית ביותר לעם ולמדינה, ועל כן פעלה בנחישות להקמתה ולא היתה מוכנה לשמוע כלל על ממשלה מצומצמת.

בשנים האחרונות גדל מאוד הקיטוב בעם, הלך והעמיק הפירור בין החלקים השונים של עמנו, עד כדי ביטויים של שנאה. בין כל הבטיות שמדינת ישראל מתמודדת אתן זה לדעתי, הבטיות הקשה ביותר והמסוכנת ביותר, מכאן הערך

איני יכול להסתיר את החרדה שלב לגורל התיישבות חלוצית זו, שהוקמה מתוך אמונה גדולה ומתוך מסירות נפש בלתי רגילה. אומנם בקווי היסוד של הממשלה נקבע, כי יובטח קיומם ופיתוחם של היישובים שהוקמו על-ידי ממשלות ישראל, אולם נאמר שם, כי על היקף פיתוחם יחלט בממשלה. נצטרך אפוא לפעול בממשלה, שאכן ייתן הפיתוח המתאים ליישובים שהוקמו ברחבי ארץ-ישראל, כי דק הפיתוח הנאות יאפשר את עצם קיומם בצורה הולמת.

בהסכם בינינו לבין הליכוד בנושא זה נקבע, כי הליכוד ומורשה — — —

יאיץ צבן (המערך):
בהסכם הקואליציוני?

חיים דרוקמן (מורשה):
יש הסכם בינינו לבין הליכוד לעמוד על דברים מסוימים.

יאיץ צבן (המערך):
זה הראשון מההסכמים הסודיים?

חיים דרוקמן (מורשה):
שום הסכמים סודיים.

יאיץ צבן (המערך):
זה לא הסכם סודי?

חיים דרוקמן (מורשה):
להיפך, אתה רואה שאני מגלה את זה בכנסת.

סוכס: א. הליכוד ומורשה מתחייבים לעמוד בממשלה על המשך הפיתוח ביישובי יהודה, שומרון, עזה והגולן בשנה זו במסגרת חוק התקציב הנוכחי, ולהכניח כי גם בשנים הבאות תישמר מסגרת תקציבית מעין זו: ב. הליכוד ומורשה יעמדו בכל חוקף על הקביעה, כי כל צמצום בתקציבי הממשלה ייעשה באופן פרופורציונלי בכל תקציבי הפיתוח בתחומים השונים, ולא יסכימו לפגיעה מעבר לפרופורציה הזו בתקציבי הפיתוח של יהודה ושומרון ועזה; ג. יובטח המשך ביטוסם ופיתוחם של היישובים שהוקמו והנמצאים בתהליך בנייה על יסוד הרשימה המצורפת כזה. ואני רוצה לומר, שבעצם ברשימה של 27 יישובים, 10 יישובים כבר נמצאים בתהליך של בנייה וחלקם כבר אוישו למעשה.

יאיץ צבן (המערך):
השר מודעי תתום על כך?

מיכאל איתן (הליכוד):
אמוראי תתום.

חיים דרוקמן (מורשה):
ד. הליכוד ומורשה יבטיחו, כי הקמת יישובים חדשים ביהודה ושומרון ועזה, בין אלה שכבר הוחלט עליהם ובין אלה שעדיין לא הוחלט על הקמתם, תתפרסם ותמוקם בכל רחבי יהודה ושומרון וחבל-עזה ולא תצטמצם משקולים פוליטיים לאזורים מסוימים.

היור"ר ש' הלל:
חבר הכנסת דרוקמן, אתה צריך לסיים.

חיים דרוקמן (מורשה):
אני מסים.

אני קורא מעל כמה זו לתנועת התחיה להצטרף לממשלה, ועל-ידי כך לקדם את ההתנחלות בארץ-ישראל. חברי התחיה, אני מבין ללבכם וחדר יחד אתכם, אבל כאשר תהיו שותפים

הממשלה. לסעיף זה ניתנה הבהרה חד-משמעית, חתומה על-ידי שר המשפטים משה נסים ויושבי-ראש סיעת המערך משה שחל, המיועד לתפקיד שר האנרגיה והתשתית, האומרת: א. הקואליציה תתנגד לכרוסם בסטטוס-קוו בענייני דת: ב. האמור בסעיף 3 להסכם הקואליציוני מיום ט"ז באלול התשמ"ד, אין בו כלל וכלל משום מתן — כלומר, ראש הממשלה בה, של ראש הממשלה ושל ממלא-מקום ראש הממשלה — "זכות וטו לצד כלשהו, הקשור לנושא המועד ואופן ההצבעה בהצעות חוק פרטיות שיוגשו על-ידי חבר הקואליציה לפי סעיף זה", על יסוד זה נעלה, אם ירצה ה', בקרוב, את התיקון לחוק השבות, הקרוי "חוק מיהו יהודי", שיקבע כי יהודי הוא בן לאם יהודייה ומי שהתגיר כהלכה. מובן מאליו שנעשה הכול כדי לאכוף אותם חוקים קיימים, כגון חוק שעות עבודה ומנוחה, חוק האיסור להונאה בכשרות ואחרים, כדי שאכן יקוימו הלכה למעשה.

חייקה גרוסמן (המערך):
הכול לשם האחדות?

חיים דרוקמן (מורשה):
בוודאי. זאת היא האחדות האמיתית, האחדות של כל הדורות כולם, האחדות של מורשת הדורות והמשכה. סוף כל סוף אנחנו מדינה יהודית, אנחנו ממשיכים את מורשת הדורות.

שבת וייס (המערך):
חבל שלא הצטרפתם לממשלה צרה, הייתם מקבלים פי שננים בהסכמה לחלק הזה.

חיים דרוקמן (מורשה):
אני בטוח שאתה צודק כזה.

היור"ר ש' הלל:
אני מבקש מחברי הכנסת שלא לנהל משא-ומתן קואליציוני חדש. מספיק לנו עד עכשיו, אל תתחילו שוב.

חיים דרוקמן (מורשה):
אבל אלה דברים צודקים, צודקים.

חבר הכנסת שמעון פרס קרא לירדן למשא-ומתן לשלום, והלואי שנגיע להסכמי שלום אמיתיים עם כל שכנותינו. אבל, מובן מאליו שקריאה זו לירדן כפופה לנאמר בקווי היסוד של הממשלה, כי במשך תקופת כהונתה של ממשלת האחדות לא יחול שינוי בריבונות — — —

היור"ר ש' הלל:

סליחה, חבר הכנסת דרוקמן, אני מבקש, חברי הכנסת, השעה מאוחרת, אנשים עייפים, אם אדם איננו מסוגל להקשיב, אנא יצא ולא יפריע פה, כי זה פוגע מאוד באווירה וביכולתם של הנואמים לדבר ושל האחרים להקשיב.

חיים דרוקמן (מורשה):
תודה רבה. אני רוצה לחזור על מה שאמרתי. המיועד לראשות הממשלה, חבר הכנסת שמעון פרס, קרא לירדן למשא-ומתן לשלום. הלואי שנגיע להסכמי שלום אמיתיים עם כל שכנותינו. אבל מובן מאליו שקריאה זאת למשא-ומתן עם ירדן כפופה לנאמר בקווי היסוד של הממשלה, כי במשך תקופת כהונתה של ממשלת האחדות לא יחול שינוי בריבונות ביהודה, בשומרון ובחבל-עזה, אלא בהסכמת המערך והליכוד. כך שאין להעלות על הדעת כל ויתור על שום חלק מארץ-ישראל.

אדוני היושבי-ראש, מתוך מודעות לתפיסות השונות בממשלה הנוכחית ביחס להתיישבות בכל חלקי ארץ-ישראל,

שאמרחי לאופוזיציה, שמהפך אין לו כל סיכוי. אמרחי לעצמי, אחרי כל השיחות: ממשלת אחדות אין לה סיכוי. רק מי שלא היה שייך, לא למחנה זה ולא למחנה השני, וראה את הנושא באופן אובייקטיבי, ידע את הבעיות הקשות של מלחמת לבנון וכל הקרע הפנימי שהיא גרמה לנו, והמצב הכלכלי שהלך והתדרדר, והמאבק בין הממשלה ובין ההסתדרות, שיכול היה להוביל לקרע אנושי קשה עוד יותר — רק מי שראה את הדברים ולא היה, מוגדר לאחד המחנות, יכול היה לבוא לשניהם באופן אובייקטיבי. אנחנו, ואני שלא הייתי שייך לאחד המחנות האלה, אלא ניצבתי בתווך, וראיתי את השנאה בבית הזה, וראיתי כיצד השנאה הזאת עוברת דרך מסכי הטלוויזיה ומקרניה — לשלילה — על כל אורח במדינת ישראל, ואת השנאה כרוכה ואת הקרע — לאחרים היה קשה לראות את הקרע הזה בצורתו השלילית מאוד אלא מתוך חישובים פוליטיים — וכאשר הגענו לכך, עליית כאן אל הדוכן ואמרחי, שאני מציע להקדים את הבחירות, ואמרחי את הנימוק להצעתו. אמרחי: רבותי חברי הכנסת, דרך אחת נשארה לכם, לשתי המפלגות הגדולות, כדי שתיאלצו להגיע לממשלת אחדות. אנחנו נפזר את הכנסת, נלך לבחירות ואז לא תהיה לכם ברירה.

קחו את הפרוטוקול של אותה ישיבה שבה העלינו את הנושא של הקדמת הבחירות, תראו את הנימוק שאמרחי אז, לכן הלכנו לבחירות. אילו לא הלכנו לבחירות, לא רק בקרניזה של הכנסת העשירית לא הייתם מסוגלים להתקרב אחד לשני. נהפוך הוא — המרחק ביניכם היה הולך וגובר והתהום והשנאה האישית היו הולכים וגדלים עוד יותר, ואת הקרע בעם הייתם מרחיבים.

שימו לב, נהניתי לשבת הערב ולראות את חברי הליכוד עולים לדוכן ומברכים את שמעון פרס, ואת אנשי המערך עולים לדוכן ומברכים את הממשלה הזאת ומאחלים לה אריכות ימים, ואם תרמנו לדבר הזה, אני שמח על כך.

אסיף ואומר, ואני יכול לומר זאת באחריות מלאה — ולא אפרט זאת עדיין, כי יש זמן, לכל דבר יש זמן — שאם אתם נאלצתם לשבת יחד הערב, לי יש החלק הכי גדול, אילו הסכמתי להיות ה-61, ממשלת הליכוד לא הייתה קמה. עשיתי זאת במודעות ומתוך ידיעה שאפשר לשלם את המחיר הכי יקר מבחינה פוליטית, ואשלם אותו.

על כן, מורי ורבותי, היתרונות של ממשלת האחדות התחילו מעט הערב, בעצם — — —

קריאות:

אהרן אבוהצירא (תמ"י):

מה הבעיות? לא ברור מה שאמרחי, משהו לא ברור?

פנחס גולדשטיין (הליכוד):

ברור, אבל לא מוכן.

אהרן אבוהצירא (תמ"י):

אני מדבר אל פוליטיקאים, ואני מתפלא שהם לא תופסים את זה מהר מאוד.

היו"ר ש' הלל:

חבר הכנסת אבוהצירא, אני מציע לך, אל תאמין שהם לא מבינים, אני מציע לך לא להאמין לפוליטיקאים שהם לא מבינים, והם שואלים לא כדי להבין אלא כדי להעיר. אתה תלך בדרכך.

בקואליציה ותשבו בממשלה תוכלו להשפיע בתחום הזה הרבה יותר מאשר אם תשבו באופוזיציה.

אדוני היושב ראש, בענייני חברה ורווחה תעמוד מורשה על כך, שהממשלה תבטיח לכל שכבות הציבור הכנסה נאותה, אשר תאפשר, גם לשכבות שכיום הכנסתן נמוכה, לחיות בכבוד מעמל כפיהן.

הממשלה תעודד ותקצה משאבים הולמים למוסדות חינוך ותורה שיקומו בעיירות הפיתוח או בשכונות המצוקה, והממשלה תעודד את החינוך הפנימייתי שכל כך הוכיח את עצמו, הן בנושא החינוך גופו והן בנושא האינטגרציה, ותפסור את ההוצאה הזאת מתשלום מלא של מס הכנסה.

אני מסיים, אדוני היושב ראש, בתפילה להצלחתה של הממשלה החדשה. רצוני להדגיש, כי ממשלת אחדות אין פירושה רק אחדות במובן הכמותי, עם כל החשיבות שבדבר, כי אם אחדות גם במובן הערכי — ממשלה שתשקוד על אחדותו של העם מבחינה יהודית, חברתית ולאומית.

ובסוף, רצוני להדגיש, כי מורשה תורמת לממשלה הזאת את אחד מטובי חבריה — יוסקה שפירא, בנו של האדמו"ר החלוץ, שהיה ממייסדי "הפועל המזרחי", יוסקה הקים ובנה את התנועה העולמית של בני-עקיבא והעלה על ידה אלפי-אלפים של עולים לארץ-ישראל. יוסקה היה חבר הנהלת הסוכנות היהודית וראש "עליית הנוער", פיתח אותה ומצא שפה משותפת עם כל הגוונים שבה. הוא אדם ישר דרך, כרוך כשרונות, בעל מעוף, נאמן ומסור לתפקידו. אני בטוח כי הממשלה כולה תתברך בו.

היו"ר ש' הלל:

אני מודה מאוד לחבר הכנסת דרוקמן. רשות הדיבור לחבר הכנסת אהרן אבוהצירא, ואחריו — לחבר הכנסת מאיר כהנא.

אהרן אבוהצירא (תמ"י):

אדוני היושב ראש, כנסת נכבדה, אני רוצה, אדוני היושב ראש, להצטרף לברכות להיבחר ליושב-ראש הכנסת, ואני בטוח שתצליח בתפקידך.

כמה שבועות לפני פרוץ מלחמת לבנון, כאשר היה לי ידוע והיה ברור שנגיע לכך, פניתי אל ראש הממשלה דאז מנחם בגין ולראש האופוזיציה דאז שמעון פרס בשיחות פרטיות ואמרתי: אנה, הקימו צוות מצומצם המורכב מראש הממשלה, שר הביטחון, שר החוץ ושני נציגים של האופוזיציה, גם אמרחי שמות. לא יצא הדבר, ואינני רוצה היום לומר מדוע לא יצא.

קריאות:

למה לא תאמר?

אהרן אבוהצירא (תמ"י):

בסוף תבין למה.

כשלושה חודשים לפני התפטרותו של ראש הממשלה דאז, מנחם בגין, כאן מעל הדוכן הזה, בדין אחר, פניתי בקריאה פומבית אל ראש הממשלה ואל ראש האופוזיציה ואמרתי: אני פונה אליכם ומבקש מכם, היכנסו יחד לאחד החזירים פה, בבניין הזה, שבו ביניכם וצאו אלינו עם ממשלת אחדות. ולאחר שאמרחי זאת, ירדתי שוב אל שניהם באופן נפרד — ושוב, לא אומר מה היה תוכן השיחות ומה אמר כל אחד. דבר אחד כולנו יודעים: זה לא יכול היה לצאת לפועל.

אני הגעתי, יחד עם חברי בכנסת העשירית, למסקנה, שממשלת אחדות בכנסת העשירית לא היה לה כל סיכוי, כפי

שהערב הוא ערב גדול בשבילו, אבל זה ערב גדול לכל אלה שמאמינים שסובלנות, סבלנות, כושר עמידה, קבלת בליסטרות במשך הרבה זמן, מביאים לתוצאות. זה שהוא מצליח היום לעמוד מעל הדוכן ולהציג ממשלה בראשותו ובתמיכת הליכוד, זה הישג אישי לשמרון פרס.

אני אומר את זה לאנשי הליכוד, אבל זהו ההישג שהצלחנו, הצלחתם כולכם, להגיע אליו ביניכם. אני אתמון בממשלה, אצביע בעדה. אני אהיה כאן יום יום כדי לעקוב אחרי מעשיה. אם היא תהיה טובה — נחזיק לה אצבעות. אבל אם היא תהיה גרועה, לא נהסס לשנייה אחת להתקיף אותה ולא לקרוא אותה לפעול לטובת מדינת ישראל והאוכלוסייה של מדינת ישראל.

היו"ר ש' הלל:

אני מודה לחבר הכנסת אבוחצירא. רשות הדיבור לחבר הכנסת מאיר כהנא, ואחריו — לחבר הכנסת יוסי שריד.

אהרן הראל (המערך):

בושה וחרפה שחבר הכנסת כהנא מדבר בכנסת.

היו"ר ש' הלל:

אני מבקש מחברי הכנסת, מי שאיננו רוצה לפגום בדמותה של הכנסת, ישמור על העצבים שלו ולא יפריע עכשיו.

קריאה:

זה בהחלט לגיטימי.

מאיר כהנא (כך):

כבוד היושב־ראש, כנסת נכבדה, אלפיים שנה חזה, חיכה וקיווה העם היהודי, המושפל, המדוכא, הנשמד בגלות, ליום שבו יחזור לארצו, יקים את מדינתו — "ותחזינה עינינו בשוכן לציון". והנה בחסדי ה', ולא בזכותנו — כי הרי "לא למענכם אני עושה זאת בית ישראל כי אם לשם קדשי אשר חללתם בגוים אשר באתם שם" — בחסדי ה' קמה מדינת ישראל. אשרינו, ברוך שהחיינו וקיימנו והגיענו.

חברי תנועת החרות, אני פונה אליכם: אתם יודעים מי קיבל לידיו את השי האלוקי הזה ומה עשו אתו? אתם, אנשי האצ"ל והלח"י, מכירים טוב טוב את נפש הבהמה ששמה מפא"י, עבודה, מערך, ושנאתה העיוורת אליכם, ואתם יודעים מה עשו אנשים אלה ליהודי עדות המזרח, לילדי תימן, שגזלו מהם את הדת, את המורשה, את הציונות האמיתית — — —

שבח וייס (המערך):

— — —

היו"ר ש' הלל:

אל תעזרו ליושב־ראש, אם אתם רוצים לעזור. מי שרוצה לעזור, שלא יעזור ליושב־ראש.

שבח וייס (המערך):

— — —

היו"ר ש' הלל:

לא, סלח לי.

פנחס גולדשטיין (הליכוד):
הפרלמנטר הגדול.

שבח וייס (המערך):

— — —

היו"ר ש' הלל:

לא, סלח לי. מי שרוצה לעזור ליושב־ראש עכשיו, שלא יעזור לו.

יוסי שריד (המערך):

הם התכוונו לקטע האחרון — — —

היו"ר ש' הלל:

חבר הכנסת שריד, כדאי לך לאגור כוח, עוד מעט אתה צריך להופיע.

אהרן אבוחצירא (תמ"י):

ואם התחלנו לראות הערב את היתרונות, גם את הקשיים, אבל לפחות יתרון אחד — אנחנו בעצם המהלך של ממשלת אחדות — ולא משנה ולא חשוב כמה זמן היא תחזיק מעמד — בעצם האקט של ממשלת אחדות, רבותי מן הליכוד ומן המערך, גם אם תיפלו אחרי כמה חודשים, גם אם תיפלו — את הקרע ואת השנאה שיצרתם ביניכם בשנים האחרונות לא תוכלו להחזיר לציבור.

יוסי שריד (המערך):

השנאה שתהיה אחרי זה היא כאין וכאפס — — —

יגאל הורביץ (אומץ):

אתה לא מכיר אותם.

אהרן אבוחצירא (תמ"י):

אף שאני מכיר אותם, חבר הכנסת הורביץ — את זה לא יוכלו להחזיר לציבור.

היו"ר ש' הלל:

אני מבקש לנהוג בנימוס, לא להפריע לאדם שעבר את זמנו.

אהרן אבוחצירא (תמ"י):

יש, כמובן, סכנות לממשלת אחדות, כאשר רוב גדול ילך בכיטחון עצמי עצום ויחשוב שמותר לו לדרוס את האזרח הקטן, את האיש הפשוט; ועוד יותר, הוא יחשוב שכל הבעיות הכלכליות — ואת זה אני אומר לחבר הכנסת יגאל הורביץ — שכל הבעיות הכלכליות של מדינת ישראל, בכל התחומים שיש לה, נובעים רק מבעיה אחת: תקציב גבוה מדי לשירותי רווחה וכדומה.

יגאל הורביץ (אומץ):

זאת לא אמרת.

אהרן אבוחצירא (תמ"י):

הרי אנחנו כבר מכירים את כולנו.

היו"ר ש' הלל:

חבר הכנסת אבוחצירא, כאילו שאתה מתחיל נאום.

אהרן אבוחצירא (תמ"י):

לא ראיתי את המנורה. עכשיו, כשראיתי את המנורה, אני עומד לסיים.

היו"ר ש' הלל:

היא עוד מעט נשרפת.

אהרן אבוחצירא (תמ"י):

מוכיר ההסתדרות, שאינו נמצא פה, אני רוצה להזהיר אותו — בממשלת אחדות מזכיר ההסתדרות צריך לפקוח את עיניו הרבה יותר מאשר בממשלה של הליכוד לבדו.

יוסי שריד (המערך):

הוא יודע.

אהרן אבוחצירא (תמ"י):

אני רוצה לסיים ולומר משהו אישי לאדם, שאני חושב

יקימו מערכת של חינוך חדש, אמיץ ויהודי, שתאכיל את הצבר הרעב ולא ללחם יתירות ומסורת וסיבה להיות יהודי? הם ישימו קץ לתוכניות של משרד החינוך להקים —

שושנה ארבל-אלמחולו (המעריך):
מי זה "הם"?

מאיר כהנא (כך):
— קייטנות משותפות לערבים וליהודים, כדי לקדם את הטמיעה?

היור"ר ש' הלל:
למה לך להתערב? הוא פונה לליכוד. למה לך להתערב. זה נושא שבינו לבין הליכוד.

מאיר כהנא (כך):
הם ישימו קץ לחילול השבת, שהיא שרפה האוכלת את יסודות בית ישראל? הם יתקנו את חוק השבות, שבנוסחו היום מבטיח פתח פתוח לגויים להתחפש ליהודים ולפלוג בעם ישראל, שלא יוכל לתקן? הם ישימו קץ לנועזת ולחילול ה' של חטיפות ורצח יהודים על רקע לאומני. עלידי ערבים? הם יבטיחו מדיניות של יד קשה, כדי שלא נדע עוד את הטרגדיה של יהודים, ובכללם חיילים, שנרצחים ברם קר בארץ ישראל — אלי לופר, משה תמם, אסתר אוחנה, דני כץ, רפנה כרמון, נאווה אלימלך, אהרן גרוס ועוד ועוד — כולם ה' ינקום דמם? הם ישימו קץ לחופעה הנוראה של בנות ישראל הנעדרות והם יהיו מוכנים להטיל עוצר על עזה ועל שכם ולחפש אחריהן?

הם יהיו מוכנים לשים קץ להתעלמות האווילית מהכעיה העיקרית של מדינת ישראל, דהיינו: איזו מדינה תהיה זאת — מדינה יהודית עם רוב מובטח של יהודים, עם צביון יהודי שאינו ניתן לרעור, או מדינה מערבית שתיתן זכות טבעית לערבים להפוך לרוב ובכך לשים קץ, בעדינות, בשלום ובדמוקרטיה, למדינה היהודית? הם יהיו מוכנים לומר את האמת על אוס-אל-פחם — מרכז השנאה לציונות ולמדינה היהודית, כנחשים? הם יהיו מוכנים להתמודד עם העובדה —

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
אתה מפלצת, אתה.

מאיר כהנא (כך):
תשתוק, אתה תשתוק, אין לך זכות פה.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
אתה חולה רוח, אתה צריך ללכת לבית-חולים לחולי רוח.

מאיר כהנא (כך):
אתה עוד תצא, גם מפה וגם הלאה.

היור"ר ש' הלל:
סלח לי, אני מבקש למחוק את המלה הזאת, איש לא מוציא מכאן —

שבח ויס (המעריך):
שיפסיק לדבר.

היור"ר ש' הלל:
אני מבקש: שיהיה שקט.

מאיר כהנא (כך):
הם יהיו מוכנים להתמודד עם העובדה שמגילת העצמאות, שאני שומע שהיא מצוטטת כאן — —

היור"ר ש' הלל:
חבר הכנסת מאיר כהנא, הקשב נא: זמןך הולך ואוזל, למעשה זמןך עבר. אני נתן לך דקה לגמור את דברך.

מאיר כהנא (כך):

שבח, זה גנאי לך.

אתם יודעים מה עשו אנשים אלה ליהודי עדות המזרח, לילדי תימן, שגולו מהם את הדת, את המורשה, את הציונות האמיתית? אתם הולכים אתם? "היהפוך כושי עורו"?

חברי תנועת החרות, אתם מכירים את אנשי העבודה, המערך, המנותקים מהיהדות של ישראל סכא, מהחזון של ארץ-ישראל השלמה. הם לעולם לא ייתנו את ידם לסיפוח יהודה, שומרון ועזה, שהוא צו אלוקי וצו השעה, ואף לא להתיישבות יהודית מלאה וחופשית בכל שעל של ארץ-ישראל. אתם יודעים שהם יקפאו וישתיקו ויחללו את המצווה הגדולה של יישוב ארץ-ישראל, יכניסו פחד ואימה לגבי עתידם של היישובים הנוכחיים בתוך לבם של רבבות אזרחים שחשכו להתיישב שם, ועתה יהססו, שמא תכבוד הממשלה הזאת גם בהם.

חברי תנועת החרות, היה היתה תנועה נאמנה, שהורתה ולדתה היו בשבועה: אם אשכחך ארץ-ישראל השלמה תישכח ימיני, "שתי גדות לירדן, זו שלנו, זו גם כן. תשכח ימיני הכוגרת אם אשכח את שמאל הירדן". נו, אז נשכחה ימיני — אפשר להסתדר עם יד אחת. אך מה עושים כאשר הגידם רוצה לבגוד גם בשנייה?

חברי תנועת החרות, אתם יודעים שלפניכם היום הסכם מכיש, שיקבור את המצווה הגדולה של ארץ-ישראל השלמה. לזה אתם מסכימים? עם אנשים כאלה אתם הולכים? חבל על דאברין.

אל תאמינו להם, אל תשלו את עצמכם. אין כאן הליכה לממשלה על רקע של אידאל ומסירות נפש — להציל את העם ואת המדינה. יש לפניכם קנוניה מצד אדם שאפתן, שמתאוה כמעט בכל מחיר להיות ראש הממשלה, לבין אדם שני שידע שאיבד את כיסא המלכות ומתאוה לכס חלקי, אל תקרי ממשלת אחדות לאומית, כי אם ממשלת כיסאות לאומית, ממשלת שתיקה לאומית, ממשלה של אנשים קטנים ושאפתנים.

והפליאה הגדולה — אני פונה לאריאל שרון, כאדם שלא ינוס ולא יישן בהצהרותיו לגבי התיישבות, התנחלות וארץ-ישראל השלמה: אריק, מה לך ולממשלה הזאת? רבבות יהודים, שהאמינו בך וחשבו שהצבעתך בעד הסכמי קמפ-דייוויד ומחיקת ימית ויישובים יהודיים מעל האדמה היו טעות כאובה אך חולפת, יהודים אלה מוועזעים היום. הם דורשים ומצפים ממך להצביע למען העקרונות ונגד הממשלה הזאת.

חברי תנועת החרות, אתם מודעים לבעיות הנוראות, הבעיות העומדות ברימו של עולם, שהן כחבר חזיה המונחת על צוואר המדינה. האם אנשי השמאל האלה יביאו לנו את הגאולה? האם הם מסוגלים לפתור את הבעיות המאיימות על קיומה של המדינה היהודית? לא, אינני מדבר, יגאל, על הבעיה הכלכלית, שהיא תמורה, חמורה, אך אפשר באומץ ובמשמעת לפתור אותה גם בלי ממשלת אחדות, אני מדבר על הבעיות שבנפשנו. האם שמעון פרס וסיעתו יבינו איך לחסל את ההתייוונות וההתגויות לפי התרבות הזרה של המערב? הרי הם עצמם מסמלים את נגע הצרעת הזה. הם יהיו מסוגלים להעניק לנוער הישראלי, לצבר, זהות יהודית גאה ובטוחה, כאשר הם כעצמם הרסו את נפש היידי שבתוכו? הם יהיו מוכנים ומסוגלים ללחום בטרסן של התבוללות, של טמיעה ושל נישואי תערובת בין יהודים לערבים — דברים שמחללים שם שמם ושמים ללעג ולקלס את המושג של מדינה יהודית? הם

חוברת ג', ישיבה ו'
— הודעה על הרכבת הממשלה (דיון) —

היו"ר ש' הלל:

רשות הדיבור לחבר הכנסת יוסי שריד, ואחריו — לחבר הכנסת יעקב זאק אמיר.

יוסי שריד (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

אדוני היושב-ראש, שאבתי מידה רבה של שמחה אישית וקורת-רוח מבחירתך ליושב-ראש הכנסת. אני בטוח כי מידותיך הטובות, ישרך האישי ועברך המפואר מכשירים אותך להיות יושב-ראש כנסת למופת.

היו"ר ש' הלל:

תודה.

יוסי שריד (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

האמת היא, רבותי חברי הכנסת, שלא התכוונתי לפתוח בדברים שאומר עכשיו. אבל אולי בגלל דברים שנאמרו ועומדים עכשיו בחלל האוויר אפתח דווקא בדברים האלה.

שמעתי בתשומת לב את דבריו של המיועד לראשות הממשלה, חבר הכנסת שמעון פרס, ובכלל זה דבריו על שוויון זכויות לאזרחים במדינת ישראל כלי הברל מין, גזע ודת: אזרחים שווים וזכויות. אני רוצה לומר לחברי, חבר הכנסת שמעון פרס, המוכר לי כאדם רציני, שצריך להתחיל לדבר ברצינות את העם, הרבה מאוד שנים לא דיברו ברצינות אל העם. וגם הדיבור הזה, למרבה הצער, איננו רציני. האזרחים אינם שווים וזכויות במדינת ישראל, וצריך לומר את זה. כל הזמן נאמר שיש אזרחים שווים וזכויות במדינת ישראל, שהכול כהלכה, שהכול תקין. והרי יש אזרחים סוג א' במדינת ישראל, יש אזרחים סוג ב' במדינת ישראל, ויש אולי אפילו אזרחים סוג ג' וסוג ד'. האזרחים הערבים במדינת ישראל הם סוג ב', ג' וד'. והם התחילו להיות אזרחים סוג ב', ג' וד' לא בתקופת הליכוד. הם היו אזרחים נחותים בזכויות גם בתקופת המערך.

אני רוצה לומר לך, למיועד לראשות הממשלה, ולכל החברים כאן, בלי לייסר ובלי להתייסר, אלא לומר את הדברים לעצמם כפי שהם, שאני כיהודי בוש ונכלם לחיות במדינה שיש בה סוגים שונים של אזרחים, לחיות במדינה שיש בה אפליה, שגורף ממנה ריח של "אפרטהייד", צריך לשים קץ למציאות הזאת. ותנאי ראשון לכך שנוכל לשים קץ למציאות הזאת הוא הכרה בה, לומר את הדברים בגלילי לב, כפי שהם. רק אז אפשר יהיה לחקן אותם.

אדוני היושב-ראש, כשבילי זהו יום מיוחד במינו, יום של רגשות סותרים ומגוונים. היום ייבחר שמעון פרס לראש ממשלה, ראש ממשלת ישראל, ושמעון פרס הוא חבר שלי. אינני יכול וגם אינני רוצה לדכא את הרגש הטוב שאני רוחש לו, כאשר האחריות הכבדה, אולי הכבדה מנושא, מוטלת עליו. יהיה ישר רוצה להתפתחות לרגע ולפתוח את סגור לבי ולבטא את הדברים היפים שהיו בינינו ואולי עוד יהיו. אבל, אני ממחר לכבוש את הפיתוי לוודאי אישי. לא דברים אישיים עומדים עכשיו למבחן ולמשפט. אלא עניינים פוליטיים מובהקים ודרכים של אמונה ודעה. והדברים נפרדות עכשיו. אומר רק זאת: כאשר ארים היום, דווקא היום, את ידי להצביע נגד הממשלה ששמעון פרס עומד בראשה, לא תהיה היד מהססת, היא לא תרעד, אבל היא תהיה כבדה.

שמעון פרס ראוי להיות ראש ממשלה, מהרבה בחינות הוא ראוי: אבל הממשלה הזאת איננה ראויה לתוכניותיו, לחלומותיו ולתקוותיו. אני מפריד בין משאלת-לב לבין הערכה צלולה ומפוכחת. משאלת לבי היא, כמובן, שתצלח דרכו, שילך ככוזו: זה וישיעי. אבל הערכתי היא, כי אין לו סיכוי לבצע את תוכניותיו, להגשים את תקוותיו ולהפוך את

מאיר כהנא (כך):

אדוני, כל אחד פה דיבר עשר, שתים-עשרה דקות ורבע שעה.

היו"ר ש' הלל:

אתה תדבר לפי הזמן שמוקצב לך.

מאיר כהנא (כך):

אני חבר כנסת מסוג א', לא מסוג ב'.

היו"ר ש' הלל:

אינני יודע מאיזה סוג אתה.

מאיר כהנא (כך):

אני מסוג א', לא מסוג ב'.

שבח וייס (המערך):

אייאפשר לסווג אותך.

היו"ר ש' הלל:

אל תכריח אותי לומר לך מאיזה סוג אתה. זמן עבר, ואני נותן לך עוד דקה לסיים.

מאיר כהנא (כך):

אתה תדבר אלי — —

היו"ר ש' הלל:

אני מדבר אליך.

מאיר כהנא (כך):

— — בנימוס.

היו"ר ש' הלל:

אני מדבר אליך ואני אומר לך — — —

מאיר כהנא (כך):

אתה תדבר אלי בנימוס.

היו"ר ש' הלל:

אני אומר לך שזמן נגמר. אני נותן לך דקה.

שושנה ארבל-למזולני (המערך):

כך לא מדברים אל היושב-ראש.

היו"ר ש' הלל:

אני נותן לך דקה לסיים את דבריך. רד מהבמה בעוד דקה. תמצא את המשפט האחרון המסיים ותדבר בנימוס, משום שכפעם הבאה לא תקבל רשות הדיבור. בבקשה.

מאיר כהנא (כך):

את זה נראה כבר. את זה נראה כבר.

היו"ר ש' הלל:

יש לך דקה לסיים את דבריך.

מאיר כהנא (כך):

אני פונה אליכם, חברי תנועת החרות, כרגעים אלה שלפני שעת האפט, בקריאה נרגשת: אל תלכו בדרך אחם, מנעו רגליכם מנתיבותם. בצדק אמרו חז"ל: "אין אורור מתדבק בכרוך". שום ברכה לא תצא מהשירון האורור הזה. ובל נשכח דברי ה' למלך יהושפט שיצא לעזרת אחאב הרשע: "הלרשע לעזור ולשונאי ה' תאהב?"

חברי הכנסת, אנו עומדים היום בחודש אלול, חודש התשובה. אין מלים יותר מתאימות מאלו של הנביא: "שובה ישראל עד ה' אלוקיך". בחסדי ה' אנחנו עומדים היום בחודש של הגאולה. נלך ביחד, כאמונה, בכיטחון. תנו להם ללכת עם המפר"ל ועם מיעארי. אנחנו נלך בשם ה'.

להפוך מערך ב'. כאשר אין ביטחון בדרך, מתעייפים מלהמשיך וללכת בה. את הכוחות הנפשיים אפשר לאזור ולגייס גם בזמנים של משבר ומצוקה, רק כאשר סמוכים ובטוחים שהדרך נכונה וככל יום היא מקרבת אל המטרה ואל ההגשמה.

את הטשטוש ואת המבוכה הופכים עכשיו לאדיאולוגיה, רוצים שנאמין, רוצים שהעם יאמין כי במרכז, בין ימין לשמאל, בין דרך לדרך, במרכז הזה נמצאים התבונה וכבוד הראש והאחריות והרצינות והבגרות. רוצים שהעם יאמין, כי במרכז מתנהל המאבק נגד הקנאות והקיצוניות. אין זאת אלא העמדת פנים של העייפים ושל המפחדים, ואין זאת אלא אחיזת-עיניים של כמה מן הציניקים והאופורטוניסטים. המרכז הוא החלל הרק ולא מתנהל בו שום מאבק. המרכז הוא המקום הנמוך ביותר בפוליטיקה. המרכז הוא יס-המוות, המקום שבו מתות האמונות והדעות.

אין זה מקרה שהתחיה מימין ואנחנו משמאל נשארים כחוז, כי אנחנו חיים באמונתנו ואנחנו מוכנים להמשיך ולהיאבק עליה. המאבק האמיתי מתחולל כינינו, לא במרכז הנמוך, הנבון והמבוכה, והמאבק הזה הוא שיכריע את עתידה של מדינת ישראל.

היו"ר ש' הלל:

חבר הכנסת יוסי שריד, אבקש לסיים.

יוסי שריד (המערך):

אני כבר מסיים. הוויכוח היסודי, המהותי, יתנהל בשנים הבאות כאן, בבית הזה, באולם הזה, ולא בחדר הממשלה. שם יפרצו לפעמים סכסוכים וקטטות, שדבר אין להם עם הוויכוח הלאומי על העיקר.

אדוני היושב-ראש, ברשותך אסיים בהערה אחת נוספת, אם כי רציתי להמשיך ולדבר. עליתי היום על הבמה גם — ואולי בעיקר — כדי לבקש סליחה מ־400,000 אזרחי המדינה, שנבקצו ובאו לפני שנתיים לזיכור מלכי ישראל. הם האמינו לפי תומם, כי הכול באים לשם, אל הכיכר העוברת על גדודיה, על-פי צו מצפונם והכרתם. עכשיו מתברר, למרבה הצער וההתקוממות, כי באו לשם גם אחרים. עכשיו מתברר, כי לא הכול באו כדי לעשות חשבון נפש לאומי, אלא היו גם מי שבאו לעשות חשבון פוליטי ומפלגתי. אם נרצה ואם נמאן, אריאל שרון הופך היום סמלה להיות סמלה של הממשלה החדשה. הוא מוכרח להפוך סמלה, לאחר שממשלת הליכוד השפילה אותו למעמד של שר בלי תיק, מתוך למעגל האחריות, ודווקא ממשלת הליכוד הלאומי היא שמרימה את אריאל שרון למעמד של כבוד ושל השפעה. הוא מוכרח להפוך סמל הממשלה הזאת, כי הוא בגופו מוכיח שאין דין ואין דיין ואין בפני מי לתת דין וחשבון. הוא ההוכחה כי ההרפקנות משתלמת —

היו"ר ש' הלל:

חבר הכנסת יוסי שריד, אנא ממך.

יוסי שריד (המערך):

אני כבר מסיים.

— כי ההרפקנות משתלמת, כי כוח בוטה וגולמי, כוח לשם כוח, משיג את שלו, כי אופורטוניזם אין קץ ישנה מאוד, כי יד מוכתמת תינק.

לא חסר סיבות אני כדי להצביע נגד הממשלה הזאת, אך לוא רק בגלל הסיבה הזאת, לוא רק בגלל נוכחותו רמת-המעלה של שרון בממשלה, הייתי מצביע נגדה, כי לא החיים יסלחו כשמים של המתים.

חלומותיו מציאות. ממשלה שקמה על כסים רעוע, בסיס פרוגרמטי, מבני ואישי חלוי על בלימה, לא תוכל להחזיק מעמד ולהועיל. בכל פעם שהיא תגיע לשעת מבחן, היא תמער. יותר מדי יתורס נגועים ופשרות רקובות מונחות בשורשה של הממשלה הזאת. ושורש נגוע ורקוב לא יוכל להצמיח פרי הילולים.

חברי הכנסת, הממשלה המתייצבת כאן היום לבקש את אמוננו היא ממשלה של פחד ונוחיות, של עייפות ומבוכה. האמת ניתנה להיאמר, כי שתי המפלגות הגדולות, המערך והליכוד כאחת, פשוט פחדו להקים ממשלה שרק אחת משתי הגדולות עומדת במרכז. שתי המפלגות יודעות היטב מה כאמת צריך עכשיו להיעשות בכל החומים, וכוח העשייה הזה, במדיניות, בכיטחון, בכלכלה ובחברה, העכיר בהן חלחלה רעועה. זאת האמת. אף לאחת מן השתיים לא עמד אומץ-הלב לקבל על עצמה אחריות בלעדית, וכל אחת ביקשה את שותפות יריבתה. השותפות הזאת לא נועדה לחלק את האחריות, אלא להתנער ממנה. מי שמתכוון לשאת באחריות, לעמוד בחובה ולמלא אותה, לא הולך בעיניים פקוחות לממשלה שהיא מלכתחילה כבולה ומשותקת. מי שהולך לממשלה כזאת, מחפש שותפות לצורך של אי-עשייה ולא לצורך של עשייה. לשתי המפלגות יהיה עכשיו אליבי מצוין מדוע דורכים במקום, מדוע אין מבצעים תוכנית א', אם יש כזאת. ואין מבצעים תוכנית ב', אם היא במצא.

יגאל הורביץ (אומץ):

הרשה לי לשאול אותך שאלה.

יוסי שריד (המערך):

אחר כך, יש זמן לשאלות.

היו"ר ש' הלל:

הזמן שלו מוגבל.

יגאל הורביץ (אומץ):

—

יוסי שריד (המערך):

לא אחדות מקימה את הממשלה הזאת, אלא נוחיות.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

כדי שאתה תהיה שר,

יוסי שריד (המערך):

לא כוחות משותפים מקימים אותה, אלא פחד מפני חוסר

האונים של כל מפלגה לעצמה.

קריאה:

—

היו"ר ש' הלל:

רגע, אני מבקש. אינני מתכוון להוסיף לו זמן. לכן אל תפרצו לו.

יוסי שריד (המערך):

זה חבל, זה חבל דווקא.

הממשלה החדשה, רבותי, נולדת באוררה של עייפות ושל מבוכה: לא רק חשש שמא אין כוח ללידה, אלא גם ספק עמוק מפני עקרות, התוכניות העקרות והדרך. שתי המפלגות הנהיגו את המדינה והעם כל אחת כשעתה ושתייהן לא הצליחו להוציא אותנו מן המצר. שתי הדרכים הובילו למבוי סתום ומסוכן. לכן אף לא אחת מהן לא מצאה טעם להיאבק על דרכה בתוקף. שתייהן היו מוכנות לטשטוש התחומים ולעירובם. למערך לא היה אכפת להפוך לליכוד ב', כשם שלליכוד לא היה אכפת

העם אינני חש שיש שנאה. פה, מעל כימת הכנסת, אנחנו חוזרים וחוזרים על המלה הזאת. העם הזה הוא עם של עובדים יצרניים, עם שהתגבר על קשיים אין-ספור, עם שהפריח את הנגב, עם שמיישב את הגליל, עם שהקים חקלאות לחפאת. אין לנו כל זכות לבוא אליו בטענות. לעמים מאבדים את שיווי משקלם ונותנים דרור ללשונם בהתקפות אישיות. דבר זה מגיע לרובות ולמאות אלפי האזרחים במדינת ישראל. גם המלים אזרחים א', ב', ג' וד', אין להן שום אחיזה במציאות.

מתתיהו פלד (הרשימה המתקדמת לשלום):
כדאי שתבקר בארץ.

יעקב ז'אק אמיר (המערך):
אני מכיר את הארץ לא פחות ממך, אדוני.
מתתיהו פלד (הרשימה המתקדמת לשלום):
אני בספק.

יעקב ז'אק אמיר (המערך):
תמשך לחיות בספק שלך.

היור' ש' הלל:
חבר הכנסת ז'אק אמיר, למה לך לבזבז את זמנך על חשוכות על קריאות ביניים?

יעקב ז'אק אמיר (המערך):
הוא פוסק שאני לא מכיר את הארץ.

היור' ש' הלל:
לא נהפוך את הכנסת למשרד התיירות.

יעקב ז'אק אמיר (המערך):
אתה לא מכיר את העם בישראל העובדת. אני מכיר אותה בעבודה שלו ליד התנורים, ליד המכששים, ליד המחרשה, ליד המכונות.

מתתיהו פלד (הרשימה המתקדמת לשלום):
אינך מוצא אפליה?

היור' ש' הלל:
חבר הכנסת פלד, אמרת — גמרנו בבקשה, חבר הכנסת אמיר.

יעקב ז'אק אמיר (המערך):
אם יש אפליה בניגוד לחוק — יש לתקן אותה ולא לקבוע בצורה כזאת עובדות לא אמיתיות.

מתתיהו פלד (הרשימה המתקדמת לשלום):

— — —
היור' ש' הלל:

חבר הכנסת פלד, אנחנו בסוף יום חינוך ארוך ומעיף. אנא מכם.

יעקב ז'אק אמיר (המערך):

אדוני היושב־ראש, קראתי את קווי היסוד של הממשלה. אנחנו חייבים לתת יד ולחזק את הממשלה הזאת שקמה בישראל. ממשלה שיש לה סיכויים להחזיר לנו את השפיות, קודם כול כנו, הפוליטיקאים, מפני שהעם בישראל שפוי הוא, בעל הכרה. לעתים אנחנו לא נותנים לו את הרוגמה האישית ואת הרוגמה הציבורית.

בכווי־היסוד חסר לי פרק מפורט יותר על מה שממשלה האחרות תפלו ותעשה בארבע השנים הקרובות בערי־הפיתוח, במקומות שבהם שגדל דור של בנים מופלאים, שהוכיחו את עצמם כמלחמות ישראל, שגמרו אוניברסיטאות והם חוזרים הביתה ואין להם היכן לעבוד, והם נודדים, וכעקבותיהם גם הוריהם.

היור' ש' הלל:

אני מודה לחבר הכנסת שרד גם על ברכתו, גם על דבריו. אני מוסר עכשיו את רשות הדיבור לחבר הכנסת יעקב ז'אק אמיר, ואחריו — לחבר הכנסת רפאל איתן.

יעקב ז'אק אמיר (המערך):

אדוני היושב־ראש, עמיתי חברי הכנסת, אני מצרף את קולי לברכות הכנות והרבות שקיבלת, אדוני, בהיבחרך ליושב־ראש כנסת ישראל. אני בטוח שביד רמה, בסבלנות ובסובלנות חשיך לכנסת את כבודה בעיני עם ישראל. כל קיצוניות רעה היא, בין שתבוא משמאל ובין שתבוא מימין.

היור' ש' הלל:

סליחה, האנשים ביצע, אנא מכם, אין זה יכול להיות כך. אבקש מן הסדרנים להקפיד שלא יהיה רעש ביצע.

יעקב ז'אק אמיר (המערך):

שני הדוברים שקדמו לי השתמשו בביטויים שמקומם אינו ב"דברי הכנסת". צר לי על כך, ובמיוחד צר לי על שידידי חבר הכנסת יוסי שריר השתמש בביטוי המתאים לדרום־אפריקה ולא למדינת ישראל. לא לזה ציפיתי ממנו.

אני רוצה לומר, שצריך אחת ולתמיד לנהוג ביושר ציבורי, וגם אם אנחנו סלחנים דווקא כלפי חברי יוסי שריר, אני רוצה לומר לו באופן ידידותי ביותר, שהמעשה שעשה אינו ציבורי, אינו חברי, והוא חייב לנהוג כחנן פורת, שהחזיר את המנדט שלו כאשר הגיע למסקנה, שעליו להתפטר מהכנסת ומהתחיה.

שבח וייס (המערך):

גם זורע.

יעקב ז'אק אמיר (המערך):
לא שמעתי.

היור' ש' הלל:

גם מאיר זורע. מזכירים אותה.

יעקב ז'אק אמיר (המערך):
נכון, בהחלט.

אינני מקבל את הסלחנות של מפלגתי, המשלימה ואינה דורשת — ציבורית לפחות — בקול בוטח מיוסי שריר להחזיר את המנדט לאותה מפלגה שבשמה נבחר.

מרדכי בריאון (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

יעקב ז'אק אמיר (המערך):

פה אינני רוצה להתווכח אתך. בסדר? חבל.

היור' ש' הלל:

גם אם אתה רוצה אינך יכול להתווכח אתה. אני מציע שתתרכז בנאום שלך. חבל על הזמן.

מרס' גלזר־תעסה (הליכוד):
יש מוסר א' ויש מוסר ב'.

היור' ש' הלל:

לא. עכשיו, בשעה זאת, אל תתחילו כוויכות פילוסופי.

מרדכי בריאון (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

יעקב ז'אק אמיר (המערך):

חברי הכנסת, גם אם יש לי ספקות לגבי הצלחתה של הממשלה במשך תקופה של ארבע שנים, אני חייב לתת את ידי לניסיון לאחר את העם הזה. השנאה והקנאה לא נמצאות בתוך העם. הם נמצאות אולי בפינו כפוליטיקאים. כאדם שחי בתוך

ותרבות: שר ביטחון; שר חקלאות; שר התחבורה, האחראי גם לתיירות, לתקשורת ולמחלקת עבודות ציבוריות; שר משפטים; שר עבודה ורווחה חברתית; אוצר, תעשייה, מסחר ואנרגיה במשרד אחד; פיתוח ותשתית לאומית; ושר העלייה והקליטה, האחראי גם לבינוי ולשיכון. אני מכיר את התגובה, נכון אבל... אם יש בכס אומץ, תמחקו את ה"אבל" ותפעלו כפי שנוכן לפעול.

הי"ר ש' הלל:

אני מודה לחבר הכנסת איתן, שתסם לכך שהמוצע של אורך הנאומים השתפר במידה משמעותית מאוד.

רשות הדיבור לחבר הכנסת שבח וייס, ואחריו — לחבר הכנסת יצחק זייגר.

שבח וייס (המערך):

אדוני היושב ראש, חבר הכנסת, אני מוצא צורך מיוחד לברך את שמעון פרס, אני כבר אקרא לו ראש הממשלה, כי זו שאלה של דקות — — —

הי"ר ש' הלל:

זה תלוי באורך נאומך.

שבח וייס (המערך):

כן, אבל רפול היה תלמיד, אולי הוא יעביר לי שתי דקות מהזמן שלו.

אין זה סוד שאנחנו קיימנו במפלגת העבודה בשנים האחרונות תהליך, שלא פעם אחת הביא אותנו לידי פלוגתא קשה, ומאחר שכל תהליך דמוקרטי הוא בסופו של דבר פרסונלי, הפלוגתא גם היתה מעיקה. אני הייתי מעורב במערכה הזאת שתי פעמים: פעם אחת עם שמעון פרס ופעם אחרת, כעבור שנים, לא אתו. הפלוגתא הזאת היתה חלק מההווה המפלגתי. ערב הבחירות האלה היא מצאה נוסחה של תיאום, אשר התגלגלה לנוסחה של ריעות, ואנחנו, כמובן, כולנו, ואני באופן אישי, שמחים ומאושרים שהגענו לרגע הזה, ושהמועמד המשותף של כל התנועה, שמעון פרס, הוא ראש ממשלת ישראל.

אני רוצה — ואני מקווה שלא יאונה לי כל רע — לומר כמה דברים לחברי, למפ"ם, לר"צ ולחברי יוסי שריד. מאחר שאנחנו אמורים, בניסיון המורכב הזה של הממשלה הרחבה, להיות כל העת תחת הלחץ הקשה של מי שעשו מעין מעשה נבלה בישראל וללכת שפופים, מבוזשים — אני אומר "אנחנו", אנשי האגף השמאלי, היוני במפלגת העבודה; אני רוצה לומר שהניסיון הזה להטיל בנו דופי כמשפטי פעולה עם ממשלה של עכירה או של ריקבון, הוא לפחות איננו הוגן. ואני אבחר לי דווקא את הנקודה הקשה, הוויכוח עם חברים, עם חברים לדעה, הוא הקשה ביותר.

מפ"ם — ואני רוצה אותה בתוך המערך — בשלב ראשון אחרי הבחירות אמרה, לכו, נסו גם ממשלת אחדות. אני התייחסתי לעניין הזה לא כתכסיס, האם משהו העלה על דעתי? שנוכל להכתיב לצד השני את ההרכב הפרסונלי של הממשלה? ואני מתייחס פה לאריאל שרון.

חייקה גרוסמן (המערך):

אחרי חושב שאתה מדויק בעובדות?

שבח וייס (המערך):

לא. אני מדויק כמה שאני יודע כלי להיות בסדר הדברים. חברי יוסי שריד אמר, לכו, הוציע נוסחה, ועם הנוסחה הזאת אפשר לחיות כשמיפ"ם בתוכנו והוא בתוכנו. הכול עניין של תכסיס. הבחירות כפי שהיו הן אכן ביטוי לא של רצון העם אלא

אני מאמין שראש הממשלה וחבריו בממשלה, כולם, יעשו הכול להחזיר לנו את האמונה בעתידנו, מפני שהאמונה הזאת התערערה. אולי אנחנו לא חשים זאת. זו הסכנה מספר אחד של עם ישראל, לא רק הסכנה שסביב יש לנו שכנים שלא אוהבים אותנו, וזאת כלשון המעטה. הסכנה היא בפנים.

אני רוצה לומר לראש ממשלת ישראל בעוד שעות מספר, ואולי פחות, חבר הכנסת שמעון פרס: אתה הבאת, לעם הזה ביטחון בזאת שהקמת את הכור האטומי בדימונה. הוא מבטיח את קיומנו לנצח נצחים. אתה הבנת את ההתייבשות בערי הפיתוח, אף שלא קצרת הצלחות, ולזה יש סיבות אחרות. אתה הקימות גם תעשייה חשובה. לך נמצאים אנשים רציניים, המכונים בביטחון, כמו חבר הכנסת יצחק רבין, וחבר הכנסת יצחק נבון, שיחזיר לחינוך את כבודו ואת ערכו.

היום, לדעתי, יש סיכויים למפנה חשוב בהיסטוריה הישראלית הקצרה, מפנה של קידום אותן שכבות שקטות, לא-רעשניות, האוהבות את המדינה, המוכנות לתת הכול למענה, אבל נמצאות במצוקה. המצוקה הזאת איננה מצוקה כלכלית בלבד, על מצוקה כלכלית אפשר להתגבר. אני חושש ממצוקה נפשית וערכית.

אני רוצה שממשלת אחדות זו תדע לנווט את העם, תחזיר לו את הביטחון שהוא זקוק לו.

בנפש חפצה אני אצביע בהחלט בעד הממשלה הזאת ואאחל לה שלא תישבר כאמצע דרכה, אלא שתמשיך את הכהונה עד תום. אם יש לי הערות או ביקורת כלשהן, אמצא בוודאי את הזמן לומר אותן. אינני מתכוון לשבת כ"לד טוב ירושלים". במקום שניתן לבקר — נבקר. נעשה זאת באופן תרבותי ומסודר, מפני שכולנו זקוקים להיות ראויים לשליחות הכבירה שעם ישראל הטיל עלינו. תודה רבה.

הי"ר ש' הלל:

אני מודה לחבר הכנסת יעקב זיאק אמיר. רשות הדיבור לחבר הכנסת רפאל איתן, ואחריו — לחבר הכנסת שבח וייס.

רפאל איתן (התחיה-צמח):

אדוני היושב ראש, חברי הכנסת, קווי היסוד של הממשלה המוצגת בפני הכנסת אינם מבטיחים שימוש העקרונות שהתחיה-צמח הציגה לפני בוחריה. עקרונות אלה נוגעים לארץ-ישראל כארצו של העם היהודי ולמימוש זכותנו להתיישב בכל חלקי הארץ כמצוות הציונות. היסוד והבסיס לקיומה של מדינת ישראל.

גודלה וסוכולה של הממשלה המוצגת כאן ימנעו ממנה, לדעתנו, מלבוא אל העם בדרישות מוצדקות לחיסכון, לאיפוק כרמת החיים, ולייעול, הנדרשות מכולנו בימים קשים אלה, ומשרי הממשלה על אחת כמה וכמה. לא תוכל הממשלה ולא יהיה לה שום צידוק לומר לעם, ממני תראו וכן תעשו, כפי שמתחייב ממצבנו ומבעיותינו.

ציפינו שבימים אלה העניין הלאומי יעמוד בראש מעייניהם של המועמדים לכהן במשרות רמות, ונוכחנו שהיוקרה האישית והעניין המפלגתי הם הקובעים בסופו של דבר, והם שיגרמו לכך שתפקודה של הממשלה יהיה לוקה, לא נהיה שותפים בממשלה. עמדת התחיה-צמח חקבע לגופו של עניין בכל נושא שיעלה לדיון.

למיטב הבנתנו את צורכי השעה ועתיד המדינה, מוצע על-ידינו מבנה וארגון הממשלה כלהלן: ראש הממשלה ועוד 12 שרים בלבד, לפי הפירוט הזה: שר חוץ; שר פנים, האחראי גם למיתול ציבורי, למשטרה, לדתות ולמעוטים; שר חינוך

אני רוצה לסיים בציטטה קצרה מאחד מספריו של שמעון פרס, "כעת מחר", ששם הוא מציב חמש מטרות על סדר־היום הלאומי. האחת — להשיג עצמאות מדינית לעם היהודי ולהבטיח את קיומה. יש לנו ריבונות. עצמאותנו עלולה להצטמצם אם אנחנו נשתעבד לחלוטין לחלות כלכלית כמדינה אחרת. מעצמה חשוכה, ירידה. כל נרדף בחיפזון מופרז לבריתות אסטרטגיות בלתי שקולות. חוך סיכנו של הסיכוי לחדש אי פעם יחסים עם ברית־המועצות. הייתי ממליץ שזו תהיה דרכה של הממשלה. נדמה לי שבגענין זה נמצא שפה משותפת עם שותפינו לממשלה הרחבה.

המשימה השנייה — קיבוץ גלויות.

ירקטור שם־טוב (המערך):

— — —

שבח וייס (המערך):

אינני יכול להרכיב את רשימת השרים של הצד השני. וגם הם אינם יכולים להכתוב לנו.

היו"ר ש' הלל:

חבר הכנסת וייס, אתה מנצל עכשיו זמן שאיננו עומד לרשותך.

שבח וייס (המערך):

משימה שלישית — ליישב את הארץ. לגבי דינו — הדגש הוא בקו הירוק. כתוכנית אלון. אני מקווה שממשלה זו תהיה. כציפיינו של חבר הכנסת שם־טוב. ממשלת קיפאון בתחום זה. קיפאון יש בו לפעמים יתרון. לא יותר מדי מעבר לזה. נשכ באופוזיציה וכל יום יקום יישכ באזור שאינך רוצה בו.

משימה רביעית — להקים חברה מתוקנת. אני ממליץ שנחוקק חוק אנטי־פשיסטי. לא חוק גזעני. מי שדיבר כאן לפני כעשרים דקות רוצה לפגוע גם בנו, היהודים.

היו"ר ש' הלל:

חבר הכנסת וייס, נא לא להרחיב עכשיו את הוויכוח.

שבח וייס (המערך):

והמשימה האחרונה — להשיג שלום. יש מי שניכא לממשלה הזאת נפילה על רקע התנחלות בלתי־חוקית. אולי הממשלה הזאת. באיזה יום שהוא, לא תוכל להחזיק מעמד על רקע פתיחת תהליך שלום חדש ואחר. אם זאת תהיה הסיבה לשבירתה, נדמה לי שכדאי לעשות זאת.

מיכאל איתן (הליכוד):

יש קווי יסוד גם בנושא ההתנחלות וגם בנושא תהליך השלום. תחייסם לקווי היסוד שעוד מעט תצביע עליהם. האם זה סתם נייר?

שבח וייס (המערך):

נצביע היום על קווי היסוד שהם מוגדרים בהכללות. בתוכם נעשה מאמץ שלא לשבור אותם, אלא להפיח בהם רוח שיהיה בה דגש של שיטתנו. הרי גם אתם תעשו כך. שכן עשיתם ביטוי־משנה לצד שני.

אני מאחל לממשלה המשותפת הזאת הצלחה עד כמה שאפשר. כלי עודף ציפיות. כלי עודף חסכול. לא דווקא הרע במיעוטו אלא אולי הטוב בחלקו.

היו"ר ש' הלל:

אני מודה לחבר הכנסת שבח וייס. רשות הדיבור לחבר הכנסת יצחק זייגער.

של רצונות העם. אני יודע שיש חברים שהולכים על־פי הנוסחה הוֹי־וֹק־רוסוֹוית של רצון הכלל והרצון הכללי. והרצון הכללי הוא מה שהכלל היה צריך לרצות אילו היה לו שכל לרצות מה שהוא צריך לרצות. זוהי הטוטליטריות הדמוקרטית. אין אנו יכולים להכתוב לעם מה הוא רוצה, והוא התפצל, ולא היתה אפשרות לכונן ממשלה אלא בתכסיס. תכסיס המעוגן בשיטה הדמוקרטית.

אם כן, היו כמה אפשרויות: אפשרות אחת — לכונן ממשלה צרה עם המפלגות הדתיות. אני שמעתי כאן — אני יושב כאן כל הדין, כמו ברוב הדיונים — לגלוג ציני על כל המפלגות הדתיות. רק תמול־שלוש אפשר היה לשבת אתן בממשלה צרה. ונוסחה אחרת שגם היא חלק מהתשבץ הפרלמנטרי בשיטה הקואליציונית — ללכת בכיוון של מפלגה אחת, שמבחינתו של השמאל איננה בהכרח מגונה יותר. יכלה אם כן להיות וריאציה סוציאל־דמוקרטית־קפיטליסטית־קלירקלית או וריאציה סוציאל־דמוקרטית־ציונית־לאומית או לאומנית — שתייהן אולי אינן מרגינות — והיתה אפשרות להישאר באופוזיציה. האפשרות הזאת היתה מבוססת בעצם על אפוקליפסה שתתרחש בעוד זמן קצר. ופה הוויכוח העיקרי עם חברי.

אינני רוצה עוד אפוקליפסה. אין לי מדינה "ספאר", גם לא לחייקה גרוסמן. אנחנו כבר עברנו אפוקליפסה אחת. מאחר שאינני חושד לרגע שהיה רצון להשתית את זה על אפוקליפסה, היתה חקונה שאם נשכ באופוזיציה הממשלה תמשול ואנחנו נשתקם באופוזיציה. איך נשתקם והם הלכו מאתנו, ואינני רואה שום אפשרות להציב בינינו לבין הרשימה המתקדמת עוד לחלוטין. אנחנו ומפ"ם תומכים כווראציות שונות של פשרה טריטוריאלית, והרשימה המתקדמת, ביושר ציבורי רב, אומרת: רק מדינה פלשתיאית. מה תשימו עוד בין השתיים. שיהפוך אתכם ליוצאי דופן?

חייקה גרוסמן (המערך):

איפה הפשרה הטריטוריאלית בקורי היסוד של הממשלה?

שבח וייס (המערך):

בתחום הסוציאליסטי אין לכם שום ייחוד מאותו סוג שאין בתוכנו במפלגת העבודה. כולנו התבייתנו. לצערנו, על מדינת רווחה ועל נוחותה. אנחנו הפכנו את הסוציאליזם לשרת עיקרי של עובדי הרווחה. אינני רואה אתכם עושים מחר רפורמה אגררית. אינני רואה אתכם עושים מחר דברים שאולי היינו רוצים לעשותם כחלומותינו. למשל, דורשים רפורמה מוחלטת בשכר. שהשכר יהיה על־פי עבודה פיסית של האנשים, או איזה עונש מיוחד על מי שלא חי מעמל. איך הצעות פרקטיות כאלה, חברת הכנסת חייקה גרוסמן.

היו"ר ש' הלל:

חבר הכנסת וייס, אני מבקש שלא להרחיב את הנושא.

שבח וייס (המערך):

רציתי פשוט להציע לחברים שלא לפרק את הסיעה. הם עדיין לא פירקוה. מאחר שאנו קואליציה גדולה, הרי כולנו לא פעם אחת לא נקבל את כל הדין. קל מאוד לפרק מסגרות. קשה מאוד לבנות אותן מחדש. חבל מאוד. אין צורך לעשות זאת.

היה כאן ויכוח על גודל הממשלה. סיפקתי לחברי הטוב. חבר הכנסת יקטור שם־טוב, את הרשימה על ממשלות ישראל. מתוך סימפתיה רבה לחבר הכנסת ויקטור שם־טוב אני רוצה לומר, שיש בעולם ממשלות יותר גדולות, כמו הממשלה הבלגרית שיש בה 26 שרים. אבל זה באמת לא חשוב.

שנקלענו למצב כלכלי קשה, אבל אסור להגזים בתיאור חומרת המצב. בו בזמן אין גם להיתפס לאוטופיה.

ראש הממשלה המיועד הראשון של ממשלה זו, חבר הכנסת שמעון פרס, אמר היום בנאומו, כי עלינו להרגיע את המשק, להוריד את האינפלציה, לשפר את מאזן התשלומים, לשמור על רמת הכנסה סבירה של האזרחים, למנוע אבטלה, ועוד לעשות כל זאת בלי מהלומות. עם כל הכבוד, לדעתי הדבר איננו כר ביצוע כלל ועיקר.

רבותי חברי הכנסת, לי נראה שהסכנה האמיתית הנשקפת לנו איננה ממצבנו הכלכלי הקשה אלא דווקא מניסיון לרפא את הכלכלה בצעדים דרסטיים, דבר שיביא בהכרח לאבטלה עמוקה, לדמוקרטיזציה ולירידה מהארץ. זוהי הסכנה האמיתית, לדעתי, וממנה יש להישמר כפי שנוהגים משימוש בתרופה חריפה, שתגרום הלווי השליליות שהיא גורמת חמורות יותר מהמחלה שאותה היא אמורה לרפא.

הגני תקווה, רבותי, שהממשלה שהוצגה בפנינו וקברניטי הכלכלה שבתוכה יכורו בחוש מידה, יעמדו על קרקע המציאות, ולא ייחפזו להשיג הישגים מרשימים הרחוקים מהישג יד, פן ייכשלו. כול שצריך לעשות, רבותי חברי הכנסת, הוא רק לאזן את המשק, כך, למשל, צריך לייצב את האינפלציה, אך לא בהכרח להורידה. ובודאי לא דרסטי. שכן המחיר של הורדת אינפלציה יקר מדי, מה גם שאי אפשר להשיג זאת בלא מהלומות, והן ראש הממשלה המיועד, חבר הכנסת שמעון פרס, בצדק איננו מציע מהלומות. גם ההתמודדות עם הגירעון במאזן התשלומים חייבת להיות מורכבת, מתוכנמת והדרגתית, ואי אפשר לצפות להישגים בתוך זמן קצר.

מכל מקום, לא הייתי מציע ללכת שולל אחר ססמאות כגון עצמאות כלכלית ואייתלות. תמיד מדינות חלולות אלה באלה והתלות לעולם איננה חד־צדדית, אלא הדדית ונובעת מאינטרסים משותפים.

רבותי חברי הכנסת, אשליה מסוכנת היא, לדעתי, לסמוך על קיצוב ופיקוח. שיטה זו כבר נוסחה בארצנו ונחלה כישלון חרוץ. גם אמנה חברתית, היינו הסכמה במשק, שאנשים יתנהגו מוצנן בניגוד לאינטרסים שלהם — אף היא איננה אלא אשליה.

ולסיכום, רבותי, לא נותר לי אלא להזהיר לבל נמאס את החיים כארץ. אבטלה עמוקה, נטל מסים כבד, קיצוב ופיקוח, גזירות חמורות, כאשר ייתוספו אלה על הנטל הביטחוני הכבד — שירות ממושך בסדיר ומילואים — המוטל ממילא על כולנו, הם רק יקרבונו קרבה מסוכנת אל סף השבירה.

רבותי חברי הכנסת, הגני מציע להביע אמון לממשלה שהוצגה לפנינו ולאחל לה הצלחה.

היו"ר ש' הלל:

אני מודה לחבר הכנסת יצחק זייגר על דבריו ועל ברכתו. רשות הדיבור לחבר הכנסת עוזי ברעם, ואחריו — לאחרון אחרון הנואמים, חבר הכנסת אהוד אולמרט.

עוזי ברעם (המערך):

כבוד היושב־ראש, רבותי חברי הכנסת, אילו היינו מנסים למנות את המעלות הדרושות ליושב־ראש הכנסת, בכנסת כה סבוכה ומפותלת, היינו אומרים שהוא צריך לחזקתו של שלמה ולמתנותו של הלל. והייתי אומר ליושב־ראש הכנסת שלמה הלל: אם דרכך תצלח והתכונות האלה יאפיינו אותך בעתיד כפי שאפיינו אותך בעבר, תוכל למשוכה הקשה שניצבת בדרכך.

יצחק זייגר (הליכוד):

אדוני היושב־ראש, כנסת נכבדה, כראש ובראשונה הגני חפץ להצטרף למברכים הרים ולאחל ליושב־ראש הכנסת שכתרגו הצלחה בתפקידו. מובטחני כי תבנותו, כישוריו, ניסיונו הפרלמנטרי העשיר ומוגו הנוח והנעים יגרמו לכך שהכנסת האחת־עשרה תתברך ביושב־ראש מוצלח ואובייקטיבי.

ומאיוחלי הצלחה ליושב־ראש הכנסת, לברכות ולאיחולי הצלחה לממשלה המוצגת בפנינו, אשר אציע לכנסת לתת בה אמון.

מסכים אנכי כי במצב שנוצר אין מנוס ממשלת אחדות. ואולם הצורך בכך לא נבע ממצב חירום כלשהו, לא פוליטי ולא כלכלי. מאומה איננו מחייב, דווקא עתה, ללכד את העם ולהציב חזית אחידה, על כל פנים לא מעבר לאחדות הלאומית הדרושה תמיד לישראל, ובמניין גבוה יותר מהמניין הדרוש בדמוקרטיות אחרות.

המצב הביטחוני הקשה, שבו אנו נתונים מיום הקמת המדינה, הרי חייב תמיד קונסנזוס לאומי אחדות. ואומנם, כאשר היתה אופוזיציה אתראית, גם זכינו לכך.

רבותי חברי הכנסת, הצורך בממשלת אחדות לאומית הוא פשוט ופרוֹדאי לחלוטין: לאחר 23 ביולי, משנתחוויר תוצאות הבחירות, התברר אל נכון כי נוצר תיקון, ולא הליכוד אף לא המערך אינם מסוגלים להרכיב כעצמם ממשלה. אין כלכי ספק, שאילו אחד משני הגושים יכול היה לרכז תמיכה של כ־65 חברי הכנסת, היינו זוכים בממשלה יציבה, אשר הלא ידע להתמודד עם המצב הפוליטי, הביטחוני והכלכלי בהצלחה לא פחותה מזו שצפויה לממשלת האחדות המוצגת היום בפנינו.

עם זאת, תהיה זו פראזה וגם הפרזה לומר, שהעם הוא שהכריע למען אחדות לאומית. כולנו הרי יודעים היטב, כי אף אחד מ־1,073,321 האזרחים שהשתתפו בבחירות האחרונות לא הצביע בעבור אחדות לאומית, אלא איש־איש הצביע לפי נטיית לבו לרשימה שאותה העדיף. פשוט, התוצאה הפוליטית שהתקבלה היתה תיקון. כך לא נותרה כל ברירה, לא הליכוד ולא למערך, אלא לשתף פעולה ולהקים יחד קואליציה. בגלל מחויבויות שהיו לכל אחת משתי הסיעות הגדולות כלפי סיעות אחרות — נסתפחו אף הן לקואליציה, וכך נולדה זו שקרויה ממשלת אחדות לאומית, אשר 97 חברי כנסת אמורים לתמוך בה ולהוות יחד קואליציה אחת. זו וזו בלבד היתה הסיבה להקמת ממשלת אחדות לאומית.

רבותי חברי הכנסת, ביסודה של ממשלה זו מונח ההסכם בין המערך לבין הליכוד שהוצג לפנינו. יש תנאי עיקרי בהסכם זה והוא שוויון בין שני הצדדים, הליכוד והמערך, דבר המשקף היטב את התיקון שנוצר. בהתאם לכך הובטחו 25 חודשי כהונה בראשות הממשלה לכל אחד משני המועמדים: יצחק שמיר ושמעון פרס. הואיל ושוים, מטבע הדברים, אינם יכולים לבחור בזמנית בתור ראש הממשלה, אחד צריך לוותר. כך קרה שהמערך מקבל קדימט מהליכוד וחבר הכנסת פרס יכהן ראשון. ואולם, את הקרדיט שומה על המערך לפרוע ללא התחמכויות ולאפשר ליצחק שמיר אף הוא לכהן 25 חודשים. כל הפרה של הסכם זה אינה אלא מעילה באמון המעשה שיש עמו קלון. פשוטו כמשמעו.

רבותי חברי הכנסת, לממשלה זו, המוצגת בפנינו, משימות רבות. יש כאלה המדגישים במיוחד את המצב הכלכלי, וגורסים כי הגנו מצויים על סף התהום ודרוש לנו משטר חירום כלכלי. רבותי חברי הכנסת, אינני גורס כך. נכון

ויקטור שמיטוב (המערך):
מראש זה היה "הרגיל".

אהרן נחמיאס (המערך):
לא נכון, בפירוש לא.

הי"ר ש' הלל:
חברי הכנסת, אני מציע — — —

שולמית אלזני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
אנחנו הקלנו עליכם לעשות בדיוק מה שרציתם להשיג.

עוזי ברעם (המערך):
תודה רבה. כנכנת את הכול ברוב חבונה וברוב מחשבה, ואת רצית באמת אתמולה בכורך שהתוצאה הלילה תהיה זהה...
הרי ההפסדה שלך בסיוע — — — אבל אני לא רוצה להיפסד לעניין. לא זה הוויכוח עכשיו.

מיכאל איתן (הליכוד):
מה קרה להערות היושב-ראש בקשר לחילופי דברים?

הי"ר ש' הלל:
אני מבקש, אנחנו נמצאים בסיומו של הדיון.

עוזי ברעם (המערך):
הוויכוח שלי ברגע זה אינו הוויכוח עם הימין. חבר הכנסת איתן, בנאום הבכורה שלך לא היתה סיבה להפריע לך, אבל ראיתי כבר בהופעותיך הראשונות בכנסת שאתה חובב של קריאות ביניים. אולי תשחרר אותי לרגע מהן, ואני אומר לך כך: כעניין ההתנחלויות, אנחנו לא נשנה את דרכנו. אנחנו בתוך הממשלה לא נסכים להתנחלויות חדשות אלא באזורי הביטחון שאנחנו מאמינים ששם הן צריכות להתקיים. מה היתה האלטרנטיבה? — התנחלות פרועה בכל רחבי ארץ-ישראל מבלי כל מחשבה על עתיד השטחים. אנחנו נהיה גורם ממתן בתוך הממשלה.

ויקטור שמיטוב (המערך):

עוזי ברעם (המערך):

אשר לשמאל הציוני, חבר הכנסת ויקטור שמיטוב, שאתה נמנה עם ראשי — ומי כמוך יודע שגם איתן, גם את שולמית, גם את מורילה שיושב פה וגם את יוסי, אני מעריך, ואני גם חבר שלכם — אתם יודעתם שהממשלה שקמה כאן היא ממשלה שונה מכל ממשלות ישראל. היא לא ממשלה שיש בה הכרעה ברורה על קו. היא ממשלה שבתוכה נערך הוויכוח הפרלמנטרי והרוב בתוכה הוא שיקבע את אופיה, את הליכיה ואורחות חייה. במצב כזה, כאשר יכולתם להשפיע גם על רציפות הכהונה של ראש הממשלה וגם על קווי היסוד, החלטתם שאתם מפנים את השטח. אתם מפנים אותו לש"ס, למורשה, ואתם מתהדרים כאן באלטרנטיבה האופוזיציונית, שאין לה דבר עם ההשפעה האמיתית על קואליציה כה רחבה. בקואליציה כזאת היה מקום גם לכם, גם קווי היסוד היו הרבה יותר מאוזנים וגם ההשפעה האפקטיבית שלכם היתה יותר רבה.

אני רוצה לומר מלה לחבר הכנסת יוסי שריד, חברי לתנועה, כי הוא הודיע על פרישתו, אבל עדיין לא פרש ממנה. אני יושבתי כאן וקניאתי בו — צחות לשון, ביטחון מוחלט, השחור כרור והלבן כרור, אין צבעים בין השחור ללבן, אין מדינה וחברה שמתבלטת בייסוריה, ויש אלטרנטיבה, והאלטרנטיבה היא או ישיבה באופוזיציה או בחירות חדשות.

שולמית אלזני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
למה בחירות? למה אתם מופיעים כתבוסתנים כל הזמן?

אני מודה שאינני עולה לכאן בחדווה. אני עולה לכאן מתוך תחושת אחריות, כאשר אני יודע שאני מציג דילמה שאין לי פתרון לה. האם אנו, שהקימו את ממשלת האחדות הלאומית, יש בכוחנו באמת להביא עמה תמורה, שיפור, אווירה ותחושה של ליכוד, או שמא אנחנו מביאים לאוויר העולם ממשלת שיחוק, מאוזנת בתכניה ובמבנה, מנוטרלת, ואולי גם רופפת? הצל הזה ריחף מעל ראשינו בכל מהלך המשא-ומתן.

במהלך כל המשא-ומתן, כל הזמן, שיוותי לנגד עיני, שהמהלך שאנחנו עושים לא יכול להיות מהלך נייטרלי, מהלך מימי: או שזה מהלך נכון שיביא איזה שהוא שינוי במגמה, או שזה מהלך, חלילה, שתהיה בו רגרסיה.

אני עומד כאן ושואל כיצד מברכים על ממשלה הנמצאת כראשית דרכה, ואין איש יודע כבטחה כיצד תנווט את ישראל אחרי שבע שנים כה קשות; מנקודת ראותי — אחרי שבע שנים רעות, אבל אני עומד כאן כנציג של תנועת העבודה הסוציאלי-דמוקרטית, אותה תנועה שהיום הואשמה מעל הבמה הזאת שהיא תנועה שקיפלה את דגליה. ואני באתי לומר בשם התנועה שלנו, שאנו באים לממשלה הזו על דגלינו ביודענו, לצער, שאין הם הדגלים היחידים בשטח.

עם מה אנחנו באים ומה יהיו הקווים שינחו אותנו בשליחותנו בתוך הממשלה? א. הדגשת ההומניזם והדיכנות בחירות האדם: ב. לא שלטון נצח של עם על עם אחר, דאגה לביטחון אבל מבלי לאבד לא את המצפון ולא את המצפון: ג. כלכלה בשבילנו איננה מתמצת במניע הרווח כמקדם עיקרי, היא נועדה לשרת את האדם, את קדמתו, את ירושתו ואת צרכיה של החברה. לא על שכמו של העמל שכיר היום תתוקן הכלכלה ההרוסה כמעט כלא שיר.

חברים יקרים מהספסלים מימין ומשמאל, הוויכוח בין שתי הדרכים הוא ויכוח היסטורי.

ישראל קיסר (המערך):
בכל המסמך הזה לא נזכרת המלה "עבודה" כלל.

יהושע מצא (הליכוד):
יש תיק העבודה והרווחה.

עוזי ברעם (המערך):
אנחנו יודעים שאנחנו הולכים לממשלה שהיא בתמציתיה מבטאת ויכוח, שהיא כמעט אינה מבטאת הסכמה. כאשר אנני לזיוכוח אחכם, חבר הכנסת ויקטור שמיטוב, אדבר על נקודה זו בדיוק, אני גם מודה, כפי שאמר חבר הכנסת יצחק זייגר בנאומו, שתוצאות הבחירות אילצונו לבחור במשותף דרך זו. כל אחת מהמפלגות היתה רוצה שדרכה תהיה דרך המדינה והכיוון שלה, אבל אנחנו עומדים במצב שאנחנו יכולים לאבחן נכון את הדיאגנוזה, אבל לאיש מכס לא הפרונוזה ולא האלטרנטיבה, ולכן אתם מצוינים בהצגת העניין, אבל כאשר אתם צריכים להצביע על האלטרנטיבה — אתם מתריסים מראשון ועד אחרון, ושמעתי ברוב קשב את הדברים שהיו כאן.

ויקטור שמיטוב (המערך):
חברי הכנסת ברעם, האם אתה משוכנע שאתמול בלילה, כשיא המשבר, כשאשר היה להקים ממשלה מצומצמת, חבריך עשו את מלוא המאמץ להשיג אותה, או שהעדיפו ללכת

עוזי ברעם (המערך):
אני יכול לומר שני דברים: א. הם עשו מאמץ ניכר: ב. המפלגות שחשבו כי יקלו מאוד על הדרך הזאת — לא כך נהגו.

לכן, מה שקרה בבחירות האחרונות כעצם הוביל, כמעט באופן בלתי נמנע, לתוצאה שאנחנו רואים אותה כאן הערב בכנסת. כל תוצאה אחת מבחינה פרלמנטרית הייתה תוצאה מלאכותית ולא אמיתית. העם, בסך כל הרצונות האינדיבידואליים שלו, יצר מצב שמבחינה פוליטית חייב להקים ממשלת אחדות לאומית. זה היה ברור ביום הראשון שלאחר הבחירות, זה היה בלתי נמנע, ולכן זהו רצון העם.

אדוני היושב ראש, אני רוצה לומר מיד בראשית הדברים, שההרכב המוצע לנו היום לממשלה הוא הרכב האישים הטוב ביותר שיכולה המערכת הפוליטית להקים כהנהגה לישראל. אני יודע, שתמיד אפשר לומר שיכול היה להיות ס ולהיות ט, ואילו הוא היה — אולי זה היה מוסין, ואילו מישור אחר לא היה — אולי זה היה גורע, וכמאמר מוסגר אני יכול להוסיף, שההוררים מן הסוג הזה חלפו אפילו במוחי במשך היום. אבל צריך להודות, שההרכב הזה של הממשלה, יש בו מצבור ללא תקדים של ניסיון במערכות הציבוריות הפוליטיות או הממשלתיות, כפי שאולי לא היה בשום ממשלה בעבר. יש גיוון רב מבחינת התחומים שהאישים השונים עסקו בהם. אין ספק שזו ממשלה, שמבחינת הרכבה האישית בה פוטנציאל המסוגל להתמודד עם הבעיות הקשות שמדינת ישראל צריכה להתמודד עמן.

דובר רבות בימים האחרונים ובשכבות האחרונות על מה שנקרא "החזיון הנריג" של ממשלת אחדות. רבים אמרו שיש כאן כביכול משהו מלאכותי, איך אפשר לחבר שני מחנות פוליטיים, שיש ביניהם חילוקי דעות בסיסיים — ויש חילוקי דעות בין שני המחנות הפוליטיים המרכזיים — בנושאים החשובים ביותר. העומדים על סדר היום.

אדוני היושב ראש, אני רואה את הקמת ממשלת האחדות הלאומית כניסיון לטייח באופן מלאכותי חילוקי דעות שקיימים, חילוקי דעות אלה קיימים. אנו מודעים להם. אני חושב שאחד הדברים שצריך לומר לשבחה של הממשלה הזאת הוא, שהיא קמה עם מודעות מלאה לקיומם של חילוקי הדעות הללו, ומתוך כבוד הדדי לעמדות השונות, ולכן אין ספק, כפי שבצדק אמר המיועד לראשות הממשלה, שהוויכוח הפוליטי יימשך. אבל מה שיש בממשלה זו, והוא נעשה במאמץ אדיר, מפרך, אולי מכאיב, הוא ניסיון למצוא אותם מכנים משותפים שיכולים לאחד את מרבית העם בישראל. ולכן אני, בניגוד לחברים שעלו על הבמה ודיברו בחדרה, עולה על הבמה ומדבר בגאווה, כי אני חושב שזו הייתה חובה שהוטלה על ההנהגה הזאת של העם עליידי העם — למצוא את אותן נקודות מאחדות ומשתפות, שיש בהן אפסר לגבש הנהגה, ולכן, מטעם בריאות של ממשלה כזאת, שהיא אינה יכולה לספק את הרצונות הייחודיים של כל אחד מהגופים המרכזיים שמרכיבים אותה. היא אינה יכולה לעשות זאת. אין דבר קל יותר, אבל לפי דעתי טריבויאלי יותר, מהניסיון מצד מותחי הביקורת מימין ומשמאל להראות, שלא כל מה שכתוב במצע הליכוד ובמצע המערך מופיע בקווי היסוד של הממשלה. אילו היה ניסיון לכפות זאת מראש, לא הייתה יכולה לקום ממשלה כזאת.

אני ראתי מלכתחילה את המאמץ של ההידברות לקראת הקמתה של הממשלה בניסיון לגבש מכניזמים של קבלת החלטות, שיאפשרו להתגבר על חילוקי הדעות הקיימים, כשצריך יהיה לדון בבעיות באופן קונקרטי במסגרת של טיפול יומיומי, שעליו מופקדת הממשלה. ואני מאמין שהסידורים שנמצאו, שבוודאי אינם אידאליים, יוצרים מכניזמים סבירים להתמודדות עם הבעיות המרכזיות שהממשלה תצטרך

עוזי ברעם (המערך):
חברת הכנסת שולמית אלוני, בשביל מה את צריכה בחירות? את גם ללא בחירות כבר הגדלת את ייצוגך בעשרים וחמישה אחוז. אנחנו צריכים בחירות על-מנת להגדיל את ייצוגנו כל כך הרבה.

אם יש לי תביעה מחברי, חבר הכנסת שמעון פרס, המיועד לראשות הממשלה, ומממשלתו, תביעתי היא: לשים את המלחמה נגד תופעת הגזענות בראש סולם העדיפויות. הייתי אומר, שהמטרה הראשונה היא לעקור את כניסתה הדורסנית של הגזענות לתוך בית-המחוקקים הישראלי, ואנחנו ראינו ושמענו את הדברים אל נכון רק לפני שעה קלה.

כנציג האחרון של המערך המדבר כאן אני חייב לברך את כל המפלגות שמשתתפות בקואליציה, ואני אומר את זה בחרדה וגם בחקווה, אבל בראש ובראשונה אני חייב לברך את חברי מפלגתי, וראשית את שמעון פרס, שעם כל הוויכוחים שהיו בעם אנחנו נתנו בו אומן שהוא מסוגל להנהיג את המדינה ולתת שני ותמונה באורחות חייה. אני מאחל לך ולחברים המרכזיים במפלגתי שיוכיחו את עצמם בניהול המדינה. אני מברך את בני דורי שנכנסו לראשונה לממשלת ישראל, שיינתנו דוגמה אישית וגם ציבורית.

אני מסיים כאן את דברי מתוך תחושה עמוקה של חרדה, אבל עם החרדה יש לי גם תקווה עזה, חזקה ונוקבת. העם מפותל ולכוד בוויכוחים אין קץ. אולי יראה בעצם הקמת הממשלה דוגמה אישית לנכונות להיחשף במאבק על דרך המלך של מדינת ישראל.

היור"ר ש' הלל:

אני מודה לחבר הכנסת עוזי ברעם, רשות הדיבור לאחרון הנואמים, חבר הכנסת אהוד אולמרט, בבקשה.

אהוד אולמרט (הליכוד):

אדוני היושב ראש, חבר כנסת נכבדים, אדוני היושב ראש, אני מנצל את ההזדמנות לברך אותך עם בחירתך לתפקיד החשוב הזה של יושב ראש הכנסת. אתה נבחרת לתפקיד זה בימים שבהם, אולי יותר מבעבר, יש הזדמנות בחוק נסיבות פוליטיות להפוך את הכנסת, את אורח הדיונים בכנסת, את הוויכוח שמתנהל כאן, לתת לו דפוסים חדשים, פרלמנטריים, פוליטיים, אבל בתוך מסגרת של כבוד הדדי ושל חובת דיוור. אולי דווקא כגלל העובדה שקמה ממשלה אחדות לאומית, אני חושב שליושב ראש הכנסת יהיה תפקיד מיוחד והשפעה על דפוס הוויכוח הללו. אני משוכנע, אדוני, שאתה ער לכך, ואני בטוח שיש לך הסגולות והיכולת לתרום לכך בתפקידך, ממקום מושבך הרם, כדי שכן יתנהלו הדברים, כמשך שנים, בוועדות שונות, במסגרות שונות של הכנסת, יצא לי להכיר אותך ולהעריך את סגולותיך, ואני מאחל לך הצלחה בתפקידך החשוב.

אדוני היושב ראש, הממשלה העומדת לבחירה, להבטח אמן בכנסת הערב, מגלמת שעת רצון מיוחדת בעם. אני מרשה לעצמי לומר, שהיא משקפת במידה האמיתית והמדויקת ביותר את רצונו של הציבור הישראלי. אני יודע שתמיד יש נטייה לפרש את המשג המערפול הזה של "רצון העם" באופן שמתאים לנטיות לבו של הדובר. זאת תופעה טבעית, ומוכן שכל אחד מהדוברים בוויכוח פוליטי נוטה לפרש את "רצון העם" בהתאם לעמדותיו. אני מאמין שבהקשר הפוליטי, הפרלמנטרי הזה, "רצון העם" בבחירות הוא הדרך שבה יכולים לתרגם אותו, מבחינה פוליטית, לממשלה שמסוגלת לפעול. זה רצון העם.

שלך. כמי שנושא מהערב באחריות העליונה, כראש הממשלה, לגלות את האיוון הנכון בין העמדות והאמונות שעמן אתה בא ובין העמדות והאמונות שעמן באים מן המחנה הגדול הזה של הליכוד, כדי שניתן יהיה לחיות ביחד במסגרת הממשלה הזאת כמשך ארבע השנים הקרובות ולהביא לשיפור, להתחלה של שיפור מהותי בנושאים שהממשלה הזאת תטפל בהם.

אני מאחל לך ולממשלה שתעמוד בראשה, שתצליח וכתאגר ובמשימה החשובה המוטלת עליכם.

הי"ר ש' הלל:

אני מודה לחבר הכנסת אולמרט על ברכתו ועל דבריו. אני מזמין את חבר הכנסת שמעון פרס לשאת את דברו.

שמעון פרס (המערך):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, היה זה ויכוח ארוך, נוקב, לדעתי גם תרבותי ורציני, לכל מי שהיתה לו סבלנות לעקוב אחריו. אני מודה לכל המשתתפים בדיון הזה, מודה כמעט לכל המשתתפים, שגם ציפרו ברכה לממשלה החדשה. היות שאנחנו מחקרים לחצות, ומניסיוני אני יודע שלאחר חצות יש משברים, אשתדל מאוד לקצר בדברי ורק להשיב בהערות ספורות.

אני רוצה להגיד לידידי הטוב חבר הכנסת ויקטור שטייט, שתפס את מקומי כראש האופוזיציה — וגם באופוזיציה יש סכנות — שממשלת אחדות לאומית איננה חטא. וגם אם היא חטא, זהו חטא עם תקדים; אפילו תקדים מפ"ם, גם מפ"ם שהשתתפה בממשלת אחדות לאומית, ואין טעם לטשטש זאת.

אני גם רוצה להגיד לך, שזה אפילו לא חטא סוציאליסטי. הנשיא של האינטרנציונל הסוציאליסטי וילי ברגט היה שר חוץ כמה שהגרמנים קוראים "גרנד קואלישן", ממשלת אחדות לאומית. הוא היה שר בממשלה שהשתתף בה פרנץ יוזף שטראוס, וממשלה שכראשה עמדה מפלגה ימנית מאוד, הדמרנוצ'רים בגרמניה, והיום הוא מסמל את האינטרנציונל הסוציאליסטי. על כן, בוא לא ניכנס לפסילות בנושא זה.

אני גם רוצה להגיד לך משפט על עניין המערך. קודם כול, לא תטליח את האשמה רק על מפ"ם, אלא אמרתי שגם אנחנו אשמים. אנחנו אשמים, כי לא רצינו ללכת, נאמר, רק לפי דעת הרוב. אבל הערב אני רוצה לשאול אותך, ויקטור — מה אתה מציע? אנחנו חיים במערך, חלק ניכר, הרוב המכריע של המערך, סבור שכתבאים הנכונים, המתאימים, עכשיו, צריך להקים ממשלת אחדות לאומית, ומיעוט אומר שלא. מה עלינו לעשות? לקבל את דעת המיעוט? במה זה יותר דמוקרטי מרוטציה? אני רוצה להבין.

איך אפשר בכלל לקיים דמוקרטיה וולונטרית, שזוהי הדמוקרטיה הפוליטית במפלגות, מבלי שאנשים — מכובדים ככל שיהיו, צודקים ככל שיהיו — לא יקבלו את דעת הרוב? מה אתה רוצה שנעשה? נקבל את דעת המיעוט? על סמך מה? למיעוט, כמו לרוב, אין טעם לא על הצדק בעבר ולא על הנבואה בעתיד. צריך לשפוט את המצב כפי שהוא.

גם שולמית, ידידתי מבן-שמן ומאלומות, וגם ויקטור טענו מדוע לא הקמנו ממשלה צרה. אף-על-פי שאני מדבר בשם המערך, אני יכול לומר זאת גם לגבי הליכוד. הסיבה האמיתית הנפשית היא — שלא היה אפשר להקים אותה. גם הליכוד ניסה, גם אנחנו ניסינו.

דיבר כאן חבר הכנסת שאקי, ואכן המפד"ל, מהתחלה ועד הסוף, העריפה ממשלת אחדות לאומית, גם במחירי הפוליטי

להתמודד אתן. ואני רוצה לומר כאן מייד, שלפי דעתי עיקר הבעיות העומדות היום על סדר-היום הלאומי נמצאות באותה גזרה שבה יש מפגש בין המפלגות המרכיבות את הקואליציה הזאת. כאשר אנחנו נצטרך לטפל בבעיות הכלכליות, אנחנו נצטרך לטפל בבעיה שבה יש מפגש של עמדות. אין חילוקי דעות עקרוניים לגבי האמצעים והדרכים שבהם צריך לטפל בנושא הכלכלי.

אדוני היושב-ראש, שלושת תחומי הבעיות המרכזיים שבהם צריך לטפל הם: הנושא הכלכלי, הנושא של המשך הנוכחות הישראלית בלבנון, או הצעדים להוצאת הצבא הישראלי מלבנון, והאפשרות שיווצר תהליך מדיני בנושא של יהודה ושומרון. לפחות בשני הנושאים הראשונים, שהם נושאים מיידיים לטיפול, אני מאמין שיש הסכמה בסיסית שמאפשרת לממשלה הזאת לטפל בהם במידה רבה של שיתוף פעולה.

אני רוצה לומר מלה אחת, ברשותך אדוני היושב-ראש, לגבי הטענות שהושמעו כלפי הממשלה מצד ימין ומצד שמאל של הכית. רציתי לומר שהיום קמו בעצם שתי קואליציות. יש קואליציה רחבה, שמאחדת 97 חברים של שני הכוחות המרכזיים של המרכז הפוליטי של מדינת ישראל, שבמרכז הליכוד והמערך וגורמים נוספים שהצטרפו לקואליציה. זאת הקואליציה הראשונה והחשובה. אבל לצערי קמה עוד קואליציה, קואליציה של הקצוות מימין ומשמאל, קואליציה שאני יודע שחברי המחתה לא יאחדו בהטעם עליה. קואליציה של היתר מימין ושל מפ"ם משמאל; קואליציה שמלכתחילה לא היתה יכולה להציע, שום אלטרנטיבה לממשלה הזאת. אין ולא היתה שום אלטרנטיבה לממשלת אחדות לאומית. חבר הכנסת ויקטור שטייט יכול לטעון כנגד חברי המערך, חברת הכנסת גאולה כהן יכולה לטעון כנגד חברי הליכוד. אבל האמת הפוליטית היא, שבמצב הקיים היום במדינת ישראל אין אלטרנטיבה לממשלה הזאת. ומי שהציע להקים ממשלה צרה, או גם היום מטיף לכך ותושב שניתן היה להקים ממשלה צרה, יודע מראש שאלה הם מדווי שווא, שזאת אשליה, אפילו לא אשליה אופטית, שאפשר היה להקים ממשלה צרה ולמשול במדינת ישראל.

שולמית אלזי (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

— — —

אהוד אולמרט (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, אני רוצה לסיים ולומר: מעבר לבעיות הקונקרטיים, הכלכליות והמדיניות, שהממשלה תצטרך לטפל בהן ובמהירות, מה שאנו זקוקים לו במדינת ישראל של היום, לא פחות ואולי יותר, הוא אווירה של פיוס לאומי. יש בארץ הזאת תופעות מדיניות, סדקים ברכמה העדינה שיוצרת את האחדות שמעבר לניגודים הפוליטיים. שיתוף הפעולה הזה שמתגלם בהקמת הממשלה יוצר בסיס לפיוס לאומי. הוא יכול לתרום לכך שבארץ הזאת תיווצר אווירה חדשה של תרבות פוליטית, של תרבות חיים, של תרבות ויכוח ושל סובלנות הדדית. ואולי זו המשימה הגדולה ביותר של הממשלה הזאת, מעבר לבעיות הפוליטיות.

ולסיום, אדוני היושב-ראש, אני תקפתי בשנים האחרונות לא אחת מעל הדוכן הזה, בשם הליכוד ובשם הממשלה שתמכתי בה, את המערך, את ראש המערך, חבר הכנסת שמעון פרס. אני מאמין שהיום, בתוקף של ניסיונות פוליטיות מסוימות שנוצרו, הגיע חבר הכנסת שמעון פרס לעמדה המרכזית של ההנהגה הלאומית. אני רוצה לומר לו כיריב של אתמול וכשותף של היום: הרכב מאוד יהיה תלוי, מר פרס, ביכולת

ויקטור שם-טוב (המערך):
שלא תהיה אי-הבנה, אני לא אחראי לממשלת בולגריה
בשום מקרה.

שמעון פרס (המערך):
שלא תהיה שום אי-הבנה, עד כדי כך לא הרחקנו לכת
בויהוי המוצא והעמדה.

עכשיו, מעניין מאוד שהיו שני מתווכחים ושניהם אמרו
דברים שמשלימים אלה את אלה, ויקטור אמר שזוהי ממשלה
של הליכוד, גאולה אמרה — — —

שושנה ארבל-אלמוזלינו (המערך):
חבר הכנסת.

שמעון פרס (המערך):
חבר הכנסת ויקטור שם-טוב, אני מדבר מתוך חברות ולא
מתוך רצון לפגוע.

חבר הכנסת ויקטור שם-טוב אמר שזוהי ממשלה של
הליכוד, וחברת הכנסת גאולה כהן, שכותר הביטוי שלה בהיר
וחד בהחלט, אמרה שזו ממשלה של המערך. מה לעשות? מי
צודק משניכם? אתה אמרת שנכנענו לליכוד בכל נושא יהודה
ושומרון, וגאולה כהן, שקראה אותם קווי היסוד, אמרה
שהליכוד נכנע למערך באותם נושאים ממש. יצא לא מזמן ספר
יפה מאוד על הגנוס באחיופה, והגנוס מסביר לאחד
המקורבים שלו מדוע באחיופה יש עיתון אחד, והוא אומר:
הוא החליט להרגיל את תושבי אחיופה לקרוא את החדשות
באופן ליראלי. הוא אומר: אבל מה לעשות? אני מפרסם
חדשות ליראליות, והקוראים קוראים אותן באופן בלתי ליראלי.
אני רואה שאותו דבר קרה גם עם קווי היסוד: פרסמנו אותם
קווי היסוד — גאולה כהן אומרת — —

שושנה ארבל-אלמוזלינו (המערך):
חברת הכנסת.

שמעון פרס (המערך):
זה לא פוגע בכבודו, בטון שאני אומר את זה.

— — — חברת הכנסת גאולה כהן אומרת: מערך, וחבר
הכנסת ויקטור שם-טוב אומר — ליכוד.

עכשיו אני רוצה להסביר, לדעתי, על דעת שתי המפלגות:
הליכוד לא יותר על דעותיו, ואת זה אני אומר לחברי במערך.
המערך לא יותר על דעותיו — את זה אני אומר לחברים
מהליכוד. לא באנו לא לטשטש, לא לקפל דגלים, לא להיכנע.
באנו לחפש איך, על אף ניגודי הדעות ובגלל קיומם של תחומי
חיים רציניים ביותר, אפשר למצוא את מה שנראה או יכול
להיות כמשותף על אף הניגודים ההיסטוריים והאקטואליים.

חברת הכנסת שולמית אלוני אמרה: נזה היא ממשלת
אחרת? חברת הכנסת שולמית אלוני, את מתנגדת ככול למה
שאומר מישור ממפלגה אחרת?

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
שום דבר ב"כול".

שמעון פרס (המערך):
אם אין "כול", משמע שיש תחומים שבהם אנחנו
מאוחדים ויש תחומים שבהם אנחנו מפולגים. יש תחומי קבע
שבהם אנחנו מפולגים, יש תחומי חלוף שבהם אנחנו
מאוחדים. אני רוצה למנות, חברת הכנסת שולמית אלוני,
שלושה תחומים — חבר הכנסת אהוד אולמרט מנה אותם —
ואני רוצה, קצת בווריאציה, לעמוד על נושא אחד: הליכוד

הכבד שהדבר עלה לה. מה אני יכול לעשות? אני לא יכול
להיות כל החיים רק שומע לדעות ציניות. עובדה היא — ואני
מקווה שחברי ממפלג"ל לא יפגעו מזה — שבממשלה צרה
יכולה היתה המפלגה לקבל יותר חברי ממשלה ויותר תיקים
מאשר בממשלת אחדות לאומית. זו עובדה.

חבר הכנסת עזר ויצמן קיבל את ההחלטה שלו, החלטה
פוליטית נועזת על-פי שיקול דעתו. הוא חשב, ובצדק,
שעל-ידי החלטתו הוא, הוא מכריח את המפלגות הגדולות
מהצד השני, מהעבר השני, לבוא לממשלה אחת לאומית.

אני רוצה לומר לך, גם אילו היה אפשר — וניסנו אתמול
לבדוק את זה — המחיר שהליכוד היה צריך לשלם עבור
ממשלה צרה והמחיר שהמערך היה צריך לשלם עבור ממשלה
צרה לא היה זול מהמחיר ששלמנו עבור ממשלת אחדות
לאומית.

אתה לא היית מוכן — אני לא רוצה להגיד "לשלם מחיר"
— להיענות לתביעות של המפלגות הדתיות, למשל בעניין
חוק השבות, חוק הארכיאולוגיה, ולחלק מן המפלגות הדתיות
יש גם עמדות מדיניות נציות שאתה לא היית מוכן לחתום
עליהן. איך היית מקים אתן ממשלה צרה?

אם אתה כבר רוצה לעשות גישה כאמצע הדרך בתחום
הארכיאולוגי — עליך להקים ממשלה רחבה. אתה קצת לעגת,
ויקטור, על עניין גודל הממשלה. קודם כול, מוטב פחות מריבה
ויותר ממשלה, מאשר להיפך, יותר ריב ואפילו שני שרים
פחות.

חבר הכנסת רפאל איתן, הדבר הכי זול הוא לעבוד יחד.
האמן לי. גם אם זה עולה תוספת של שר אחד או שניים.
אני אפילו לעשות אקונומיה איטומטית פשטנית בהרכב פוליטי
כה מגוון ומורחב. זה לא משחק במיכנו, בהרכב מיכני של
העניין. זה רחוק מאוד מזה. לא זה הדבר היקר ביותר, להיפך.
עם מפלגות קטנות, ויקטור, הקבינט לא היה קטן יותר. בעניין
זה הוא מדבר על היסכון והאתה מדבר על גודל הממשלה
הרחבה. מבחינה זו אני משונה.

גם הליכוד וגם המערך, אילו הקימו ממשלה צרה,
לפעמים היו צריכים לתת תפקיד של שר לסיעה של חבר כנסת
אחד. ממשלה זו, עם כל גודלה, יש לה שר אחד על כל ארבעה
חברי כנסת.

מה שנוגע לקבינט ולממשלה, זו לא המצאה שלנו.
באנגליה יש קבינט — — —

קריאה:
על-פי חוק.

שמעון פרס (המערך):
לא, בלי שום חוק. יש "גברמנט", הממשלה, ויש קבינט.
הממשלה מונה לפעמים עד 130 חברים. הקבינט היה
ה"מטבח" של ראש הממשלה, שהתאסף באופן בלתי פורמלי,
עד שהמלך שאל: רגע אחד, מה אתם מתאספים שם במטבח.
אני רוצה לדעת, ולא חוקקו שום חוק לגבי הקבינט.

אני לא רוצה להשתמש בדוגמה של חבר הכנסת שבח וייס
לגבי בולגריה, ששם הדמוקרטיה היא כולה עממית. אני מדבר
על דמוקרטיות שאינן עממיות, כמו באנגליה. יש ממשלה, יש
קבינט. זה לא סוג א' וסוג ב'. יש סוג עניינים שדינים בהם
בקבוצה קטנה יותר וסוג עניינים שדינים בהם בקבוצה רחבה
יותר. אין בזה שום כוונה.

חוברת ג', ישיבה ו'
— הודעה על הרכבת הממשלה (דיון) —

באנגליה, ולא הגיעו לבקיעים כאלה, לשנאה כזאת, לפחד מפני חוסר היכולת שלנו לחיות כעם אחד. זה מעבר לשמאל ומעבר לימין, מעבר לנצים ומעבר ליונים, מעבר לדתיים ומעבר לחילוניים. זה רקע חדש, סגנון אחר. אולי הממשלה הזאת תשמש רוגמה, אולי הכנסת שלנו, האחת-עשרה, אף שהתחילה בתמיכה הדדית ניכרת, תכניס משהו, שכל כך הלך לנו לאיבוד וכל כך חסר לנו.

אני רוצה לומר לחבר הכנסת אהרן הראל, שכקודי היסוד של הממשלה החדשה יש התחייבות לחזקת חוק נגד הסתה גזעית. אני מאמין שכמעט כל חברי הבית — והמלה "כמעט" איננה מתייחסת למספר שעולה על אחד — מסתגנים מהתופעה הזאת של שנאה גזעית, הסתה גזעית, העומדת בניגוד גמור לכל רוח עמנו.

אני רוצה להגיד לחבר הכנסת אמל נסראלדין, שדבריו בעניין החיילים הזרזים המשוחררים היו במקומם, ואכן יש לשפר את מצבם כתום שירותם ולחזק את הרצון, הקיים במידה ניכרת, לשרת בצה"ל ולהגיע לרמת יחסים מאוזנת אתם.

לא אתווכח עם חבר הכנסת תופיק טובי על העניינים המדיניים.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
למה לא?

שמעון פרס (המערך):
זה אבוד. הייתי עושה את זה ברצון.

היור"ר ש' הלל:
בכל אופן, לא בשעה זאת של הלילה.

שמעון פרס (המערך):
אתה יודע מה ההבדל בינינו? מאשימים אותי לפעמים, שאני משנה את דעתי. אותך לא מאשימים בזה. זה חיסרון גדול. הלוא המצב משתנה, העולם משתנה, רק דעותיך אינן משתנות, ואתה מוכרח לבדוק את העניין הזה. אני אומר את זה מתוך כבוד, לא מתוך זלזול. אילו היית נישש לנושא הזה —

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
אוי ואבוי למי שבכל יום יש לו צבע אחר.

שמעון פרס (המערך):
ואוי ואבוי למי שכל הזמן הולך בצבע אדום. גם זה משעמם. הלוא העולם משתנה כל הזמן. ואתה בדעותיך — לא חשוב מה קורה. למשל, יש לך עכשיו מתחרה בנושא הזה בדמותו של חבר הכנסת מיעארי — תמיכה באש"ף.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
אין לי מתחרה.

שמעון פרס (המערך):
אין לך מתחרה? אם זה לא מיעארי — זה אסאד. הוא חטף חצי אש"ף. כשאומרים אש"ף, לאיזה אש"ף אתה מתכוון היום? בטוניס או בסוריה? איך אתה בוחר בין השניים?

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
אש"ף נשאר אש"ף בהנהגתו של ערפאת.

שמעון פרס (המערך):
האם אתה מוכן להביא אישור מהנהגת אש"ף בסוריה לדברך אלה?

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
כל העולם מכיר בזה.

המערך הסכימו לדבר לעומק יותר ממה שנראה בקריאת המסמך. במסמך קוראים בפשטות: להבטיח את שלום יישובי הגליל, לערוך הסדר ביטחון ולאפשר לצבא-הגנה לישראל לשוב הביתה. חברת הכנסת שולמית אלון, אני רוצה לומר לך, שלרעתי, את המדיניות הזאת ניתן לבצע במסגרת מאחדת יותר מאשר כמצב שבו בתוך העם קיים ויכוח נוקב וכל צד עומד זהיר, שמא ייתפס, חס ושלום, כצעד לא נכון. לדעתי, שר ביטחון בממשלת אחדות לאומית יכול לפעול כשהו משוחרר מן החשש שיתחקף על שגיאה, שקשה לצפות אותה מראש. וכאן, לפי דעתי, האחדות תורמת למטרה, שהיא באמת מאוחדת ומאחדת כעצם טיבה.

אני רוצה לומר גם לחבר הכנסת יוסי שריד: ככלות הכול, אין זה פשע גדול כל כך לבצע את מה שאנחנו אומרים, גם אם הוא נאמר בטון מאופק.

הנושא השני — העניין הכלכלי. אני רוצה לומר לחברים בתוך, נאמר, האגף היותר שמאלי בכנסת: אם אנחנו מפלגה סוציאלי-דמוקרטית, אנחנו לא מקבלים את הלניניזם, כלומר — שכאשר רע למשק, טוב לאופוזיציה. איננו מקבלים את זה. כאשר רע למשק, רע לכולנו.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
זה לא הלניניזם.

שמעון פרס (המערך):
וכאשר מפלג פושט רגל ופועלים מפוטרם, אנחנו לא נדחה את שיקומם לימות המשיח, כדי לתרגם את זה לקולות. האחריות שלנו היא נמשכת והולכת, הרגישות שלנו היא יומיומית. אם יש פגעים במשק, אפשר כמובן להתחלק בהם. אני יכול לקום ולומר: הליכוד אשם. נו, אז מה? ואם נעשה ממשלה צרה ונצטרך לאחוז באמצעים כדי לחזק את המצב במשק, הליכוד יאמר שאנחנו אשמים. נחלק את האשמה, אבל מובטלים יהיו, פשיטות רגל תהיינה. אני אומר, כאדם אחראי בארץ הזאת — האם אפשר לחלק את המדינה? ולא חשוב כרגע זה מי אשם בהיווצרותו של המצב הזה. אם היחד הזה יקל על כולנו לשים קץ למצב הכלכלי הזה, רפול — גם אם זה יעלה עוד שלושה שרים, כדאי לעשות את זה.

ועכשיו אני רוצה לומר לחברי גם מימין וגם משמאל: תבדוקו כל אחד בלבכם. אנחנו הגענו לרמת ויכוח מסוכנת. לא הוויכוח מסוכן, הסגנון מסוכן. הוא כבר פסק להיות ויכוח, הוא התחיל להיות הסתה, שנאה בתוך העם, מיתוסים, אימוזים, הפרזות ללא נשוא. אני רוצה להתווכח עם החברים בליכוד, אבל ויכוח בלי שנאה, בלי הפרזות — ויכוח אמיתי. אנחנו כבר רואים מה קרה בקצות המחנה, לאן הגענו. מדוע אסור לעצור את זה, אם גם ממשלת אחדות תתרום לסגנון חדש ומאופק, גם כאשר מהבית הזה יישמע קולו של ויכוח מאופק ותורבות? ישבתי הערב ושמעתי את נאומו הראשון של הרב פרץ. הייתה לי הפתעה נעימה באמת: כפעם הראשונה אחרי הרכה זמן שאני שומע רב מתבטא בצורה כה נוקבת ותורבותית על הצורך בשיפור מערכת היחסים בין יהודים לבין ערבים. זה היה, מבחינתי, הנאום הפחות צפוי היום בדיון, ושמחתי מאוד על זה. יכול להיות, שאילו הייתי קורא לרב פרץ רק מעבר למחיצות הנדרשות והמקובלות, הייתי חושב עליו אחרת ואולי גם הוא היה חושב עלי אחרת. נשב יחד ונתווכח, מה רע בדבר?

חברי הכנסת, האם אין זו אחריותנו בשמאל ובימין? יוסי, לא ים-המלח, גם לא כימת הצנה. זאת לא הצגה. ואם זה מקום נמוך — נרד למקום הנמוך ונשמע טונים נמוכים עד אשר העם יבריא. ראינו דמוקרטיות שיש בהן ויכוחים נוקבים, גם

אני רוצה לענות לחבר הכנסת דוד מגן בעניין חוק הרוטציה. חבר הכנסת דוד מגן: שלא יהיה בלכך ספק, אנתנו חתמנו על הסכם הרוטציה ברצינות ומתוך כוונה לכעצו. אין בעיני הברל כלל. חבר הכנסת מגן: אם אומרים דבר בעל-פה, או רושמים אותו בכתב, או הופכים אותו לחוק, התחייבות היא התחייבות. אבל בעניין הרוטציה יש הסכם קואליציוני חתום, שיאושר על-ידי הכנסת, ואין החוק מוסיף תוקף להסכם הזה מפני שאין סנקציות למי שיפר אותו. לעומת זה, הוא מעורר בתוך הכית שאלות פרלמנטריות כבדות משא, כמו למשל שלילת האפשרות להציע אי-אמון למשך תקופה ניכרת.

בכל אופן, מר שמיר ואנכי הסכמנו לפנות לשלושה משפטים מכובדים ולשאלו לדעתם, ואם הדבר ניתן, ברצון נעשה אותו. אם הדבר נוגד את רוח הכנסת ואת רוח החוקה, אני משוכנע שכולנו נותר על זה.

על טענה אחת, שהועלתה על-ידי שתי חברות כנסת נכבדות, לצערי הרב אין לי תשובה ואני מאוד מצטער על זה. אני מתכוון לדבריהן של חברות הכנסת שולמית אלוני ומרים גלורית-עסה על כך שבממשלה אין נשים, זהו חיסרון אמיתי, ואנחנו צריכים לחפש דרכים כיצד לתקן את זה. זו ממשלה מעוינת. יש בה רב, רבי-אלופים, נשיא לשעבר ושני ראשי ממשלה לשעבר. איך ייתכן שבחברה מכובדת כזאת ייפקד מקומה של אשה?

פנחס גולדשטיין (הליכוד):
אולי יש שם גם אשה לשעבר?

שמעון פרס (המערך):

כל אשה היא אשה לעתיד.

חבר הכנסת מיכאל איתן, אילו היית נואם נאום בחירות, ניחא. נאום הפתיחה היה לא רע. אבל אתה מוכרח לקרוא את הדברים ברצינות. אנחנו לא קיבלנו את תוכנית הליכוד בעניין יהודה ושומרון, והליכוד לא קיבל את תוכנית המערך בעניין יהודה ושומרון. חיפשו מודוס ביהודה ובשומרון, כדי שאף אחד לא יוכל לטעון, שהוא מכופף את היד של חברו. ובמקרה של ויכוח, הקימונו מנגנון של דיון, אשר בצעם חייב להסתיים בשכנוע, לא בהכרעת רוב. אין דרך אחרת. המערך עומד איתן על כך, שאין להקים התנחלויות באזורים עפופים אוכלוסייה ערבית. לא מפני שהמקומות האלה אינם יקרים לנו, הם יקרים לנו מאוד, אלא מפני שאנחנו, לפי דעתנו, איננו רוצים להפוך את ישראל למדינה דו-לאומית. אתה יכול להסכים או לא להסכים. לליכוד יש דעה מנוגדת. באשר לעבר — אין לנו שום כוונה להוריד יישובים, אנחנו גם הסכמנו לפתח אותם, כאשר הממשלה תחליט על היקף הפיתוח; וכדי שלא תהיה טעות — על היקף הפיתוח אכן יש חילוקי דעות. אין טעם לטשטש את זה. נביא את זה לקבינט מצומצם, שבו שתי המפלגות מיוצגות באורח שווה, ננסה לשכנע איש את דעתו. לשום איש אין ערבות שדעתו היא שתתקבל. גם את הנושא השנוי במחלוקת — ההתנחלויות החדשות — החלטנו להפנות למנגנון של דיון ושל שכנוע הדדי. איש מאתנו אינו יכול לטעון, שדעתו התקבלה מראש או שדעת זולתו התקבלה מראש. אינני רוצה לטשטש משהו. הסכמנו על תחומי פעולה משותפים, הסכמנו שלא להסכים בתחומים השנויים במחלוקת, ואנן-על-פיי-כן לפעול ביחד ולשמור על אופציה מתמדת של הידברות ושכנוע בלי לכופף ידיים.

שמעתי בקשב רב את דבריו של חבר הכנסת אהרן אבוהצירא על אף מעט קריאות ביניים. אני רוצה לומר, שלדעתי, בסופו של דבר אהרן אבוהצירא אכן תרם להקמת ממשלת אחדות לאומית.

שמעון פרס (המערך):

הצרה היא, שכשאתה אומר "כל העולם", זה מייצג גיאוגרפיה מוגבלת מאוד. והגיאוגרפיה הזאת היא תוצאה של אידיאולוגיה, לא של מפת העולם. מי זה "כל העולם" בעיניך? זה רק חלק קטן מהעולם. על כן אני מציע לך — אם אתה רוצה ויכוח, ננהל אותו.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
מכירים באש"ף יותר מאשר מכירים במדינת ישראל.

שמעון פרס (המערך):

נו, ותראה את מצבו של אש"ף. כולם מכירים בו, אבל לא יודעים איפה הוא.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
יש לכם חלק בזה.

שמעון פרס (המערך):

חבר הכנסת תופיק טובי, אני רוצה להגיד, שלעובדים תרגא ההתדרויות, לעובדים ידאגו נציגי מפלגת העבודה. אני גם רוצה להגיד, שאני מוצא לא מעט חברים בקרב הליכוד, שאין להם שום כוונה ליצור אבטלה או לפגוע בשכבות הדלות. הלא מוכרחים להיות רציניים בוויכוח הזה.

חבר הכנסת זייגר, אמר, שאי-אפשר לעשות את זה ואי-אפשר לעשות את זה. חבר הכנסת זייגר, מנין אתה יודע? מפני שכתוב בספרים? אם מפני שכתוב בספרים, אני אומר לך, שמוכרחים להוסיף לספרייה עוד ספר אחד, והוא כלכלת ישראל. זה יקלקל את כל הספרים שהתפרסמו עד עכשיו. כל מה שקרה אצלנו הוא ההיפך הגמור ממה שכתוב. אני מאמין שאפשר להוריד את האינפלציה, שלא צריך אבטלה, שלא צריך להטיל גזירות. מפני שהארץ הזאת ברוכה בכשרונות בלתי רגילים, לא מגויסים, מבוכבים, עם אבטלה סמויה. ואיני יודע מי הם האנשים המלומדים, מדוע אתה חושב שממשלה, שלפחות חצי ממנה בא מאגף העבודה, לא תייצג את העובדים? על סמך מה?

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
על "וולקן" שמעת, מר פרס? שמעת מה מתרחש שם? תשאל את חבריך.

הי"ר ש' הלל:

לא, חבר הכנסת טובי, אלה שאלות רטוריות שאינן מחייבות קריאות ביניים.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
למה רטוריות? הן מעשיות מאוד.

שמעון פרס (המערך):

"וולקן" הוא מקרה בודד ומצער, וגם ההנהלה, שהביאה, לפי העיתונים, גברתנים לפגוע בפועלים, נסוגה. אין מקום לגברתנים ביחסי עבודה במדינת ישראל.

יקטור שם-טוב (המערך):

צריך לפטר את המנהל, אדוני ראש הממשלה.

שמעון פרס (המערך):

חבר הכנסת שם-טוב, אני לא ממנה מנהלים ולא מפטר מנהלים. אבל יחסי עבודה אינם יחסי מלחמה, אין חכם מוצחים ומנוצחים. ואני בטוח שאני יכול להגיד בשם כל חברי הממשלה הזאת: לא תהיה פגיעה בעובדים, יעלה ערך העבודה, נגייס את הטוב שבנו. אינני מאמין בשבטים ובגזירות — ואני אדם מנוסה. שום דבר איננו מחליף גיוס מרצון טוב, הבנה והיברנות. גם אם זה לוקח זמן. אפילו ממשלה אחרת לאומית אפשר להקים בדרך כזאת.

שמעון פרס (המערך):
יש לנו בעיה יהודית-ערבית משותפת. במצב של איבה אי-אפשר לגייס ערבים כפי שמגייסים יהודים. וזה בהחלט גורם לבעיה. אין זו אשמת ערביי ישראל, זו אשמת הערבים החיים מסביב, אבל זה יוצר אווירה של זהירות ולפעמים של הסתייגות. גם לנו קשה. אנחנו רוצים לראות את ערביי ישראל אזרחים כמו כל אזרח אחר במדינה, את הכפרים שלהם מתוקנים ומשגשגים. מה אתה חושב באמת, שזה מן השפה לחץ?

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
אני רוצה לראות את זה במציאות.

שמעון פרס (המערך):
כך חונקנו כולנו, כל יהודי, אולי פרט ליוצאים מן הכלל.

חברי הכנסת, בסיום דברי אני רוצה לומר: אני יודע שהניסיון שאנחנו עושים הוא ניסיון חדשני ונועז. אני יודע שזה כבר התחיל להפיק תועלת אחת: חקוה חרישית בלב אזרחים רבים שמה אפשר באמת להתווכח מתוך אחדות, לפעול על אף ניגודי הדעות, להירתם ביחד למען המדינה, כאשר הירתמות זו דרושה. איש אינו יכול לערוב שנתגבר על כל הקשיים, אבל מי אומר שרק נביא פסימיסט הוא נביא? ראינו שכוח הנבואה של אנשים מאמינים אינו נופל מזה של המיואשים ושל המזלזלים.

אני מבקש מחברי הכנסת לתת אשראי לממשלה זו ולהעניק לה אמון.

היו"ר ש' הלל:

אני מודה לחבר הכנסת שמעון פרס.

אני רוצה להקדים תשובה למשאלה ולמנות שני מונים. בחרתי בשני חברי כנסת צעירים ונמרצים, חבר הכנסת רוני מילוא וחבר הכנסת יוסי שריר, להופיע כאן ולמנות את הקולות. בבקשה. זה ביטוי לאמון של היושב-ראש, וזה חשוב מאוד.

אהוד אולמרט (הליכוד):
זו התעללות. כל כך הרבה קולות יהיו בעד.

היו"ר ש' הלל:

אני מעמיד להצבעה את ההודעה על הרכבת הממשלה. כפי שהוצגה כאן על-ידי חבר הכנסת שמעון פרס. מי בעד?

מרס גלזר-תעסה (הליכוד):

שהחינו.

היו"ר ש' הלל:

מי נגד?

מרדכי וירשובסקי (שינוי — מפלגת המרכז):

מי נמנע?

היו"ר ש' הלל:

מי נמנע?

ה צ ב ע

בעד אישור הממשלה — 89

נגד — 18

נמנעים — 1

היו"ר ש' הלל:

ברוב של 89 קולות בעד לעומת 18 קולות נגד ונמנע אחד אני קובע. שהכנסת אישרה את הקמתה של הממשלה כפי שהוצגה כאן היום.

עכשיו, חבר הכנסת יוסי שריר, נעזוב — גם אני מודה שיש בינינו חברות, ויש בינינו חילוקי דעות. אין זה חטא. זה גם לא מחייב אותך או אותי להסתיר את חילוקי הדעות. בעצם, חבר הכנסת יוסי שריר, אתה היית בעד ממשלת אחדות לאומית לאור תוצאות הבחירות ולאור המצב בארץ. כך גם הכרזת קריאה:

שמעון פרס (המערך):

באמת, אני מבקש שלא להפריע.

אין להקים אותה? היה לי נעים מאוד לעמוד מעל במה זו ולייחס את כל האשראי להקמת ממשלת אחדות לאומית לנו. אין זה נכון. אני חושב שהליכוד עשה מאמץ עליון וראשי הליכוד עשו, כמונו, מאמץ עליון להתגבר על מכשולים אין ספור, והגדול שבמכשולים האלה היה העדר התקדים. אנחנו הלכנו מהבלתי אפשרי אל הבלתי נודע, והצטרפנו להקים מתכונות, מבנים ושיטות עבודה באמת כלתי מצויות, כדי להקים ממשלה כזאת.

עכשיו אתה אומר, שאנחנו במרכז או במפלגת העבודה מטושטשים בדעתנו. יש במדינה מפלגות עם דעות ברורות מאוד: של"י — נו, מה יוצא מזה שיש לה דעה ברורה? אפשר לחבר מזה נאום. יש התחיה, גם יש לה דעה ברורה. נו, אז מה? כל הכבוד לדעות הברורות. עם דמוקרטי אי-אפשר להנהיג אלא אם כן אתה מקבל מנדט מהרוב ואתה עובר מהגובה של בימת ההצגה אל מה שאתה קורא לו הנמיכות של קרקע הפעולה, ולא — הדמוקרטיה היא רק מערכת נאומים והתנגשות מילולית, אין תכלית ואין קץ לה.

לפי דעתי, ביסודו של דבר הפוליטיקה איננה הצגה אלא הכרעה. היא איננה הכרזה. היא הגשמה, ואם יקראו לנו בגלל זה "ביצועיסטים" — בסדר. מה היא פוליטיקה בלי ביצוע? זאת כמעט פראוזה. אמר משורר צרפתי ידוע פול ולרי: מה ההבדל בין פרוזה לפואזיה, בין פרוזה לבין שירה? הוא אומר: פרוזה היא כמו הליכה, שירה היא כמו ריקוד. בהליכה אתה מתחיל במקום אחד ואתה צריך לסיים במקום אחר. בריקוד אתה מסתובב כל-הזמן על הכמה. זה נאה, אבל אין זה מוביל לשום מקום. ועל כן במדיניות יש להכריע, וכאשר אין לך כל הכוחות להכריע, בחר את החזיתות. אנחנו בחרנו שלוש, לפי דעתי: חזית לבנון, חזית הכלכלה והתעבורה, ולדעתי — גם את חזית השלום. כי גם כאשר מתנהל ויכוח בין הליכוד לכינינו וכינינו לבין הליכוד, קל יותר להגיע למטרות הללו.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
לאוכלוסייה הערבית יש לך מה להציע?

שמעון פרס (המערך):

לאוכלוסייה הערבית, חבר הכנסת תופיק טובי, אנחנו נתרום לא פחות ממך. אתה צריך להבין את זה. לא צריך להיות קמוניסט, אלא די להיות יהודי כדי להכניס —
תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

שמעון פרס (המערך):

היית צריך לשמע את הרב פרץ היום בנושא זה. קול תורה וקול שוויון. קול כבוד גם בקווי היסוד. אתה דיברת. למשל, על גודל הווקף. בקווי היסוד של ממשלת האחדות יש בדיקת עניין ההקדש, יש התייחסות למציאת מקום עבודה למשכילים הערבים, יש ייצור, תוכניות מתאר ליושבים הערבים. מה אתה חושב באמת, שהערבים כאן יהיו אזרחים מדרגה שנייה?
תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
כן.

והכול בעם מלווים וילוו את צעדיה של הממשלה בתפילה, בתקווה ובדאגה.

בפניכם, אדוני ראש הממשלה וחברי הממשלה, תפקידים רבים וכבדי משקל. לא אחזור למנותם. כול שאוכל לומר ברגע זה לראש הממשלה שמעון פרס ולחברי הממשלה: עלו בכוחכם זה והושעתם את ישראל.

לפני שנעבור להשבעה ברצוני למסור הודעה לחברי הבית, כי כולכם עוד נמצאים כאן. כיום שלישי הקרוב, בשבוע הבא, נקיים ישיבה של מליאת הכנסת. על סדר-היום ועל השעה המדויקת עוד תימסר הודעה.

ה. הצהרת אמונים של חברי הממשלה

הי"ד ש' הלל:

אני מזמין את סגן ראש הממשלה ושר הבינוי והשיכון דוד לוי בבקשה.

דוד לוי:

אני, דוד בן משה וסימי לוי, מתחייב כחבר הממשלה לשמור אמונים למדינת ישראל ולחוקיה, למלא באמונה את תפקידי כחבר הממשלה ולקיים את החלטות הכנסת.

(חותם על ההצהרה)

הי"ד ש' הלל:

אני מתכבד להזמין את חבר הכנסת משה ארנס, שר

משה ארנס:

אני, משה בן טוביה ורח ארנס, מתחייב כחבר הממשלה לשמור אמונים למדינת ישראל ולחוקיה, למלא באמונה את תפקידי כחבר הממשלה ולקיים את החלטות הכנסת.

(חותם על ההצהרה)

הי"ד ש' הלל:

אני מזמין את חבר הכנסת יוסף בורג.

יוסף בורג:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אני, יוסף בן אברהם וצביה מרים בורג, זיכרונם לברכה, מתחייב כחבר הממשלה לשמור אמונים למדינת ישראל ולחוקיה, למלא באמונה את תפקידי כחבר הממשלה ולקיים את החלטות הכנסת.

(חותם על ההצהרה)

הי"ד ש' הלל:

אני מזמין את חבר הכנסת חיים בר-לב.

חיים בר-לב:

אני, חיים בן דבורה ומנחם בר-לב, זיכרונם לברכה, מתחייב כחבר הממשלה לשמור אמונים למדינת ישראל ולחוקיה, למלא באמונה את תפקידי כחבר הממשלה ולקיים את החלטות הכנסת.

(חותם על ההצהרה)

הי"ד ש' הלל:

אני מזמין את חבר הכנסת מרדכי גור.

מרדכי גור:

אני, מרדכי בן משה וטובה גור, מתחייב כחבר הממשלה לשמור אמונים למדינת ישראל ולחוקיה, למלא באמונה את תפקידי כחבר הממשלה ולקיים את החלטות הכנסת.

(חותם על ההצהרה)

הי"ד ש' הלל:

חברי הכנסת, קם והיה הדבר. הכנסת נתנה את אמונה ואפשרה את הקמתה של ממשלה חדשה, ומרגע זה היא יוצאת לדרך. ברצוני לאחל לה, דרך צלחה מכל לב. כשר המשטרה לשעבר אני מרשה לעצמי גם לאחל לה נסיעה זהירה ללא תאונות.

הוויכוח היה ארוך ונוקב והרגשתי כי היה לרגעים גם כואב. אך ניתן היה לחוש כי הן אלה שביקרו, הן אלה שבירכו, הן אלה שתמכו והן אלה שהצביעו נגד — כולם בבית זה

הי"ד ש' הלל:

אני מתכבד עכשיו להזמין את ראש הממשלה ואת חברי הממשלה בזה אחר זה לעלות על הדוכן ולתת את הצהרת האמונים.

אני מזמין את ראש הממשלה שמעון פרס לעלות לדוכן.

יצחק נבון (המעריך):

המיועד:

הי"ד ש' הלל:

הוא לא מיועד, הוא כבר נבחר. היתה הצבעה ואני מזמין את ראש הממשלה שמעון פרס.

פנחס גולדשטיין (הליכוד):

צריך שלושה משפטים לבדוק את העניין.

הי"ד ש' הלל:

שום משפטים. הזמנתי את ראש הממשלה שמעון פרס. בבקשה.

שמעון פרס:

אני, שמעון בן יצחק ושרה פרס, עליהם השלום, מתחייב כראש הממשלה לשמור אמונים למדינת ישראל ולחוקיה, למלא באמונה את תפקידי כראש הממשלה ולקיים את החלטות הכנסת.

(חותם על ההצהרה)

הי"ד ש' הלל:

אני מתכבד להזמין את יצחק שמיר, ממלא-מקום ראש הממשלה ושר החוץ.

יצחק שמיר:

אני, יצחק בן שלמה ופנינה שמיר, מתחייב כחבר הממשלה לשמור אמונים למדינת ישראל ולחוקיה, למלא באמונה את תפקידי כחבר הממשלה ולקיים את החלטות הכנסת.

(חותם על ההצהרה)

הי"ד ש' הלל:

אני מזמין את סגן ראש הממשלה, שר החינוך והתרבות יצחק נבון.

יצחק נבון:

אני, יצחק בן מרים ויוסף נבון, מתחייב כחבר הממשלה לשמור אמונים למדינת ישראל ולחוקיה, למלא באמונה את תפקידי כחבר הממשלה ולקיים את החלטות הכנסת.

(חותם על ההצהרה)

היו"ר ש' הלל:

אני מזמין את חבר הכנסת יגאל הורביץ.

יגאל הורביץ:

אני, יגאל בן יונה וכלה הורביץ, מתחייב כחבר הממשלה לשמור אמונים למדינת ישראל ולחוקיה, למלא באמונה את תפקידי כחבר הממשלה ולקיים את החלטות הכנסת.

(חותם על ההצהרה)

היו"ר ש' הלל:

אני מזמין את חבר הכנסת עזר ויצמן.

עזר ויצמן:

אני, עזר בן יהודית ויחיאל ויצמן, זיכרונם לברכה, מתחייב כחבר הממשלה לשמור אמונים למדינת ישראל ולחוקיה, למלא באמונה את תפקידי כחבר הממשלה ולקיים את החלטות הכנסת.

(חותם על ההצהרה)

היו"ר ש' הלל:

אני מזמין את חבר הכנסת גד יעקבי.

גד יעקבי:

אני, גד בן אלכסנדר ושרה יעקבי, מתחייב כחבר הממשלה לשמור אמונים למדינת ישראל ולחוקיה, למלא באמונה את תפקידי כחבר הממשלה ולקיים את החלטות הכנסת.

(חותם על ההצהרה)

היו"ר ש' הלל:

אני מזמין את חבר הכנסת יצחק מודעי.

יצחק מודעי:

אני, יצחק בן מיכאל, זיכרונם לברכה, וברכה מודעי, מתחייב כחבר הממשלה לשמור אמונים למדינת ישראל ולחוקיה, למלא באמונה את תפקידי כחבר הממשלה ולקיים את החלטות הכנסת.

(חותם על ההצהרה)

היו"ר ש' הלל:

אני מזמין את חבר הכנסת אריה נחמקין.

אריה נחמקין:

אני, אריה בן רחל, תזכה לחיים ארוכים, ושמעון נחמקין, זיכרונם לברכה, מתחייב כחבר הממשלה לשמור אמונים למדינת ישראל ולחוקיה, למלא באמונה את תפקידי כחבר הממשלה ולקיים את החלטות הכנסת.

(חותם על ההצהרה)

היו"ר ש' הלל:

אני מזמין את חבר הכנסת משה נסים.

משה נסים:

אני, משה בן הרב יצחק וויקטוריה נסים, מתחייב כחבר הממשלה לשמור אמונים למדינת ישראל ולחוקיה, למלא באמונה את תפקידי כחבר הממשלה ולקיים את החלטות הכנסת.

(חותם על ההצהרה)

היו"ר ש' הלל:

אני מזמין את חבר הכנסת יצחק חיים פרץ.

יצחק חיים פרץ:

אני יצחק חיים בן ר' מחלוף, זיכרונם לברכה, ואסתר, שתיכדל לחיים ארוכים, מתחייב כחבר הממשלה לשמור אמונים למדינת ישראל ולחוקיה, למלא באמונה את תפקידי כחבר הממשלה ולקיים את החלטות הכנסת.

(חותם על ההצהרה)

היו"ר ש' הלל:

אני מזמין את חבר הכנסת גדעון פת.

גדעון פת:

אני, גדעון פת בן שושנה, זיכרונם לברכה, וייכדל לחיים ארוכים ישראל, מתחייב כחבר הממשלה לשמור אמונים למדינת ישראל ולחוקיה, למלא באמונה את תפקידי כחבר הממשלה ולקיים את החלטות הכנסת.

(חותם על ההצהרה)

היו"ר ש' הלל:

אני מזמין את חבר הכנסת יעקב צור.

יעקב צור:

אני, יעקב בן שלמה וצפורה צור, מתחייב כחבר הממשלה לשמור אמונים למדינת ישראל ולחוקיה, למלא באמונה את תפקידי כחבר הממשלה ולקיים את החלטות הכנסת.

(חותם על ההצהרה)

היו"ר ש' הלל:

אני מזמין את חבר הכנסת חיים קורפו.

חיים קורפו:

אני, חיים בן משה ורחל קורפו, זיכרונם לברכה, מתחייב כחבר הממשלה לשמור אמונים למדינת ישראל ולחוקיה, למלא באמונה את תפקידי כחבר הממשלה ולקיים את החלטות הכנסת.

(חותם על ההצהרה)

היו"ר ש' הלל:

אני מזמין את חבר הכנסת משה קצב.

משה קצב:

אני, משה בן שמואל וגובהר קצב, מתחייב כחבר הממשלה לשמור אמונים למדינת ישראל ולחוקיה, למלא באמונה את תפקידי כחבר הממשלה ולקיים את החלטות הכנסת.

(חותם על ההצהרה)

היו"ר ש' הלל:

אני מזמין את חבר הכנסת יצחק רבין.

יצחק רבין:

אני, יצחק בן נחמיה ורוזה רבין, מתחייב כחבר הממשלה לשמור אמונים למדינת ישראל ולחוקיה, למלא באמונה את תפקידי כחבר הממשלה ולקיים את החלטות הכנסת.

(חותם על ההצהרה)

היו"ר ש' הלל:

אני מזמין את חבר הכנסת אמנון רובינשטיין. בבקשה.

אמנון רובינשטיין:

אני, אמנון בן רחל, זיכרונה לברכה, ויבדל לחיים ארוכים
אהרן רובינשטיין, מתחייב כחבר הממשלה לשמור אמונים
למדינת ישראל ולחוקיה, למלא באמונה את תפקידי כחבר
הממשלה ולקיים את החלטות הכנסת.

(חותם על ההצהרה)

היו"ר ש' הלל:

אני מזמין את חבר הכנסת משה שחל. בבקשה.

משה שחל:

אני, משה בן חביבה, תוכה לחיים ארוכים, ודוד פטל,
מתחייב כחבר הממשלה לשמור אמונים למדינת ישראל
ולחוקיה, למלא באמונה את תפקידי כחבר הממשלה ולקיים
את החלטות הכנסת.

(חותם על ההצהרה)

היו"ר ש' הלל:

אני מזמין את מר יוסף שפירא. בבקשה.

ישראל יוסף שפירא:

אני, ישראל יוסף, בן הרב ישעיהו ורחיה שרה שפירא, זכר
צדיקים לברכה, מתחייב כחבר הממשלה לשמור אמונים
למדינת ישראל. ראשית צמיחת גאולתנו, ולחוקיה, למלא
באמונה את תפקידי כחבר הממשלה ולקיים את החלטות
הכנסת.

(חותם על ההצהרה)

היו"ר ש' הלל:

אני רוצה לבקש מכל אלה שעולים על הדוכן ומקיימים
חובה לא של נאום אלא של עניין פורמלי להקפיד הקפד היטב
על מה שכתוב בתקנון ובחוק. משום שבעניין זה כל המוסיף
גורע. בנאום יש מקום לתוספות ולהבעת רגשות. אני מציע
שבעניינים פורמליים נקפיד על הפורמליות. כל העניין הזה הוא
פורמלי, ונא להקפיד על כך להבא. תודה רבה.

אני מזמין את חבר הכנסת אריאל שרון. בבקשה.

אריאל שרון:

אני, אריאל בן דבורה ושמואל שרון, מתחייב כחבר
הממשלה לשמור אמונים למדינת ישראל ולחוקיה, למלא
באמונה את תפקידי כחבר הממשלה ולקיים את החלטות
הכנסת.

(חותם על ההצהרה)

היו"ר ש' הלל:

על-מנת למנוע צל-צלו של ספק, אני רוצה לבקש ממר
יוסף שפירא לעלות שוב על הדוכן ולהצהיר את ההצהרה
ככתבה וכלשונה, לא להוסיף ולא לגרוע.

ישראל יוסף שפירא:

זוהי זכות יתירה. תודה.

היו"ר ש' הלל:

אתה השר היחיד שיושבע פעמיים בערכ אחד.

ישראל יוסף שפירא:

אף-על-פי שאינני חבר כנסת.

אני, ישראל יוסף בן הרב ישעיהו ורחיה שרה שפירא, זכר
צדיקים לברכה, מתחייב כחבר הממשלה לשמור אמונים
למדינת ישראל ולחוקיה, למלא באמונה את תפקידי כחבר
הממשלה ולקיים את החלטות הכנסת.

היו"ר ש' הלל:

אני מזמין את חבר הכנסת אברהם שריר. בבקשה.

אברהם שריר:

אני, אברהם בן משה, זיכרונה לברכה, ומטילדה שריר,
תיבדל לחיים ארוכים, מתחייב כחבר הממשלה לשמור אמונים
למדינת ישראל ולחוקיה, למלא באמונה את תפקידי כחבר
הממשלה ולקיים את החלטות הכנסת.

(חותם על ההצהרה)

היו"ר ש' הלל:

חברי הכנסת, חס ונשלם. הישיבה הזאת נעולה.

הישיבה ננעלה בשעה 01:00.

נספחות

א. סדריהיום לשיבות ה' — ו'

- א. בחירת יושבי ראש הכנסת.
 ב. חוק-יסוד: הממשלה (תיקון מס' 5) (קריאה ראשונה).
 ג. חוק-יסוד: הממשלה (תיקון מס' 5) (קריאה שנייה וקריאה שלישית).
 ד. חוק-יסוד: הממשלה (תיקון מס' 5) (קריאה ראשונה).

ב. הצעת חוק-יסוד: הממשלה (תיקון מס' 5)

19. מילוי מקומו של ראש הממשלה

1. תיקון סעיף 5

בסעיף 5 לחוק-יסוד: הממשלה¹, סעיף קטן (ד) יסומן (ה) ולפניו יבוא:

"(ד) אחד השרים שהוא חבר הכנסת יכול שיהיה ממלא מקום ראש הממשלה".

2. החלפת סעיף 19

במקום סעיף 19 לחוק-יסוד: הממשלה, יבוא:

¹ ס"ח התשכ"ח, עמ' 226; החש"ג, עמ' 236; החש"ס, עמ' 6; החש"א, עמ' 280; ה"ח התשמ"ד, עמ' 286.

הסתייגויות לחוק הנ"ל

חבר הכנסת ג' שפט מציע:

לסעיף 2

חבר הכנסת ח' טובי מציע:

(1) אחרי "כהן במקומו" יבוא "באישור הכנסת".

(2) אחרי "תקבע הממשלה" יבוא "באישור הכנסת".

חברי הכנסת י' צכן וש' אלוני מציעים:

בסוף הסעיף יבוא "ובלבד שאותו שר אינו נמנה עם הסיעה שעליה נמנה ראש הממשלה".

אחרי "תקבע הממשלה" יבוא "סגן מסגני ראש הממשלה שהוא חבר הכנסת לכהן כממלא מקומו של ראש הממשלה. ואם לא היו סגנים לראש הממשלה או שהם נעדרים מן הארץ או שנבצר מהם זמנית למלא תפקידם, תקבע הממשלה שר אחר מבין השרים שהם חברי הכנסת לכהן כממלא מקומו של ראש הממשלה".

ג. קווי היסוד של תוכנית הממשלה

מצרים ויציאת צה"ל מלבנון תוך הבטחת שלום יישובי הצפון.

(א) הממשלה תעשה למען טיפוח יחסי ידידות וקשרי-גומלין בין ישראל לבין כל מדינה שוחרת שלום;

(ב) הממשלה תוסיף לשקוד על העמקת יחסי הידידות וההבנה השוררים בין ארצות-הברית לישראל;

(ג) הממשלה תעשה לחידוש היחסים הדיפלומטיים עם ברית-המועצות ועם מדינות באסיה, באפריקה ובאמריקה הלטינית שניתקו יחסיהן עם מדינת ישראל.

מדיניות החוץ והביטחון של ישראל תהיה מכוונת להבטיח עצמאותה של המדינה, חיוק ביטחונה וכינון שלום עם כל שכנותיה.

במרכז פעולתה של ממשלת האחדות הלאומית המתייצבת לפני הכנסת האחת-עשרה יעמדו המשימות הבאות:

1. (א) הכרת אחדות הגורל ושותפות המאבק לקיומו של העם היהודי במולדת ובתפוצות הגולה;

(ב) התמדה ביצירת התנאים החברתיים, הכלכליים והרוחניים להגשמת ייעודה המרכזי של מדינת ישראל — קיבוץ גלויות העם היהודי במולדתו;

(ג) החשת העלייה מכל הארצות, עידוד העלייה מארצות הרווחה, ומערכה מתמדת במאמץ להציל יהודים נרדפים, להביאם לחוף מבטחים ולממש את זכותם לעלות ארצה.

2. יעדיה המדיניים המרכזיים של הממשלה בתקופה זאת הם: המשך תהליך השלום באזור והרחבתו, ביסוס השלום עם

- (ב) לייצוב המשק עלי-יד בלימת האינפלציה;
 (ג) לחירוש צמיחת המשק תוך קיום תעסוקה מלאה;
 (ד) לשינוי מבנה המשק עלי-יד הגדלתם של ענפי הייצור והיצוא וכיסוסם והקטנת חלקם של השירותים הציבוריים והמנהליים;
 (ה) לעידודם של אזורי ההתיישבות ברחבי הארץ וערי הפיתוח ולהרחבתם, לחלוקה צודקת של הנטל בין חלקי הציבור ולקיום תקין של מערכות החינוך, הבריאות והרווחה.
18. לשם השגת יעדים אלה תפעל הממשלה:
 (א) להקטנת ההוצאה והצריכה הציבורית-האזרחית והביטחונית — ולבלימת הצריכה הפרטית;
 (ב) להשגת הסכם כלכלי-חברתי עם ההסתדרות, המעסיקים ושאר גורמי המשק;
 (ג) לעידוד החיסכון הלאומי לצורכיה, באמצעות חיזוק האמון בו וקיום התחייבויות הממשלה, בהתאם לחוק שנתקבל בכנסת בנושא זה;
 (ד) לקידומו ולפיתוחו של שוק ההון תוך הקטנה הדרגתית של חלק הממשלה בו;
 (ה) לרפורמה במיסוי לשם עידוד התפוקה, להעמקת הגבייה ולחלוקה צודקת של נטל המסים;
 (ו) לתמיכות במוצרי היסוד שיבטיחו אספקה סדירה וישמשו כמכשיר להכוונת החקלאות תוך חתירה לשיעור קבוע של תמיכות המחיר לצרכן;
 (ז) לחקיקת חוק שכר מינימום שיבטיח לכל עובד שכר מינימום הצמוד לשכר הממוצע במשק;
 (ח) לחקיקת חוק משפחות-ברוכות ילדים.
19. הממשלה תפעל:
 (א) לייצול ולהרחבת תשתית השירותים הטכנולוגיים לפיתוח התעשייה, לריכוז ההשקעות ולהקמת מפעלים עתירי-מער;
 (ב) לבסיס החקלאות ולהרחבת ייצואה;
 (ג) לעידוד התיירות הנכנסת ותיירות הפנים;
 (ד) לקיום מדיניות שיכון המכוונת לקליטת עולים חדשים, לדיורם של זוגות צעירים ומשפחות ברוכות ילדים;
 (ה) לבניית דירות להשכרה בדמי-שכירות סבירים, במיוחד לזוגות צעירים ולמשפחות ברוכות ילדים;
 (ו) להרחבת והעמקת מפעל שיקום השכונות.
20. הממשלה תפעל למניעת ירידה ולהחזרתם למולדת של האזרחים שעזבוה.
21. הממשלה תפעל להמשך פיתוחו של המגזר הערבי והדרוזי, ולהשלמת תוכניות-מתאר ביישובים הערביים והדרוזיים, כדי לאפשר בעתיד בנייה לפי תוכניות-המתאר.
22. ייעשו מאמצים מיוחדים לקליטת המשכילים מבין בני המיעוטים בשירות המדינה ובמוסדות ציבור שונים, כדי לקדם את שיתופם באחריות ממלכתית וציבורית.
5. הממשלה תשקוד על הגברת עוצמתו של צה"ל, כוח הרעתו וכוח עמידתו מול כל איום צבאי, ותפעל בתקיפות נגד הטרור מכל מקור שהוא.
6. ירושלים השלמה כירת ישראל הנצחית היא עיר אחת בריבונות ישראל שאינה ניתנת לחלוקה; לכל בני הדתות תימשך ותוכבט תמיד גישה חופשית אל המקומות המקודשים להם וחופש הפולחן.
7. הממשלה תוסיף להעמיד את שאיפת השלום בראש דאגתה ולא תחסוך כל מאמץ לקדם את השלום.
8. הממשלה תפעל לקידום ולחיזוקם של היחסים ההדדיים עם מצרים על-פי חוזה השלום.
9. הממשלה תקרא למצרים למלא חלקה בחוזה השלום עם ישראל ולהעניק לו משמעות ותוכן. כפי שעולה מרוחו של החוזה ומכוונות הצדדים החתומים עליו, לרבות חידוש מלא של הייצוג והקשרים הדיפלומטיים בין שתי המדינות.
10. הממשלה תפעל להמשך תהליך השלום על-פי המסגרת לשלום במזרח-התיכון שהוסכם עליה בקמפ-דייוויד ולחידוש המשא-ומתן לכינון האוטונומיה המלאה לתושבים הערבים ביהודה, בשומרון ובחבל-עזה.
11. ישראל תקרא לירדן לפתוח במשא-ומתן לשלום, כדי להביא לפתיחת דף חדש באזור, למען פריחתו ושגשוגו. ממשלת ישראל תדון בהצעות שירדן תעלה במשא-ומתן.
12. ערביי יהודה, שומרון וחבל-עזה ישתתפו בקביעת עתידם כאמור בהסכמי קמפ-דייוויד.
13. ישראל תתנגד להקמת מדינה, פלשתינאית נוספת בחבל-עזה ובשטח שבין ישראל לירדן.
14. ישראל לא תישא ולא תיתן עם אש"ף.
15. במשך תקופת כהונתה של ממשלת האחדות לא יוחל שינוי בריבונות ביהודה, בשומרון ובחבל-עזה, אלא בהסכמת המעור והליכוד.
16. יובטח קיומם ופיתוחם של היישובים שהוקמו על-ידי ממשלות ישראל ועל היקף פיתוחם יוחלט בממשלה;
- (ב) 5 — 6 יישובים יוקמו תוך שנה, קביעת שמותייהם תיעשה בהסכמה, הדרית תוך שבוע מעת הקמת הממשלה;
- (ג) כיצוד ההחלטות של ממשלות קודמות על הקמת יישובים שטרם הוקמו ושמותייהם יפורטו ברשימה שתצורף תוך שבוע מעת הקמת הממשלה, יהיה בשנים שלאחר-מכן, במועדים שתקבע ממשלת האחדות הלאומית כמליאתה;
- (ד) הקמת יישובים, חדשים תהיה טענה אישור רוב שרי הממשלה.
17. הממשלה תעשה כל אשר דרוש להבטיח את שלום הגליל, ייקבעו סידורי ביטחון אשר יאפשרו הוצאת צה"ל מלבנון, תוך פרק זמן קצר שיוגדר על-ידי הממשלה.
18. המדיניות הכלכלית-החברתית תפעל:
 (א) להקטנת תלותה הכלכלית של המדינה על-ידי הפחתת הגירעון כמאון התשלומים, גידול היצוא וצמצום היבוא;

23. הממשלה תבדוק את נושא ההקדשים המוסלמיים.
24. יישמר עקרון הבעלות הלאומית על הקרקע. חוקם ועדת שרים לדרך על מקרים חריגים.
25. החלטה על מכירת נכסים עסקיים שבבעלות המדינה תתקבל על-ידי הממשלה.
26. המדיניות הכלכלית והחברתית תושחת על תוכנית כוללת שתובא לידיעת הכנסת והציבור, ותופעל במתואם ובעקביות להשגת יעדיה.
27. (א) הממשלה תמשיך לפעול להבטחת שיווי זכויות מלא לכל התושבים ללא הבדל דת, גזע, לאום, מין או עדה;
- (ב) הממשלה תיוזם חקיקת חוק נגד הסתה גזענית, בנוסף על הודאות החוק הקיימות בעניין זה.
28. הממשלה תבדוק אפשרויות של ביצוע רפורמה בשלטון המקומי; תבחן חלוקת התפקידים והסמכויות בין השלטון המרכזי למקומי; ייקבעו סדרי מימון ויבחנו
- מקורות המימון שיבטיחו פעולה תקינה של השלטון המקומי.
29. (א) הממשלה תפעל לעקירת הפשע והאלימות ולהחרדת ההכרה בעליונות שלטון החוק;
- (ב) יוגבר כושרה של המשטרה להילחם בפשיעה על כל גילוייה.
30. אחדות העם וחיי חברה מתוקנים מחייבים טיפוח סובלנות הדדית וחופש מצפון ודת. הממשלה תמנע כל כפייה דתית ואנטי-דתית מאיזה צד שהוא; תבטיח צורכי הדת הציבוריים באמצעות המדינה; תקיים חופש דת ומצפון לכל העדות הלא-יהודיות ותספק על חשבון המדינה את צורכיהן הדתיים, ותבטיח חינוך דתי לכל הילדים שהוריהם רוצים בכך.
31. יישמר הסטטוס-קוו במדינה בענייני דת.
32. החינוך יושחת על ערכי הנצח של עם ישראל.
33. הממשלה תקיים את כל ההתחייבויות הבין-לאומיות של מדינת ישראל.

ד. הסכם קואליציוני

בין המערך

(מפלגת העבודה הישראלית — ל"ע — יחד) מצד אחד

ובין הליכוד מצד שני

1. הממשלה
- 1.1 חוקם ממשלת אחדות לאומית (להלן: הממשלה) בה ישתתפו סיעות המערך והליכוד וסיעות אחרות אשר יבחרו להצטרף לקואליציה על-פי הסכם זה.
- 1.2 הממשלה תיכון על בסיס העקרונות שלהלן:
- (א) שוויון במספר השרים בין המערך והליכוד.
- (ב) יצירת איזון בצירופן של סיעות נוספות באופן שלא ייווצר רוב של מחנה אחד על-פני רעהו. ואולם, צירוף סיעת המפד"ל לא ייעשה על חשבון אחד הצדדים, ולא ייחשב כהפרת האיזון.
- (ג) חדל אחד השרים, מכל סיבה שהיא, לכהן כחבר הממשלה — תבחר מפלגתו את השר אשר יבוא תחתיו.
- (ד) חדל אחד השרים לכהן כחבר הממשלה ולא נבחר אחר תחתיו, כאמור בסעיף קטן (ג) לעיל, רשאי הצד שעל מחנהו נמנה שר זה לצרף לממשלה שר אחר תחתיו, כדי שיישמר האיזון בין שני המחנות.
- 1.3 הממשלה תפעל על-פי קווי היסוד המצורפים להסכם זה ומהווים חלק בלתי נפרד הימנו.
- 1.4 הממשלה תכהן כמשך כל תקופת כהונתה של הכנסת ה-11, עד לחודש נובמבר 1988.
- 1.5 במשך 25 החודשים הראשונים לכהונתה של הממשלה יעמוד כראשה מר שמעון פרס. מר יצחק שמיר יהיה ממלא-מקום ראש הממשלה ושר החוץ.
- במשך 25 החודשים הנותרים יעמוד בראש הממשלה מר יצחק שמיר, ומר שמעון פרס יהיה ממלא-מקום ראש הממשלה ושר החוץ.
- 1.6 נבצר משמעון פרס או מיצחק שמיר, מכל סיבה שהיא, למלא את תפקידם, תקבע מפלגתם את נציגה למלא את מקומו ותפקידו, בהסכמת הצד השני.
- 1.7 בכפוף לאמור לעיל, יכהנו שאר חברי הממשלה בתפקידיהם, ללא שינוי, במשך כל תקופת כהונתה של הממשלה.
- 1.8 ראש הממשלה לא ישתמש בסמכותו להעביר שר מכהונתו, על-פי סעיף 21 לחוק-יסוד: הממשלה, במשך כל תקופת כהונתה של הממשלה, אלא בהסכמת ממלא-מקום ראש הממשלה; אולם, הסכמה כזו לא תידרש להעברה מכהונה של שר הנמנה עם המחנה שבראשו עומד ראש הממשלה. ראש הממשלה ישתמש בסמכותו זו לגבי שר ממחנהו של ממלא-מקום ראש הממשלה, אם ממלא-מקום ראש הממשלה ביקש זאת.
- 1.9 לשם ביצוע חילופי התפקידים, כאמור בסעיף 1.5 לעיל, יתפטר מר שמעון פרס מכהונתו כראש הממשלה לקראת תום 25 החודשים הראשונים לכינונה של הממשלה, והמערך והליכוד ימליצו במשותף בפני נשיא המדינה להטיל את הרכבת הממשלה על מר יצחק שמיר. הממשלה החדשה תיכון בתום 25 החודשים הראשונים.

הסכמת ממלא מקום ראש הממשלה בנוסף על ראש הממשלה.

בסעיף 42 בתקנון יהיה ראש הממשלה רשאי להביא את הנושא לדיון בממשלה רק בהסכמת ממלא מקומו.

(ב) נחלקו הדעות ולא הגיע הקבינט לכלל החלטה בנושא מסוים, לא יועבר הנושא להכרעת מליאת הממשלה, אלא בהסכמה משותפת של ראש הממשלה וממלא מקומו.

(ג) עלה נושא לדיון בממשלה, וראש הממשלה או ממלא מקום ראש הממשלה קבעו כי הוא יידון בקבינט — יידון הנושא בקבינט.

1.17 תוקם ועדת שרים לענייני משק וכלכלה, בראשה יעמוד שר האוצר; ממלא מקומו יהיה נציג המערך.

1.18 תוקם ועדה קואליציונית לבריקת שינוי שיטת הבחירות ותיוקן חוקי הבחירות. בראש הוועדה יעמוד נציג המערך. שינוי שיטת הבחירות וכן שינויים בחוקי הבחירות לא ייעשו אלא בהסכמת שני הצדדים.

1.19 תוקם ועדת שרים לבחינת שיוכו של מינהל מקרקעי ישראל.

1.20 תוקם ועדת שרים לבחינת שטחי פעולה וסמכויותיו של משרד הכלכלה והתיאום הבין-משרדי.

1.21 החלטות ועדות השרים המנויות בסעיפים 1.19 — 1.20 תהיינה בגדר המלצות בלבד.

1.22 במשרד הביטחון יכהן סגן שר מטעם הליכוד, אשר יטפל באותם נושאים אורחיים, כפי שיוגדרו על-ידי שר הביטחון, לאחר התייעצות עמו.

1.23 במשרד האוצר יכהן סגן שר מטעם המערך, שיטפל בנושאים שיוגדרו על-ידי השר לאחר התייעצות עמו.

1.24 יוקם מחדש משרד המשטרה.

1.25 יישמר עקרון הרציפות בהחלטות הממשלה, ותתקבל בעניין זה חוות-דעתו של היועץ המשפטי לממשלה.

1.26 התקנון לעבודת הממשלה יתוקן, כדי להתאימו להוראות הסכם זה. התיקונים יהיו כהוראות-שעה.

עד לחיקון התקנון כאמור, תחליט הממשלה לראות את האמור בהוראות הסכם זה ככל שהן נוגעות לדרכי עבודתה, ריוניה ואופן קבלת החלטותיה כמחייבות בעניינים אלה, גם אם נאמר אחרת בתקנון.

2. הכנסת

חברי סיעות המערך והליכוד בכנסת יפעלו על-פי תקנון הקואליציה, כדלהלן:

הנהלת הקואליציה

2.1 הנהלת הקואליציה לא תקבל החלטה בכל עניין המובא בפני הכנסת או בפני ועדה מועדונית

1.10 מר יצחק שמיר מתחייב להרכיב ממשלה בראשותו במתכונת הקבוצה בהסכם זה.

1.11 הוראות הסכם זה יחולו גם על הממשלה אשר תורכב בידי מר יצחק שמיר.

1.12 בממשלה יכהנו 25 שרים, שנים-עשר לכל מחנה ושר אחד למפד"ל.

1.13 חלוקת המשרדים, לכד מראש-הממשלה וממלא-מקום ראש הממשלה ושר החוץ, תהיה כדלקמן:

המערך	הליכוד
(1) משרד הביטחון	(1) משרד האוצר
(2) משרד החינוך והתרבות	(2) משרד המשפטים
(3) משרד החקלאות	(3) משרד הבינוי והשיכון
(4) משרד הבריאות	(4) משרד התעשייה והמסחר
(5) המשרד לקליטת העלייה	(5) משרד העבודה והרווחה
(6) משרד המשטרה	(6) משרד התחבורה
(7) משרד התקשורת	(7) משרד התיירות
(8) משרד האנרגיה והפיתוח	(8) משרד המדע והתשתית
(9) משרד הכלכלה והתיאום הבין-משרדי	(9) משרד שייקבע בהסכמה בין ה"ה פרס ושמיר

1.13 א. סיעות המפד"ל ושרים יצטרפו לממשלה וכל אחת מהן תהיה מיוצגת ע"י שר ללא תיק.

תיקי הפנים והדורות יופקדו בידי ראש הממשלה. תוך חודש יוסכם בין ראש הממשלה וממלא מקומו על חלוקתם של התיקים.

1.14 תוקם ועדת שרים קבועה אשר תכונה "הקבינט" ובה עשרה חברים, חמישה מכל צד.

1.15 הקבינט רשאי לדון ולהחליט בנושאים אלה:

(א) הנושאים שבסמכות ועדת השרים לענייני ביטחון, על-פי התקנון לעבודת הממשלה. (הקבינט יישמש גם כוועדת שרים לענייני ביטחון).

(ב) הנושאים המדיניים, הביטחוניים וההתיישבותיים הכלולים בקווי היסוד.

(ג) כל נושא, לרבות נושאים שנקבעו בקווי היסוד כי יידונו במליאת הממשלה, אשר ראש הממשלה או ממלא מקומו יבקשו להביאו לדיון ולהכרעה בקבינט.

1.16 (א) דין החלטות הקבינט יהיה כדן החלטות ועדת השרים לענייני ביטחון, ואולם, בסעיף 41(ג) בתקנון לעבודת הממשלה, תידרש גם

בהתנגדות אחת משתי הסיעות (המערך או הליכוד).

2.2 בהנהלת הקואליציה יהיו 6 חברים לסיעת הליכוד ו-6 לסיעת המערך, וכן נציג אחד לכל סיעה אחרת המשתתפת בקואליציה.

במשך 25 החודשים הראשונים יהיה נציג הליכוד יושב-ראש הנהלת הקואליציה, ונציג המערך — ממלא מקומו; וב-25 החודשים שאחריהם, יהיה היושב-ראש נציג המערך, וממלא מקומו — נציג הליכוד.

בישיבות הנהלת הקואליציה יורשמו הסיכומים שננקבלו. יושב-ראש הנהלת הקואליציה יעביר את הסיכומים לראשי סיעות הקואליציה.

2.3 הצעות לסדר-היום והצעות חוק פרטיות

(א) חבר הקואליציה המבקש להציע הצעה לסדר-היום, יביאנה תחילה לפני יושב-ראש הנהלת הקואליציה. על היושב-ראש לברר עמדת השר הנוגע בדבר, לא ערערו היושב-ראש או השר על ההצעה, חוגש ההצעה ליושב-ראש הכנסת.

(ב) ביקש חבר הקואליציה להגיש הצעת-חוק פרטית, יביאנה תחילה לדיון בהנהלת הקואליציה. הנהלת הקואליציה תעביר את הצעת-החוק לשר הנוגע בדבר והלה יודיע עמדתו בתוך חודש ימים. לא הודיע השר עמדתו בתוך חודש ימים — חוגש הצעת-חוק ליושב-ראש הכנסת. חיונה דעתו השר ונשללה על-ידו, יקים דיון בהנהלת הקואליציה וזו תחליט סופית בדבר.

חלקו היושב-ראש או השר, או אחת הסיעות, על ההצעה, הרשות בידי סיעת המבקש להביא את הצעתו להכרעת הנהלת הקואליציה.

(ג) חברי סיעות הקואליציה יצביעו בהצעות לסדר-היום, רגילות או רחופות, ובהצעות-חוק פרטיות, על-פי החלטת הנהלת הקואליציה או לפי הודעת השר המשיב, כשהנהלת הקואליציה לא הספיקה לדון בהן.

2.4 תיקון או שינוי סעיף בחוק

(א) חבר הקואליציה, המבקש לתקן או לשנות סעיף בהצעת חוק, יודיע על כך ליושב-ראש הוועדה או למרכז הקואליציה בוועדה, אם היושב-ראש שלה אינו חבר הקואליציה. על היושב-ראש או המרכז לעכב את ההצעה על הסעיף הנדון. בתום ישיבת הוועדה יתכנסו חברי הקואליציה בוועדה ויכריעו בהצעה. אם הנושא הנדון הוא סעיף בעל חשיבות מיוחדת, הרשות בידי סיעת חבר המציע את התיקון או השינוי בסעיף החוק,

לתבוע כי העניין יובא להכרעת הנהלת הקואליציה, בהשתתפות השר הנוגע בדבר.

(ב) חבר הקואליציה חייב להצביע בעד הצעות-חוק של הממשלה וחל עליו איסור להימנע מהצבעה בכל שלוש הקריאות של חוקים שהובאו לכנסת על-ידי הממשלה.

(ג) בעניינים, אשר לגביהם ניתן לסיעות הקואליציה במסגרת חוק המעבר (תיקון), 1961, חופש ההצבעה או חופש ההימנעות, תקומם הידיברות בהנהלת הקואליציה לפי דרישת סיעה מסיעותיה.

2.5 (א) בעניינים המפורטים להלן ינהגו כדלקמן:

(1) הצעת חוק-ייסוד של חבר הכנסת רינה כרין הצעת-חוק פרטית ככנסת לפי סעיף 2.3(ב).

(2) חוק-ייסוד היוזמים על-ידי ועדת החוקה, חוק ומשפט של הכנסת, יתקבלו בהסכמת שני הצדדים.

(ב) תישמר זכות ההימנעות בעניינים מצפוניים ומצפוניים-דתיים אחר בירור כממשלה או בהנהלת הקואליציה, למעט בכל מה שקשור לשמירת הסטטוס-קוו בענייני דת.

3. כללי

3.1 צירופן של מפלגות נוספות לקואליציה ו/או צירוף נציגיהן לממשלה, לאחר שקיבלה את אמון הכנסת, ייעשה במשותף ובהסכמה הדדית של הצדדים להסכם זה.

3.2 תוכנית שמירת הסטטוס-קוו בענייני דת, וייתן חופש להגיש הצעות-חוק פרטיות בענייני דת, מועד העלאת הצעות אלה, אם יוגשו, לדיון בכנסת ואופן ההצבעה עליהן — ייקבעו בהתייעצות בין ראש הממשלה וממלא מקום ראש הממשלה.

3.3 תישמר ריאלית רמת ההקצבות לחינוך הממלכתי והממלכתי-דתי, כתי-ספר, מוסדות השכלה גבוהה, ישיבות למיניהן, מפעלי תורה ומפעלי חינוך ותוכניות וייעוץ קיפוח של ורם מזרמי החינוך. אם יהיה קיצוץ בתקציב — יהיה פרופורציונלי.

3.4 לתנועות ההתיישבות ולתנועות הנוער תוכנית הקצבה נאותה.

3.5 הסכם בין צד להסכם זה לבין סיעה אחרת לא יחייב את הצד השני להסכם זה.

ולראיה באו הצדדים על החתום.

היום... לחודש... שנת 1984

הליכוד

המערך